ALBERTO VÁZQUEZ-FIGUEROA

TUAREGAS

KNYGĄ VERTĖ PRANAS BIELIAUSKAS –
ŠV. JERONIMO PREMIJOS LAUREATAS

Alma littera

ALBERTO VÁZQUEZ-FIGUEROA

TUAREGAS

Iš ispanų kalbos vertė

Pranas Bieliauskas

Turinys

Savo tėvui

– ALACHAS DIDIS. Tebūnie Jis pašlovintas...

Prieš daugelį metų, kai buvau jaunas ir niekad nepavargstančios kojos galėdavo ištisas dienas nešti mane per smėlį ir akmenis, vieną sykį netikėtai sužinojau, kad susirgo mano jaunesnysis brolis. Nors jo *chaimą*[1] nuo manosios skyrė trys dienos kelio, mano meilė broliui buvo didesnė už tingulį, todėl be jokios baimės leidausi į kelionę: kaip jau sakiau, buvau jaunas, stiprus, ir niekas manęs nebaugino.

Antros dienos pavakary pasiekiau daugybę aukštų smėlio kopų - nuo jų iki Santono Omaro Ibrahimo kapo buvo pusė dienos kelio. Įkopiau į vieną iš kopų, ketindamas išvysti kokią nors gyvenamąją vietą ir pasiprašyti nakvynės, bet nors nieko neišvydau, vis dėlto nusprendžiau sustoti ir pasislėpęs nuo vėjo praleisti naktį tarp supustytų kalvų.

Staiga mane pažadino baisus klyksmas. Mėnulis jau buvo pačiam zenite, - tą naktį Alachas tikriausiai nepanoro jo paslėpti po tamsos skraiste, - ir mane suėmė tokia baimė, kad susiriečiau į kamuolį.

Bet netrukus ir vėl pasigirdo kraupus riksmas, dejonių ir aimanų lydimas. Pamaniau, kad ištrūkusi iš pragaro žeme pralėkė kenčianti siela.

Staiga išgirdau, kaip kažkas rausiasi į smėlį. Netrukus triukšmas nutilo, paskui vėl pasigirdo, bet toliau, penkiose ar šešiose skirtingose vietose, tuo tarpu širdį draskančios aimanos nesiliovė, todėl ir toliau tūnojau susigūžęs ir drebantis.

Bet čia mano bėdos nesibaigė, nes tą pat akimirką išgirdau kažką sunkiai alsuojant, kažkas sviedė man į veidą saują smėlio, ir tegu man atleidžia mano protėviai, bet turiu prisipažinti, jog buvau taip neapsakomai išsigandęs, kad stryktelėjau ir leidausi bėgti, tarsi mane būtų ėmęs persekioti pats akmenimis užmėtytas šaitanas. Kojos sustojo tik tada, kai mane apakino saulė, o už nugaros nebeliko nė vienos didžiosios kopos.

Pagaliau pasiekiau brolio *chaimą*. Alacho valia, jo sveikata buvo taip pasitaisiusi, kad jis įstengė išklausyti mano siaubingos nakties istoriją. Kai papasakojau ją taip, kaip pasakoju dabar jums, vienas kaimynas paaiškino, kas man buvo nutikę, ir paporino, ką kadaise buvo išgirdęs iš savo tėvo.

O pradėjo jis taip:

– Alachas yra didis, tebūnie Jis pašlovintas!

Taip jau nutiko, ir nuo tada praėjo daug metų, kad dvi, garsios šeimos - Zajedai ir Atmanai - taip nekentė viena kitos ir taip dažnai liejo kraują, kad tikriausiai raudonai nusidažė ne tik jų drabužiai, bet ir gyvuliai. Kadangi paskutinis žuvo jaunasis Atmanas, jo giminės karštai troško už jį atkeršyti.

Tarp tų kopų, kur tu miegojai, netoliese šventojo Omaro Ibrahimo kapo, kadaise stovėjo

Zajedų *chaima*. Visi vyrai buvo mirę, ir palapinėje ramiai gyveno tik motina ir jos sūnus, - gyveno ramiai, mat šeimoms, kurios taip nekentė vienos kitų, pulti moteris būtų buvę negarbinga.

Bet šit vieną naktį pasirodė plėšikai ir, surišę vargšę dejuojančią ir raudančią moterį, išsivedė mažylį ir palaidojo vienoje iš kopų.

Raiščiai buvo stiprūs, bet mes žinome, kad nieko nėra stipresnio už motinos meilę, tad moteris juos sutraukė. Kai ji priėjo vėjo supustytas kalvas, plėšikai jau buvo dingę. Išvydusi nesuskaičiuojamą daugybę aukštų kopų, dejuodama ir raudodama puolė jas rausti, nes žinojo, kad sūnus tuoj uždus, ir tik ji viena gali jį išgelbėti.

Taip ją užklupo aušra.

Ji rausėsi visą dieną ir dar kitą, nes galingasis Alachas teikėsi atimti jai protą, kad mažiau kentėtų ir nesuprastų, kiek esama piktumo žmonių širdyse.

Niekas niekada daugiau nieko negirdėjo apie tą moterį, ir žmonės pasakoja, neva naktimis jos dvasia klajoja po kopas netoli šventojo Omaro Ibrahimo kapo ir rypaudama tebeieško savo sūnaus. Todėl tikriausiai tu, kurs tenai miegojai nieko apie tai nežinodamas, buvai ją sutikęs.

Tebūnie pašlovintas Alachas, Gailestingasis, kuris leido tau iš ten ištrūkti ir tęsti savo kelionę, ir dar už tai, kad dabar kartu su mumis sėdi prie ugnies.

Tebūnie Jis pašlovintas!

Baigęs pasakojimą, senolis giliai atsiduso ir atsigręžė į jaunesnius klausytojus, pirmą kartą besiklausančius šios senos istorijos, ir tarė:

– Dabar matot, kad neapykanta ir šeimų karai nieko gero neatneša, tik baimę, beprotybę ir mirtį. Kas be ko, aš taip pat daugybę metų drauge su saviškiais grūmiausi šiaurėje su mūsų amžinais priešais Ibn Azizais, ir visada be pateisinamų priežasčių, nes ir vieni, ir kiti turi susimokėti už savo plėšikavimus, o kiekvienos šeimos mirusieji neįkainojami. Už savo mirtį jie reikalauja kitų aukų, ir *chaimose* nebelieka stiprių rankų, o vaikai auga negirdėdami tėvo balso.

Keletą minučių niekas nepratarė nė žodžio - reikėjo pamąstyti apie istorijos, kurią ką tik papasakojo Suilemas, pamokas, antraip kam būtų reikėję trukdyti tokį garbingą žmogų, paaukojusį tiek miego valandų ir atidavusį tiek jėgų savo klausytojams.

Pagaliau Gaselis, jau tuziną kartų girdėjęs šį seną pasakojimą, mostelėjo ranka, kad visi eitų miegoti, o pats, kaip ir kiekvieną naktį, nupėdino patikrinti, ar uždaryti gyvuliai, ar vergai įvykdė jo nurodymus, ar ramiai ilsisi šeima ir ar mažoje jo imperijoje - ją sudarė keturios iš kupranugarių vilnos nuveltos palapinės, pustuzinis iš nendrių supintų *šeribų*, šulinys, devynios palmės, keletas ožkų ir kupranugarių - viešpatauja tvarka.

Paskui, kaip buvo įpratęs, lėtai užkopė į aukštą stačią kopą, saugančią stovyklą nuo rytų

vėjų, ir mėnulio šviesoje kurį laiką stebėjo kitą savo imperijos dalį - begalinę dykumą, kuria dienų dienas reikia kulniuoti per smėlį, uolas, kalnus ir akmenis, bet jis, Gaselis Sajahas, viešpatavo joje kaip absoliutus valdovas, nes buvo vienintelis šiose vietose įsikūręs *inmučaras*, be to, vienvaldis ir vienintelis žinomo šulinio savininkas.

Jis mėgo atsisėsti ant kopos viršūnės ir padėkoti Alachui už tūkstančius padovanotų malonių: už gražią šeimą, sveikus vergus, gerus galvijus, už palmių vaisius ir už visų aukščiausią dovaną - kad leido gimti kilmingam tarp Kel Tagelmustų, Šydo genties žmonių, kilmingiausių nesutramdomų *imohagų*, kitiems mirtingiesiems žinomų tuaregų vardu.

Nieko nebuvo nei pietuose, nei rytuose, nei šiaurėje, nei vakaruose - nieko, kas galėtų sumenkinti Gaselio, visų vadinamo Medžiotoju, įtaką. Jis pamažu tolo nuo gyvenamųjų centrų ir kūrėsi atokiausiuose dykumos kampeliuose, kur galėjo jaustis visiškai vienas su laukiniais gyvūnais: ištisas dienas lygumoje tykodavo baikščių antilopių, gėrėdavosi aukštųjų kalnų, stūksančių tarp didžiulių smėlio jūrų, muflonais, laukiniais asilais, šernais, gazelėmis ir pulkų pulkais migruojančių paukščių.

Gaselis pabėgo nuo civilizacijos pažangos, nuo įsibrovėlių įtakos ir nuo nebaudžiamo gyvūnų žudymo, ir nors nuo Tambuktu iki Nilo krantų visi žinojo, kad niekas neprilygsta Gaselio svetingumui, jis su įniršiu galėdavo užpulti vergų karavanus ir pamišėlius medžiotojus, išdrįsdavusius įkelti koją į jo teritoriją.

– Tėvas mane išmokė, - sakydavo jis, - nušauti tik vieną gazelę, nors prieš akis bėgtų visa kaimenė, kuriai vėliau pavyti prireiktų trijų dienų. Po trijų dienų žygio aš pailsėsiu, o bergždžiai nužudytos gazelės neprikels niekas.

Gaselis matė, kaip šiaurėje prancūzai iššaudė antilopes, didžiojoje Atlaso dalyje - muflonus, o kitapus *segijos* - hamados[2] gražuoles arklines antilopes. O juk prieš tūkstančius metų *segija* buvo plati vandeninga upė! Todėl jis pasirinko akmenuotą lygumų, begalinių smėlynų ir stačių kalnų kraštą, plytintį už keturiolikos dienų žygio nuo El Akabo. Tų nesvetingiausių žemių pačioje nesvetingiausioje pasaulio dykumoje daugiau niekas netroško.

Jau amžinon užmarštin nuėjo šlovingi laikai, kada tuaregai puldinėdavo karavanus arba atakuodavo prancūzų kareivius, kaip praėjo ir plėšikavimo, kovų ir mirties dienos, kai jie lėkdavo kaip vėjas per dykumą, didžiuodamiesi dykumos plėšikų ir Sacharos smėlynų, besidriekiančių nuo Atlaso iki

Čado, šeimininkų pravardėmis. Pasimiršo brolžudiški karai ir kautynės, kurias dar gerai mena senoliai. Tai buvo *imohagų* rasės saulėlydis, nes kai kurie narsiausi jos kariai dabar vairavo šeimininko prancūzo sunkvežimius, kiti tarnavo reguliariojoje kariuomenėje arba pardavinėjo audinius ir sandalus turistams, vilkintiems akį rėžiančiais marškiniais.

Tą dieną, kai jo pusbrolis Suleimanas paliko dykumą ir apsigyveno mieste, nusprendęs už pinigus valandų valandas nešioti plytas, visas išsiterliojęs cementu ir kalkėm, Gaselis

suprato: kad taptų paskutiniuoju iš tuaregų, turi bėgti.

Ir štai dabar jis čia, su šeima, ir už tai tūkstančius kartų dėkoja Alachui, nes visus tuos metus, - jų prabėgo tiek daug, kad jis jau negali suskaičiuoti, - nė karto ir nė vieną naktį, kurią praleido vienas ant aukštosios kopos, nesigailėjo savo sprendimo.

Tuo metu pasaulyje nutiko daugybė keistų įvykių. Jų neaiškūs atgarsiai pasiekdavo Gaselį per kartkartėm užklystančius keliauninkus, bet jis džiaugėsi, kad nemato tų įvykių iš arti, nes senos žinios vis būdavo apie tą patį - mirtį, karą, neapykantą ir apie troškimą kaskart vis greitesnių permainų, kuriomis niekas, regis, nebuvo patenkintas ir kurios niekam nieko gero nežadėjo.

Kartą naktį, sėdėdamas ten pat ir stebėdamas žvaigždes, kurios tiek sykių vedė jį dykumos keliais, staiga pamatė naują žvaigždę, tviskančią ir greitą, ji ryžtingai skrodė ir skrodė dangų, neišklysdama iš kelio, ne taip, kaip tos kvailos, akimirką pasirodančios klajūnės, kurios tik švysteli ir iškart krinta į nebūtį.

Pirmą kartą gyvenime iš siaubo jam sustingo kraujas, nes niekada nei jis, nei jo protėviai neprisiminė buvus padavimų ar legendų, pasakojančių apie tokį dangaus kūną, kuris kas naktį sugrįžtų ir nueitų tą patį kelią, o vėliau prie jo prisijungtų daugybė kitų žvaigždžių ir galiausiai susidarytų nenuilstamai mirguliuojantis šviesulių spiečius, trikdantis nuo amžių nusistovėjusią dangaus ramybę.

Gaselis niekada nesužinojo, ką visa tai reiškia. Nesužinojo nei jis, nei senasis Suilemas, bemaž visų jo vergų tėvas, labai senas, nes dar Gaselio senelis nusipirko jį Senegale jau suaugusį.

– Žvaigždės dar niekad nelakstė po dangų kaip pamišusios, šeimininke, - stebėjosi Suilemas. - Niekad, o tai gali reikšti, kad artėja pasaulio pabaiga.

Gaselis paklausė vieno keleivio, bet tas nesugebėjo nieko atsakyti. Paklausė kito, tas atsakė dvejodamas:

– Manau, čia prancūzų darbas.

Bet Gaselis nenorėjo tuo tikėti - nors buvo daug girdėjęs apie prancūzų pažangą, nemanė, kad jie būtų tokie kvaili ir gaištų laiką pildydami dangų naujomis žvaigždėmis.

„Tai gali būti Dievo ženklas, - tarė sau. - Tikriausiai Alachas nori mums kažką pasakyti. Bet ką?“

Pabandė ieškoti atsakymo Korane, bet Korane nebuvo jokios užuominos apie žvaigždes, lekiančias pagal tikslius matematikos dėsnius. Ilgainiui su jomis apsiprato, bet nepamiršo.

Skaidriame dykumos ore, žemės tamsoje be jokio žiburėlio šimtus kilometrų aplink, jam atrodė, jog žvaigždės nusileidžia taip žemai, kad beveik palyti smėlį. Gaselis kartais ištiesdavo ranką, tarsi iš tikrųjų norėtų pirštų galiukais paliesti mirksinčias švieseles.

Taip jis leisdavo nemažai laiko vienas su savo mintimis, paskui nulipdavo žemyn

neskubėdamas, kad paskutinį kartą užmestų akį į galvijus ir stovyklą, ir eidavo ilsėtis, įsitikinęs, kad nei alkanos hienos, nei klastingi šakalai nekelia grėsmės jo mažam pasauliui.

Prie savo palapinės, didžiausios ir patogiausios visoje stovykloje, valandėlę pastoviniuodavo. Jei dar neraudodavo vėjas, tyla būdavo tokia sodri, kad net imdavo spengti ausyse. Tą tylą Gaselis mėgo.

1 Žodžiai, kurių nėra „Tarptautiniame žodžių žodyne“, sukursyvinti ir paaiškinti žodynėlyje knygos gale.

2 Hamada - akmeningoji aridinė dykuma.

VOS TIK PRAAUŠUS, kiekvieną rytą senasis Suilemas arba kuris nors jo vaikaičių pabalnodavo mėgstamiausią savo šeimininko, *inmučaro* Gaselio, vienkuprį ir laukdavo prie jo palapinės.

Kiekvieną rytą targi paimdavo šautuvą, užsėsdavo ant baltojo mehario[3] ilgomis kojomis ir išjodavo į vieną kurią iš keturių pasaulio dalių tykoti medžioklės grobio.

Gaselis mylėjo savo vienkuprį, kaip dykumos žmogus geba mylėti gyvulį, nuo kurio dažnai priklauso jo gyvybė, ir paslapčiomis, kai niekas negirdėdavo, garsiai su juo kalbėdavosi, tarsi jis suprastų, vadindamas jį R'Orabu, Varnu, šaipydamasis iš nepaprastai baltos jo vilnos. Dažnai, kai už nugaros stūksodavo aukšta kalva, vienkupris taip susiliedavo su smėliu, kad tapdavo nematomas.

Šioje Tamanraseto pusėje nebuvo greitesnio nei ištvermingesnio mehario, ir vienas turtingas pirklys, daugiau nei trijų šimtų gyvulių vilkstinės savininkas, siūlė jį iškeisti į savo penkis vienkuprius, kuriuos Gaselis išsirinksiąs pats, bet jis nesutiko. Gaselis žinojo: jei vienišų žygių metu dėl kokių nors priežasčių jam kas nors atsitiktų, R'Orabas, vienintelis vienkupris šiame pasaulyje, parneštų jį namo net pačią juodžiausią naktį.

Dažnai, supimo užliūliuotas ir nuovargio priveiktas, užmigdavo, ir ne kartą jo šeima pasitikdavo jį prie *chaimos* ir nunešdavo į lovą.

Prancūzai vis pliaukšdavo, kad kupranugariai - kvaili, žiaurūs ir kerštingi gyvuliai, klausantys tik šūkalojimų ir smūgių, bet tikrasis *imohagas* žinojo, kad gerai prižiūrėtas ir išmokytas dykumos vienkupris, ypač grynakraujis meharis, gali tapti toks pat protingas ir ištikimas kaip šuo, be to, šioje smėlynų ir vėjo žemėje šimtą kartų už jį naudingesnis.

Prancūzai su visais vienkupriais elgdavosi vienodai visais metų laikais, nesuprasdami, kad poravimosi mėnesiais gyvuliai tampa irzlūs ir pavojingi, ypač jei su rytų vėjais atplūsta karščiai. Todėl prancūzai nebuvo geri dykumų raiteliai ir niekad neįstengė įveikti tuaregų, kurie kovų ir riaušių metais visada juos sutriuškindavo, nors jų būdavo daugiau ir gerai ginkluotų.

Ir tik vėliau svetimšaliai užvaldė oazes ir šulinius, apstatė patrankom ir kulkosvaidžiais retas lygumos vandenvietes, ir laisvi bei nesutramdomi Vėjo sūnūs pasidavė amžinam savo priešui: troškuliui.

Įveikę Šydo gentį, prancūzai per daug nesididžiavo, nes iš tikrųjų neįstengė jos nugalėti atviroje kovoje net pasitelkę Senegalo negrus, sunkvežimius ir tankus. Su savo mehariais tuaregai viešpatavo visur - nuo vieno dykumos krašto iki kito.

Tuaregų buvo mažai, jie buvo išsisklaidę, o kareiviai iš metropolio ar kolonijų užplūsdavo kaip skėrių debesys. Ir vieną dieną išaušo rytas, kai nei kupranugaris, nei vyras, nei

moteris, nei vaikas Sacharoje nebegalėjo gurkšteleti nė lašelio vandens nepaprašę prancūzų.

Tą dieną, pavargę žiūrėti, kaip miršta jų šeimos, *imohagai* sudėjo ginklus.

Nuo tos akimirkos buvo pasmerkti užmarščiai ir karinga gentis prarado savo egzistavimo prasmę: kovą dėl laisvės.

Liko keletas išsibarsčiusių šeimų, tokių kaip Gaselio, pradingusių dykumos platybėse, bet tai buvo ne išdidžių ir įžūlių karių būriai, o tyliai besipriešinantys vyrai, gerai suvokiantys, kad jau niekada nebebus tokie grėsmingi, kokie buvo Šydo, Kardo ar Ieties genčių kovotojai.

Ir vis dėlto *imohagai* ir toliau šeimininkavo dykumoje nuo hamados iki ergo[4] ar aukštų, vėjų plakamų kalnų, mat dykuma jiems buvo ne šuliniai, o tūkstančiai juos supančių kvadratinių kilometrų. Toli nuo vandens nebuvo nei Senegalo askarių, nei smėlio ir akmenų kraštą išvaikščiojusių beduinų, mat šitie keliaudavo tik takais nuo šulinio prie šulinio, nuo vieno kaimelio prie kito. Didžiulės nepažįstamos platybės juos baugino.

Tik tuaregai, vieniši, nieko nebijodami drąsiai žvelgdavo į „tuščią žemę“, kuri žemėlapyje atrodė kaip balta dėmė. Karštą vidudienį „tuščioje žemėje“ žmogui užvirdavo kraujas, joje neaugo net ištvermingiausi dygliakrūmiai, o migruojantys paukščiai perskrisdavo ją šimto metrų aukštyje.

Gyvenime Gaseliui teko du kartus kirsti baltas „tuščios žemės“ dėmes. Pirmą kartą tai buvo iššūkis - norėjo įrodyti esąs vertas legendinio Turkio palikuonis, o antrą, jau vyras, - pasigalynėti su tuo Gaseliu, kuris jaunystės metais išdrįso rizikuoti savo gyvybe.

Gaselį nepaprastai žavėjo tas saulės ir karščio pragaras, toji nyki, iš proto varanti krosnis. Jos kerai užbūrė jį vieną naktį prieš daugelį metų, kai prie laužo pirmą kartą išgirdo kalbant apie Didįjį karavaną ir apie tai, kad „baltoji dėmė“ prarijo šešis šimtus vyrų bei du tūkstančius kupranugarių ir niekas niekada neaptiko nei žmonių, nei gyvulių pėdsakų.

Karavanas traukė iš Gao į Tripolį ir buvo laikomas didžiausiu, kurį kada nors buvo suorganizavę turtingieji pirkliai hausai. Jį vedė labiausiai patyrę dykumos žinovai, o rinktiniai mehariai ant kuprų tempė tikrą lobį iš dramblio kaulo, juodmedžio, aukso ir brangakmenių.

Vienas Gaselio dėdė, kurio vardą jis gavo kaip palikimą, taip pat lydėjo karavaną su savo vyrais, bet visi jie dingo visiems laikams, tarsi niekada ir nebuvę, arba trumpai pasirodę ir pranykę kaip sapne.

Bėgant metams daugybė vyrų leidosi į beprotišką avantiūrą ieškoti karavano pėdsakų, bergždžiai vildamiesi užvaldyti turtus, kurie pagal nerašytą įstatymą priklausė tam, kas pirmas sugebės išplėšti juos iš smėlynų, bet šie gerai saugojo savo paslaptį. Po savo mantija smėlis galėjo palaidoti ištisus miestus, tvirtoves, oazes, žmones ir kupranugarius.

Tikriausiai taip nutiko ir tada: nešama savo sąjungininko vėjo, staiga pakilo netikėta smėlio vėtra, užpuolė keliautojus, užklojo smėliu ir tarp daugybės ergo kopų iškilo dar viena.

Kiek vėliau žuvo žmonių, patraukusių paskui mistinę dingusio karavano svajonę, niekas negalėjo pasakyti, tik senoliai nuolat perspėdavo jaunuolius, kad tokių beprotiškų ketinimų atsisakytų.

– Viskas, ką nori turėti dykuma, priklauso jai, - kalbėjo jie. - Alachas globoja tą, kas stengiasi išsaugoti savo grobį.

Gaselis troško atskleisti paslaptį, išsiaiškinti priežastį, kodėl tiek gyvulių ir žmonių dingo be pėdsakų, ir kai pagaliau atsidūrė pačiame vienos iš tų žemių viduryje, suprato, kad toji horizontali bedugnė gali lengvai praryti ne septynis šimtus, o septynis milijonus žmonių, todėl būtų buvę keista, jeigu kas nors, nesvarbu kas, būtų išsigelbėjęs.

Gaseliui pavyko. Du kartus! Bet tokių kaip jis *imohagų* buvo nedaug, todėl Šydo gentis gerbė Gaselį, Medžiotoją, vienišą *inmučarą*, valdantį teritorijas, kurių niekas niekada nenorėjo valdyti.

3 Meharis - greitasis vienkupris šviesaus plauko kupranugaris.

4 Ergas - aridinė smėlio dykuma.

PRIEŠAIS JO *CHAIMĄ* jie pasirodė vieną rytą. Senasis vyras, regis, buvo prie mirties slenksčio, o jaunėlis, kuris dvi pastarąsias dienas nešė jį ant pečių, vos spėjęs sušnabždėti kelis žodžius, griuvo žemėn ir nualpo.

Svečiams Gaselis liepė paruošti geriausią palapinę, o kad išplėštų vyrus iš mirties nagų ir sugrąžintų į gyvųjų pasaulį, - nors tai atrodė neįmanoma, - dieną naktį juos slaugė jo vergai ir sūnūs. Be kupranugarių, be vandens ir be vedlių, nepriklausantys jokiai dykumos rasei, užklydėliai sugebėjo ištverti - tikras dangaus stebuklas! - smarkų ir slogų pastarųjų dienų siroką.

Jis suprato, kad daugiau nei savaitę jie klajojo tarp kopų ir akmenų, bet nesugebėjo pasakyti, nei iš kur atėjo, nei kas tokie, nei kur keliauja, - tarsi būtų nukritę į žemę drauge su žvaigžde. Gaselis juos lankė rytą ir vakarą, susidomėjęs miesto žmonėmis ir jų drabužiais, tokiais netinkamais keliauti dykuma, ir nesuprantamais žodžiais, kuriuos jie ištardavo per miegus tokia gryna išsilavinusių arabų kalba, kad targi neįstengė jos suprasti.

Pagaliau, išaušus trečiai dienai, jis rado jaunesnį vyrą pabudusį, ir tas iškart panoro sužinoti, ar jie labai toli nuo sienos.

Gaselis pažvelgė į jį nustebęs.

– Sienos? - pakartojo jis. - Kokios sienos? Dykuma neturi sienų... Bent jau nė viena iš tų, kurias pažįstu.

– Ir vis dėlto, - neatlyžo jaunuolis, - kokia nors turi būti. Ji čia, kažkur netolies...

– Prancūzams nereikia sienų, - atsikirto Gaselis. - Jie valdo Sacharą nuo vieno krašto iki kito.

Nepažįstamasis pasikėlė ant alkūnių ir nustebęs pažvelgė i jį.

– Prancūzams? - paklausė. - Prancūzai išėjo prieš daugelį metų... Dabar mes nepriklausomi, - pridūrė. - Dykumą dabar valdo laisvos ir nepriklausomos šalys. Negi nežinojai?

Gaselis valandėlę mąstė. Kartą kažkas buvo sakęs, kad labai toli, šiaurėje, vyksta karas ir kad arabai nori nusikratyti *rumių* jungo, bet jis neatkreipė į tai dėmesio, nes tas išsilaisvinimo karas vyksta nuo tų laikų, kuriuos dar mena jo senelis. Jam, Gaseliui, nepriklausomybė reiškė galimybę klajoti po savo žemę, ir niekas dar nesiteikė ateiti ir pasakyti, kad jis priklauso naujai šaliai.

Jis papurtė galvą.

– Ne, nežinojau, - prisipažino sutrikęs. - Net nežinojau, kad esama kažkokios sienos. Kas gali nubrėžti sieną dykumoje? Kas gali uždrausti vėjui nešti smėlį iš vienos pusės į kitą? Kas gali sutrukdyti žmonėms ją peržengti?

– Kareiviai.

Gaselis pažvelgė į jaunuolį nustebęs.

– Kareiviai? Pasaulyje nėra užtektinai kareivių, kad apsaugotų sieną dykumoje. Be to, kareiviai dykumos bijo. - Jis nusišypsojo po veidą dengiančiu šydu, kurio niekada nenusitraukdavo prie svetimo žmogaus. - Dykumos nebijom tik mes, *imohagai*. Kareiviai čia tarsi palietas vanduo - jį iškart sugeria smėlis.

Jaunuolis norėjo kažką sakyti, bet targi suprato, kad jis labai pavargęs, ir paguldė jį ant priegalvių.

– Nesivargink, - nuramino jis. - Tu dar labai silpnas. Mudu pasikalbėsim rytoj, gal tavo draugas taip pat pasijus geriau. - Atsigręžęs pažvelgė į senį ir pirmą kartą pamatė, kad jis ne toks senas, kaip įsivaizdavo iš pradžių, nors jo plaukai buvo žili ir resvi, o veidas išvagotas gilių raukšlių. - Kas jis? - paklausė.

Jaunuolis valandėlę dvejojo. Užsimerkė, paskui ramiai atsakė:

– Išminčius. Tyrinėja tolimiausią mūsų protėvių istoriją. Mes vykome į Dažbadelį, bet sugedo mūsų sunkvežimis.

– Dažbadelis labai toli... - nustebo Gaselis ir susimąstė. - Labai labai toli, pietų pusėje. Niekad ten nebuvau.

Jis tyliai išėjo ir grynam ore pajuto tuštumą skrandyje - kaip nuojautą, kurios anksčiau niekada nebuvo patyręs. Tie žmonės, regis, nekalti, kėlė jam nerimą. Nebuvo ginkluoti, jų išvaizda irgi nebaugino, bet aplink juos tvyrojo baimės aura, ir tą baimę Gaselis jautė.

„Jis tyrinėja mūsų protėvių istoriją...“ - pasakė jaunesnis vyras, bet kito vyro veidas buvo paženklintas tokių kančios pėdsakų, kurie negalėjo per savaitę atsirasti dykumoje vien nuo bado ir troškulio.

Gaselis pažvelgė į vakaro sutemas ir pabandė rasti atsakymą į savo klausimus. Jo, targi, dvasia ir tūkstantmetės dykumos tradicijos šaukte šaukė, kad jis, suteikdamas pastogę keleiviams, pasielgė teisingai, juk svetingumo jausmas buvo pirmasis nerašytas *imohagų* įstatymas, bet instinktas žmogaus, įpratusio vadovautis nuojauta, ir šeštasis jausmas, tiek kartų išgelbėjęs jį nuo mirties, šnabždėjo, kad jis labai rizikuoja, o atvykėliai kelia pavojų ramybei, kuriai pasiekti jis turėjo padėti daugybę pastangų.

Staiga pasirodė Laila, ir jo akys nušvito, išvydusios šalia švelnų ir stebuklingą paauglės grožį. Ji buvo tamsiaodė, pusiau vaikas, pusiau moteris. Jis vedė ją nepaisydamas senolių nepritarimo: toks kilmingas *inmučaras*, o teisėtai tuokiasi su niekingos vergų *akli* kastos moterimi!

Laila atsisėdo šalia, pažvelgė į jį didžiulėmis juodomis akimis, visada kupinomis gyvybės ir paslaptingų atspindžių, ir švelniai paklausė:

– Tau kelia susirūpinimą šitie vyrai, tiesa?

– Ne jie... - atsakė susimąstęs, - o kažkas, kas juos lydi, tarsi kažkoks šešėlis ar kvapas.

– Jie atėjo iš toli. O viskas, kas atkeliauja iš toli, tave trikdo, nes mano senelė išpranašavo, kad mirsi ne dykumoje. - Ji nedrąsiai palietė jo ranką. - Mano senelė dažnai klysdavo, - pridūrė. - Kai gimiau, išbūrė man niūrią ateitį, o aš ištekėjau už kilmingojo, kone princo.

Jis švelniai nusišypsojo.

– Aš prisimenu, kada tu gimei, - pasakė. - Tau tikriausiai ne daugiau nei penkiolika... Tavo ateitis dar neprasidėjo...

Jam sugildė širdį, kad ją nuliūdino, nes mylėjo, ir nors *imohagui* nederėjo rodyti moteriai pernelyg didelio švelnumo, vis dėlto ji buvo paskutinio jo sūnaus motina, todėl jis atgniaužė kumštį ir paėmė jos ranką.

– Galbūt teisi tu, o suklydo senoji Chaltum, - pasakė. - Niekas neprivers manęs palikti dykumos ir numirti nežinia kur.

Kurį laiką juodu sėdėjo tyliai stebėdami naktį, ir Gaselis pajuto, kaip jį vėl užplūsta ramybės jausmas.

Tiesa, prieš kelerius metus negrė Chaltum išpranašavo ligą, nusinešusią į kapus jos tėvą, taip pat atspėjo kilsiant didžiulę, šulinius išdžiovinusią sausrą: dykuma liko be žolės stiebelio, išgaišo šimtai gyvulių, nuo amžių įpratusių prie sausros ir troškulio, bet teisybė ir tai, kad senoji vergė dažnai kalbėdavo tik kad kalbėtų, o jos vizijos veikiau primindavo senatvinio proto kliedesius nei tikras pranašystes.

– O kas kitoje dykumos pusėje? - po ilgos tylos paklausė Laila. - Niekada nebuvau už Huailos kalnų.

– Žmonės, daugybė žmonių, - atsakė Gaselis. Jis prisiminė savo patirtį El Akabe bei šiaurės oazėse ir papurtė galvą. - Jie meilija grumdytis mažose erdvėse ir ankštuose dvokiančiuose namuose, šaukti dėl niekų, kelti erzelį, vogti ir sukčiauti kaip gyvuliai, kurie jau nebemoka gyventi kitaip, kaip tik bandomis.

– Kodėl?..

Būtų mielai atsakęs, nes Lailos susižavėjimas pripildė jo širdį pasididžiavimo. Bet nežinojo, ką atsakyti. Buvo *imohagas*, gimęs ir užaugęs didžiulių ir tuščių erdvių tyloje, ir nors suko galvą, neįstengė įsivaizduoti, kaip žmonės gali gyventi krūvoje, savanoriškai pasiduoti bandos instinktui, kuris, regis, taip patiko kitų genčių vyrams ir moterims.

Gaselis mielai priimdavo svečius, mėgo sėdėti su jais prie laužo, pasakoti senas istorijas ir aptarinėti mažus kasdienio gyvenimo įvykius. Paskui, kai išblėsdavo žarijos ir per stovyklą su miegu ant kupros tyliai prasliūkindavo nematomas juodasis kupranugaris, kiekvienas eidavo į savo atokiai stovinčią palapinę, kad pabūtų vienas, giliai atsikvėptų ir pasimėgautų tyla.

Sacharoje žmogus turėjo laiko, ramybę ir būtiną aplinką, kur galėjo pabūti savimi,

pažvelgti į tolį ir į savo vidų, patyrinėti jį supančią gamtą ir pamąstyti apie tai, ką žinojo tik iš šventų knygų. Bet ten, miestuose, kaimuose ir net mažyčiuose berberų kaimeliūkščiuose, nebuvo nei ramybės, nei laiko, nei erdvės, visi gyveno apkvaišę nuo bruzdesio ir svetimų bėdų, todėl atrodė, kad jiems labiau rūpi, kas atsitinka jų kaimynams, nei jiems patiems.

– Nežinau... - pagaliau nenoriai prisipažino Gaselis. - Niekada neįstengiau suprasti, kodėl jiems maga taip elgtis - susimesti krūvon ir gyventi priklausomiems nuo kitų. Nežinau, - pakartojo. - Ir dar nieko nesutikau, kas tikrai žinotų.

Jaunoji moteris ilgai žiūrėjo į jį. Gal nustebusi, kaip vyras, kuris buvo visas jos gyvenimas ir iš kurio išmoko tai, ką verta žinoti, gali nežinoti atsakymo į vieną iš jos klausimų. Nuo tada, kai pradėjo mąstyti, Gaselis jai buvo viskas, bet pirmiausia valdovas, į kurį *akli* vergų rasės mergaitė žiūrėjo kone kaip į dievišką būtybę, kaip į savo gyvenimo ir visų savo priklausinių šeimininką, ir ne tik savo, bet ir tėvų, brolių, gyvulių, visutėlaičio savo pasaulio viešpatį.

Paskui jis tapo jos vyru ir tą dieną, kai ji subrendo ir pirmą kartą susirgo mėnesinėmis, padarė ją moterimi: pakvietė į savo palapinę ir paėmė priversdamas dejuoti iš malonumo, kaip naktimis, kai papūsdavo vakaris vėjas, ji girdėdavo dejuojant kitas verges. Galop tapo jos mylimuoju, akimoju nusinešusiu ją į rojų, tikruoju valdovu, didesniu nei tada, kai buvo tik jos šeimininkas, nes dabar jis valdė jos sielą, mintis, troškimus, net slapčiausius instinktus, kurių iki tol nežinojo turinti.

Ji ilgai tylėjo, o kai buvo beprabylanti, ją pertraukė vyriausiasis vyro sūnus, potekom atbėgęs iš atokiausios *šeribos*.

– Tėve, tuojau vaikuosis mūsų kupranugarė! - sušuko jis. - O aplink slankioja šakalai!

KAD JO BAIMIŲ ŠMĖKLOS pamažu įgauna pavidalą, suprato tik tada, kai horizonte pamatė dulkių stulpą. Pakilęs jis ilgai kybojo ore, nes tą vidudienio valandą virš lygumos nedvelkė nė menkiausias vėjelis.

Sunkvežimiai - taip, tai galėjo būti tik mechaninės transporto priemonės, ir jos artėjo labai greitai - tyram dykumos ore paliko purviną dūmų ir dulkių pėdsaką.

Netrukus Gaselis išgirdo silpną variklių burzgimą, paskui jie suriaumojo garsiau, gąsdindami karvelius, dykumos lapes ir gyvates, tada sužviegė stabdžiai, pasigirdo nedarnūs balsai ir šiurkščios komandos, kai mašinos kartu su dulkių ir purvo debesiu sustojo vos už penkiolikos metrų nuo stovyklos.

Juos išvydus, apmirė viskas, kas buvo gyva ir judėjo. Targi, jo žmonos, vaikų ir net gyvulių akys įsmigo į dulkių stulpą ir į mechaninę tamsiai rudos spalvos pabaisą. Išsigandę vaikai ir gyvuliai išsibėgiojo, o vergai pasislėpė tamsiausiuose palapinių kampeliuose, kuo toliau nuo atėjūnų akių.

Gaselis neskubėdamas žengė į priekį. Užsidengė veidą šydu, kurį nešioja tik kilmingi, savo tradicijas gerbiantys targi, ir sustojo pusiaukelėje tarp atvykėlių ir didžiausios *chaimos*, tarsi norėdamas be žodžių pasakyti, kad jie neturi teisės žengti toliau, kol jis neduos leidimo ir nepriims jų kaip svečių.

Pirmiausia išvydo purvinas, permirkusias prakaitu ir dulkių nugultas uniformas, paskui priešišką šautuvų ir kulkosvaidžių metalą ir galiausiai pajuto aitrią batų ir odinių diržų smarvę. Tada nustebęs žvilgsnis užkliuvo už vyro su mėlynu burnusu ir šlykščių turbanu. Jis atpažino Ieties genčiai priklausantį Mubaraką ben Sadą, *imohagą*, vieną sumaniausių ir patikimiausių vedlių, įgijusį mažne tokią pat šlovę kaip Gaselis Sajahas, Medžiotojas.

– *Metulem, metulem*, - pasisveikino jis.

– *Aselam aleikum*, - atsakė Mubarakas. - Mes ieškom dviejų vyrų... Dviejų prašalaičių...

– Jie mano svečiai, - ramiai atsakė Gaselis. - Ir serga.

Karininkas, kuris, regis, vadovavo būriui, žengė kelis žingsnius į priekį. Ant jo rankovės atlanko sublizgo žvaigždutės, kai ketino nustumti targi į šalį, bet šis staigiu judesiu užstojo jam kelią.

– Jie mano svečiai, - pakartojo dar sykį.

Kariškis su žvaigždutėm ant rankovės kurį laiką stovėjo sutrikęs, tarsi nesuprasdamas targi žodžių prasmės, paskui žengė dar žingsnį į priekį.

– Aš čia atstovauju įstatymui, - pasakė kategoriškai. - Kito įstatymo nėra.

Jau buvo praėjęs pro Gaselį, kai šis stipriai sugriebė jam už alkūnės, privertė atsisukti ir

pažvelgti į akis.

– Tradicijai tūkstantis metų, o tau vos penkiasdešimt, - iškošė pro dantis Gaselis. - Palik mano svečius ramybėje!

Karininkui mostelėjus ranka, sudžeržgė dešimties šautuvų spynos. Targi pamatė nukreipus tiesiai jam į krūtinę ginklus ir suprato, kad pasipriešinimas beprasmis.

Karininkas staigiu judesiu nustūmė jį tebelaikančią ranką ir, traukdamas pistoletą iš dėklo prie diržo, nužingsniavo didžiausios palapinės link.

Jis dingo viduje, ir po minutės pasigirdo trumpas ir kraupus šūvis. Išėjęs iš palapinės davė ženklą dviem kareiviams, šie nubėgo paskui jį į palapinę. Netrukus ištempė laukan senąjį vyrą, kuris muistė galvą ir tyliai verkė, tarsi po ilgo ir saldaus sapno vėl susidūręs su žiauria tikrove.

Jie praėjo po Gaselį ir sulipo į sunkvežimius. Sėdėdamas kabinoje, karininkas kurį laiką stebėjo Gaselį rimtu žvilgsniu ir, regis, kažko dvejojo. Gaselis pamanė, kad galbūt senoji Chaltum suklydo, - jį nušaus čia pat, pačiame dykumos viduryje - bet karininkas pagaliau davė ženklą vairuotojui, ir sunkvežimiai nuvažiavo tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atvažiavę.

Mubarakas, Ieties genties *imohagas*, įšoko į sunkvežimį paskutinis ir nenuleido akių nuo targi tol, kol jį paslėpė dulkių stulpas. Bet ir kelių akimirkų pakako, kad jis suprastų, kas dedasi Gaselio galvoje, ir išsigando.

Negerai pažeminti Šydo genties *inmučarę*, ir Mubarakas tai žinojo. Negerai pažeminti ir palikti gyvą.

Bet taip pat būtų buvę negerai jį nužudyti ir sukelti karą tarp broliškų genčių. Gaselis Sajahas turi draugų ir giminių, jie pultų į kovą ir krauju atsikeršytų už kraują žmogaus, kuris tik norėjo priversti gerbti senus dykumos įstatymus.

Gaselis išliko ramus. Stebėjo tolstančią sunkvežimių koloną, kol tolumoje visiškai išsisklaidė dulkės ir nutilo variklių burzgimas. Paskui lėtai nužingsniavo į didžiąją palapinę, kol į ją nesugužėjo vaikai, žmona ir vergai. Tiesą pasakius, jam nebuvo būtina ten eiti, nes žinojo, ką išvys. Jaunuolis gulėjo toje pačioje vietoje, kur buvo jį palikęs po paskutinio pokalbio. Jo akys buvo užmerktos - mirtis užklupo jį miegantį. Dabar atrodė kitaip tik dėl mažyčio raudono apskritimo kaktoje. Gaselis ilgai žiūrėjo į jį susisielojęs ir sykiu baisiai įnirtęs, paskui šūktelėjo Suilemą:

– Palaidok jį, - paprašė. - Ir pabalnok mano kupranugarį.

Pirmą kartą savo gyvenime Suilemas neįvykdė šeimininko įsakymo. Po valandos įėjo į palapinę, puolė Gaseliui po kojom, norėdamas pabučiuoti sandalus.

– Nedaryk to! - ėmė maldauti. - Tu niekada nieko nelaimėsi!

Gaselis bodėdamasis atitraukė koją.

– Tai tu manai, kad galiu susitaikyti su tokiu įžeidimu? - paklausė kimiu balsu. - Manai, kad galėsiu ir toliau ramiai gyventi po to, kai leidau jiems vieną mano svečią nužudyti, o kitą išsivežti?

– O ką dar galėjai padaryti? - atsakė Suilemas. - Jie būtų tave nužudę.

– Žinau, bet dabar turiu atkeršyti už įžeidimą.

– Ir ką laimėsi? - paklausė negras. - Grąžinsi mirusiajam gyvybę?

– Ne. Bet priminsiu jiems, kad negalima nebaudžiamai įžeidinėti *imohago*. Tuo tavo rasė skiriasi nuo manosios, Suilemai. Jūs, *akli*, sutinkate su įžeidimais ir priespauda ir jaučiatės patenkinti, kad esate vergai. Toji vergystė įsiėdusi į kraują, iš tėvų persidavusi sūnums, iš vienos kartos - kitai. Jūs visados būsit vergai. - Valandėlę patylėjo, paskui iš didžiulės skrynios, kurioje laikė brangiausius daiktus, išsitraukė ilgą kardą ir susimąstęs paglostė. - Mes, tuaregai, laisva karinga rasė, sugebėjome išgyventi, nes niekada nesitaikstėme nei su pažeminimu, nei su įžeidimu. - Jis papurtė galvą. - Ir dabar ne laikas tai keisti.

– Bet jų labai daug! - paprieštaravo Suilemas. - Ir jie nepaprastai galingi!

– Teisybė, - sutiko targi. - Ir taip turi būti. Tik bailys puola tą, kurį žino esant silpnesnį. Tokia pergalė niekada jo nesutaurins. Tik kvailys kovoja su sau lygiu, nes tokiu atveju tik laimingas atsitiktinumas gali nulemti mūšio baigtį. *Imohagas*, tikrasis mano rasės karys, visada turi susigrumti su tuo, kurį žino esant galingesnį, nes pergalės atveju jam bus šimteriopai atlyginta ir jis galės toliau išdidžiai žengti savo keliu.

– O jei tave nužudys? Kas bus su mumis?

– Jei mane nužudys, mano kupranugaris nušuoliuos tiesiai į Alacho žadamą Rojų, nes yra parašyta, kad tas, kuris žūsta teisingoje kovoje, pelno Amžinybę.

– Bet tu neatsakei į mano klausimą, - neatlyžo negras. - Kas bus su mumis? Su tavo vaikais, žmona, gyvuliais ir tarnais?

Gaselis liūdnai patraukė pečiais.

– Argi aš neįrodžiau, kad galiu jus apginti? - paklausė. - Jei leisiu nužudyti bent vieną iš savo svečių, ar sykiu nesutiksiu, kad būtų prievartaujama mano šeima? - Jis pasilenkė ir įsakmiu mostu privertė tarną atsistoti. - Eik, pabalnok mano kupranugarį ir paruošk ginklus, - paliepė. - Išjosiu auštant. Paskui tu perkelsi stovyklą kitur ir išgabensi mano šeimą toli, į gueltą Huailos kalnuose, kur mirė mano pirmoji žmona.

PRIEŠ AUŠRĄ PAKILO VĖJAS. Dykumoje prieš aušrą visada pakyla vėjas. Bet kai likus valandai iki aušros danguje už uolėtų Huailos šlaitų sublyksi pirmieji šviesos spinduliai, naktinis vėjo stūgavimas virsta graudžia aimana.

Išplėtęs akis, Gaselis įsiklausė, stebėdamas savo *chaimos* stogą su gerai pažįstamais dryžiais, ir jam pasirodė, kad regi rutulio pavidalo dygliakrūmius, besiritančius per smėlį ir uolas, visada skubančius, visada ieškančius vietos, kur galėtų užsikabinti, - ieškančius namų, kurie juos priimtų ir išvaduotų nuo amžinų betikslių klajonių iš vieno Afrikos galo į kitą. Pieninėje aušros šviesoje, nusėtoje milijonų ore kybančių dulkių dalelių, dygliakrūmiai išnirdavo iš niekur lyg šmėklos, regis, pasirengę pulti žmones ir žvėris, kad paskui staiga - kaip ir pasirodė - dingtų beribėje dykumoje be ribų ir sienų.

„Ir vis dėlto siena turi kažkur būti, tikrai žinau...“ - pasakė jaunuolis kupinu nerimo ir nevilties balsu. Ir dabar jis negyvas!

Anksčiau Gaseliui niekas nekalbėjo apie sienas, nes Sacharoje jų nebuvo.

„Kokios sienos galėtų sulaikyti smėlį ar vėją?“

Jis atsigręžė į naktį ir pabandė suprasti, bet neįstengė. Atklydę vyrai nebuvo nusikaltėliai, bet vieną jis užkasė žemėm, o kitą jie dievaižin kur išsivedė. Nieko negalima taip šaltai žudyti, kad ir kokį nusikaltimą jis būtų padaręs. Ypač kai po savo namų stogu jį saugo *inmučaras*.

Keista Gaseliui atrodė ši istorija, bet jis nevaliojo suprasti kodėl. Jam buvo aišku tik viena: seniausias dykumos įstatymas sulaužytas, ir *imohagas* negali su tuo susitaikyti.

Prisiminė senąją Chaltum, ir sprandą jam palietė ledinė baimės ranka. Paskui pasilenkė prie Lailos, pažvelgė į išplėstas akis - jos blizgėjo prieblandoje atspindėdamos paskutines laužo žarijas - ir širdį sugildė sielvartas: dėl jos, dėl nelemtai pasibaigusio penkioliktojo gimtadienio ir tuštumos, pripildysiančios jos naktis jam išvykus. Pagailo ir savęs - kai jos nebebus šalia, jo naktys bus tuščios.

Paglostė jai plaukus ir pamatė, kaip atsidėkodama ji dar labiau išplėtė išsigandusias gazelės akis.

– Kada grįši? - tyliai sušnabždėjo veikiau maldaudama nei klausdama.

Jis papurtė galvą.

– Nežinau, - prisipažino. - Kai įvykdysiu teisingumą.

– Ką tau reiškė tie žmonės?

– Nieko, - atsakė jis. - Nieko iki vakar. Bet svarbu ne jie. Svarbu aš. Tu to nesupranti.

Laila suprato, bet nesiginčijo. Tik dar stipriau prigludo, tarsi ieškodama jo jėgos ar

šilumos, ir ištiesė rankas mėgindama jį sulaikyti, bet jis atsistojo ir nužingsniavo durų link.

Lauke tyliai teberaudojo vėjas. Buvo šalta. Gaselis įsisupo į burnusą. Nugara lakstė šiurpuliai. Jis nežinojo, ar nuo šalčio, ar nuo bauginamos, prieš akis plytinčios nakties tuštumos, panašios į juodą rašalo jūrą. Iš sutemų išniro Suilemas ir padavė R'Orabo vadeles.

– Sėkmės, šeimininke, - pasakė ir dingo tarsi skradžiai žemę.

Gaselis privertė gyvulį atsiklaupti, užsėdo ant jo ir kulnu lengvai sudavė jam į kaklą.

– Šiaaaa! - paragino. - Pirmyn!

Gyvulys piktai subaubė, sunkiai atsistojo ir laukdamas sustingo, atsukęs snukį į vėją.

Targi jį pasuko šiaurės vakarų link ir dar sykį stipriai sudavė kulnu, ragindamas pradėti kelionę.

Juodesnis už kitus, prie Gaselio *chaimos* durų pasirodė šešėlis. Tamsoj vėl sublizgo Lailos akys, bet raitelį ir kupranugarį it dygliakrūmius nusinešė vėjas.

Vėjas raudojo vis garsiau, žinodamas, kad greitai jį nutildys saulės šviesa.

Dar nebuvo išaušę, pieninėje blandoje Gaselis vos įžiūrėjo kupranugario galvą, bet jam daugiau nieko ir nereikėjo. Jis žinojo, kad maždaug per šimtą kilometrų aplinkui nėra jokios kliūties, o jo, dykumos žmogaus, instinktas ir gebėjimas keliauti net užmerktomis akimis leido susiorientuoti gūdžiausioje naktyje.

Tai buvo savybė, kurią turėjo tik jis ir tie, kurie buvo gimę ir užaugę smėlynuose. Kaip pašto karveliai, kaip migruojantys paukščiai arba banginiai vandenynų gelmėse, targi visada žinojo, kur jis ir kur keliauja, tarsi būtų išsaugojęs kažkokią liauką, kuri kitiems seniai atrofavosi, o jam išliko kokia buvusi. Šiaurė, pietūs, rytai ir vakarai; vandenvietės, šuliniai, oazės, keliai, kalnai; „tuščios žemės“, takai tarp kopų, akmenėtos lygumos... Jo smegenys, suėmusios beribes Sacharos platybes, regis, aidu atkartodavo visa, ką matė, bet jis to nežinojo, sąmoningai nesuvokė.

Saulė jį užklupo ant mehario. Ji kilo vis aukščiau ir jau kybojo viršum galvos, vis karštesnė ir galingesnė. Ji nutildė vėją, įkaitino žemę, nuramdė smėlį ir dygliakrūmius, jau nesiritinėjančius nuo vieno dykumos krašto iki kito. Iš urvų išlindo driežai, ant žemės sutūpė paukščiai - saulei pasiekus zenitą, jie nedrįso skraidyti.

Targi sustabdė kupranugarį, privertė atsiklaupti, įsmeigė į žemę ilgą kardą ir seną šautuvą ir kartu su balno ragu panaudojęs juos kaip atramas užtiesė šiurkštaus audeklo atraiža ir pasidarė mažytį stogą.

Pasislėpė šešėlyje, atrėmė galvą į baltą mehario šoną ir užmigo.

Jį pažadino apie nosies sparnelius virpuliuojantis geidžiamiausias dykumos kvapas. Atsimerkė, bet nė nekrustelėjo. Ramiai įkvėpė oro, bet žiūrėti į dangų nedrįso, bijodamas, kad visa tai nebūtų tik sapnas, bet kai pagaliau pasuko galvą į vakarų pusę, pamatė tamsų,

didžiulį, dengiantį visą horizontą, daug žadantį ir kupiną gyvybės debesį, nepanašų į kitus, baltus ir aukštus, kurie retkarčiais atplaukdavo iš šiaurės, bet išsyk dingdavo iš akių, nusinešdami bergždžią lietaus viltį.

Tas pilkas debesis, žemas ir nuostabus, regis, slėpė visus pasaulio vandens lobius - tokio gražaus debesies Gaseliui tikriausiai neteko matyti per visus penkiolika metų, gal net nuo didžios audros, kilusios prieš Lailos gimimą. Toji audra paskatino jos senelę išpranašauti jai niūrią ateitį, mat tąsyk potvyniu virtusi smarki liūtis nunešė palapines ir gyvulius, sunaikino pasėlius ir paskandino vieną kupranugarę.

R'Orabas neramiai sujudėjo. Pasuko ilgą kaklą ir sunerimęs atgręžė snukį į vandens skraistę, kuri slinko artyn gesindama dienos šviesą ir keisdama gamtovaizdį. Kupranugaris tyliai subliuvo, iš gerklės pasigirdo garsas, panašus į katino murkimą. Gaselis lėtai atsistojo, nubalnojo jį, nusirengė ir drabužius tvarkingai sutiesė ant dygliakrūmių, kad gautų kuo daugiau vandens. Paskui, visiškai nuogas ir basas, palaukė, kol pirmieji lašai nukris į smėlį ir dykumos veidą išvagos tarsi raupai. Pasigirdo švelnus bubenimas, paskui ūžtelėjo tikras bangas, virstantis griausmu, ir Gaselis pajuto, kaip vanduo švelniai glamonėja odą, burna prisipildo šviežio ir tyro gaivumo, o plaučiai traukia drėgną, sodrų ir trikdantį nuo žemės kylančių garų kvapą.

Nuostabi ir vaisinga dangaus ir žemės sąjunga! Greitai, dar su popietės saule, staiga pabus mieganti *ačebo* sėkla, lygumą užklos žaluma ir išdžiūvęs, saulės išdegintas gamtovaizdis taps pats gražiausias visam krašte. Vos keletą dienų jis bus pasipuošęs žiedais, paskui nugrims į ilgą miegą iki kitos audros, kurios gal teks laukti penkiolika metų.

Koks gražus tas laukinis ir laisvas *ačebas*! Jis negali išsiskleisti nei dirbamoje žemėje, nei šalia šaltinio, nei pasėtas rūpestingos, kasdien jį laistančios rankos, jis nelyginant tuaregų tautos dvasia, vienintelė galinti tverti amžių amžius prigludusi prie smėlynų ir akmenų, kurių kiti žmonės jau seniai atsisakė.

Vanduo permerkė Gaselio plaukus, nuplovė mėnesių mėnesiais, gal net metais ant kūno susikaupusį purvą. Jis nusigremžė jį nagais, susiieškojęs lygų ir porėtą akmenį nusitrynė kūną, žiūrėdamas, kaip ant odos lieka vis šviesesnės žymės, kaip nusilupa žemių, prakaito ir dulkių pluta ir per kojas ima bėgti mėlynas, kone indigo spalvos, vanduo, nes nelabai atsparūs jo drabužių dažai ilgainiui įsigėrę į kiekvieną odos lopinėlį.

Dvi ilgas valandas stovėjo lietuje laimingas, visas virpėdamas, grumdamasis su savimi, kad nepasuktų kupranugario atgalios ir negrįžtų namo, kur, pasinaudojęs lietumi, pasėtų miežius, sulauktų derliaus ir kartu su saviškiais pasimėgautų tąja nuostabia dovana, kurią Alachas panoro atsiųsti kaip įspėjimą, kad jis turi likti ten, kur jo pasaulis, ir užmiršti įžeidimą, kurio nuplauti neįstengtų visas šito didžiulio debesies vanduo.

Bet Gaselis buvo targi, gal, nelaimei, paskutinis iš tikrų lygumos tuaregų, ir gerai suvokė niekada neįstengsiąs pamiršti, kad po jo namų stogu vienas beginklis žmogus buvo

nužudytas, o kitas, jo svečias, jėga išvežtas nežinia kur.

Tad vos tik debesis nutolo pietų link, o vakarė saulė išdžiovino kūną ir drabužius, jis apsirengė, pasibalnojo kupranugarį ir vėl leidosi į kelią, pirmą kartą atsukdamas nugarą vandeniui ir lietui, gyvenimui ir vilčiai. Viskam, kas dar prieš savaitę ar dvi dienas būtų pripildę jo ir namiškių širdis nenusakomo džiaugsmo.

Temstant susirado mažą kopą ir delnais išsklaidęs dar drėgną smėlį išsikasė daubelę, kad galėtų šiltai pamiegoti užsiklojęs sausu smėliu, nes žinojo, kad po lietaus su aušra į lygumą atsėlins šaltis, ir vėjas pavers šerkšnu vandens lašus, dar žibančius ant akmenų ir dygių krūmokšnių.

Dykumoje aukščiausia vidudienio temperatūra nuo žemiausios, kuri paprastai būna valandą prieš aušrą, gali skirtis daugiau nei penkiasdešimt laipsnių, ir Gaselis iš patirties žinojo, kad išdavikiškas šaltis gali įsigauti į neatsargaus keliauninko kaulus ir taip jį susargdinti, kad paskui keletą dienų jo sąnariai bus kieti bei skausmingi ir nenorės klausyti proto įsakymų.

Kadaise ant Huailos kalnagūbrio akmenų sušalo trys medžiotojai, ir Gaselis dar prisiminė vienas prie kito prisispaudusius lavonus, kuriuos mirtis sujungė kaip tik tą dieną, kai džiova nusinešė ir jo mažąjį Bisrą. Jų veidai šypsojosi, bet kai saulė išdžiovino kūnus ir išgarino vandenį, pergamentu virtusi oda ir blizgantys dantys atrodė kraupiai.

Šioje atšiaurioje žemėje žmogus kartais mirdavo nuo karščio ar šalčio per kelias valandas. Kupranugarė keletą dienų bergždžiai ieškodavo vandens, paskui nugaišdavo.

Tai buvo atšiauri žemė, ir vis dėlto Gaselis neįsivaizdavo savo gyvenimo jokioje kitoje vietoje, todėl šios lygumos be sienų, alinamos karščio ir šalčio, niekada nebūtų iškeitęs į patogesnį pasaulį su sienom, bet be horizonto, ir kiekvieną dieną atsigręžęs į Meką melsdamasis dėkodavo Alachui, kad leido jam gyventi ten, kur gyvena, ir priklausyti vienai iš palaimintųjų Šydo, Ieties ar Kardo genčių.

Užmigo geisdamas Lailos, o kai pabudo, standus moters kūnas, kurį per miegus spaudė glėbyje, buvo virtęs švelniu, pro pirštus byrančiu smėliu.

Gailiai raudojo vėjas. Buvo medžiotojo valanda. Gaselis pažvelgė į žvaigždes, ir jos pasakė, ar greitai šviesa nuplaus jas nuo dangaus skliauto. Jis šūktelėjo nakčiai, ir jam atsakė švelnus drėgnus krūmokšnius skabančio mehario mūkavimas. Gaselis pasibalnojo jį, vėl leidosi į kelią ir per pačią popietę tolumoje pastebėjo penkias tamsias dėmes, aiškiai išsiskiriančias akmenėtoje lygumoje. Tai buvo Mubarako ben Sado, Ieties genties *imohago*, atvedusio kareivius į jo *chaimą*, palapinių stovykla.

Sukalbėjęs maldas, Gaselis atsisėdo ant lygaus akmens juodų minčių apimtas, nes suprato, kad ši naktis tikriausiai bus paskutinė, kai jis galės ramiai miegoti.

Išaušus turės pagaliau pradėti karo, keršto ir neapykantos epopėją, ir niekas negali

pasakyti, kokia ji bus žiauri, kiek mirčių ir smurto pareikalaus.

Jis stengėsi suprasti priežastis, paskatinusias Mubaraką sulaužyti švenčiausią targi tradiciją, bet nerado nė vienos. Buvo dykumos vedlys, be jokios abejonės, geras, bet targi vedlys turi tik vieną priedermę - vesti karavanus, organizuoti medžioklę ir lydėti prancūzus į keistas ekspedicijas ieškoti protėvių pėdsakų... Niekada ir jokiu atveju targi neturėjo teisės be leidimo įžengti į kito *imohago* teritoriją, juoba su svetimšaliais, negebančiais gerbti senų tradicijų...

KAI TĄ RYTĄ Mubarakas ben Sadas atmerkė akis, nugara jam nubėgo šiurpulys - siaubas, jau seniai neduodantis ramybės sapnuose, dabar užklupo jį pabudusį, ir jis instinktyviai atsisuko į *šeribos* duris, bijodamas pagaliau išvysti tai, ko iš tikrųjų bijojo.

Ir tikrai. Maždaug už trisdešimties metrų, atsirėmęs į ilgos, žemėn įbestos *takubos* rankeną, stovėjo Gaselis Sajahas, kilmingasis Kel Tagelmusto *inmučaras*, ir žiūrėjo į jį pasiryžęs pareikalauti, kad Mubarakas atsakytų už tai, ką padarė.

Mubarakas taip pat griebė savo kardą ir labai lėtai, pasitempęs ir orus, žengė į priekį. Paskui, likus penkiems žingsniams iki Gaselio, sustojo.

– *Metulem, metulem,* - pasisveikino mėgstamiausiais tuaregų žodžiais.

Atsakymo nesulaukė, iš tikrųjų jo ir nesitikėjo.

Jis laukė klausimo.

– Kodėl taip pasielgei?

– Mane privertė karinio Adoro posto kapitonas.

– Niekas negali priversti targi daryti tai, ko jis nenori...

– Jau treji metai jiems dirbu. Negalėjau atsisakyti. Esu oficialus vyriausybės vedlys.

– Bet tu, kaip ir aš, prisiekei niekada nedirbti prancūzams!

– Prancūzai išėjo... Dabar čia laisva šalis.

Jau antrą kartą per kelias dienas du skirtingi žmonės sako tą patį, ir staiga jam toptelėjo, kad nei karininkas, nei kareiviai nevilki nekenčiamos kolonijinės uniformos.

Nė vienas nebuvo europietis ir kaip paprastai nekalbėjo su akcentu, o ant jų sunkvežimių nesiplaikstė toji amžina ir šlykšti trispalvė vėliava.

– Prancūzai visada gerbė mūsų tradicijas, - pagaliau sumurmėjo tarsi sau. - O kodėl jos negerbiamos dabar, jei jau mes laisvi?

Mubarakas gūžtelėjo pečiais.

– Laikai keičiasi... - tepasakė.

– Bet ne man, - pasigirdo atsakymas. - Kai dykuma virs oaze, vanduo laisvai tekės *segijomis,* o lietus prapliups virš mūsų galvų tiek kartų, kiek mums reikės, tada pasikeis ir tuaregų įpročiai. Ne anksčiau!

Mubarakas ramiai paklausė:

– Ar tai reiškia, kad atėjai manęs nužudyti?

– Taip, todėl aš čia.

Mubarakas tylėdamas linktelėjo. Jis suprato. Paskui metė įdėmų žvilgsnį į dar drėgną žemę ir į *ačebo* daigelius, kurie iš visų jėgų stengėsi prasikalti pro akmenis ir riedulius.

– Gražiai nulijo, - pasakė.

– Labai gražiai.

– Lyguma greitai apsiklės gėlėmis, bet vienas iš mudviejų jų nematys.

– Apie tai turėjai pagalvoti anksčiau, prieš vesdamas svetimus žmones į mano stovyklą.

Po šydu Mubarako lūpos sukrutėjo nuo lengvos šypsenos.

– Tada dar nelijo, - atsakė jis, paskui labai lėtai apnuogino *takubą* ir išlaisvino švytintį plieną iš odinio dėklo. - Maldauju, kad tavo mirtis nesukeltų genčių karo, - pridūrė. - Už savo klaidas turime susimokėti tik mudu.

– Tebūnie taip, - atsakė Gaselis ir pasilenkė laukdamas smūgio.

Bet jo ilgai nebuvo, nes nei Mubarakas, nei Gaselis jau nebebuvo priešai, kovojantys su kardu ar ietimi, o vyrai, įpratę prie ugniašaudžių ginklų. Metams bėgant, ilgosios *takubos* tapo vien pagražo ir ceremonijų ginklu, naudojamu švenčių dienomis arba per bekraujes parodomąsias varžybas, kai būdavo veikiau stengiamasi kuo įspūdingiau smogti į odinį skydą arba parodyti apgaulingą judesį, nei sužeisti.

Dabar jau nebebuvo skydų nei žiūrovų, pasirengusių žavėtis šuoliukais, kūliavirsčiais ir nuo plieno lekiančiomis kibirkštimis. Ne, dabar vienas priešais kitą su ginklu rankoje stovėjo du vyrai, ir kiekvienas iš jų buvo pasiryžęs nužudyti savo priešininką, kad pats liktų gyvas.

Kaip atmušti smūgius be skydo? Kaip atsitokėti po šuolio atgal ar po klaidos, jei priešininkas nelinkęs duoti laiko apsiginti?

Jie nenuleido akių vienas nuo kito strikinėdami aplink ir stengdamiesi atspėti kits kito ketinimus. Tuo tarpu iš *chaimų* ėmė līsti vyrai, moterys bei vaikai ir sutrikę, nuščiuvę spoksojo į vyrus, netikėdami, kad jie žaidžia ne dvikovą, o įnirtingai grumiasi.

Bet šit Mubarakas pakėlė ranką - neryžtingai, tarsi klausdamas ir norėdamas įsitikinti, ar ši kova mirtina.

Atsakymas, privertęs jį atšokti, kad išvengtų įnirtusios geležies, sustingdė gyslose kraują. Taip, Gaselis Sajahas, grėsmingosios Kel Tagelmusto genties *inmučaras*, nori jį nužudyti. Abiem rankom laikydamas kardą jis smogė Mubarakui su tokia neapykanta ir tokiu keršto troškimu, jog atrodė, kad tie nepažįstamieji, kuriuos vieną dieną jis priėmė po savo stogu, iš tikrųjų buvo jo mylimiausi sūnūs, o jis, Mubarakas ben Sadas, savo rankomis juos nužudė.

Tačiau tikros neapykantos Gaselis nejautė. Jis tik norėjo įvykdyti teisingumą ir jam atrodė nekilnu jausti priešiškumą targi, kuris tik atliko savo darbą, nors abejotiną ir nevertą pagarbos. Be to, Gaselis žinojo, kad neapykanta, kaip ir nerimas, baimė, meilė ar kitas didis

jausmas, netinkami dykumos vyro palydovai. Norint išgyventi žemėje, kurioje buvo lemta gimti, reikia didžiulės ramybės, šaltakraujiškumo ir savitvardos. Ji turi būti stipresnė už stipriausius jausmus, nes jie skatina daryti klaidas, kurias vargu bau įstengtum ištaisyti.

Dabar Gaselis žinojo, kad elgiasi kaip teisėjas ir galbūt kaip budelis, o juk nei vienas, nei kitas neturi už ką nekęsti savo aukos. Smūgio jėga, įniršis, su kuriuo jis smogė, iš tiesų buvo tik įspėjimas, aiškus atsakymas į aiškų klausimą, kurį priešininkas jam uždavė.

Smogė dar sykį, ir iš karto suprato, kokie nepatogūs ilgi jo drabužiai, didelis turbanas ir platus šydas. Burnusas pynėsi tarp kojų ir rankų, stori sandalų puspadžiai ir ploni antilopės odos raišteliai kliuvo už smailių akmenų, o *lithamas* trukdė aiškiai matyti ir patekti į plaučius deguoniui, kurio tuo metu ypač reikėjo.

Bet Mubarakas vilkėjo panašiai ir taip pat klupinėjo.

Plienas kapojo orą, įnirtęs zvimbė ryto ramybėje. Iš siaubo suspiegė kažkokia pasipiktinusi senė ir ėmė maldauti, kad kas nors nušautų tą nevalyvą šakalą, ketinantį nužudyti jos sūnų.

Mubarakas valdingai ištiesė ranką, ir niekas nė nekrustelėjo. Vėjo sūnų garbės kodeksas, toks nepanašus į beduinų, vadinamų Debesų sūnumis ir gyvenančių kupiname niekšybių ir išdavysčių pasaulyje, skelbė, kad dviejų priešininkų kova turi būt negailestinga, bet kilni.

Gaselis buvo atvirai įžeistas, todėl įžeidėją nužudys taip pat atvirai. Jis paieškojo tvirtos žemės po kojomis, įkvėpė oro, suriko ir puolė į priekį, taikydamas priešininkui į krūtinę, bet šis stipriu smūgiu numušė kardo smaigalį į šoną.

Kurį laiką jie stovėjo nejudėdami ir žiūrėjo vienas į kitą. Paskui, iškėlęs kardą, Gaselis ėmė jį sukti virš galvos tarsi kokį vėzdą. Bet kuris fechtavimo meno mokinys būtų pasinaudojęs klaida ir pervėręs jį špaga, bet Mubarakas tik šoktelėjo atgal ir ėmė laukti, labiau pasitikėdamas savo jėga nei miklumu. Jis suėmė kardą abiem rankom ir taip smogė, kad galėjo pusiau perkristi daug storesnį vyrą nei Gaselis, bet šis nestovėjo ir nelaukė, kada bus perkirstas. Ėmė smarkiai kepinti saulė, jų kūnais žliaugė prakaitas, sudrėkindamas delnus, todėl buvo sunku išlaikyti pakeltų kardų rankenas. Kurį laiką jie tyrinėjo vienas kitą, paskui sutartinai puolė, bet paskutinę akimirką Gaselis šoktelėjo atgal. Mubarakas ginklo smaigaliu perplėšė jo *gandurą* ir įdrėskė krūtinę, bet Gaselis staigiu dūriu persmeigė jam pilvą.

Mubarakas dar minutėlę laikėsi ant kojų, bet tik todėl, kad pargriūti jam neleido pilvan suvarytas kardas ir Gaselio rankos. Kai tik Gaselis ištraukė kardą, Mubarakas susmuko ir liko gulėti ant smėlio su išvirtusiais viduriais, susirietęs dvilinkas, pasiryžęs tyliai iškęsti likimo skirtą ilgą agoniją.

Po valandėlės, kai jo budelis, nei laimingas, nei išdidus, lėtai žingsniavo prie laukiančio kupranugario, bedantė senė įžengė į didžiausią *chaimą*, nusikabino šautuvą, užtaisė, nuėjo prie be jokios aimanos besiraitančio sūnaus ir nusitaikė jam į galvą.

Mubarakas atsimerkė, ir jo žvilgsnyje ji perskaitė begalinį dėkingumą žmogaus, žinančio, kad greitai bus išvaduotas iš ilgų ir beviltiškų kančių.

Šūvį Gaselis išgirdo tą akimirką, kai jo kupranugaris vėl leidosi į kelią. Bet jis neatsisuko.

Gaselis veikiau pajuto nei pamatė tolumoje kaimenę antilopių, ir tik tada suprato, koks išalkęs.

Per dvi praėjusias dienas tenkinosi vien sauja sorų miltų ir datulių, nes jam rūpėjo surasti Mubaraką, bet dabar vien nuo minties apie gerą mėsos gabalą, lėtai besičirškinantį virš degančių žarijų, jam draskyte draskė vidurius.

Jis lėtai priėjo prie *graros*, neaukšto stalkalnio, krašto. Kupranugarį vedė už pavadžio, akylai žiūrėdamas, kad vėjas nenuneštų jo kvapo iki gyvulių, skabančių skurdžią žolę siaurame įklonyje, susidariusiame vietoj kadaise buvusios lagūnos ar plačiai ištvinusio upelio, savo gelmėse dar išsaugojusio drėgmės likučių. Vietomis tebestirksojo kuklūs eglūnai ir pustuzinis nykštukinių akacijų, ir Gaselis apsidžiaugė supratęs, kad medžiotojo instinktas jo neapgavo ir šį kartą: įklonio gilumoje rupšnojanti lapus ar saulėje mieganti gražių ilgaragių ir rausvaodžių antilopių šeima, regis, kvieste kvietė vieną nušauti.

Jis užtaisė šautuvą tik vienu šoviniu, vengdamas pagundos pirmą kartą nepataikius iš nevilties pabandyti paleisti antrą šūvį į vikrius, jau tolyn šuoliuojančius gyvulius. Gaselis iš patirties žinojo, kad antras beveik atsitiktinis šūvis retai pasiekia taikinį, ir tai reiškia ne ką kita, tik šovinių švaistymą, o juk dykumoje jų trūksta taip pat kaip ir vandens.

Jis paleido meharį, ir nieko nelaukdamas gyvulys puolė ieškoti maisto, instinktyviai atsirinkdamas maistingiausius ir sultingiausius augalus. Tuo tarpu Gaselis, beveik vilkdamas kojas, tyliai slinko į priekį nuo akmens prie vėjo susukto krūmo, nuo nedidelės kopos prie dygliakrūmio, kol pagaliau pasiekė tinkamą vietą, akmeninę kalvelę, iškilusią maždaug už trijų šimtų metrų nuo plynaukštės, ant kurios stovėjo kaimenės vedlys, didelis ir grakštus patinas.

„Kai nušauni patiną, jo vietą greitai užima kitas, jaunesnis, ir apvaisina pateles, - kartą jam pasakė tėvas. - Kai nušauni patelę, nužudai ne tik jos vaikus, bet ir vaikų vaikus, kurie būtų galėję išmaitinti tavo ir tavo vaikų vaikus.“

Gaselis prispaudė prie peties ginklą ir gerai nusitaikė į mentę širdies aukštyje. Per tokį atstumą šūvis į galvą, be abejo, būtų geriau, bet Gaselis, kaip geras musulmonas, galėjo valgyti mėsą tik tokio gyvulio, kuriam gerklę perpjovė atsisukęs į Meką ir kalbėdamas Pranašo skirtas maldas. Jei užmuštų gyvulį vietoje, negalėtų jo valgyti. Todėl rizikavo leisdamas gyvuliui pabėgti, nes žinojo, kad su kulka plaučiuose toli nepaspruks.

Gyvulys staiga pakėlė snukį ir truputį sunerimęs pamataravo juo ore. Po kurio laiko, regis, prilygstančio amžinybei, nors iš tikrųjų prabėgo ne daugiau nei dvi minutės, patinas, norėdamas įsitikinti, kad negresia pavojus, apžvelgė savo bandą ir ėmė skabyti eglūną.

Kai jau buvo tikras, kad neprašaus ir auka nešoktels į šalį ar nepadarys kito netikėto judesio, Gaselis švelniai paspaudė gaiduką, kulka švilpdama perskrodė orą ir patinas suklupo, tarsi kažkas staiga būtų jam nupjovęs visas keturias kojas arba lyg per stebuklą kilstelėjęs žemę aukštyn.

Patelės žiūrėjo į jį visiškai abejingai ir be baimės, mat tyliame ore šūvis nuaidėjo lyg perkūnas, joms jis nebuvo susijęs su pavojumi ir mirtimi, ir jos leidosi bėgti tik tada, kai pamatė atbėgantį vyrą su besiplaikstančiais drabužiais ir peiliu rankoje.

Gaselis pribėgo prie sužeisto medžioklės laimikio, bandančio paskutinį kartą atsistoti ir leistis paskui savo kaimenę, bet jo viduriuose kažkas jau buvo sulūžę ir nebeklausė proto įsakymų.

Didžiulėse ir nekaltose akyse spindėjo paniška baimė, kai targi paėmė jį už ragų, atsuko snukį į Meką ir, smarkiai užsimojęs, perrėžė gerklę gerai išgaląstu kardu.

Staiga pliūptelėjo kraujas, aptaškydamas Gaselio sandalus ir burnuso kraštą, bet Gaselis to nepastebėjo, laimingas, kad jo šūvis ir šį kartą buvo taiklus ir pataikė gyvuliui į reikiamą vietą.

Sutemos jį užklupo bevalgantį; dar nesužibus pirmosioms žvaigždėms jis jau miegojo, nuo vėjo saugomas krūmo ir šildomas laužo žarijų.

Gaselį pažadino hienų kvatojimas - jas primasino negyvos antilopės kvapas, - be to, aplink slankiojo šakalai, todėl jis pakurstė ugnį ir nuvijo žvėris atgal į tamsą, o pats atsigulė veidu į dangų, klausydamasis, kaip kyla vėjas, ir mąstydamas apie ką tik nužudytą žmogų.

Pirmą kartą gyvenime jis nužudė žmogų, ir tai reiškė, kad dabar jo gyvenimas jau nebebus toks, koks buvo.

Nesijautė kaltas, nes manė, jog pasielgė teisingai, bet nerimą kėlė tai, kad galbūt jis pradėjo vieną iš genčių karų, apie kuriuos tiek kartų girdėjo kalbant vyresnio amžiaus žmones, ir tai, kad kariaujant ateidavo tokia akimirka, kai jau niekas nesusigaudydavo, nei dėl ko liejamas kraujas, nei kuo vardu žmogus, tuos karus pradėjęs. Ir tuaregai, nedaugelis *imohagų*, dar klajojančių dykumos pakraščiuose ir besididžiuojančių savo tradicijomis ir įstatymais, neįstengė sunaikinti vieni kitų tik todėl, kad turėjo iš visų jėgų gintis nuo civilizacijos išpuolių.

Gaselis prisiminė keistą, visą jo kūną persmelkusį jausmą, kai jo kardas minkštai ir mažne be pastangų susmigo į Mubarako pilvą, ir jam pasidingojo, kad dar tebegirdi priešmirtinį iš jo gerklės išsiveržusį kriokimą. Jam pasirodė, kad ištraukdamas *takubą* pasivogė prie jos smaigalio prikibusią jo gyvybę, ir išsigando, kad nereikėtų to kardo panaudoti dar prieš ką nors. Bet paskui prisiminė sausą trakštelėjimą ir šūvį, nužudžiusį miegantį jo svečią, ir nusiramino pagalvojęs, kad tokį nusikaltimą padariusių žmonių nevalia gailėtis.

Staiga jam toptelėjo: kad ir kokia nemaloni būtų neteisybė, lygiai taip pat nemalonu ją

atitaisyti - nužudęs Mubaraką, jis nepatyrė malonumo, tik didžiulį, neviltin varantį tuštumos jausmą. Viskas buvo taip, kaip sakė senasis Suilemas: kerštas mirusiųjų neprikelia.

Paskui savęs paklausė, kodėl visą laiką tuaregams toks svarbus nerašytas svetingumo įstatymas, kodėl jis visada pirmesnis už visus kitus įstatymus, net Korano, ir stengėsi įsivaizduoti, kaip atrodytų lyguma, jei keliauninkas nebūtų tikras, kad ten, kur nuvyks, bus draugiškai sutiktas, susilauks pagalbos ir deramos pagarbos.

Viena legenda bylojo, kad kartą du vyrai taip nekentė vienas kito, jog vienas jų, silpnesnis, staiga nuėjo į savo priešo *chaimą* ir paprašė suteikti jam prieglobstį. Stropiai laikydamasis tradicijos, targi priėmė svečią, davė jam apsaugą, o praėjus keletui mėnesių, negalėdamas daugiau jo pakęsti ir maitinti, prisiekė: jo svečias galįs eiti kur nori, jis daugiau nesikėsinsiąs į jo gyvybę. Nuo tada - tai buvo labai seniai - toji tradicija tapo įprasta tuaregams, kurie taip išspręsdavo nesutarimus ir užbaigdavo kivirčus.

Kaip Gaselis būtų elgęsis, jei Mubarakas būtų atėjęs į jo stovyklą prašyti suteikti jam prieglobstį ir atleisti už padarytą nusikaltimą?

To jis nežinojo, bet tikriausiai būtų pasielgęs kaip anas targi - juk nelogiška padaryti nusikaltimą ir nubausti žmogų, padariusį tokį pat nusikaltimą.

Kai reaktyviniai lėktuvai vagojo aukščiausias dykumos padanges, o sunkvežimiai važinėjo žinomiausiais keliais, išstumdami jų rasę į tolimiausius kampelius, nebuvo lengva nuspėti, kiek dar ši rasė gyvuos lygumoje, bet Gaseliui buvo aišku - jei bent vienas iš jų išgyvens ant šių smėlynų ir ant begalinių bežadžių plynių arba hamadoje, akmeningoje aridinėje dykumoje, kurioje nematyti net horizonto, svetingumo įstatymas ir toliau bus šventas, antraip šios dykumos niekada neįveiks joks keleivis.

Ne, Mubarako nusikaltimas nepateisinamas, ir jis, Gaselis Sajahas, įsipareigojo priversti tai suprasti tuos, kurie nėra tuaregai, kad Sacharoje ir toliau reikia gerbti jo rasės įstatymus ir papročius, nes šie įstatymai ir papročiai pritaikyti prie aplinkos ir be jų būtų neįmanoma išgyventi.

Papūtė vėjas ir išaušo diena. Hienos ir šakalai suprato praradę galimybę nugvelbti bent vieną antilopės kąsnelį ir nudūlino urgzdami ir graudžiai cypaudami į savo tamsias irštvas, į kurias jau buvo sugrįžę visi nakties gyventojai: ilgaausės laputės fenekai, dykumos žiurkės, gyvatės, kiškiai ir paprastosios lapės. Kai pradės šildyti saulė, jie jau miegos, taupydami jėgas, kol nakties šešėliai vėl palengvins gyvenimą nykiausioje planetos vietoje, kurioje, kitaip negu visame pasaulyje, darbuojamasi naktį, o ilsimasi dieną.

Tik žmogus per amžių amžius nesugebėjo visiškai prisitaikyti prie nakties, todėl vos prašvitus Gaselis susiieškojo daugiau nei už kilometro šakeles skabantį kupranugarį, paėmė už pavadžio ir neskubėdamas vėl leidosi vakarų link.

ADORO KARINIS POSTAS užėmė trikampę oazę, kurioje augo per šimtą palmių ir buvo keturi šuliniai. Didžiulėje, kopų nusėtoje vietoje ji buvo laikoma išgyvenimo stebuklu, nes jai iš visų pusių grasino smėlis. Jis, žinoma, saugojo ją nuo vėjo, bet sykiu buvo pavertęs tikra krosnimi, kurioje vidudienį termometras rodydavo šešiasdešimt Celsijaus laipsnių.

Trys tuzinai įgulos kareivių vieną savo gyvenimo pusę leido keikdami likimą palmių pavėsyje, o kitą pusę - kasdami smėlį, beviltiškai stengdamiesi nustumti jį šalin ir išsaugoti siaurą taką, kuriuo kartą per du mėnesius jie susisiekdavo su išoriniu pasauliu, kad pasiimtų maistą ir laiškus.

Kai prieš trisdešimt metų vienam pamišusiam pulkininkui šovė kvaila mintis, kad tuos keturis šulinius, vienintelius per šimtą kilometrų aplink, turi kontroliuoti kariuomenė, Adoras virto „prakeikta katorga“ pirmiausia kolonijiniams daliniams, paskui čiabuviams, todėl kapuose, atsiradusiuose palmių giraitės gale, buvo palaidoti ne tik devyni kareiviai, mirę „natūralia mirtimi“, bet ir šeši savižudžiai, neįstengę susitaikyti su mintimi, kad tokį pragarą turės kentėti iki gyvenimo pabaigos.

Kai tribunolas dvejodavo, kaip pasielgti su nusikaltėliu, - pastatyti prie sienos ir sušaudyti, nuteisti iki gyvos galvos ar pakeisti bausmę į penkiolikos metų privalomąją tarnybą Adore, jis gerai žinojo, ką daro, juoba kad iš pradžių nusikaltėlis įsivaizduodavo, jog bausmės sušvelninimas prilygsta malonei.

Kapitonas Kalebas el Fasi, vyriausiasis įgulos vadas ir aukščiausia valdžia teritorijoje, prilygstančioje pusei Italijos, nors joje gyveno ne daugiau nei aštuoni šimtai žmonių, buvo nuteistas septyneriems metams už tai, kad nužudė jauną leitenantą, ketinusį atskleisti finansinius nusikaltimus, kuriuos kapitonas padarė ankstesnėje tarnybos vietoje. Kalebas el Fasi buvo nuteistas myriop, bet jo dėdė, garsusis generolas Obeidas el Fasi, Nepriklausomybės kovų didvyris, pasiekė, kad giminaičiui, kuris per Išsilaisvinimo karą buvo jo padėjėjas ir patikėtinis, būtų leista reabilituotis, ir jo prašymu kapitonas buvo išsiųstas vadovauti būriui, kuriam šiaip jau savo valia nebūtų sutikęs vadovauti joks kadrinis karininkas.

Prieš trejus metus, remdamasis vien asmeninėmis kareivių bylomis, kapitonas Kalebas suskaičiavo, kad jo pulko sąskaitoje esama daugiau nei dvidešimt mirčių, penkiolika išprievartavimų, šešiasdešimt ginkluotų užpuolimų ir nesuskaičiuojama daugybė plėšimų, apgavysčių, dezertyravimo atvejų ir mažesnių nusikaltimų, tad norėdamas suvaldyti tokią „bandą“ turėjo pasitelkti visą patirtį, sumanumą ir jėgą. Kalebo el Fasi iškovotą pagarbą pranoko tik pagarba, kurią visiems kareiviams sugebėjo primesti jo dešinioji ranka, vyresnysis seržantas Malikas el Haideri, liesas, mažutis, tikriausiai silpnas ir ligotas, bet nepaprastai žiaurus, gudrus ir drąsus vyras, įstengęs sutramdyti tikrą galvažudžių gaują ir likęs gyvas po penkių pasikėsinimų nužudyti ir dviejų muštynių su peiliais.

Adore Malikas buvo viena iš normaliausių „natūralių mirčių“ - neištvėrę jo kankinimų, du savižudžiai patys išsitaškė smegenis.

Dabar, sėdėdamas ant aukščiausios kopos, stūksančios rytinėje oazės pusėje, ant senojo *gurdso*, siekiančio daugiau nei šimtą metrų, laiko paauksuoto ir taip sukietėjusio, kad jo viduje smėlis buvo virtęs akmeniu, seržantas Malikas abejingai stebėjo, kaip darbuojasi jo vyrai, kasdami jaunų kopų smėlį, grasinantį užpilti vieną iš atokiausių šulinių. Galop nukreipė žiūronus į netikėtai pasirodžiusį raitelį, ant balto mehario lėtai jojantį posto link. Jis paklausė savęs, ko šitam užkampy galėtų ieškoti targi - jie, vengdami susidurti su grobikais, jau šešeri metai nebesirodo prie Adoro šulinių. Beduinų karavanai taip pat užsuka rečiau: apsirūpina geriamuoju vandeniu, pailsi porą dienų tolimiausiame oazės kampelyje, stengdamiesi paslėpti savo moteris ir neturėti nieko bendra su kareiviais, ir vėl leidžiasi į kelią lengviau atsidusę, jeigu nenutinka nemalonių įvykių. Bet tuaregai buvo kitokie: kai pasirodydavo prie šulinių, išdidūs ir nepatiklūs, jie įžūliai stebeilydavosi į akis, o savo moterims leisdavo vaikščioti iš vieno oazės galo į kitą atidengtu veidu, nuogom rankom ir kojom. Jos visiškai nekreipdavo dėmesio, kad įgulos vyrai metų metus nesimėgavo jokia moters draugija, ir iškart griebdavosi šautuvo ar aštraus kardo, jei koks kareivis imdavo įžūliai su jomis elgtis.

Todėl nuo tada, kai per vieną ginčą žuvo du tuaregų kariai, Vėjo sūnūs nusprendė aplenkti karinį postą, bet dabar vienišas raitelis ryžtingai jojo į priekį, pasiekė paskutinį gūbrį ir su vėjyje besiplaikstančiais drabužiais tapo aiškiai matomas vakarėjančio dangaus fone. Pagaliau išniro pro palmes ir sustojo prie šiaurinio šulinio, maždaug už šimto metrų nuo pirmųjų barakų.

Malikas neskubėdamas nušliuožė nuo kopos, perėjo stovyklą ir priėjo prie kupranugarį girdančio targi. Kai kurie šių gyvulių vienu atsikvėpimu galėdavo išgerti šimtą litrų vandens.

– *Aselam, aleikum*!

– *Metulem, metulem*! - atsakė Gaselis.

– Turi labai gerą gyvulį. Ir labai ištroškusį.

– Keliaujam iš toli.

– Iš kur?

– Iš šiaurės.

Targi šydų seržantas Malikas el Haideri nekentė, nes visada norėdavo žinoti, su kuo turi reikalą, ir stengdavosi iš žmonių veido išraiškos nuspėti, kada jie sako tiesą, o kada meluoja. Bet su tuaregais tai buvo neįmanoma - akims jie palikdavo tik mažą plyšelį, ir kai kalbėdavosi su pašnekovu, kartais jos pasidarydavo visai mažuliukės, o kartais suvis užsimerkdavo. Balsas jo ausis pasiekdavo iškreiptas, todėl seržantas turėjo patikėti

atsakymu ir savo akimis - tuaregas atjojo iš šiaurės, ir Malikas neturėjo jokios priežasties įtarti, jog norėdamas jį apgauti Gaselis padarė didelį lankstą, kad atrodytų, jog tikrai atjojo iš šiaurės, o ne iš priešingos pusės.

– O kur trauki?

– Į pietus.

Kol jo kupranugaris, plačiai išsižergęs ir išpūtęs pilvą ilsėjosi, Gaselis ėmė rinkti šakas, ketindamas užsikurti nedidelį laužą.

– Tu gali pavalgyti su kareiviais, - pasiūlė Malikas.

Gaselis praskleidė antklodę ir parodė pusę dar sultingos antilopės, apsitraukusios išdžiūvusiu krauju.

– Jei nori, gali pavalgyt su manim. Mainais už vandenį.

Vyresnysis seržantas Malikas pajuto, kaip burna prisipildė seilių. Dvi savaites medžiotojams nepavyko sumedžioti jokio grobio, nes ilgainiui laukiniai žvėrys pasitraukė į dykumos gilumą, o tarp jo kareivių nebuvo nė vieno tikro beduino, pažįstančio dykumą ir jos gyventojus.

– Vanduo priklauso visiems, - atsakė Malikas. - Bet tavo kvietimą mielai priimu. Kur ją sumedžiojai?

Gaselis širdyje nusišypsojo iš nevykusių spąstų.

– Šiaurėje, - atsakė.

Prisirinkęs užtektinai malkų, atsisėdo ant balno kilimėlio, išsitraukė titnagą ir dagtį, bet Malikas padavė jam dėžutę degtukų.

– Imk šituos, - pasiūlė. - Su jais patogiau. - Paskui mostelėjo ranka. - Gali juos pasilikti. Savo parduotuvėj turim daugybę.

Jis atsisėdo priešais Gaselį ir stebėjo, kaip tas smaigsto antilopės kulšis ant šautuvo stumplio, ketindamas pačirškinti ant mažos ugnies.

– Ko ieškai pietuose? Darbo?

– Ne, karavano.

– Dabar ne karavanų metas. Paskutiniai praėjo prieš mėnesį.

– Mano karavanas laukia manęs, - mįslingai atsakė Gaselis ir pastebėjęs, kad seržantas žiūri į jį nieko nesuprasdamas, tuo pačiu tonu pridūrė: - Jis laukia manęs jau penkiasdešimt metų.

Seržantas, regis, suprato ir pažvelgė į jį atidžiau.

– Didysis karavanas! - pagaliau sušuko. - Tai tu ieškai legendinio Didžiojo karavano? Gal pamišai!

– Tai ne legenda... Su juo keliavo mano dėdė... Aš ne pamišėlis. Mano pusbrolis Suleimanas, visą dieną nešiojantis plytas už apgailėtiną atlyginimą, - taip, jis tikras pamišėlis.

– To karavano ieškojo daugelis, bet nė vienas negrįžo gyvas.

Gaselis galva parodė į akmeninius antkapius, tarp retų palmių gumšančius kitam oazės gale.

– Anie ne labiau mirę nei šitie... bet jei būtų jį radę, būtų pasidarę pasakiškai turtingi.

– „Tuščia žemė“ nieko nesigaili: ten nėr nei vandens, nei augalijos, kurią ėda tavo kupranugaris, nei šešėlio pasislėpti, nei jokio orientyro! Tikras pragaras!

– Žinau, - pritarė jam targi. - Buvau ten du kartus.

– Tu buvai „tuščiose žemėse“? - paklausė Malikas, netikėdamas savo ausimis.

– Du kartus.

Seržantui Malikui nė nereikėjo matyti Gaselio veido, kad suprastų, jog targi sako tiesą, ir tai tik dar labiau pakurstė jo smalsumą. Jis buvo užtektinai pagyvenęs Sacharoje, kad įvertintų žmogų, kuris buvo „tuščioje žemėje“ ir sveikas grįžo namo. Visoje teritorijoje tarp Maroko ir Egipto tokius žmones suskaičiuotum ant vienos rankos pirštų - net Mubarakas ben Sadas, oficialusis įgulos vedlys, vienas geriausių smėliu ir akmenimis užklotos žemės žinovų, prisipažino niekada nedrįsęs kelti kojos į tas žemes.

„Bet aš pažįstu vieną... - kartą prisipažino per ilgą ekspediciją į Huailos masyvą. - Pažįstu vieną Kel Tagelmusto *inmučarą*. Jis ten buvo ir grįžo...“

– Ką jautei ten patekęs? - paklausė Malikas.

Gaselis ilgai žiūrėjo į jį, paskui gūžtelėjo pečiais.

– Nieko. Turi užmiršti visus jausmus ir net mintis. Turi gyventi kaip akmuo ir stengtis nepadaryti nė vieno judesio, kuris sukeltų troškulį. Net naktį turi judėti lėtai, kaip juda chameleonas, ir tada, - jei tapsi nejautrus karščiui ir troškuliui, o svarbiausia, jei įstengsi nugalėti mirties baimę ir išlikti ramus, - tada galbūt tau pavyks išgyventi.

– Ko leidaisi į tą kelionę? Ieškojai Didžiojo karavano?

– Ne. Ieškojau savo protėvių pėdsakų. Jie buvo nugalėję „tuščią žemę“.

– Niekas negali nugalėti „tuščios žemės“, - tvirtai atsakė seržantas. - Štai įrodymas: visi tavo protėviai mirė, o toji žemė kaip buvo, taip ir liko paslaptinga, tarsi ką tik Alacho sukurta. - Jis patylėjo, tada papurtė galvą, paskui paklausė, bet ne Gaselio, o veikiau savęs: - O kam Alachui reikėjo ją sukurti? Kodėl jam, didžiajam stebukladariui, prisireikė sukurti dar ir dykumą?

Gaselio atsakymas nebuvo įžūlus, bet iš pradžių galėjo pasirodyti provokuojantis.

– Kad galėtų sukurti *imohagus.*

Malikas smagiai nusijuokė.

– Na taip... Tikrai... - Paskui parodė į antilopės kulšį ir pridūrė: - Aš nemėgstu perkepusios mėsos. Dabar ji pati ta.

Gaselis nutraukė nuo stumplio du gabalus, vieną padavė Malikui, kitą, savąjį, aštriu it skustuvas durklu ėmė pjaustyti storais griežiniais. Paskui tarė:

– Jei kada nors pateksi į bėdą, mėsos nevirk ir nekepk, o valgyk žalią. Valgyk bet kokį gyvulį ir gerk jo kraują! Tik nejudėk! Svarbiausia - niekada nejudėk!

– Turėsiu galvoje, - sutiko seržantas. - Turėsiu galvoje, bet maldauju Alacho, kad Jis neatsiųstų man tokio išbandymo.

Vakarieniauti baigė tylėdami, paskui atsigėrė iš šulinio tyro vandens. Malikas atsistojo ir patenkintas pasirąžė.

– Turiu eiti, - tarė. - Kapitonas laukia mano ataskaitos, be to, dar reikia apsukti stovyklą ir apžiūrėti, ar viskas gerai. Ar ilgai čia pabūsi?

Gaselis gūžtelėjo pečiais, parodydamas, kad nežino.

– Suprantu. Būk kiek nori, bet prie barakų nelįsk. Sargybiniai turi įsakymą šaudyti be įspėjimo.

– Kodėl?

Seržantas Malikas el Haideri mįslingai nusišypsojo ir mostelėjo galva į tolimiausio medinio namelio pusę.

– Kapitonas neturi draugų, - paaiškino. - Nei jis, nei aš, bet aš sugebu savimi pasirūpinti.

Gaselis nuėjo, kai oaze jau šliaužė tamsa ir gulėsi palei palmes. Grįžtančių su kastuvais per petį kareivių balsai dabar aidėjo skardžiau. Kareiviai buvo suprakaitavę ir pavargę, svajojantys apie valgį, prastą čiužinį ir miegą, kuris keletui valandų nuneštų į sapnų pasaulį, toli nuo Adoro pragaro.

Dar nebuvo sutemę, kai dangus bemaž staiga iš raudono virto juodu, ir nameliuose greit sužibo karbido švieselės. Tik kapitono namas buvo su langinėmis, todėl nebuvo matyti, kas dedasi jo viduje. Prieš visiškai sutemstant pasirodė išsitempęs sargybinis su atstatytu šautuvu ir mažiau nei už dvidešimt metrų nuo durų pradėjo eiti sargybą.

Po pusvalandžio durys atsidarė ir pasirodė aukštas ir liesas pavidalas. Ir be žvaigždučių ant uniformos Gaselis būtų atpažinęs jo svečią nužudžiusį vyrą. Jis matė, kaip vyras porą minučių ramiai pastovėjo, visa krūtine traukdamas nakties orą, paskui užsirūkė. Degtuko šviesoje Gaselis atpažino kiekvieną jo veido bruožą, plieninį ir niekinamą žvilgsnį, kai vyras jam tvirtino *pats esąs įstatymas.* Ir kai norėjo atlaužti gaiduką ir vienu šūviu jį nužudyti. Dabar jis buvo taip arti, aiškiai apšviestas iš namelio sklindančios šviesos, kad Gaselis

pamanė, jog galėtų suvaryti jam kulką į kaktą ir užgesinti cigaretę jo lūpose, bet to nepadarė, tik stebėjo jį stovėdamas nuo jo mažiau nei už šimto metrų ir su pasimėgavimu įsivaizduodamas, ką tas žmogus pagalvotų, jei sužinotų, kad jo įžeistas ir paniekintas targi sėdi čia, priešais jį, prie laužo, atsikolęs į palmės kamieną, ir mąsto, ar nužudyti jį dabar, ar atidėti egzekuciją vėlesniam laikui.

Visiems miesto žmonėms, perkeltiems iš miesto į dykumą, tiems, kurie niekada neišmoks jos mylėti ir kurie iš tikrųjų dykumos nekentė ir svajojo bet kokia kaina iš jos pabėgti, tuaregai buvo tik dalis gamtovaizdžio, jie neįstengė jų atskirti vieno nuo kito, kaip nesugebėtų atskirti ilgųjų kopų *sifų* nuo smėlio gūbrio, nors juos skiria pusdienis kelio.

Jie nesuvokia, nei kas yra laikas, nei erdvė, nei dykumos kvapai ir spalvos, kaip nesupranta, kuo Šydo genties karys skiriasi nuo Kardo genties *imohago* ar *inmučaras* nuo vergo, arba tikrai laisva ir stipri targija nuo vargšės beduinės, haremo vergės.

Gaselis galėjo prieiti prie kapitono, pasikalbėti su juo valandą apie naktį ir žvaigždes, apie vėjus ir gazeles, ir tas nebūtų atpažinęs „dvokiančio prakeikto driskiaus“, prieš penkias dienas bandžiusio jam pasipriešinti. Daugelį metų prancūzai stengėsi priversti tuaregus atidengti veidą, bet jiems nieko neišėjo.

Pagaliau įsitikinę, jog tuaregai niekada neatsisakys šydo, turėjo susitaikyti su mintimi, kad niekada iš balso ar veido neatskirs jų vieno nuo kito.

Nei Malikas, nei karininkas, nei smėlį kasantys kareiviai nebuvo prancūzai, bet panėšėjo į juos savo neišprusimu ir neapykanta, kurią jautė dykumai ir jos gyventojams.

Baigęs rūkyti, kapitonas numetė nuorūką ant smėlio, bodėdamasis pasisveikino su sargybiniu ir uždarė duris. Paskui triukšmingai užšovė sunkų skląstį. Viena po kitos užgeso šviesos, stovykla ir oazė nugrimzdo į tylą, pertraukiamą tik švelnaus brizo sūpuojamų palmių vėduoklių šnaresio ir kažkur toli stūgaujančio alkano šakalo.

Gaselis įsisupo į antklodę, padėjo galvą ant balno, metė paskutinį žvilgsnį į barakus, į negrabiai suręstam garaže stovinčių karinių sunkvežimių eilę ir užmigo.

Aušra jį užklupo pačioje vešliausios palmės viršūnėje mėtantį žemėn sunkias prinokusių datulių kekes. Prisikrovė jų pilną maišą, prisipylė *gerbas* vandens ir pasibalnojo besiaikštijantį meharį, trokštantį kuo ilgiau pabūti šešėlyje prie šulinio.

Pasirodė pirmieji kareiviai - jie šlapinosi priešais kopas arba prausėsi girdykloje prie didžiausio šulinio. Iš savo prieglobsčio išėjo ir seržantas Malikas el Haideri ir greitu tvirtu žingsniu priėjo prie Gaselio.

– Iškeliauji? - paklausė, nors klausimas aiškiai buvo nereikalingas. - Maniau, bent porą dienų pailsėsi.

– Aš nepavargęs.

– Matau. Ir apgailestauju. Kartais malonu pasišnekėti su svetimšaliu. Šitoms padugnėms

galvoj tik plėšimai ir moterys.

Gaselis neatsakė, skubėdamas pritvirtinti ryšulius, kad linguodamas į šalis kupranugaris jau už penkiolikos metrų jų nenumestų. Atsistojęs kitoje gyvulio pusėje, jam padėjo Malikas.

– Jei kapitonas leistų, ar paimtum ir mane ieškoti Didžiojo karavano?

Targi mostelėjo ranka.

– Ne, „tuščia žemė“ ne tau. Įžengti į ją išdrįstam tik mes, *imohagai*.

– Atsivesčiau tris kupranugarius. Galėtume pasiimti daugiau vandens ir maisto. Tame karavane yra pinigų, kurių užtektų visiems. Pusę duočiau kapitonui, už kitą nusipirkčiau perkėlimą kiton tarnybon, ir dar užtektinai liktų iki gyvenimo pabaigos. Pasiimk ir mane!

– Ne.

Vyresnysis seržantas nesispyriojo, bet žvilgsniu lėtai peržvelgė palmių giraitę, barakus ir karinį postą iš keturių pusių supančias kopas. Dėl jų postas pamažu virto kalėjimu, tik čia geležines grotas atstojo aukštos kopos, grasinančios palaidoti po smėliu visą oazę.

– Dar vienuolika metų! - tyliai sumurmėjo Malikas. - Jei pavyks išgyventi, tada jau būsiu senis, be teisės į atsargos pensiją. Kur dėsiuos? - Jis vėl atsisuko į targi. - Ar nebūtų oriau mirti dykumoje, viliantis, kad likimas staiga gali viską pakeisti?

– Galbūt.

– Tu pabandysi, tiesa? Nori verčiau rizikuoti, nei gyvalioti tampydamas plytas.

– Aš targi, o tu ne...

– Ak, eik po velnių su savo prakeiktu išdidumu! - piktai sušuko Malikas. - Gal manai, kad esi geresnis, nes nuo vaikystės esi įpratintas pakelti karštį ir troškulį? O aš turėjau pakęsti šituos kalės vaikus, ir dar nežinia, kas blogiau. Eik! Kai panorėsiu surasti Didįjį karavaną, tai padarysiu vienas. Man tavęs nereikia.

Gaselis šyptelėjo po šydu, bet Malikas nepastebėjo. Targi pakėlė ant kojų kupranugarį ir lėtai nuėjo vesdamasis už pavadžio.

Seržantas Malikas el Haideri lydėjo jį žvilgsniu tol, kol jis dingo už kopų. Tada apsisuko ir susimąstęs grįžo į didįjį baraką.

KAPITONAS KALEBAS EL FASI visada miegodavo ilgai, iki devynių ryto, kol saulė vėl imdavo kaitinti trobelės stogą. Savo būstą buvo įsakęs pastatyti tankiausioje palmių giraitės vietoje, todėl nuo datulių dunksėjimo į skardines stogo plokštes dažnai pašokdavo iš miegų.

Rytais išeidavo į lauką ir už dviejų metrų nuo trobelės durų pasimelsdavo. Tada įlipdavo į netoli nuo didžiojo šulinio stovintį lovį ir prausdavosi, klausydamasis seržanto Maliko ataskaitos - paprastai trumpos - apie retus tos dienos įvykius.

Vis dėlto tą rytą jo pavaldinys, regis, apimtas nelabai jam būdingo įkarščio, staiga panūdo išsipasakoti.

– Tas targi traukia ieškoti Didžiojo karavano, - tarė jis.

– Na ir kas?

– Paprašiau, kad paimtų ir mane, bet jis nesutiko.

– Vadinasi, jis ne toks kvailas, nei tu manei! Nuo kada tave domina Didysis karavanas?

– Nuo tada, kai išgirdau apie jį. Kalbama, kad jis gabeno prekių daugiau nei už dešimtį milijonų to meto frankų. Šiandien dramblio kaulas ir brangenybės kainuotų trigubai.

– Bet kiek žmonių apie tai svajojo ir kiek žuvo?

– Visi jie buvo ekspedicijai moksliškai nepasirengę nuotykių ieškotojai. Neturėjo tinkamų priemonių ir nebuvo materialiai bei techniškai apsirūpinę.

Kapitonas Kalebas el Fasi įbedė į jį ilgą, apsimestinai rūstų ir nepatenkintą žvilgsnį.

– Ar nori pasakyti, kad to karavano paieškoms turėčiau tau skirti technikos ir kareivių?

– Kodėl ne? - nuoširdžiai atsakė seržantas. - Juk mes nuolat siunčiami į beprasmes ekspedicijas ieškoti naujų šulinių, beverčių akmenų ar skaičiuoti genčių. Ieškodami naftos, kartą inžinieriai mus išlaikė šešis mėnesius.

– Bet rado ir naftos.

– Taip, bet... ką tai davė mums? Nuovargį, nepatogumus, kareivių nepasitenkinimą, o sprogus džipui su dinamitu trys mano vyrai buvo sudraskyti į gabalus.

– Toks buvo viršininkų įsakymas.

– Žinau. Bet jūs turite pakankamai galių išsiųsti mane į kokią nors misiją, pavyzdžiui, į ištvermės pratybas „tuščioje žemėje“. Įsivaizduokit, kas būtų, jeigu grįžtume su tikru lobiu! Pusė kariuomenei, pusė mudviem ir kareiviams. Ar nemanot, kad tinkamai padaliję lobį galėtume suminkštinti kai kurių generolų širdis?

Viršininkas valandėlę tylėjo. Panardino galvą į lovį ir, tikriausiai norėdamas pamąstyti, patūnojo po vandeniu keletą sekundžių. Kai išniro, nežiūrėdamas į Maliką tarė:

– Už tokį pasiūlymą galėčiau uždaryti tave į daboklę.

– Ir ką laimėtumėt? Koks gi skirtumas - tūnoti belangėj ar lauke? Lauke truputį šilčiau, štai ir viskas. Bet, žinoma, ne taip, kaip „tuščioje žemėje“.

– Tai tu iš tikrųjų toks beviltiškas?

– Kaip ir jūs. Žinau, jei nieko nedarysim, niekad iš čia neištrūksim. Vieną dieną kuris nors iš šitų pašlemėkų įsius ir visus išpyškins.

– Iki šiol sugebėjom juos sutramdyti.

– Mums labai pasisekė, - atsakė seržantas. - Bet kiek dar mus lydės sėkmė? Kai pasensim ir būsim ne tokie stiprūs, jie mus nužudys.

Kapitonas Kalebas el Fasi, Dievo užmiršto Adoro posto, kariuomenėje dar vadinamo „Velnio subine“, vyriausiasis vadas, krestelėjo galvą ir ilgai žiūrėjo į palmes, kurių viršūnių nejudino nė menkiausias vėjelio dvelksmas, ir į tokį žydrą, beveik baltą dangų, kad ilgiau į jį žiūrint įskausdavo akys.

Jis pagalvojo apie savo šeimą: apie žmoną, kuri, vos tik jis buvo nuteistas, paprašė skyrybų ir gavo leidimą išsiskirti, apie sūnus, kurie jam neparašė nė vieno laiško, apie draugus ir pažįstamus, kurie ištrynė jo vardą iš atminties, nors daugelį metų liaupsino jo šaunumą, ir dar pagalvojo apie šitą mirtinai jo nekenčiančią vagių, žudikų ir narkomanų gaują: jei bent valandėlei pamirštų atsargumą, jie suvarytų jam durklą į nugarą arba po žygio lova pakištų rankinę granatą.

– Ko tau reikėtų? - kuo tvirtesniu balsu paklausė kapitonas neatsigręždamas.

– Vieno sunkvežimio, vieno džipo ir penkių vyrų. Taip pat pasiimčiau Mubaraką ben Sadą, targi vedlį. Ir dar man reikės kupranugarių.

– Ilgam?

– Keturiems mėnesiams. Bet kartą per savaitę mudu galėtume susisiekti per radiją.

Dabar kapitonas pažiūrėjo seržantui į akis.

– Aš negaliu nieko priversti, kad tave lydėtų. Jei negrįši ir visi apie tai sužinos, būsiu pastatytas prie sienos.

– Aš žinau, kurie mielai eis ir neprasižios. Kiti neturi nieko žinoti.

Kapitonas lėtai išlipo iš vandens, užsitempė trumpas dukslias kelnes, įsispyrė į *nailsus*, o šlapią kūną paliko nuogą, kad nudžiovintų karštas oras. Paskui nepatikliai papurtė galvą ir tarė:

– Žinau, kad esi toks pat pamišęs kaip tas targi, - tarė pabrėždamas kiekvieną žodį. - Bet gal tu teisus, gal taip geriau, nei sėdėti čia ir laukti mirties. - Jis trumpam nutilo. - Mudu turėtume rasti logišką tokios ilgos kelionės pateisinimą. - Šyptelėjo. - Jei kartais negrįžtum.

Patenkintas pergale, Malikas nusišypsojo, nors jau iš pradžių žinojo, kad laimės. Nuo tada, kai ankstų rytą targi dingo jam iš akių kopose, jis visą laiką suko galvą, kaip paaiškins savo planą, ir kuo ilgiau mąstė, tuo buvo tikresnis, kad leidimą gaus.

Abu vyrai nužingsniavo prie didžiojo barako, kur buvo kanceliarija, ir ten, vos pastebimai šypsodamasis, Malikas tarė:

– Vergai.

– Vergai?..

– Šį rytą išjojęs targi man užsiminė neva turįs žinių, kad į mūsų teritoriją traukia vergų karavanas. Juk vergų prekyba vėl įgauna vis didesnį, nerimą keliantį mastą.

– Žinau. Bet vergų pirkliai keliauja prie Raudonosios jūros, jie aprūpina jais šalis, kuriose dar nepanaikinta vergija.

– Tiesa, - pritarė jam Malikas. - Bet kas mums uždraus patikrinti informaciją, o paskui prisipažinti, kad tai buvo klaidingas signalas? - Jis ironiškai nusišypsojo. - Už tokį uolumą ir pasiaukojimą dar būsim pagirti.

Juodu įžengė į kanceliariją, erdvų kambarį su dviem stalais. Tomis ryto valandomis ji jau buvo įkaitusi, ir kapitonas iš karto nuėjo prie didžiulio, visą sieną dengiančio žemėlapio.

– Koks velnias tave pakusino grūstis į tą pragarą? Kur ketini tos žemės ieškoti?

Malikas ryžtingai parodė didžiulę geltoną dėmę, kurios vidury buvo matyti visiškai baltas, be menkiausių žymių plotas - nei kupranugarių tako, nei šulinio ar gyvenvietės.

– Štai čia, pačiame Tikdabros viduryje. Logiškai mąstant, karavanas turėjo jos išvengti ir palikti Tikdabrą šiaurėje, bet jei pasiklydo tarp kopų, atsidūrė „tuščioje žemėje“ ir grįžti atgal buvo per vėlu. Ir tada tikriausiai jiems liko vienintelė išeitis - pamėginti pasiekti Mulej el Akbaro šulinius, bet jų nepasiekė.

– Tai tik teorija. Toji žemė gali būti ir kitur.

– Galbūt, - atsakė seržantas. - Bet jos nėra jokioje kitoje vietoje. Per daugelį metų Tikdabros rajonas buvo gerai ištirtas. Tiek rytuose, tiek vakaruose. Bet niekas niekada nedrįso kelti kojos į pačią Tikdabrą. Arba tie, kurie išdrįso, niekada negrįžo.

Kapitonas apytikriai paskaičiavo: „Daugiau nei penki šimtai kilometrų ilgio ir trys šimtai pločio kopomis ir lygumomis. Gal tau lengviau pasisektų surasti baltą blusą meharių kaimenėje...“

Malikas atšovė:

– Aš galiu ieškoti vienuolika metų.

Kapitonas atsisėdo į sulūžusį, gazelės oda aptrauktą krėslą, susiieškojo cigaretę, ramiai užsirūkė ir atidžiai pažvelgė į žemėlapį, kurį seniai buvo gerai ištyrinėjęs, nes jis čia jau kabojo tą dieną, kai atvyko į postą. Puikiai pažinojo dykumą ir suprato, ką reiškia įkelti

koją į Tikdabros ergą su nenutrūkstama virtine aukščiausių kopų, nusidriekusių tolyn tarsi jūra su milžiniškomis bangomis, kurios nelyginant lakiojo smėlio - į jį kartais iki krūtinės nugrimzdavo žmonės ir kupranugariai - spąstai saugojo plokščią it stalas behorizontę lygumą. Gniauždama kvapą virš jos nuolat mirguliuodavo tokia karšta saulė, kad žmonių ir gyvulių gyslose beveik užvirdavo kraujas.

– Ten neišgyventų net driežas, - pagaliau iškošė pro dantis kapitonas. - Tie, kurie sutiks tave lydėti, tikriausiai praradę bet kokią viltį, ir tu padarysi man didelį malonumą, jeigu jais atsikratysi. - Jis atrakino nedidelį, į žemę įkastą ir po lentom prie stalo paslėptą seifą. Suskaičiavo pinigus ir papurtė galvą. - Gyvulius turėsi atimti iš beduinų genčių, - pridūrė. - Aš neturiu pinigų, o mūsų kupranugarių negaliu tau duoti.

– Jų gauti man padės Mubarakas. - Malikas pasuko durų link. - Jei sutinki, aš šnektelėsiu su savo vyrais.

Atsisveikindamas kapitonas mostelėjo ranka, vėl užrakino seifą ir susikėlęs kojas ant stalo įsistebeilijo į žemėlapį. Vos šyptelėjo, patenkintas, kad priėmė Maliko pasiūlymą. Jei viskas baigsis blogai, jis praras šešis vyrus ir targi vedlį, be to, du sunkvežimius. Bet niekas nepareikalaus atsakyti už tai, kas šiose platumose atrodo įprasta. Čia visiems laikams dingdavo daug patrulių - užtekdavo vedlio klaidos, sugedusio variklio ar sulūžusios ašies, kad paprastas pasivažinėjimas baigtųsi neatitaisoma tragedija. Iš tikrųjų vadovybė tai turėdavo omenyje siųsdama į Adorą visas padugnes iš šalies kareivinių ir kalėjimų. Gerai pagalvojus, nė vienas iš jo vyrų neturėjo grįžti gyvas, nes visuomenė nenorėjo jų priimti ir nebūtų priėmusi. Todėl niekam nerūpėjo, kad jie mirtinai badosi peiliais, juos nusineša karštinė, kad pasiklysta per įprastinį patruliavimą ar dingsta vaikydamiesi mistinio lobio.

Visi sutarė, kad Didysis karavanas yra kažkur pietuose, jis niekur negalėjo išgaruoti, o brangiausias jo krovinys tikriausiai ištvėrė nesugedęs daugybę metų, gal net ištisus šimtmečius. Gavęs nors mažiausią šio krovinio dalį, kapitonas Kalebas el Fasi galėtų visam laikui palikti Adorą ir vėl apsigyventi Prancūzijoje, pavyzdžiui, Kanuose, juk viešbutyje „Hotel Majestic“ su žavia Antikų gatvės „butiko“ pardavėja jis praleido gražiausius savo gyvenimo metus. Tikriausiai ji laukia nesulaukia, kol jis pagaliau vieną dieną tesės žodį ir grįš pas ją.

Per pačią popietę juodu atidarytų didžiulius langus į baseino „La Croisette“ ir paplūdimio pusę ir žvelgdami į jūrą iki sutemų mylėtųsi, paskui eitų vakarieniauti į „Moulin de Mougens“, į „L’Oasis“ ar „Chez Félix“, o naktį baigtų kazino, visą laiką pavojingai rinkdamiesi aštuntą numerį.

Už tas dienas jis brangiai sumokėjo. Jo manymu, per brangiai, bet šioje dykumoje blogiausia buvo ne karštis ir monotonija, o prisiminimai ir įsitikinimas: jei kada nors iš Adoro ištrūktų gyvas, jau neturėtų galimybės kaip anksčiau mėgautis viešbučių, restoranų ir Kanų merginų teikiamais malonumais.

Kurį laiką sėdėjo gromuliuodamas prisiminimus, nekreipdamas dėmesio į visu kūnu žliaugiantį prakaitą ir į karštį, pamažu užgrobiantį visą baraką. Netrukus ateis pasiuntinys, nešinas padėklu su riebiu ir šlykščių kuskusu. Tą valgį jis kasdien prarydavo be jokio apetito, kiekvieną kąsnelį užsigerdamas gurkšneliu drungo, drumzlino ir sūroko vandens. Prie jo jis niekaip neįstengė priprasti, ir nors prabėgo daug metų, jam visada paleisdavo vidurius.

Vėliau, kai ėmė kepinti švininė saulė, tokia nežmoniškai sekinanti ir įkyri, kad net pasislėpė visos musės, jis lėtai perėjo palmių giraitę, grįžo į barako prieglobstį ir plačiai atlapojo langus bei duris, kad pasimėgautų bent menkiausiu vėjelio dvelktelėjimu.

Tai buvo *gailos* valanda, šventa dykumos siesta, nes keturias karščiausias valandas žmonės - ir gyvuliai - turėdavo ramiai tūnoti šešėlyje, jei nenorėjo susirgti dehidratacija ar gauti saulės smūgio.

Kareivai jau miegojo savo barakuose, budėjo tik sargybinis, pasislėpęs nuo karščio šakų stoginėje ir iš visų jėgų stengdamasis - neretai bergždžiai - žiūrėti bent prisimerkęs, kad neužmigtų, o nuo baltų kopų atsispindinti saulė jo neapakintų.

Dar po valandos galėjai pamanyti, kad Adoro karinis postas išmirė. Termometras šešėlyje - saulėje tikriausiai būtų sprogęs - pavojingai artėjo prie penkiasdešimties laipsnių padalos. Kadangi nedvelkė joks vėjelis, palmių vėduoklės atrodė apmirusios ir netikros, tarsi nutapytos danguje.

Prasižioję, prakaitu apsipylusiais veidais, nenatūraliomis pozomis lyg sudaužytos marionetės, vyrai knarkė sugniužę nuo karščio, neįstengdami nusivaikyti musių, ir jos, ieškodamos bent trupučio drėgmės, nutūpdavo jiems ant liežuvio. Kažkas kone aimanuodamas ėmė garsiai sapnuoti, vienas kapralas staiga pašoko išplėstomis nuo baimės akimis, tikriausiai kažką baisaus susapnavęs ir išsigandęs, kad dūsta, nes plaučiuose pristigo oro.

Panašus į skeletą negras, niekaip neįstengiantis užmigti savo kampe, kurį laiką atidžiai stebeilijosi į kapralą, kol nusiraminęs vėl užsimerkė, bet gulėjo nejudėdamas. Neramios jo mintys nesiliovė kunkuliavusios nuo tos akimirkos, kai vyresnysis seržantas jam pašnibždėjo, kad po keturių dienų jie leisis į beprotišką avantiūrą - vienoje nesvetingiausių žemių ieškoti dingusio karavano.

Tikriausiai niekas iš jų negrįš gyvas, bet ar tai ne geriau, nei kasdien kasti smėlį, kol vieną dieną draugai juo užpils ir tave?

Savo barake tyliai knarkė ir kapitonas Kalebas el Fasi. Gal sapnavo dingusį karavaną ir jo turtus, bet, šiaip ar taip, miegojo labai kietai ir nepajuto, kai tarpduryje šmėkštelėjo aukštas pavidalas, tyliai tyliai prisėlino prie žygio lovos ir šalia jos atrėmė į sieną seną sunkų šautuvą, menantį tuos laikus, kai *senusiai* buvo sukilę prieš prancūzus ir italus. Tada iš po diržo išsitraukė *gumiją* ir įrėmė kapitonui į pasmakrę.

Gaselis Sajahas atsisėdo ant šiaudinio čiužinio krašto ir, lengvai spausdamas durklą, delnu užėmė miegančiajam burną.

Dešiniąja ranka kapitonas automatiškai griebėsi revolverio, kuris visada gulėdavo ant grindų prie lovos, bet targi paspyrė jį koja ir dar žemiau pasilenkęs prie kapitono grėsmingai sušnabždėjo:

– Tik šūktelėk, ir aš perrėšiu tau gerklę!

Jis palaukė, kol vyras akimis duos ženklą, kad suprato, paskui labai pamažu, neatitraukdamas durklo, leido jam truputį atsikvėpti. Išsigandusio kapitono kaklu ėmė tekėti kraujo srovelė, iš karto susimaišydama su krūtine žliaugiančiu prakaitu.

– Ar žinai, kas aš?

Kapitonas linktelėjo.

– Kodėl nužudei mano svečią?

Vyras nurijo seilę. Pagaliau didelėmis pastangomis vos girdimai sušnabždėjo:

– Taip buvo įsakyta. Labai griežtai įsakyta! Jaunuolis turėjo mirti, o senis - ne.

– Kodėl?

– Nežinau.

Durklo smaigalys įsmigo dar giliau į kaklą.

– Kodėl? - neatlyžo targi.

– Nežinau, prisiekiu! - beveik raudodamas atsakė vyras. - Aš gaunu įsakymą ir turiu paklusti. Negaliu atsisakyti.

– Kas tau davė įsakymą?

– Provincijos gubernatorius.

– Kuo jis vardu?

– Hasanas ben Koufra.

– Kur jis gyvena?

– El Akabe.

– O kitas... Senis? Kur jis dabar?

– Iš kur aš galiu žinoti? Jie išsivežė jį, ir viskas.

– Kodėl?

Kapitonas Kalebas el Fasi neatsakė. Gal suprato, kad jau pasakė per daug, gal pavargo nuo šito žaidimo, o gal iš tikrųjų nežinojo tikslaus atsakymo. Veltui stengėsi ištrūkti iš įsibrovėlio, kurio akyse matė nepermaldaujamą ryžtą, ir klausė savęs: ką, po velnių, veikia

mano vyrai, kad neatskuba man į pagalbą?

Targi ėmė nekantrauti. Dar giliau įrėmė durklą į pasmakrę, o kaire ranka ėmė spausti kaklą, kad kapitonas nepradėtų rėkti iš skausmo.

– Kas tas senis? - kamantinėjo Gaselis. - Kodėl jie išsivedė jį?

– Jo vardas Abdulas el Kebiras[5].

Regis, jis pasakė viską, ką galėjo, bet žinojo, kad įsibrovėliui vardas nieko nereiškia. Gaselis tebelaukė, tikėdamasis išgirsti paaiškinimą.

– Tu nežinai, kas yra Abdulas el Kebiras?

– Niekada nieko apie jį negirdėjau.

– Jis žudikas. Šlykštus žudikas. O tu dėl jo rizikuoji savo gyvybe.

– Jis buvo mano svečias.

– Bet vis tiek žudikas.

– Tas žudikas buvo mano svečias. Ir tik aš turėjau teisę spręsti, kas jis.

Gaselis staiga pasuko riešą ir vienu pjūviu perrėžė jam kaklo arteriją.

Kurį laiką stebėjo trumpą mirties agoniją, paskui nusišluostė rankas į purviną paklodę, paėmė revolverį, šautuvą, atidarė duris ir išėjo.

Kaip ir anksčiau, sargybinis tebesnūduriavo savo poste. Oazė buvo tarsi išmirusi - nei vėjelio, nei lapų šnaresio.

Sėlindamas nuo palmės prie palmės, Gaselis pasiekė pirmąją kopą ir vikriai ant jos užsiropštė.

Po penkių minučių dingo, tarsi jį būtų prarijęs smėlis.

5 Didžiojo Dievo tarnas.

KAPITONO LAVONĄ seržantas Malikas el Haideri rado pavakare.

Jo kone isteriškas riksmas pasklido po visą oazę. Išgirdę jį vyrai metė kastuvus ir visu būriu sulėkė į mažąjį baraką, bet vyresnysis seržantas spyriais išgrūdo juos lauk.

Pagaliau, likęs vienas priešais lavoną ir musių nutūptą kraujo klaną, atsisėdo ant taburetės ir ėmė keikti savo likimą. Kalės vaikas, kuris taip padarė, galėjo palaukti bent keturias dienas!

Nejautė jokio skausmo nei užuojautos kapitonui, dar vienam kalės vaikui, didžiausiam kalės vaikui iš visų, dabar tysančiam priešais jį, nors šiame pragare juodu praleido kartu daugybę metų, ir kapitonas buvo vienintelis žmogus, su kuriuo galėdavo šiek tiek žmoniškai pasikalbėti. Jis tikrai žinojo, kad kapitonas Kalebas el Fasi nusipelnė mirties, ir jam buvo nusispjaut, kaip ir kuriam pasaulio gale jis gavo galą, bet tai neturėjo įvykti čia ir ne šiomis dienomis!

Dabar jie atsiųs naują vadą, nei geresnį, nei blogesnį, tiesiog kitokį, ir praslinks daug metų, kol perpras jį iš esmės, suras jo silpnąsias vietas ir sugebės valdyti taip, kaip buvo išmokęs valdyti velionį.

Jam nedavė ramybės ir sudėtinga tyrimo procedūra - net jis, geriausiai pažįstantis šitą banditų gaują, negalėtų nurodyti tikrojo žudiko, kuris gal susijaudinęs laukia ir aptarinėja šį įvykį už penkių metrų nuo jo durų.

Kalti atrodė visi, ir jam staiga toptelėjo, kad net jis gali pasirodyti įtartinas, nes, kaip ir bet kuris kitas, turėjo savo priežasčių trokšti mirties žmogui, pavertusiam pavaldinių gyvenimą pragaru.

Jis būtinai turi surasti tikrąjį nusikaltėlį ir, jei nenori bėdų, išspręsti šią bylą, kol dar nepasirodė komisija.

Malikas užsimerkė ir ieškodamas įtariamųjų mintyse prisiminė visų savo vyrų veidus. Ir tada jį apėmė baisus nusivylimas.

Jis nesuskaičiavo nė tuzino žmonių, kuriuos, jo manymu, būtų galėjęs atmesti kaip tariamai nekaltus. Papjauti savo viršininką galėjo bet kuris!

– Mulajau! - pašaukė jis.

Į kambarį įžengė aukštas dramblotas vaikinas ir sustingo prie durų. Buvo išblyškęs, iš baimės išvertęs akis ir kone drebantis.

– Klausau, ser... seržante! - vargais negalais išstenėjo.

– Tu ėjai sargybą, tiesa?

– Taip, seržante.

– Ir nieko nematei?

– Regis, vienu tarpu buvau prisnūdęs... - beveik verkdamas prisipažino milžinas. - Kas galėjo pagalvoti, kad pačioj dienos aky...

– Tu - tikrai jau ne! Ir dėl to galiausiai būsi pastatytas prie sienos. Jei neatsiras kalto, atsakysi tu.

Vyras nurijo seilę, sunkiai atsikvėpė ir maldaujamai ištiesė rankas.

– Bet, seržante, tai padariau ne aš! Kam man žudyti? Juk po keturių dienų keliausim ieškoti to karavano!

– Jei dar sykį paminėsi žodį „karavanas“, pats pasirūpinsiu, kad tave sušaudytų. Ir neprisipažinsiu kada nors jį minėjęs. Kuo labiau žmonės patikės - tavim ar manim?

– Suprantu, seržante. Daugiau to nebus, - atsiprašė Mulajus. - Aš tik norėjau pasakyti, jog esu vienas iš to nedaugelio kareivių, kurie norėjo, kad kapitonas būtų gyvas.

Vyresnysis seržantas Malikas el Haideri atsistojo, paėmė nuo stalo pakelį mirusiojo cigarečių, prisidegė vieną sunkiu sidabriniu žiebtuvėliu ir ramiai įsidėjo jį į kišenę.

– Na, tarkim, tu teisus, - sutiko seržantas. - Bet teisybė ir tai, kad tu ėjai sargybą ir žinojai, jog tavo priedermė - šauti į kiekvieną, kuris tik prisiartins prie barako. Velniai rautų! Kai tik surasiu, kas tai padarė, gyvam nudirsiu kailį!

Jis metė paskutinį žvilgsnį į lavoną, išėjo į lauką, sustojo šešėlyje prie durų ir akimis perbėgo kareivių veidus. Netrūko nė vieno.

– Dabar gerai klausykit! - kreipėsi į vyrus. - Šį reikalą turim išspręsti tarp mūsų, jei nenorim, kad čia atsiųstų kelis karininkus. Jie tik apkartintų mums gyvenimą. Mulajus ėjo sargybą, bet nemanau, kad nužudė. Visi kiti turėjo miegoti didžiajame barake. O gal kas nemiegojo? Tada kodėl?

Tarsi įtardami vienas kitą, kareiviai susižvelgė. Jie suprato, kad padėtis labai rimta, o galimybė susilaukti komisijos jiems kėlė baimę.

Kiek pagalvojęs, nedrąsiai prabilo vyresnysis kapralas:

– Neprisimenu, kad kurio būtų trūkę, seržante. Buvo nepakeliamai karšta ir būtų buvę keista, jeigu kas nors tokią dieną būtų pasilikęs lauke.

Pasigirdo vieningas pritarimo šnabždesys.

Valandėlę pagalvojęs, seržantas paklausė:

– O kas buvo išėjęs į tualetą?

Trys vyrai pakėlė rankas. Tačiau vienas jų greitai pasiteisino:

– Aš buvau ne daugiau nei dvi minutes. Štai tas vyras mane matė, o aš mačiau jį.

Malikas atsigręžė į trečiąjį.

– O kas matė tave?

Iš rikiuotės galo kelią prasiskynė liesas negras.

– Aš. Jis nuėjo iki kopų ir neišsukdamas iš kelio grįžo. Taip pat mačiau ir tuodu... Aš nemiegojau, seržante, ir galiu prisiekti, kad niekas nebuvo išėjęs iš barako daugiau nei tris minutes. Lauke buvo vienintelis Mulajus. - Jis patylėjo, paskui lyg niekur nieko pridūrė: - Ir dar, žinoma, jūs.

Vyresnysis seržantas pasijuto nejaukiai, pamindžikavo nuo vienos kojos ant kitos, gal dešimtadalį sekundės prarado savitvardą ir pajuto, kaip nugara ritasi šaltas prakaitas. Atsisuko į Mulajų, ramiai tebestovintį prie durų, ir nuvėrė jį deginančiu žvilgsniu.

– Jei tai nepadarė nė vienas iš jų ir ne aš, ir jei per šimtą kilometrų aplink nieko nebuvo, tada, vadinasi, tu... - Jis nutilo, nes staiga jam nušvito protas, iš jo lūpų išsiveržė sykiu ir keiksmažodis, ir džiaugsmo šūksnis:

– Po velnių, juk tai targi!.. Targis, kaprale!

– Klausau, seržante!

– Ką tu man pasakojai apie kažkokį targi, kuris nenorėjo įsileisti jūsų į savo stovyklą? Ar prisimeni tą tipą?

Kapralas neryžtingai gūžtelėjo pečiais.

– Visi tuaregai vienodi, kai būna prisidengę veidus, seržante.

– Bet ar galėjo būti tas, kuris vakar buvo čia apsistojęs?

Už jį atsakė sudžiūvėlis negras.

– Galėjo, seržante! Aš taip pat ten buvau. Targi buvo aukštas, liesas, vilkėjo mėlyną *gandurą* be rankovių, o ant jos - kitą, baltą. Ant kaklo kabojo nedidelis raudonos odos kapšas ar amuletas.

Seržantas pertraukė negrą rankos mostu ir giliai su palengvėjimu atsiduso.

– Be abejonės, tai jis, - tarė. - Tas kalės vaikas turėjo įžūlumo ateiti čia ir mūsų panosėj perpjauti gerklę kapitonui. Kaprale! Uždaryk Mulajų! Jei pabėgs, leidžiu tau jį nušauti. Paskui sujunk mane su sostine. Ali!

– Klausau, seržante!

– Paruošk visus sunkvežimius... Paimk kuo daugiau vandens, kuro ir maisto. Mes surasim tą kiaulę, net jeigu jis pasislėptų pačiam pragare!

Po pusvalandžio Adoro kariniame poste virė toks darbas, kokio niekas neprisiminė nuo jo įkūrimo pradžios, arba nuo tada, kai jame apsistodavo iš rytų traukiantys karavanai.

VESDAMASIS KUPRANUGARĮ UŽ PAVADŽIO, jis nesustojo visą naktį. Kelią jam švietė balzganas mėnulis ir tūkstančiai žvaigždžių, todėl galėjo įžiūrėti kopų apybrėžas, o tarp jų - vingiuotus takus. Tie takai, vietinių gyventojų vadinami *gasi* ir išpustyti aikštingo vėjo, kartais staiga baigdavosi, ir tada jis vėl turėdavo sunkiai ropštis aukštyn biriu smėliu, griūdamas, šnarpšdamas, tampydamas mehario pavadį, o nuo tokių pastangų ir sunkaus, ištisas valandas trunkančio ėjimo pavargęs gyvulys įnirtingai aikštijosi, nes tomis nakties valandomis paprastai ilsėdavosi ar ramiai ganydavosi lygumoje.

Pailsėti kelias minutes jie galėjo tik tada, kai pasiekė ergą ir prieš akis iki pat horizonto atsivėrė plynė, nusėta milijonų saulės į keturias dalis suskaldytų juodų akmenų ir rupaus it gargždas smėlio, kurį vėjas įstengdavo pakelti tik tada, kai lyg pamišęs siautėdavo per didžiąsias vėtras.

Gaselis žinojo, kad dabar savo kelyje nepamatys nei dygliakrūmių, nei antilopių ganyklos *graros*, nei seniai išdžiūvusios upės vagos, kurių dažnai pasitaikydavo, kai jodavo hamada. Dabar vienodą gamtovaizdį, kuriame raitelis bus toks pat matomas, kaip prie šluotkočio pririšta ir vėjo plaikstoma vėliava, paįvairins nebent koks druskos ežeras stačiais krantais.

Bet Gaselis taip pat žinojo, kad tokioje vietovėje joks kupranugaris negali varžytis su jo mehariu ir kad daugybė smailių ir aštrių it peilis akmenų, kartais siekiančių iki pusės metro aukščio, taps beveik neįveikiama kliūtimi mechaninėms transporto priemonėms.

Jeigu jis neklysta, kareiviai ims jį persekioti su džipais ir sunkvežimiais, nes jie ne dykumos žmonės ir neįpratę nei ilgai žygiuoti, nei ištisas dienas suptis ant kupranugario nugaros.

Aušra jį užklupo jau labai toli nuo kopų, dabar panašių į neaiškią ir vingiuotą horizonto liniją, ir jis sumetė, kad kaip tik šią akimirką kareiviai leidžiasi į žygį. Jie užtruks maždaug dvi valandas, kol suseks jo pėdsakus, kuriuos jis paliko smėlyje prieš išjodamas į lygumą, toli į rytus nuo tos vietos, kur yra dabar. Ir net jeigu jie pasuks tiesiai ergo link, jo kraštą pasieks gerokai išaušus rytui, kai saulė jau kybos aukštai danguje. Tai leis jam sutaupyti daug laiko. Jis nulipo nuo kupranugario, užkūrė nedidelį laužą, išsikepė paskutinius, jau pradėjusius dvokti antilopės likučius, ir atsisukęs į Meką, į rytus, iš kur turėjo pasirodyti jo persekiotojai, sukalbėjo maldas. Užpylęs smėliu laužavietę, sočiai pavalgė, tada paėmė kupranugario pavadį ir, kai saulė pradėjo šildyti jam nugarą, vėl leidosi į kelią.

Jojo tiesiai į vakarus, toldamas nuo Adoro ir nuo gerai pažįstamų žemių, taip pat nuo El Akabo, palikdamas jį šiaurėje, dešinėje pusėje, nusprendęs, kad vėliau jis bus artimiausias jo tikslas.

Gaselis buvo targi, dykumos žmogus, kuriam laikas - valandos, dienos ir net mėnesiai - neturėjo jokios reikšmės. Jis žinojo, kad El Akabas yra ten, stovi ten šimtus metų ir stovės

tada, kai dykumoje nebeliks nei Gaselio, nei jo vaikaičių pėdsako. Jis turės laiko grįžti atgal, kai jo liausis ieškoję nekantrūs, susinervinę kareiviai. Dabar jie įnirtę, tarė jis sau, bet po mėnesio manęs jau nebeprisimins.

Apie vidudienį sustojo, negilioje įduboje parklupdė meharį, tada apdėjo jį akmenimis, įsmeigė į žemę kardą ir šautuvą, užtiesė ant jų antklodę, kuri suteikė tokį reikalingą tą valandą šešėlį, ir palindo po ja. Netrukus užmigo, ir niekas už dviejų šimtų metrų nebūtų įstengęs jo pamatyti.

Jį pažadino į veidą įstrižai tvoskianti, jau aukštai virš horizonto pakilusi saulė. Pažvelgęs pro akmenis, tolumoje pamatė dulkių stulpą, paliktą lygumos pakraščiu lėtai važiuojančio sunkvežimio. Jis riedėjo lėtai, tarsi bijodamas nutolti nuo jį saugančių kopų ir leistis į nesvetingas ergo platybes.

VYRESNYSIS SERŽANTAS MAUKAS sustabdė automobilį, išjungė variklį ir neskubėdamas akimis perbėgo beribę lygumą, kurioje tarsi juokais milžino ranka buvo primėčiusi juodų ir aštrių akmens luitų, galinčių sudraskyti į skutus padangas arba, jei neapsižiūrėsi, sutraiškyti karterį.

– Kertu lažybų, kad tas kekšės vaikas čia! - pasakė seržantas, lėtai traukdamas dūmą. Paskui nežiūrėdamas atkišo delną, ir negras Ali padavė jam telefono ragelį. - Kaprale! - sušuko Malikas. - Ar girdi mane?

Jam atsakė tolimas balsas:

– Girdžiu, seržante. Ar ką aptikote?

– Nieko. O tu?

– Jokio pėdsako.

– Ar pavyko užmegzti ryšį su Almalariku?

– Ką tik, seržante. Jis taip pat nieko nepastebėjo. Aš išsiunčiau jį ieškoti Mubarako. Jei pavyks, pasieks jo stovyklą prieš sutemstant. Septintą paskambins.

– Supratau, - atsakė seržantas. - Kai su juo pasikalbėsi, paskambink. Aš baigiau.

Jis padavė ragelį negrui, atsistojo ant sėdynės, paėmė žiūronus, vėl apžvelgė akmenuotą lygumą, suirzo, nulipo nuo sėdynės ir nusigręžęs nuo savo vyrų ėmė šlapintis. Šie pasekė jo pavyzdžiu.

– Jo vietoj aš taip pat būčiau įžengęs į šį pragarą, - garsiai suniurnėjo Malikas. - Čia jis greitesnis ir gali joti į priekį net naktį, o mes kapstysimės vietoje tol, kol išlakstys paskutinės veržlės. - Jis susisagstė kelnių antuką, paėmė cigaretę, kurią buvo palikęs ant džipo gaubšlės, ir giliai įtraukė dūmo. - Jei bent žinotume, kur link traukia...

– Gal grįžta namo, - pareiškė Ali. - Tik priešinga kryptim, į pietryčius.

– Namo! - nusišaipė seržantas. - Kur tu matei, kad šitie prakeikti Vėjo vaikai turėtų namus? Išgirdę mažiausią pavojaus signalą, jie tik perkelia stovyklavietę į kitą vietą ir išsiunčia šeimą į kokį nors užkampį už tūkstančio kilometrų. Ne, - energingai papurtė galvą. - Dabar šitam targi namai ten, kur jo kupranugaris - nuo Atlanto vandenyno iki Raudonosios jūros. Todėl jis už mus pranašesnis: jam nieko nereikia.

– Tai ką darysim?

Malikas pažvelgė į dangų, raudonai nudažytą besileidžiančios saulės.

– Ogi nieko, - atsakė jis. - Įrenkit stovyklą ir paruoškit vakarienę. Vienas vyras visada turi eiti sargybą, o jei kuris užmigs, čia pat ištaškysiu jam smegenis. Supratot?

Atsakymo nelaukė. Iš pirštinių dėžės išsiėmė žemėlapį, išskleidė ant džipo dangčio ir ėmė atidžiai tyrinėti. Žinojo, kad juo pasitikėti negali. Kopos dažnai keisdavo vietą, kelius užpustydavo smėlis, šuliniai užakdavo. Malikas iš savo patirties taip pat žinojo, kad žmonės, kurie sudarydavo tokius žemėlapius, niekada nekeldavo kojos į ergą ir kruopščiai jo nematuodavo - tiesiog iš akies nubrėždavo kontūrus, nelabai imdami į galvą, kad galbūt kokį šimtą kilometrų nurėžė ar pridėjo.

O lemiamą akimirką šimtas kilometrų gali lemti gyvybę ar mirtį, ypač tada, kai sulūžta džipo velenas ir toliau reikia kulniuoti pėstute.

Vienu metu Malikas panoro viską mesti velniop ir duoti komandą grįžti į įgulos postą, juk galų gale kapitonas Kalebas el Fasi tūkstantį kartų nusipelnė tokio galo, kokio ir sulaukė. Jeigu jis nežinotų, kad jį nužudė targi, šitas reikalas būtų baigtas. Bet jautėsi apgautas ir įžeistas asmeniškai. Vienas iš Vėjo sūnų juo tiesiog pasinaudojo - sugebėjo apmauti ir tikriausiai netvėrė juoku po savo šlykščių *lithamu*, kai pasakojo tą kvailą istoriją apie Didįjį karavaną ir jo lobius.

O aš net padėjau jam pririšti ant mehario nugaros visus tuos daiktus, keikė save Malikas. Aprūpinau vandeniu ir parengiau ilgiausiai kelionei, kai jis iš tikrųjų jau buvo suplanavęs pasislėpti už artimiausių kopų ir tą pačią dieną vėl sugrįžti.

Seržantas dar kartą pažvelgė į lygumą, pamažu virstančią vienodai pilka ir lygia it stalas dėme. „Jei tave pagausiu, - tyliai iškošė pro dantis - nudirsiu odą gyvam.“

Sukalbėjęs vakaro maldą, Gaselis persimetė per petį odinį maišelį su sauja datulių ir valgydamas patraukė vakarų link. Netrukus pradingo žemę užgrobusioje tamsoje. Jis žinojo, kad jeigu net neskubėdamas visą naktį žingsniuos į priekį, taip nutols nuo savo persekiotojų, kad taps nepasiekiamas.

Vakar kupranugaris iki soties atsigėrė vandens, be to, jam nereikėjo įveikti didžiulių atstumų ir jis nenuvargo, todėl dabar buvo storas ir stiprus, pilna žvilgančia kupra, vadinasi, turi užtektinai atsargų ir tokiu ritmu galės žingsniuoti daugiau nei savaitę. Kol pradeda jausti nuovargį, toks gyvulys gali prarasti daugiau nei šimtą kilogramų.

O jam, įpratusiam prie ilgų medžioklių, šis bėgimas buvo tik pasivaikščiojimas, panašus į daugelį kitų, kai jis ieškodavo žvėries ar sprunkančios įsiganiusios bandos pėdsakų. Dykumoje jam patiko būti vienam, nes tai buvo gyvenimas, kurį jis mėgo, ir nors kartais galvodavo apie savo šeimą ir naktimis ar popietėmis jam trūkdavo Lailos, gerai žinojo, kad gali apsieiti be jų tiek laiko, kiek būtina, kol įvykdys užduotį ir atsikeršys už įžeidimą.

Vėliau padėkojo patekėjusiam, kelią nušvietusiam mėnuliui. Prieš vidurnaktį tolumoje pastebėjo sidabru švytinčią sebchą, didžiulį druskos ežerą. Jis išniro jam prieš akis tarsi suakmenėjusi jūra - kitas jo krantas buvo taip toli, kad neįstengė jo įžiūrėti.

Gaselis pasuko į šiaurę, apeidamas ežerą tam tikru atstumu, nes pelkėtose ir dumblinose

tokių ežerų pakrantėse knibždėte knibžda milijonai moskitų, sudarančių tikrų tikriausius debesis, kurie atėjus vakarui ir auštant užkloja smėlį ir surengia tikrą pragarą prie jų besiartinančiam žmogui ar gyvuliui. Gaselis buvo matęs, kaip iš skausmo galvos netenka kupranugariai, kai moskitai tiesiog saujom lenda jiems į akis ir snukį, ir kaip nusimetę krovinį ir raitelį jie lyg patrakę bėga kur akys veda ir dingsta suvisam.

Užtat sebchos krantą reikia įveikti vidury dienos, kai saulė būna aukštai ir degina pakilti išdrįsusių moskitų sparnus. Karščiausiom valandom jie tūno pasislėpę, ir tada atrodo, kad jų išvis nėra, o juk jie - pati didžiausia bausmė, kokią tik Alachas gali pasiųsti ir taip jau tūkstančius kartų nubaustiems dykumos gyventojams. Gaselis to druskos ežero nežinojo, bet girdėjo apie jį kalbant daugybę keliautojų. Nuo kitų, kuriuos kada nors buvo matęs, šitas skyrėsi tik dydžiu.

Prieš daugelį metų Sachara buvo didžiulė jūra, o kai ji pasitraukė, vanduo susirinko į daugybę slėnių. Tie ežerai ilgainiui išdžiūvo, jų dugne susidarė druskos sluoksnis, kuris ežero viduryje kartais būdavo kelių metrų storumo. Neretai tokius salietros ežerus pamaitindavo požeminės srovės, taip pat lietus, ir jų pakrantėse pamažu susidarė drėgno, druskingo ir tąsaus smėlio pelkė, kurią saulė taip išdegindavo, kad ji apsitraukdavo sukietėjusiu luobu, panašiu į ką tik iš krosnies ištrauktos duonos plutą. Luobas buvo pavojingas - bet kurią akimirką galėjo įtrūkti, įtraukdamas raitelį į klampynę, primenančią ištirpusį sviestą, ir prarydamas jį per kelias minutes. Jis buvo pavojingesnis nei *feš feš*, klastingoji žemė, kurioje nėra į ką atsiremti ir kurioje žmogus ir kupranugaris pradingdavo, tarsi jų išvis nebūtų buvę.

Gaselis bijojo *feš feš*, nes ji niekada neįspėdavo keleivio, nebent suteikdavo jam tokią malonę, kad labai greit jį prarydavo. Tuo tarpu judantis sūriųjų ežerų pakrančių smėlis žaisdavo su savo auka kaip su medun įklimpusią muse - gramzdindavo centimetras po centimetro, neduodamas jokios galimybės pabėgti ir versdamas kęsti tokias ilgas priešmirtines kančias, kokių neįmanoma įsivaizduoti.

Todėl dabar Gaselis pakeitė kryptį ir neskubėdamas jojo šiaurės link, stengdamasis apeiti baltą ir, regis, beribę plynę, suvokdamas, kad tai dar viena kliūtis, kurią Gamta pastatė tarp jo ir persekiotojų. Klastingasis smėlis prarytų kiekvieną mašiną, kuri tik mėgintų jį įveikti.

– Mubarakas negyvas! Tas kekšės vaikas jį nudūrė. Almalarikas sako, kad dvikova buvo švari ir kad sipai neketina pradėti genčių karo. Šis klausimas daugiau nesvarstomas.

– O mums, deja, kyla abejonių. Būkit akyli iki kito įsakymo.

– Supratau, seržante. Aš baigiau.

Malikas atsisuko į negrą.

– Turiu pasikalbėti su Tidikelto postu. Su leitenantu Rachmanu[6]. Pranešk, kai užmegsi su juo ryšį.

Jis apsigręžė ir nuėjo į naktį, žiūrėdamas į žvaigždes ir mėnulį, liejantį sidabrinius atšvaitus ant aukštų, už nugaros stūksančių kopų. Malikas suprato: jis jaučiasi laimingas, kad yra čia, ergo pakraštyje, nors jo laukia sunkus uždavinys - sumedžioti žmogų, be jokios abejonės, geriau pažįstantį dykumą, nei jis kada nors įstengs ją pažinti, ir žaidžiantį su juo kaip su kupranugariu, medžiojančiu kiškį. Jis pasijuto vėl žengiąs į priekį, vėl gyvas, veiklus ir jaunas, kaip tais laikais, kai tykodavo prancūzų karininkų už kasbos kampo, kad suvarytų jiems peilį į pilvą ir dingtų tamsiose gatvelėse. Arba kaip tą dieną, kai europiečių kvartale įmetė bombą į kavinę ir pagaliau pradėjo atvirą laisvės kovą, gerai žinodamas, kad toji laisvė jau visai arti.

Tai buvo gražus gyvenimas, jaudinamas ir visko kupinas, toks nepanašus į gyvaliojimą kareivinėse, į kurias pateko kartu su nepriklausomybe, ir visai nepanašus į siaubingą Adoro tremtį, į tas amžinas ir bergždžias grumtynes su smėliu.

„Aš pagausiu tą šlykštų targi, - tarė sau. - Ir gyvą, kad galėčiau nuplėšti jam šydą ir pamatyti jo veidą. Ir kad jis pamatytų manąjį ir suprastų: aš esu paskutinis, iš kurio jis pasijuokė.“

Kiaurą naktį praleido žygio lovoje nemiegodamas, svajodamas, kaip būtų buvę, jeigu jis būtų lydėjęs targi į „tuščią žemę“ ieškoti Didžiojo karavano. įsivaizdavo, kokių nuotykių juodu būtų patyrę ir kaip tam žmogui būtų įrodęs, kad jis taip pat sugebėjo nukeliauti ten ir atgal ne vieną, o du kartus.

Per tą ilgą kelionę targi taptų jo draugu ir grąžintų jam viltį sulaukti geresnės ateities. Ir štai vos per kelias valandas targi sudaužė jo svajones du kartus: neleido kartu keliauti, o paskui perrėžė kapitonui gerklę, kai jam, Malikui, jau buvo pavykę jį įtikinti.

Ne, dar negimė toks Vėjo sūnus, kuris būtų taip pasielgęs ir likęs gyvas. Dar negimė.

– Seržante! Skambina leitenantas!

Malikas nubėgo prie džipo.

– Leitenantas Rachmanas?

– Taip, seržante. Ar sugavot targi?

– Dar ne, pone leitenante. Bet, manau, dabar jis bando pereiti didįjį ergą į pietus nuo Tidikelto... Jei pasiųsčiau savo vyrus, galėčiau užkirsti jam kelią, kol jis dar nepasiekė Sidi el Madijos kalnų...

Stojo tyla. Pagaliau pasigirdo dvejojantis leitenanto balsas:

– Bet, seržante, tai beveik už dviejų šimtų kilometrų...

– Žinau, - atsakė Malikas. - Bet jeigu jis pasieks Sidi el Madiją, jo neras net visi pasaulio kareiviai. Tie kalnai - tikras labirintas.

Išgirdęs atsakymą, leitenantas Rachmanas susimąstė. Jis niekino seržantą Maliką, kaip ir

kapitoną Kalebą el Fasi, ir jo mirtį sutiko džiūgaudamas. Jis niekino visus, kurie baigdavo tarnybą Adore kaip jo šalies kariuomenės atliekos, nes troško matyti ją tyrą ir dorą, ir tokiems šunsnukiams kaip Malikas joje neturėjo būti vietos - net prakeiktame Adoro poste.

Targi išdrįso įsigauti į tą pragarą, nužudyti kapitoną ir dingti kaip į vandenį, ir leitenantas Rachmanas jį palaikė, net nesigilindamas į tokio poelgio priežastis. Bet jis taip pat suprato, kad dabar ant kortos pastatytas kariuomenės autoritetas, ir jeigu jis nepatenkins Maliko prašymo ir targi pabėgs, seržantas pasinaudos proga ir vyresnybės akyse apkaltins jį atsakomybės stoka.

Leitenantas žinojo, kad po dvejų metų bus paaukštintas, gaus kapitono laipsnį ir taps šio regiono vyriausiuoju kariuomenės vadu. O jeigu dar sumedžios karininko, - kad ir koks jis buvo kiaulė - žudiką, dveji metai gali sutrumpėti. Jis atsiduso ir linktelėjo galvą, tarsi seržantas būtų galėjęs jį matyti.

– Gerai, seržante, - pagaliau atsakė. - Išvyksim auštant. Aš baigiau.

Jis paliko mikrofoną ant stalo, išjungė ir liko ramiai sėdėti žiūrėdamas į aparatą, tarsi tikėdamasis iš jo išgirsti atsakymą.

Iš susimąstymo jį pažadino ir grąžino į tikrovę Souad balsas.

– Tau nepatinka šita misija, tiesa? - paklausė iškišusi galvą pro virtuvės duris.

– Aišku, ne, - prisipažino Rachmanas. - Aš juk ne policininkas, kad persekiočiau žmogų dykumoje tik todėl, kad jis pasielgė taip, kaip jam atrodė teisinga pasielgti pagal įstatymą.

– Čia jau ne įstatymas, ir tu tai žinai, - paprieštaravo Souad ir atsisėdo kitame didžiulio stalo gale. - Mes moderni nepriklausoma šalis, kurioje visi turi būti lygūs - jeigu kiekvienas elgsis pagal savo papročius, tapsime nevaldomi. Kaip pakrantės žmonių gyvenimo įpročius suderinti su kalnų gyventojų, beduinų ar dykumos tuaregų? Reikia pamiršti praeitį ir viską pradėti iš naujo. Reikia sukurti tokius įstatymus, kurie tiktų visiems, antraip mus ištiks katastrofa. Argi nesupranti?

– Suprantu. Tai supranta kiekvienas, baigęs karo akademiją kaip aš, arba prancūzų universitetą - kaip tu. - Rachmanas nutilo, išsirinko lenktą pypkę iš tuzino kitų, kabančių ant medinio stovo, ir ėmė kruopščiai kimšti. - Bet abejoju, ar tai suprastų žmogus, visą gyvenimą praleidęs dykumos pakraštyje, jeigu oficialiai jam neparodytume, kad padėtis pasikeitė? Ar turime teisę nuo ryto iki vakaro kalti jam į galvą, kad jo tėvų ir protėvių dviejų tūkstančių metų praeitis ir gyvenimas jau beverčiai? Kodėl? Ką mes už tai davėm jam mainais?

– Laisvę.

– Ar laisvę įsiveržti į svetimus namus, vieną svečią nužudyti, kitą išsivesti? - Rachmanas įsikarščiavo. - Tu kalbi apie politinę laisvę kaip universiteto miestelio ir barų studentė, bet ne kaip žmogus, kuris visada laikė save laisvu iš tikrųjų, nekreipdamas dėmesio, kas jį valdo

- prancūzai, fašistai ar komunistai... Pulkininkas Diuperė, tikrų tikriausias „kolonialistas“, targi tradicijas būtų gerbęs labiau nei tas kiaulė kapitonas Kalebas, nors jis kovojo už mūsų nepriklausomybę.

– Kalebas mums ne pavyzdys. Jis buvo padugnė.

– Bet šitas padugnė, kaip tu sakai, siunčiamas vesti derybų su tyriausiais mūsų žmonėmis, kuriuos turėtume saugoti, nes jie - gyvybingiausia ir geriausia mūsų istorijos ir mūsų tautos dalis. Į šią dykumą siunčiami visokie kalebai, malikai ir gubernatorius Ben Koufra, kaip prancūzai čia siųsdavo savo rinktinius karininkus.

– Ne visi buvo tokie kaip pulkininkas Diuperė, ir tu tai žinai. O gal užmiršai Svetimšalių legioną ir jo žudikus? Jie taip pat žiauriai niokojo mūsų gentis, žudė, paliko be šulinių, ganyklų ir išstūmė į akmenynus.

Leitenantas Rachmanas užsidegė pypkę ir mostelėjo galva virtuvės link.

– Svyla tavo mėsa... Ne... - iškart pridūrė, - aš nepamiršau legiono ir jo žiaurumo. Bet man aišku viena: legionieriai taip elgėsi todėl, kad visuomet turėjo kovoti su maištingomis gentimis ir liovėsi tik tada, kai jas įveikė. Tai buvo jų misija, ir jie ją įvykdė taip pat, kaip rytoj aš vyksiu gaudyti targi, sukilusio prieš esamą valdžią, kad ir kokia ji būtų. - Jis vėl nutilo ir ėmė stebėti, kaip ji traukia iš ugnies mėsą, deda į lėkštę, paskui neša į stalą. - Koks tada skirtumas? - kalbėjo toliau. - Kariaudami mes elgiamės kaip kolonialistai, o kai nekariaujam, nesugebam net jų pamėgdžioti.

– Tu juos mėgdžioji, - patikslino Souad kupinu meilės balsu. - Tu stengiesi padėti beduinams ir juos suprasti, tau rupijų bėdos, net remi juos pinigais... - Ji nepatikliai papurtė galvą. - Kiek jie tau skolingi ir kada susimokės? Jau kelis mėnesius iš tavo algos nematau nė sentimo, nors mums atrodė, kad čia galėsim sutaupyti.

Jis norėjo kažką sakyti, bet ji pertraukė rankos mostu.

– Ne. Aš nesiskundžiu. Man gana to, ką turime. Bet noriu pasakyti vieną dalyką - tu negali išspręsti visų problemų. Tu esi tik leitenantas ir vadovauji įgulai, kurios net nėra žemėlapiuose. Todėl žiūrėk į viską ramiai... Kai tapsi, kaip Diuperė, šitos teritorijos karo gubernatoriumi ir artimu Respublikos prezidento bičiuliu, gal tada ką nors padarysi.

– Nemanau, kad iki to laiko čia liks ką saugoti, - atsakė jis ir ėmė lėtai kramtyti kietą ir gyslotą seno kupranugario mėsą. Pats patarė jį papjauti, kol persenęs neišgaišo. - Ir per vieną kartą šioje nepriklausomoje šalyje mes būsime sunaikinę viską, kas ištvėrė šimtmečius. Ką apie mus pasakys Istorija? Ką pasakys mūsų vaikaičiai, kai pamatys, ką mes padarėme su savo Laisve? - Norėjo dar kažką sakyti, bet jį pertraukė nedrąsus beldimas. Rachmanas pažvelgė į duris.

– Prašom užeiti!

Ant slenksčio pasirodė aukšta seržanto Achamuko figūra. Jis pridėjo ranką prie turbano ir

išsitempė.

– Klausau jūsų, pone leitenante! - pasisveikino jis. - Labą vakarą! - pagarbiai pridūrė. - Iš posto jokių žinių. Ką įsakysite?

– Taip. Prašom arčiau, - pakvietė Rachmanas. - Auštant išžygiuojame į pietus. Devyni vyrai ir trys mašinos. Aš važiuosiu su jais, o jūs pavaduosite mane čia. Prašom viską paruošti žygiui.

– Kelioms dienoms?

– Penkioms... Daugiausia savaitei. Seržantas Malikas įtaria, kad targi tikriausiai bando pereiti ergą Sidi el Madijos link. - Leitenantas pastebėjo, kaip persikreipė Achamuko veidas. - Man irgi nepatinka, bet tokia mūsų pareiga.

Seržantas Achamukas labai gerai žinojo savo vietą, bet taip pat pažinojo leitenantą Rachmaną ir suprato, kad gali išsakyti ir savo nuomonę.

– Atsiprašau, pone, - tarė jis, - bet turiu jums pasakyti, kad jūs neturėtumėte leistis įpainiojamas į tų Adoro žmogėnų reikalus...

– Jie taip pat mūsų kariuomenės dalis, Achamukai, - priminė Rachmanas. - Ar mums patinka, ar ne... Prašom sėstis! Gal pyragaitį?

– Dėkui, bet nenorėčiau jūsų trukdyti.

Souad nunešė į virtuvę beveik pilnas lėkštes - kupranugario mėsa pasirodė bemaž nevalgoma - ir grįžo nešina padėklu su naminiais saldumynais. Pamačius pyragaičius, seržanto akys sublizgo.

– Nagi, seržante! - nusijuokė Souad. - Juk mes jus pažįstame. Ištraukiau juos iš krosnies vos prieš dvi valandas.

Neklausydama šeimininko, ranka nukeliavo prie pyragaičių.

– Jūs mane lepinate, ponia, - pasijutęs nepatogiai, gynėsi Achamukas. - Mano žmonai, kad ir kaip stengtųsi, tokie skanūs neišeina...

Jis suleido stambius, nepaprastai baltus dantis į traškią migdolų plutą ir ėmė gardžiuodamasis valgyti. Dar pilna burna pridūrė:

– Atsiprašau, pone leitenante, bet drįstu prašyti, kad man taip pat leistumėte vykti su jumis. Niekas geriau už mane nepažįsta to rajono.

– Bet kas nors turi mane pavaduoti čia.

– Galite pasikliauti kapralu Mohamedu. Jo žmona moka elgtis su radiju. - Jis patylėjo, kol nurijo kąsnelį. - Juk čia niekada nieko neatsitinka.

Kol Souad pylė karštą, gerai pasaldintą, kvapnią ir gardžią arbatą, leitenantas mąstė. Seržantas jam patiko, jis mėgo jo draugiją ir buvo vienintelis iš jo vyrų, galintis sugauti

bėglį. Gal dėl to jis nesąmoningai nenorėjo jo imti su savimi, nes širdies gilumoje buvo targi pusėje. Abiejų vyrų žvilgsniai susitiko virš arbatos stiklinių, tarsi jie būtų atspėję kits kito mintis.

– Jūs irgi taip manote?

– Aš nemanau. Aš žinau.

– Ir tikite, kad jo laukia geresnis likimas, jeigu jį įduosime gubernatoriui? - Kadangi Achamukas neatsakė, Rachmanas pridūrė tuo neabejojąs: - Kapitonas Kalebas nebūtų drįsęs žudyti to jaunuolio be Ben Koufros pritarimo. Ir dar man keista, kodėl gubernatorius nenužudė Abdulo el Kebiro.

Pastebėjęs rūstų ir susirūpinusį žmonos žvilgsnį, leitenantas pavargęs atsiduso.

– Tiek to! - iškošė pro dantis. - Čia ne mūsų reikalas... Aš sutinku, - galop nusileido. - Vyksi su manim. Pažadink mane ketvirtą!

Seržantas Achamukas pašoko ant kojų kaip spyruoklinis kareivėlis, įsitempė, paskui neslėpdamas pasitenkinimo nužingsniavo prie durų.

– Ačiū, leitenante! Labanakt, ponia... Ir dėkui už pyragaičius.

Išeidamas uždarė duris, o netrukus jo pavyzdžiu pasekė ir leitenantas Rachmanas - išėjęs atsisėdo terasoje ir ėmė stebėti naktį ir dykumą, kiek tik užmato akys besidriekiančią tamsoje.

Souad taip pat atėjo prie jo ir juodu ilgai sėdėjo tylėdami, po varginamai karštos dienos mėgaudamiesi tyru ir gaiviu oru.

– Nemanau, kad turėtum per daug dėl to nerimauti, - kiek patylėjusi tarė ji. - Dykuma labai didelė. Labai tikėtina, kad tu jo nerasi.

– O jei rasiu, gal jie mane paaukštins, - tarė Rachmanas, nežiūrėdamas į ją. - Ar apie tai pagalvojai?

– Taip, - paprastai atsakė ji. - Pagalvojau.

– Ir ką?

– Anksčiau ar vėliau būsi paaukštintas, bet tegu tai būna už ką nors, kuo tu didžiuotumeis, o ne už tai, kad tapai policijos skaliku. Aš neskubu... O tu?

– Norėčiau tau padovanoti geresnį gyvenimą.

– Ką reiškia dar viena žvaigždutė ir didesnė alga, jei tu tąja uniforma niekada nesinaudoji ir toliau skolini pinigus?.. Žmonės tau bus skolingi tik dar daugiau pinigų, štai ir viskas.

– Gal mane perkels kitur ir mudu galėsime grįžti į miestą. Į savo pasaulį...

Ji linksmai nusijuokė.

– Ak, liaukis, Rachmanai! Ką nori apgauti? Juk žinai, kad tavo pasaulis čia. Čia pasiliksi

tol, kol tave paaukštins. O aš pasiliksiu su tavim.

Jis atsisuko, pažvelgė į ją ir nusišypsojo.

– Žinai ką? - paklausė jis. - Man būtų smagu pasimylėti su tavim kaip aną naktį... Tarp kopų.

Ji atsistojo, dingo name ir netrukus grįžo su antklode po pažastim.

6 Maloningasis (Alacho malonybinis vardas).

GASELIS PASIEKĖ druskos ežero kraštą, kai saulė jau buvo labai aukštai ir kaitino žemę, o moskitai tūnojo išsislapstę po akmenimis ir krūmokšniais.

Jis sustojo ir kurį laiką stebėjo baltą plynę, maždaug už dvidešimties metrų it veidrodis spindinčią žemai po kojomis. Ji žeidė jam akis, ir jis turėjo prisimerkti - druskos atspindima šviesa buvo tokia pikta ir akinama, kad galėjo jam išdeginti vyzdžius, nors jau nuo mažens buvo įpratęs prie kone violetinio smėlio švytėjimo.

Susirado sunkų akmenį, pakėlė jį abiem rankom ir paleido į ežerą. Kaip ir tikėjosi, akmuo pralaužė saulės išdžiovintą plutą ir iškart nugrimzdo į dugną. Iš pramušto akivaro burbuliuodama ištryško šviesiai ruda, panaši į tešlą, masė.

Jis tebemėtė akmenis, kaskart nusviesdamas vis toliau nuo stataus kranto, kol maždaug už trisdešimties metrų jie jau nenugrimzdavo į dugną, o atšokdavo nuo druskos paviršiaus. Tada pasilenkė virš skardžio ir atsargiai apsižvalgė ieškodamas properšų, pro kurias sunkiasi drėgmė.

Daugiau nei valandą atidžiai tyrinėjo skardį, kol galop surado tinkamiausią vietą, kuria galėtų nusileisti mažiausiai rizikuodamas. Įsitikinęs, kad išsirinko teisingai, privertė meharį atsiklaupti, pabėrė jam prieš snukį tris saujas miežių, pasitaisė guolį ir iškart užmigo.

Po keturių valandų, kai saulė ėmė nedrąsiai krypti vakarop, jis atsimerkė, tarsi šalia staiga būtų sučirškęs žadintuvas.

Stovėdamas ant kupranugario ir stengdamasis neprarasti pusiausvyros, kelias minutes Gaselis tyrinėjo už nugaros besidriekiančią lygumą. Jis nepamatė į orą kylančio jokio dulkių stulpo, bet žinojo, kad sunkus ergo žvyras nepakyla nuo žemės, nes dėl daugybės akmenų mašinos juo važiuoja labai lėtai.

Jis ėmė kantriai laukti, ir už kantrybę jam buvo atsilyginta: labai toli, nuo kažkokio metalinio paviršiaus atsimušęs, blykstelėjo spindulys. Jis apskaičiavo atstumą: kol pasieks jo buvimo vietą, jiems prireiks maždaug šešių valandų.

Nušoko ant žemės, paėmė kupranugario pavadį ir, nepaisydamas jo garsaus aikštijimosi, nusivedė prie skardžio krašto. Juodu labai atsargiai, žingsnis po žingsnio, ėmė leistis ne tik saugodamiesi, kad nepaslystų, nenugarmėtų žemyn ir nenusisuktų sprando, bet atidžiai apžiūrinėdami kiekvieną uolą ir kiekvieną plokščią akmenį, nes čia, prie druskos ežero krašto, knibždėte knibždėjo skorpionų.

Atsidūręs skardžio apačioje, Gaselis su palengvėjimu atsiduso, sustojo ir atidžiai apžiūrėjo druskos plutą, prasidedančią už keturių metrų. Jis žengė į priekį ir pabaksnojo ją koja. Atrodė kieta ir tvirta. Tada išleido iki galo pavadį ir apsivyniojo jį apie riešą. Žinojo, kad jei įklimps, meharis jį ištrauks.

Pajuto, kaip į kulkšnį jam įsisiurbė pirmasis moskitas. Saulės galia vis didėjo, ir ši vieta greitai virs pragaru.

Jis žengė kelis žingsnius. Kartais jam pasirodydavo, kad girdi, kaip po kojom dejuoja pluta, o kai kuriose vietose ji įlinkdavo, bet nesuaižėdavo.

Kupranugaris klusniai žengė jam įkandin, bet po keturių metrų tikriausiai instinktyviai pajuto pavojų, neryžtingai sustojo ir piktai subliuvo, tarsi protestuodamas prieš begalinę druskos plynę, kurioje nebuvo matyti nė skurdžiausio krūmokšnio.

– Nagi pirmyn, kvaileli! - subarė jį pro dantis. - Tik jau nesustok!

Atsakydamas kupranugaris vėl subliuvo, bet staigus pavadžio timptelėjimas ir du skambūs keiksmažodžiai padėjo jam apsispręsti. Gyvulys žengė dar dešimt metrų ir, regis, nusiramino, nes sūri druskos pluta jau buvo kietesnė ir netrukus tapo visiškai tvirta ir saugi.

Jie žengė lėtai, visą laiką besileidžiančios saulės link, ir kai tamsos marška pamažu užklojo meharį, Gaselis vėl atsisėdo į balną ir, žinodamas, kad gyvulys neišklys iš kelio, leido jam eiti vienam, o pats susigūžė aukštam balne ir įkrito į ilgą miegą. Jis jautėsi tarsi jūros bangų sūpuojamas, bet toks saugus ir laimingas, lyg būtų miegojęs šalia Lailos po savo *chaimos* stogu.

Naktis buvo neapsakomai tyli. Neraudojo vėjas, gauruotos vienkuprio kojos žengė per druską be jokio garso, o toli, pačiame neaprėpiamos sebchos viduryje, reikalaudamos savo grobio nestūgavo nei hienos, nei šakalai. O kai patekėjo pilnas, švytintis ir tyras mėnulis, jo šviesoje sidabriniais atšvaitais suspindo sužibo milijonai druskos kristalų, ir raitelio bei kupranugario pavidalai atrodė tokie nerealūs ir fantasmagoriški, tarsi išnirę naktyje iš Niekur ir keliaujantys į Niekur. Tai buvo visiškos, absoliučios vienatvės paveikslas, nes tikriausiai dar niekada joks žmogus nebuvo toks vienišas kaip tasai targi druskos ežero viduryje.

– Žiūrėk, jis ten!

Leitenantas padavė žiūronus seržantui Achamukui, tas pakėlė juos prie akių, nustatė ryškumą ir tada iš tikrųjų pamatė raitelį, tolstantį nuo jų svilinančioje ryto saulėje.

– Taip, tai jis, - atsakė seržantas, - atrodo, bus mus pastebėjęs. Jis sustojo ir žiūri į mūsų pusę.

Leitenantas Rachmanas vėl paėmė žiūronus, nukreipė juos į bėglį ir pro ūką, mirguliuojantį virš balto ežero paviršiaus, pamatė Gaselį Sajahą, taip pat žiūrintį į juos nuo sebchos krašto. Rachmanas žinojo, kad targi, turintys vanago akis, įpratusias prie didelių atstumų, mato be žiūronų taip pat, kaip paprastas žmogus - su žiūronais.

Juodu žiūrėjo vienas į kitą, nors iš tikrųjų per tokį atstumą galėjai įžvelgti tik neaiškų gyvulio pavidalą, dėl oro mirgesio, regis, linguojantį čia į vieną, čia į kitą pusę. Leitenantas

mielai būtų norėjęs sužinoti, ką galvoja targi, staiga supratęs, kad buvo pagautas druskos spąstų viduryje ir neturi jokio šanso iš jų pabėgti.

– Pasirodo, viskas daug lengviau, nei maniau, - tarė leitenantas.

– Bet mes jo dar nesugavom, - atsakė Achamukas.

Rachmanas atsigręžė į jį.

– Ką nori pasakyti?

– Tai, ką pasakiau, - nesutriko seržantas. - Mūsų mašinos negali nusileisti į druskos ežerą. Gal ir sugebėtume rasti tinkamą šlaitą, bet paskui įklimptume į druską. O pėstute niekad jo nepagausim.

Leitenantas Rachmanas suprato, kad jis teisus, ir griebė radijo telefono ragelį.

– Seržante! - sušuko. - Seržante Malikai! Ar mane girdit?

Aparatas sušvilpė, suurzgė, atsikrenkštė ir tada pasigirdo aiškus seržanto Maliko el Haideri balsas.

– Klausau, leitenante.

– Vakariniame sebchos krante aptikome bėglį. Jis eina mūsų link, nors, manau, mus pamatė.

Rachmanui pasigirdo, kad seržantas nusikeikė kimiu balsu. Netrukus atsakė:

– Bet aš negaliu toliau važiuoti. Radau nuožulnią vietą, bet pluta neišlaiko džipo.

– Tada nematau kitos išeities, kaip apsupti druskos ežerą ir palaukti, kol troškulys privers targi pasiduoti.

– Pasiduoti? - Balsas buvo nepatiklus, kupinas nuostabos. - Du žmones nužudęs targi niekada nepasiduos!

Achamukas pritardamas linktelėjo.

– Verčiau mirs, bet nepasiduos.

– Tai įmanoma, - sutiko Rachmanas, - bet mes negalim jo pasiekti. Turim laukti.

– Klausau, pone leitenante!

– Nesitraukit nuo telefono. Aš baigiau.

Jis išjungė aparatą ir atsisuko į Achamuką.

– Kas čia darosi? - iškošė pro dantis. - Gal jis įsivaizduoja, kad vaikysimės targi po visą lygumą, kol jis vedžios mus už nosies ar paleis kulką į kaktą?.. - Jis patylėjo, paskui atsisuko į vieną iš kareivių.

– Atnešk man baltą vėliavą, - įsakė.

– Norite derėtis? - nustebo Achamukas. - Kas jums iš to?

Leitenantas gūžtelėjo pečiais.

– Nežinau. Bet padarysiu viską, ką tik galėsiu, kad daugiau nebūtų pralietas kraujas.

– Leiskit eiti man, - paprašė seržantas. - Nesu targi, bet gimiau šiose vietose ir gerai jas paląstu.

Leitenantas griežtai papurtė galvą.

– Į pietus nuo Sidi el Madijos dabar aš esu aukščiausias pagal rangą valdžios atstovas, - tarė jis. - Gal jis manęs paklausys.

Jis paėmė kastuvą, prie jo galo kareivis buvo pririšęs baltą purviną nosinę. Atidavęs pistoletą, ėmė atsargiai leistis pavojinga nuokalne.

– Jei man kas atsitiks, vadovavimą perimsi tu, - šūktelėjo Achamukui. - Supratai?

– Supratau, pone leitenante!

Klupinėdamas, svirduliuodamas ir tik per plauką neprasmegęs į bedugnę, leitenantas nusileido žemyn ir nepatikliai apžiūrėjo ploną druskos plutą. Jis žinojo, kad jį stebi jo vyrai. Apsisuko ir ryžtingu žingsniu nuėjo tolimo vienišo raitelio ir kupranugario link, melsdamas Aukščiausiąjį, kad tik po kojom neprasmegtų žemė.

Pasijutęs saugus, kepinant saulei, jis žengė toliau mojuodamas vargana vėliava. Nuo pragariško karščio pasaulis aplink buvo virtęs švino lydymo krosnimi. Rachmanas juto, kad šioje druskos lomoje, be menkiausio vėjelio dvelktelėjimo įkaitintoje saulės, karštis buvo pašokęs dar penkiais laipsniais. Svilinantis oras degino plaučius.

Iš tolo pastebėjo, kaip targi parklupdė kupranugarį ir atsistojęs šalia ėmė laukti, nukreipęs į jį šautuvo vamzdį. Vos nuėjęs pusę kelio, leitenantas jau ėmė gailėtis savo sumanymo: visu jo kūnu žliaugė prakaitas, uniforma permirko nors gręžk, ir jam dingojosi, kad tuoj nebeklausys kojos.

Be jokios abejonės, paskutinis kilometras buvo ilgiausias. Likus dešimčiai metrų iki Gaselio, sustojo, kad atsikvapstytų, atgautų jėgas. Pagaliau tyliai sušnibždėjo:

– Vandens turi?

Targi papurtė galvą. Jo šautuvas tebebuvo nutaikytas leitenantui į krūtinę.

– Jo reikia man. Atsigersi, kai grįši atgal.

Rachmanas supratingai linktelėjo ir apsilaižė lūpas, bet pajuto tik sūrų prakaito skonį.

– Tu teisus, - pripažino. - Kvailai padariau, kad nepasiėmiau gertuvės. Kaip tu ištveri tokį karštį?

– Aš įpratęs... Atėjai pasikalbėti apie orą?

– Ne. Atėjau prašyti, kad pasiduotum. Juk nuo mūsų niekur nepabėgsi!..

– Tai gali nuspręsti tik Alachas. Dykuma didelė.

– Bet ne šis druskos ežeras. Be to, tave iš visų pusių supa mano vyrai. - Rachmanas metė žvilgsnį į subliūškusią *gerbę*, kabančią ant kupranugario balno. - Turi nedaug vandens. Ilgai neatsilaikysi. - Truputį pagalvojęs, pridūrė: - Jei eisi su manim, pažadu, kad būsi garbingai teisiamas.

– Manęs nėra už ką teisti, - tvirtai atsakė Gaselis. - Mubaraką nužudžiau dvikovoje pagal senus savo rasės papročius, o karininkui įvykdžiau mirties nuosprendį todėl, kad buvo žudikas ir sulaužė šventus svetingumo įstatymus... Pagal targi įstatymus aš nepadariau jokio nusikaltimo.

– Tada ko bėgi?

– Todėl, kad žinau: nei netikėliai *rumiai*, nei jūs, nusikopijavę jų kvailus įstatymus, negerbsite manųjų, nors visi mes gyvename dykumoje. Tau aš esu purvinas Vėjo sūnus, kuris nužudė vieną iš taviškių, o ne Kel Tagelmusto *inmučaras*, įvykdęs teisingumą, siekiantį tūkstantį metų. Tie įstatymai buvo jau tada, kai dar niekas iš jūsų nė nesapnavo, jog kada nors vaikščiosit šia žeme.

Leitenantas Rachmanas papurtė galvą ir atsargiai atsisėdo ant kietos druskos plutos.

– Ne, tu man nesi joks purvinas Vėjo sūnus. Man tu kilmingas ir drąsus *imohagas*, ir aš suprantu, kodėl taip pasielgei. - Truputį patylėjęs, kalbėjo toliau: - Ir pritariu tau. Tikriausiai taip būčiau reagavęs ir aš - nebūčiau leidęs savęs įžeisti. - Jis garsiai atsiduso. - Bet mano pareiga įduoti tave valdžiai ir išvengti kraujo praliejimo. Prašau! - ėmė maldauti. - Neapsunkink visko dar labiau!

Būtų galėjęs prisiekti, kad jo pašnekovas nusišypsojo po šydu, nes ironiškai paklausė:

– Kam visko neapsunkinti? - Jis papurtė galvą. - Targi viskas tampa sunku tą akimirką, kai jis praranda savo laisvę.

Mūsų gyvenimas labai sunkus, bet mums viską atperka laisvė. Jeigu prarastume laisvę, prarastume gyvenimo prasmę. - Kiek patylėjęs, paklausė: - Ką jūs man padarytumėte? Nuteistumėt dvidešimčiai metų?

– Nebūtinai dvidešimt...

– Ne? Tai kiek? Penkeriems? Aštuoneriems? - Gaselis paniekinamai mostelėjo ranka. - Gerai manęs klausyk: nė vienos dienos! Aš mačiau jūsų kalėjimus, man pasakojo, koks juose gyvenimas, ir aš žinau, kad neištverčiau nė vienos dienos. - Jis išraiškingai mostelėjo ranka, parodydamas, kad eina toliau. - Jei nori mane pagauti, pirma surask...

Rachmanas sunkiai atsistojo, su siaubu galvodamas, kad vėl reikės grįžti ilgą kelią saulėje, kepinant pragariškam karščiui.

– Daugiau tavęs neieškosiu, - tepasakė atsukdamas jam nugarą.

Gaselis stebėjo, kaip jis tolsta pasiramstydamas basliu, ką tik atstojusiu jam vėliavos kotą. Jis svarstė, ar leitenantas sugebės pasiekti sebchos kraštą, ar nugrius pakirstas saulės smūgio.

Gaselis įsmeigė į kietą druskos plutą *takubą* ir šautuvą, užtiesė ant jų antklodę ir pasirengė kantriai laukti, kol praslinks sunkiausios dienos valandos...

Jis nemiegojo - jo akys buvo įsmeigtos į tašką, kur, atsimušę nuo mašinų, blyksėjo metaliniai saulės atspindžiai. Jautė, kaip minutė po minutės tirštėja rūkas ir kyla karštis, galintis užvirinti gyslose kraują. Karštis buvo toks stiprus, varginantis ir slogus, kad net sukėlė mehario nepasitenkinimą, nors prie šutros jis buvo įpratęs.

Gaselis žinojo, kad čia, druskos ežero viduryje, ilgai neišgyventų. Vandens jam buvo likę vos kelioms dienoms. Netrukus imtų kliedėti, paskui mirtų nuo troškulio - pačia siaubingiausia mirtimi, kurios tuaregai bijojo nuo pat gimimo.

SERŽANTAS ACHAMUKAS kritišku žvilgsniu pažvelgė į aukštai kabančią saulę ir ėmė atidžiai tyrinėti druskos ežero krantus.

– Nepraeis nė pusvalandis, ir mus gyvus suės moskitai, - pasakė rūsčiu veidu. - Turim trauktis atgal.

– Galim užkurti laužus.

Seržantas ryžtingai papurtė galvą.

– Nuo šito maro neišgelbės nei ugnis, nei niekas, - tarė jis. - Kai tik jie pradės pulti, kareiviai ims bėgti, ir aš jų nesulaikysiu. - Jis nusišypsojo. - Aš taip pat nestovėsiu ir nelauksiu.

Rachmanas norėjo kažką atsakyti, bet jį nutraukė vienas iš jo kareivių. Vyras parodė ranka druskos ežero link ir sušuko:

– Žiūrėkit! Jis bėga!

Leitenantas paėmė žiūronus ir nukreipė į judantį tašką.

Iš tikrųjų, sutvarkęs savo juokingą stovyklą, targi vedėsi už pavadžio kupranugarį ir pamažu tolo.

Susimąstęs leitenantas atsisuko į Achamuką.

– Kur jis eina?

Achamukas gūžtelėjo pečiais.

– Kas gali žinoti, kas dedasi tuarego galvoje?

– Visa tai man nepatinka.

– Man taip pat.

Akivaizdžiai susirūpinęs, leitenantas mąstė.

– Tikriausiai bandys pasprukti naktį, - tarė nelabai užtikrintai. - Achamukai, imk tris vyrus ir traukit į šiaurinį kraštą, o tu, Šaudai, - į pietinį... Malikas saugo rytinį, o aš pridengsiu šį rajoną. - Jis papurtė galvą. - Jei būsim akylus, jis nepraeis.

Seržantas nieko neatsakė, bet buvo aišku, kad savo viršininko optimizmui nepritaria. Achamukas buvo beduinas ir gerai pažinojo tuaregus, bet taip pat pažinojo ir savo kareivius kalniečius, atliekančius būtinąją karo tarnybą dykumoje, bet nesuprantančius jos ir nenorinčius suprasti. Achamukas žavėjosi leitenantu Rachmanu, vertino jo pastangas prisitaikyti prie šių vietų, jo norą tapti tikru žinovu, bet akivaizdu, kad jam dar reikia daug ko išmokti. Sacharos ir jo žmonių neperprasi nei per metus, nei per dešimt. Juoba neįmanoma suprasti, kaip mąsto gudrūs, pažiūrėti paprasti, bet iš tikrųjų labai sudėtingos

prigimties Vėjo sūnūs.

Jis paėmė nuo sėdynės žiūronus ir nukreipė į vyrą ir į linguojantį jam iš paskos kupranugarį, pamažu tolstančius ir virstančius vos įžiūrimais taškeliais.

Kodėl targi vėl eina į tą siaubingą krosnį, jis nežinojo, bet nujautė, kad tas žmogus bus sumanęs kažkokią gudrybę. Jeigu tiek mažai vandens turintis tuaregas kažkur traukia su savo kupranugariu, vadinasi, turi labai rimtą priežastį.

Prie ausies kažkas suzyzė, ir jis pašoko.

– Važiuojam! - sušuko. - Moskitai!

Jie greitai sušoko į mašinas jau mostaguodami rankom ir vaikydamiesi nuo veido vabzdžius. Greitai greitai, kaip tik galėjo, nelygiu ežero paviršiumi paliko pelkėtą vietovę. Paskui išsiskyrė ir nuvažiavo į priešingas puses.

Leitenantas Rachmanas įsakė savo vyrams likti su juo, įrengti stovyklą ir paruošti vakarienę. Tada paprašė sujungti su seržantu Maliku el Haideri, norėdamas jį informuoti apie savo pastovio vietą ir bėglio kelius.

– Aš taip pat nežinau, ką jis sumanė, pone leitenante, - prisipažino Malikas. - Bet, man regis, tas tipas labai gudrus. Gal, - pridūrė kiek pagalvojęs, - vertėtų jį pasekti.

– Tikriausiai jis to ir nori, - atsakė leitenantas. - Prisimink, kad jis garsėja taiklumu. Be to, turi ne tik šautuvą, bet ir kupranugarį. Pėstute būtume prieš jį bejėgiai, todėl palaukim.

Jie laukė visą naktį nesumerkdami akių, dėkingi mėnuliui už šviesą. Budėjo su užtaisytais ginklais, atidžiai įsiklausydami į menkiausią bruzdesį.

Bet nieko neatsitiko. Kai horizonte pakilo saulė, jie vėl grįžo į savo krantą. Ir kone pačiame druskos ežero viduryje išvydo klūpantį meharį ir ramiai jo šešėlyje miegantį vyrą.

Iš keturių pusių visą dieną į miegantį vyrą buvo nukreipta keturios poros žiūronų, bet nei raitelis, nei kupranugaris nepadarė nė menkiausio judesio, kurį būtų buvę įmanoma pastebėti iš tokio atstumo.

Kai vėl ėmė temti, prieš pat moskitams paliekant savo lindynes, leitenantas Rachmanas dar sykį kreipėsi į savo vyrus per radiją:

– Jis nė nekrustelėjo, - pasakė. - Ką apie tai manote jūs?

Seržantas Malikas prisiminė targi jam pasakytus žodžius:

„Turi gyventi kaip akmuo ir stengtis nepadaryti nė vieno judesio, kuris sukeltų troškulį. Net naktį turi judėti lėtai, kaip juda chameleonas, ir tada, jei tapsi nejautrus šalčiui ir troškuliui, o svarbiausia, jei įstengsi nugalėti mirties baimę ir išlikti ramus, - tada galbūt tau pavyks išgyventi.“

– Jis taupo jėgas... - seržantas Malikas atsakė per radiją leitenantui Rachmanui. - Bet šią naktį pajudės... Jeigu tik mes žinotume kur...

– Jam reikės mažiausiai keturių valandų, kad pasiektų sebchos krantą, - įsiterpė Achamukas. - Ir dar vienos, kad tamsoje užsikeberiotų aukštyn ir atsidurtų ten, kur ir mes, - paskaičiavo mintyse seržantas. - Turime būti ypač akylūs iki vidurnakčio. Jei lauks ilgiau, nebespės nuo mūsų pabėgti, net jeigu jam pavyktų praeiti pro mus nepastebėtam.

– Jis nesuvaldys užsiaikštijusio kupranugario, - prisiminė Saudas, užėmęs pietinį stebėjimo postą. - Čia moskitai susimetę į tikrus debesis. Be to, čia pilna požeminių vandens srovių. Jei prieis arčiau, ežeras jį praris.

Leitenantas Rachmanas buvo įsitikinęs, kad targi mieliau norėtų būti prarytas druskos liūno, nei sugaunamas gyvas, bet pratylėjo, tik savo vyrams įsakė:

– Keturias valandas pamiegokit, bet paskui būkit labai akylūs.

Naktis buvo tokia pat ilga ir įtempta kaip praėjusioji. Lygią it stalas lygumą apšvietė nepaprastai ryškus mėnulis, ir rytas užklupo vyrus mirtinai išvargintus, nusikamavusius, raudonom nuo žiūrėjimo į tamsą akim. Nuo didžiulės įtampos visi buvo labai suirzę.

Vėl prisiartinę prie druskos ežero kranto, targi ir kupranugarį jie išvydo toje pačioje vietoje. Regis, tie nebuvo nė krustelėję.

Susinervinęs leitenantas sušuko į mikrofoną:

– Na, ką pasakysite?

– Kad jis tikras pamišėlis! - piktai atrėžė Malikas. - Tikriausiai jau nebeturi vandens. Kaip ištvers dar vieną dieną tokiame pragare?

Atsakymo niekas nežinojo. Net jiems, stovintiems toliau nuo slėnio ir turintiems pilnus bidonus vandens, mintis praleisti dar vieną dieną šitoje krosnyje atrodė nepakeliama, bet targi, regis, ketino prastumti dieną nė nekrustelėdamas.

– Čia jau savižudybė... - tyliai sumurmėjo leitenantas. - Taip, savižudybė, o aš niekada netikėjau, kad targi galėtų nusižudyti. Jis akivaizdžiai prašosi amžinojo prakeiksmo!

Tai buvo ilgiausia diena jo gyvenime. Ir karščiausia.

Druska atmušinėjo saulės spindulius vis labiau kibirkščiuodama, todėl menkutis jo prieglobstis atrodė juokingai bevertis. Targi ir kupranugaris gulėjo lyg nutrenkti žaibo. Vos tik meharis atsiklaupė, Gaselis surišo jam visas keturias kojas, nors jam skaudėjo širdį, kad sukelia gyvuliui tokias kančias, kokių jis, šitiek metų nešiojęs šeimininką per smėlynus ir akmenis, tikrai nenusipelnė.

Tarsi pro miegus sukalbėjo maldas ir lyg pro miegus juto, kaip slenka valandos, nejudėdamas, net nepakeldamas rankos, kad nusivaikytų musę, nors, tiesą sakant, čia jų nebuvo. Kaip jos būtų ištvėrusios tokį pragarą? Jis iš visų jėgų grūmėsi, kad virstų akmeniu, užmirštų savo kūną ir jo reikmes, suvokdamas, kad *gerbose* jau neliko nė lašo vandens, ir jausdamas, kaip pamažu džiūsta oda. Jį persekiojo keistas jausmas, kad venomis vis lėčiau

teka tirštėjantis kraujas.

Po vidudienio prarado sąmonę ir gulėjo atsirėmęs į gyvulio kūną, plačiai prasižiojęs, nepajėgdamas kvėpuoti, nes oras, regėjosi, tapo toks sūdrus, kad neįstengė pasiekti plaučių.

Jis klejojo, bet išdžiūvusi gerklė ir pamėlęs liežuvis neišleido jokio garso. Sąmonę atgavo tik tada, kai kelis sykius krūptelėjęs meharis ėmė gailiai bliūvauti. Aimana, atrodė, veržiasi iš pačių gyvulio vidurių. Gaselis atsimerkė, bet vėl užsimerkė, apžilpintas baltai akinamo ežero spindesio.

Dar nė viena diena, netgi ta, kai, spjaudydamas į smėlį kraujais ir plaučiais, merdėjo pirmagimis, neatrodė jam tokia ilga.

Ir tokia karšta.

Paskui atėjo naktis. Žemė vėso labai pamažu, plaučiai ėmė lengviau traukti orą, ir jis atsimerkė tik tada, kai pajuto, kad tinklainės jau nebado įkaitę durklai. Pabudęs iš letargo, ėmė bliauti ir bejėgiškai muistytis meharis. Gaselis mylėjo savo gyvulį, ir širdį jam smelkė gailestis, kad jo laukia neišvengiama mirtis. Jis matė, kaip kupranugaris gimė, ir iš pirmo žvilgsnio suprato, koks bus nartus, atkaklus ir kilnus. Meiliai juo rūpinosi, išmokė klausyti savo balso ir kulno prisilietimo prie kaklo bei savitos kalbos, kurią suprato tik juodu. Niekada per tuos metus nereikėjo jo mušti. Ir gyvulys nė karto nemėgino jam įkąsti ar pulti, net pavasarį, poravimosi dienomis, kai kiti patinai tapdavo isteriški ir nesuvaldomi, šiepdavo dantis ir neretai numesdavo žemėn savo nešulį ir raitelį. Taip, šis gražus gyvulys buvo tikra Alacho palaima, bet dabar išmušė jo valanda, ir jis tai žinojo.

Palaukęs, kol virš horizonto pasirodys mėnulis ir savo spinduliais nušvies žemę, o šie, atsimušę nuo ežero paviršiaus, naktį pavers šviesia diena, jis išsitraukė aštrų durklą ir vienu stipriu, žiauriu ir giliu brūkštelėjimu perrėžė baltą kaklą.

Kalbėdamas ritualinę maldą, Gaselis į vieną *gerbę* ėmė rinkti burbulais trykštantį kraują. Kai *gerba* buvo pilna, išgėrė šiltą, dar virpuliuojantį kraują ir iš karto pasijuto atgavęs jėgas. Palaukęs kelias minutes, susikaupęs atsargiai apčiupinėjo kupranugario pilvą, bet pririštas besigaluojantis gyvulys nesujudėjo, tik nuolankiai palenkė galvą. Įsitikinęs, kad rado tinkamą vietą, targi nušluostė durklą į šiurkštų balno mituką, iš visų jėgų suvarė jį į pilvą ir, kad žaizda būtų gilesnė, kelis kartus pasukiojo. Ištraukus ginklą, pirma ištryško truputis kraujo, paskui pliūptelėjo žalsvas dvokiantis vanduo. Gaselis prisipildė antrą *gerbę*. Tada delnu užspaudė sau nosį, užsimerkė ir prispaudęs lūpas prie žaizdos ėmė gerti šlykštų skystį, suvokdamas, kad nuo jo priklauso gyvybė.

Vandenį išgėrė iki paskutinio lašo, nors troškulį jau buvo numalšinęs ir, regėjosi, jam tuojau pat sprogs skrandis.

Paskui, kad nesusivemtų, ėmė galvoti apie kitus dalykus, stengdamasis užmiršti skonį ir kvapą vandens, kupranugario pilve išbuvusio daugiau nei penkias paras. Kad užsimirštų ir ištvertų, targi turėjo sukaupti visą valios jėgą.

Ir tada pagaliau užmigo.

– JIS NEGYVAS... - sušnabždėjo leitenantas Rachmanas. - Greičiausiai negyvas. Jau keturias dienas nė krust, tarsi būtų pavirtęs druskos stulpu.

– Gal nori, kad nueičiau ir įsitikinčiau?.. - pasisiūlė vienas iš kareivių, suvokdamas, kad už tokį pasiūlymą galėtų gauti kapralo antsiuvus. - Karštis jau ima slūgti.

Rachmanas lėtai papurtė galvą, degdamasis pypkę ilga ir stora pintimi, vienu jūreivių dažniausiai naudojamų daikčiukų, labai praverčiančių ir vėjų plakamoje smėlio dykumoje.

– Šituo targi aš nepasitikiu, - prisidegęs pypkę pagaliau tarė leitenantas. - Nenoriu, kad tamsoje tave nušautų.

– Bet negalim čia stypsoti ir laukti visą gyvenimą, - paprieštaravo jam kareivis. - Vandens liko vos trims dienoms.

– Žinau... - sutiko leitenantas. - Jeigu iki ryto nieko neatsitiks, iš kiekvienos pusės pasiųsiu po vyrą. Nenoriu kvailai rizikuoti.

Bet likęs vienas pagalvojo: ar tik ne didžiausias pavojus būtų laukti, tai yra žaisti pagal targi taisykles? Jis vis dar neįstengė įspėti jo ketinimų ir susitaikyti su mintimi, kad tuaregas nusprendė be kovos mirti nuo karščio ir troškulio. Žinojo, kad Gaselis Sajahas - vienas iš paskutinių tikrai laisvų tuaregų, kilmingas *inmučaras*, kone princas tarp saviškių, sugebėjęs nujoti į „tuščią žemę“, grįžti atgal, susigrumti su ištisa armija kareivių ir atkeršyti už įžeidimą. Pagautas į spąstus, toks žmogus nesusitaikytų su mirtimi. Tuaregų pasaulyje savižudybei nėra vietos, kaip ir daugelio musulmonų galvose, nes jie žino, kad tas, kuris pasikėsino prieš savo gyvybę, niekada nepateks į Rojų. Gal bėglys, kaip ir daugelis jo tautos vyrų, nėra karštas tikintysis ir neišsaugojo daugybės senųjų tradicijų, bet vis dėlto Rachmanas neįsivaizdavo, kad jis galėtų nusišauti, persipjauti venas ar ramiausiai laukti, kada jį pribaigs karštis ir troškulys.

Ne, jis buvo įsitikinęs, kad tas žmogus turi planą. Makiavelišką ir sykiu labai paprastą, jame svarbiausią vietą tikriausiai užima jį supantys daiktai, kuriais targi išmoko naudotis dar prieš gimdamas. Bet kad ir kaip leitenantas suko galvą, vis tiek neįstengė to plano perprasti. Įsivaizdavo, kad tuaregas tik nori pasinaudoti jo vyrų ir jo nuovargiu, be to, stengiasi juos įtikinti, kad tokiame svilinančiame karštyje neįstengtų išgyventi jokia gyva būtybė. Jis žaidžia su jais norėdamas įteigti jų sąmonei ar net pasąmonei, kad jie tyko lavono, todėl patys to nesuvokdami po truputį praranda budrumą, ir jis galės prasprūsti pro jų akis ir lyg vaiduoklis dingti dykumoje.

Rachmanas samprotavo logiškai, tai gerai žinojo ir pats, bet tuo metu, kai buvo visiškai tikras, kad samprotauja teisingai, staiga prisiminė nepakeliamą karštį, kurį turėjo iškęsti nusileidęs į druskos ežerą, ir paskaičiavo, kiek žmogui reikia vandens, kad išgyventų, net jei tas žmogus - targi, ir tada suvokė, jog visos jo prielaidos subliūško: ne, nėra jokios vilties,

kad bėglys būtų gyvas.

– Jis negyvas... - pakartojo dar sykį pykdamas ant savęs ir savo bejėgiškumo. - Be jokios abejonės, tas kekšės vaikas turi būti negyvas!

* * *

Bet Gaselis Sajahas buvo gyvas.

Nejudėdamas, kaip nejudėdamas ištūnojo keturias dienas ir kone keturias naktis, jis žiūrėjo, kaip už horizonto leidžiasi saulė. Dykumą staiga užklos tamsa, ateis naktis, ir jis pagaliau įgyvendins savo planą.

Jo protas tarsi pakirdo iš keisto stingulio, į kurį sąmoningai buvo jį nugramzdinęs, kad kuriam laikui taptų negyva būtybe - pienininiu augalu, ergo akmeniu ar druskos kruopele tarp milijonų kitų sebchos kruopelyčių - ir įveiktų norą gerti, kvėpuoti ar šlapintis.

Tarsi jo odos poros būtų užsitraukusios, šlapimo pūslė praradusi ryšį su išoriniu pasauliu, kraujas virtęs lipnia, vos tekančia mase, o širdis beveik nustojusi daužytis.

Dėl to turėjo liautis galvoti, prisiminti ir įsivaizduoti, nes žinojo, kad kūnas ir protas priklauso vienas nuo kito, ir vien Lailos prisiminimas, mintis apie tyro vandens šaltinį ar svajos apie pabėgimą iš šito pragaro paskatintų jo širdį plakti greičiau, ir tada jo pastangos tapti „akmeniniu žmogumi“ nueitų niekais.

Bet jam pavyko, ir dabar jis budo iš ilgo transo, žiūrėjo į sutemas ir vertė dirbti protą, traukė jį iš miego, kad jis savo ruožtu priverstų dirbti kūną, vėl imtų varinėti kraują, o kiekvienas raumuo atgautų buvusią jėgą ir lankstumą, kurių jam prireiks.

Visai sutemus, įsitikinęs, jog niekas negali jo pamatyti, pradėjo judėti: pirma sulenkė vieną ranką, paskui kitą, tada pajudino kojas bei galvą ir pamėgino išlįsti iš savo prieglobsčio nuo saulės ir atsistoti. Stodamasis turėjo atsiremti į kupranugarį ir tik tada pajuto, kad nuo gyvulio sklinda aitri smarvė.

Susiieškojo *gerbę* ir, pasitelkęs neįtikimą valią, dar sykį atsigėrė šlykštaus žalsvo skysčio. Buvo sutirštėjęs, lyg ne vanduo, o su tulžim sumaišytas kiaušinio baltymas.

Paskui susirado durklą, pastūmė į šalį balną, įtempęs visas jėgas perrėžė kupranugario kuprą ir atsipjovė balkšvų riebalų, vėsaus, jau pradedančio gesti lajaus. Bet suvalgė, suvokdamas, kad tik jis gali grąžinti jėgas.

Tad ir negyvas jo ištikimas gyvulys pasitarnavo paskutinį kartą: padovanojo jam savo venų kraują, skrandžio vandenį, kad jis galėtų grumtis su troškuliu, ir neįkainojamas riebalų atsargas, kad grąžintų jam gyvybę.

Po valandos, jau visiškai sutemus, paskutinį kartą metė į jį dėkingą žvilgsnį, pasiėmė ginklus, *gerbę* su vandeniu ir neskubėdamas leidosi žingsniuoti vakarų link.

Buvo nusivilkęs mėlynąjį *gandurę* ir dabar vilkėjo tik apatiniais baltiniais, todėl tapo panašus į baltą dėmę, tyliai slenkančią balta dykuma, ir net patekėjus mėnuliui ir nutįsus pirmiesiems šešėliams daugiau nei už dvidešimt metrų niekas jo nebūtų pastebėjęs.

Pasiekęs šlaitą ir išvydęs pirmuosius uodus, apsivyniojo galvą turbanu, veidą ir akis prisidengė *lithamu* ir iki pat žemės nuleido apdaro skvernus, kad vabzdžiai nesukandžiotų kulnų.

Jų buvo milijonai - zyziančių ir grėsmingų, ir nors truputį mažiau nei temstant, bet dar nenusakomai daug, ir jie buvo tokie alkani, kad jis turėjo nuolat vaikytis juos nuo rankų ir kaklo. Jų buvo aibių aibės ir tokių didelių, kad kai kurie įgeldavo per drabužius.

Jis aiškiai pajuto, kaip druskos pluta po kojom tampa plonesnė ir pavojingesnė, bet suprato negalįs niekuo daugiau pasikliauti, tik Alachu, ir tikėti, kad jis ves jo žingsnius, ir lengviau atsikvėpė, pajutęs kojom pirmą nuo šlaito nukritusį plokščią akmenį. Tada susirado tinkamą vietą, kuria galėtų žengti laisvai, nesisaugodamas net skorpionų, nes ir be jų turėjo daugybę rūpesčių.

Kairėje, už trijų šimtų metrų, rado vietelę nesunkiai užsiropšti ant kranto, ir kai įveikęs aukštą skardį apžvelgė neaprėpiamą ergą ir lengvutis vėjo gūsis padvelkė jam į veidą, pargriuvo išsekęs ant smėlio ir padėkojo Visagaliui, kad leido jam ištrūkti iš mirties gniaužtų, nors vieną akimirką jo tikėjimas buvo susvyravęs.

Ilgokai ilsėjosi, stengdamasis nekreipti dėmesio į zyziančius moskitus, paskui kantriai, lyg vabzdžių tykojantis chameleonas, metras po metro nušliaužė apie pusę kilometro nuo ežero krašto.

Nė karto nepakėlė galvos aukščiau nei per pėdą virš akmenų, net tada, kai prieš pat akis prašliaužė nedidukė gyvatė.

Atsigulė aukštielninkas, pažvelgė į žvaigždes ir pagal jas apskaičiavo laiką, likusį iki aušros. Paskui apsidairė aplink ir rado tinkamą vietą: tris kvadratinius metrus stambaus žvirgždo, iš visų pusių apsupto nedidelių juodų uolų. Išsitraukė durklą ir ėmė tyliai rausti trisdešimties centimetrų gylio ir savo ūgio ilgumo duobelę. Atsigulė į ją, ir kai pirmasis saulės spindulys nušvietė lygumą, apsižėrė žvyru, palikdamas nepridengtas tik akis, šnerves ir burną, kurias vidudienį, didžiausio karščio valandomis, turėjo apsaugoti dviejų uolų šešėlis.

Vos už trijų žingsnių besišlapinantis žmogus nebūtų pastebėjęs, kad mažne po jo kojom slepiasi vyras.

Kiekvieną rytą, kai džipas priartėdavo prie sebchos krašto, leitenanto širdyje žiauriai grumdavosi du jausmai: baimė pamatyti nejudantį žmogaus pavidalą ir baimė jo nepamatyti.

Kiekvieną rytą leitenantą Rachmaną suimdavo įniršis ir bejėgiškumas ir jis garsiai

plūsdavo iš jo besityčiojantį prakeiktą Vėjo sūnų. Ir kas rytą suvokdavo, jog širdies gilumoje jaučiasi patenkintas, kad dėl targi neapsiriko.

– Reikia būti labai drąsiam, kad rinktumeis mirtį, o ne kalėjimą, - pripažino jis. - Labai drąsiam... Ir jis tikriausiai negyvas.

Per radiją jį pasiekė nekantrus seržanto Maliko balsas:

– Jis pabėgo, pone leitenante! - Seržantas buvo aiškiai įsiutęs. - Čia viskas atrodo kaip anksčiau, bet esu tikras, kad pabėgo!

– Kur? - paklausė prastai nusiteikęs leitenantas. - Kur gali eiti žmogus be vandens ir kupranugario? O gal tai ne kupranugaris?

– Kupranugaris, - patvirtino Malikas. - O tai, kas guli šalia jo, panašu į žmogų, bet gali būti ir manekenas. - Jis patylėjo, paskui pridūrė: - Pagarbiai prašau jūsų leidimo jo ieškoti.

– Gerai, - nenorom sutiko leitenantas. - Šiąnakt!

– Ne, dabar!

– Gerai klausyk, seržante! - sušuko leitenantas kuo valdingesniu balsu. - Čia aš atsakingas! Išvyksit temstant, o grįšit auštant! Supratot?

– Supratau, pone leitenante!

– O tu, Achamukai?

– Supratau, pone leitenante.

– O tu, Šaudai?

– Temstant pasiųsiu vieną vyrą.

– Gerai, - baigė pokalbį leitenantas. - Rytoj noriu grįžti į Tidikeltą. Man jau nusibodo targi, karštis ir šita kvaila padėtis. Jeigu nepasiduos gyvas, nušaukit!

Kone tą pačią akimirką pasigailėjo ištaręs tuos žodžius, bet suprato, kad negali jų atsiimti, nors seržantas Malikas galbūt supras juos paraidžiui ir targi pribaigs.

Širdies gilumoje turėjo pripažinti, kad tai tikriausiai geriausia išeitis, juk pats targi leido suprasti, kad mieliau renkasi mirtį nei šlykštų kalėjimą.

Leitenantas pabandė įsivaizduoti aukštą, orios laikysenos, lėtakalbį vyrą, įsitikinusį, kad nieko bloga nepadarė, tik įvykdė tai, ko reikalauja senos tradicijos, ir suprato, jog kalėjime tarp padugnių targi neištvertų.

Rachmanas žinojo, kad targi tėvynainiai, daugiausia laukiniai ir primityvūs žmonės, šimtą metų gyveno engiami prancūzų kolonizatorių, kurie stengėsi išlaikyti šią tautą tamsoje bei nežinioje, ir nors dabar ji laikė save laisva ir nepriklausoma, per laisvės metus netapo geresnė ar geriau išsilavinusi. Atvirkščiai, daugelis žmonių pernelyg dažnai laisvę suprato blogai ir manė, kad jei esi laisvas, gali daryti ką nori, jėga užvaldyti viską, ką paliko

prancūzai.

O rezultatas? Anarchija, krizė ir nuolatiniai politiniai bruzdėjimai. Valdžia tapo veikiau trokštamu grobiu visiems, kas norėjo greitai praturtėti, o ne tautos tarnystės priemone.

Kalėjimai buvo prigrūsti ne tik banditų, bet ir politinių kalinių, ir nė viename šių kalėjimų nebuvo vietos žmogui, kuris, kaip targi, buvo gimęs gyventi beribėse dykumos platybėse.

Kai Gaselio nebesaugojo uolų šešėlis ir tiesiai į veidą ėmė plieksti saulė, o kakta nesulaikomai ristis prakaito lašai, jis atsimerkė ir nejudėdamas apsidairė.

Miegodamas nė sykio nekrustelėjo - nepajudino nė vienos jį užklojusios smiltelės. Abejingai ištvėrė karštį ir muses, ir net nenusivaikė driežo, kuris vienu metu perbėgo veidu ir dabar, žalias ir baltas, vos per metrą nuo jo nosies tupėjo ant uolos ir apvaliomis, tamsiomis ir išsprogusiomis akutėmis stebėjo nepažįstamą gyvūną, turintį tik akis, nosį ir burną ir įžūliai užgrobusį jo valdas.

Gaselis įsiklausė. Vėjas neatnešė žmonių balsų, ir pagal saulę, kuri kybojo labai aukštai, kone zenite, suprato, kad dabar *gailos* metas, ir nedaug kas atsispiria pagundai valandėlę nusnūsti. Bemaž nejudėdamas, jis pakėlė galvą ir pažvelgė per akmenų viršų. Mažiau nei už kilometro, pietų pusėje, ant druskos ežero kranto pastebėjo sunkvežimį. Ant jo buvo užtiestas ir ilgom virvėm pririštas prie dviejų akmenų piramidės pavidalo brezentas. Ganėtinai didelis, po juo galėjo pasislėpti nuo saulės maždaug pustuzinis žmonių.

Jis įžiūrėjo tik stovintį nugara ir sebchą saugantį sargybinį, bet nematė, kiek dar kareivių prigulę popiečio miego. Vis dėlto žinojo, - prieš kelias dienas matė savo akimis, - kad kitos mašinos su kareiviais stovi labai toli ir neturėtų kelti jam rūpesčių.

Priešais įsitaisė jo persekiotojai, bet jis nepajudės iš vietos, kol moskitai vėl nenuvarys jų į ergo vidurį.

Nusišypsojo, stengdamasis įsivaizduoti, kaip jie nustebtų, jei pastebėtų, kad jis guli nuo jų vos per šautuvo šūvį ir, slėpdamasis už uolų, dabar pat galėtų lyg roplys prišliaužti prie jų iš nugaros, pirma perrėžti gerklę sargybiniui, paskui, taip pat be jokio pavojaus, - miegantiesiems.

Bet nieko panašaus nepadarė, tik truputį pajudino ranką ir pastūmė į kitą vietą akmenį, kad jis geriau užstotų jį nuo saulės. Darėsi vis karščiau, tačiau jį saugojo smėlio sluoksnis, be to, pūtė lengvas vėjelis, todėl čia kvėpuoti buvo lengviau nei nepakeliamoje tvankumoje druskos ežero viduryje. Ergas buvo jo pasaulio dalis, ir jis nebūtų galėjęs pasakyti, kiek dienų praleido jame apsikasęs, laukdamas pasirodant gazelių bandos. Tykodavo jų tol, kol jos prieidavo visiškai arti.

Taip vieną kartą jis susitvarkė su didžiuliu gepardu. Tas žvėris rydavo jo ožkas, buvo nuožmus ir gudrus, regis, jaučiantis pavojų ar globojamas nelabos dvasios. Puldavo tada, kai bandą saugodavo piemuo, o kai Gaselis atbėgdavo su šautuvu, jau būdavo nežinia kur

prasmegęs.

Apsikasęs smėliu, Gaselis išgulėjo tris dienas tykodamas ir laukdamas, kol vyresnysis sūnus atgins bandą.

Ir gepardas pagaliau pasirodė. Šliaužė nuo vieno krūmokšnio prie kito taip prisiplojęs prie žemės ir taip tyliai, kad nei vaikinukas, nei gyvuliai nieko nepajuto. Ir tik tada, kai žvėris rengėsi šuoliui, Gaselis iššovė jam į galvą anksčiau, nei šis spėjo atplėšti nuo žemės letenas. Paskui didžiavosi gepardo kailiu, kaip dar niekuo nebuvo didžiavęsis. Juo žavėjosi visi, kas tik apsilankydavo jo *chaimoje*, o išgirdę istoriją, kaip jis tą žvėrį nušovė, aplinkinių vietovių žmonės praminė jį Medžiotoju.

KETURI VYRAI išžygiavo vienu metu, kiekvienas iš savo posto, esančio skirtingoje - šiaurinėje, vakarinėje, pietinėje ir rytinėje - ežero pusėje, ir kiekvienas jų buvo gavęs aiškų įsakymą: vidurnaktį tuo pačiu metu prisiartinti prie targi, jei priešinsis - pribaigti jį ir auštant grįžti atgal.

Vyresnysis seržantas Malikas el Haideri niekam neleido užimti savo posto. Dar nepabudus moskitams, nusekė pėdsakais, kuriuos bėglys paliko sebchos pakraštyje, įžengė į ją ir su šautuvu ant perpetinio diržo leidosi tolyn, vis dar įsitikinęs, kad prakeiktas Vėjo sūnus bus dingęs.

Jis nežinojo, nei kada jis dingo, nei kur yra šiuo metu, ir svarstė, kaip jam pavyko pabėgti iš neaprėpiamo ergo pėsčiomis ir be lašelio vandens, nes artimiausias šulinys buvo daugiau nei už šimto kilometrų Sidi el Madijos kalnų papėdėje.

Po kelių dienų jo lavoną išdžiovins saulė, jei dar anksčiau neras hienos ir šakalai, pagalvojo Malikas, bet širdies gilumoje nebuvo tuo tikras - nes tas žmogus jam prisipažino dukart buvęs „tuščioje žemėje“, ir Malikas žinojo, kad jis nemeluoja. Šimtas kilometrų tuaregui nėra neįveikiama kliūtis, bet targi tikriausiai nepagalvojo, kad jeigu jis, Malikas, neras jo ant druskos ežero, lauks prie šulinio.

Vyresniajam seržantui ši medžioklė tapo asmeniniu reikalu, ant kortos buvo pastatyta kur kas daugiau, nei vien noras sunaikinti targi dar prieš įsikišant vadovybei. Targi pasityčiojo iš jo oazėje, jo panosėje perrėžė gerklę kapitonui, kaip kvailį už nosies pavedžiojo nuo vieno dykumos galo iki kito ir galiausiai privertė penkias dienas laukti nežinia ko.

Jo vyrai tyliai šnabždasi, ir jis tai žino. Grįžę į Adorą, pliaukš liežuviais, kad jį, seržantą Maliką, kareivių siaubą, apmovė beraštis tuaregas, o tokį būrį sunku sutramdyti. Jei ne baimė, kurią sugebėjo jiems įskiepyti, ne vienas bandytų pabėgti per lygumą. Jei buvo įmanoma nužudyti kapitoną ir nebaudžiamam pasprukti, tada kodėl negalima pašalinti seržanto ir taip pat dingti? Gerai pamąsčius, mano gyvenimas ne ką vertesnis už saują datulių, pagalvojo Malikas.

Temstant leitenantas Rachmanas įsakė vyrams atsitraukti kuo toliau nuo moskitų maro. Kol vyniojo brezentą, metė paskutinį žvilgsnį į kapralą, tvirtai žengiantį ežero vidurio link, tada vėl nukreipė žiūronus į tašką tolumoje, apie kurį pastaruoju metu sukosi visos jo mintys.

Su juo likę kareiviai nieko nekalbėjo, įsitikinę, kad būtų bergždžia dar sykį klausti, ar targi nepajudėjo iš vietos. Buvo aišku, kad negyvėliai nejuda, ir niekas tuo neabejojo. Jei Vėjo sūnus turėjo drąsos iškepti saulėje, labai greit jį, kaip ir jo kupranugarį, užklos druska, juodu taps mumijomis, ir galbūt vieną dieną po šimto metų kas nors atkas jį nesugedusį ir

susimąstys, kodėl jis atsitrenkė ieškoti mirties į tokią tolimą vietą.

Leitenantas Rachmanas širdyje nusišypsojo pagalvojęs, kad galbūt po šimto metų šitas targi taps tuaregų dvasios simboliu, kai jo tauta jau visiems laikams bus dingusi nuo žemės paviršiaus.

Priešų persekiojamas, išdidusis *inmučaras* abejingai laukia mirties kupranugario šešėlyje, įsitikinęs, kad tokia mirtis tauresnė ir garbingesnė už ilgą gyvaliojimą kalėjime.

Jis taps legenda, pamanė Rachmanas. Tokia legenda, kaip Omaras Muktaras ar Hamodu... Legenda, kuria didžiuosis jo gentainiai ir kuri primins, kad kadaise tokie buvo visi *imohagai*.

Į tikrovę jį grąžino vieno iš kareivių balsas:

– Viskas paruošta, pone leitenante.

Rachmanas paskutinį kartą pažvelgė į druskos ežerą, paleido automobilio variklį ir nuvažiavo. Dar sykį pabėgo nuo moskitų ten, kur kiekvieną naktį įsirengdavo stovyklą.

Kol vienas kareivių ant žibalinės viryklės ruošė kuklią vakarienę, jis paskambino į bazę.

Souad atsiliepė iškart.

– Ar pagavai jį? - paklausė sunerimusi.

– Ne. Dar ne.

Stojo ilga tyla. Pagaliau jis prisipažino:

– Meluočiau, jei sakyčiau, kad gailiuosi.

– Kada grįši? Rytoj?

– O ką daryti? Mums baigiasi vanduo.

– Būk atsargus!

– Kas naujo stovykloje?

– Vakar vakare buvau pribuvėja... Gimė kupranugariukė.

– Tai puiku! Iki rytojaus!

Baigęs kalbėti, valandėlę stovėjo su rageliu rankoje ir susimąstęs žvelgė į lygumą, jau besigaubiančią pilka skraiste. Gimė mažuliuke kupranugarė, o jis tebepersekioja bėglį. Šiaip ar taip, šią savaitę Tidikelto karinėje bazėje, kur jau daugelį mėnesių nieko nevyksta, tikriausiai buvo kilęs nemenkas bruzdesys.

Jis dar sykį paklausė savęs, ar būtent tokį gyvenimą įsivaizdavo stodamas į Karo akademiją. Ar apie tai svajojo skaitydamas pulkininko Diuperė biografiją, trokšdamas pranokti jo žygdarbius ir tapti naujuoju klajoklių genčių Išganytoju, nors Tidikelto apylinkėse jau nebuvo klajoklių - jie stengdavosi apeiti bazę ir vengdavo turėti bet kokių

reikalų su kariškiais.

Liūdna pripažinti, kad kariškiai niekada nesugebėjo patraukti į savo pusę čiabuvių, ir šie žiūrėjo į juos kaip į suįžūlėjusius svetimšalius, kurie atimdavo iš jų gyvulius, užgrobdavo šulinius ir įžeidinėdavo jų moteris.

Akmenėtą lygumą apgaubė tamsa, kažkur toli nusikvatojo hiena ir nedrąsiai sumirksėjo greitai visą dangų nusagsčiusios žvaigždės. Šis dangus taps stebuklingu reginiu, kuriuo jie niekada nepavargs žavėtis. Gal šitos žvaigždės teikia ramybę, padeda nenuleisti rankų visą ilgą karščio, nuobodulio ir nevilties dieną. „Tuaregai savo ietimis perveria žvaigždes, idant pasišviestų kelią...“ Tai buvo gražus posakis, tik keli žodžiai, bet tas, kas juos sugalvojo, žinojo, ką reiškia valandų valandas stebėti dangaus šviesulius iš arti. Nuo vaikystės Rachmaną žavėjo trys dalykai: didžiulis laužas, į statų skardį dūžtančios jūros bangos ir skaisčiame danguje be debesų spindinčios žvaigždės. Žiūrėdamas į ugnį pamiršdavo galvoti, žiūrėdamas į jūrą nugrimzdavo į prisiminimus, o stebėdamas žvaigždeles susitaikydavo su savimi, savo praeitimi, dabartimi ir - beveik - su ateitimi.

Jis staiga išniro iš tamsos, ir Rachmanas pirmiausia pamatė blizgantį šautuvo vamzdį.

Jie žiūrėjo į jį netikėdami savo akimis. Jis nemirė, nepavirto druskos stulpu sebchos viduryje. Stovėjo čia, priešais juos, su šautuvu rankoje ir revolveriu prie diržo. Veido nebuvo matyti, tik akys, ir jų išraiška bylojo, kad pajutęs pavojų nedvejodamas paspaustų gaiduką.

– Vandens! - įsakė jis.

Leitenantas linktelėjo, ir vienas iš jo kareivių drebančia ranka padavė kareivišką gertuvę. Targi žengė du žingsnius atgal, kilstelėjo šydą ir, nenuleisdamas nuo jų akių, viena ranka laikydamas šautuvą, ėmė godžiai gerti.

Leitenantas paslapčiomis ėmė siekti pistoleto dėklo, gulinčio ant džipo sėdynės, bet targi nusitaikė tiesiai į jį, ir jis pamatė, kaip pirštas ant gaiduko įsitempė. Rachmanas sustingo ant kėdės, apgailestaudamas dėl savo neapdairaus poelgio, nes suvokė, jog nužudytasis kapitonas Kalebas - ne tas žmogus, dėl kurio vertėtų rizikuoti gyvybe.

– Maniau, tu negyvas, - tarė jis.

– Žinau, - baigęs gerti atsakė targi. - Vienu metu aš irgi taip maniau. - Jis ištiesė ranką, iš vieno kareivio paėmė lėkštę ir truputį pakėlęs *lithamę* ėmė valgyti pirštais. - Bet aš *imohagas*, - tarė. - Dykuma mane gerbia.

– Matau. Bet kuris kitas būtų numiręs. Ką manai daryti toliau?

Gaselis galva parodė į džipą.

– Nuveši mane į Sidi el Madijos kalnus. Ten manęs niekas neras.

– O jei nevešiu?..

– Tada tave nužudysiu, o mane nuveš vienas iš tavo kareivių.

– Nenuveš, jei aš neįsakysiu.

Targi ilgai žiūrėjo į leitenantą, tarsi norėdamas įvertinti ką tik pasakytos nesąmonės dydį...

– Jie tavęs neklausys, nes jau būsi negyvas. Prieš tuos žmones aš nieko neturiu... - pridūrė. - Nei prieš tave. - Jis truputį patylėjo, paskui ramiai tarė: - Reikia žinoti, kada laimi ir kada pralaimi. Tu pralaimėjai.

Leitenantas linktelėjo.

– Tu teisus, aš pralaimėjau. Kai išauš, nuvešiu tave į Sidi el Madiją.

– Kai išauš? Ne! Dabar!

– Dabar?.. - nustebo leitenantas. - Naktį?

– Greit patekės mėnulis.

– Tu pamišėlis! - sušuko Rachmanas. - Net dieną sunku važiuoti per ergą... Akmenys pjausto padangas ir laužo ašis. Naktį nenuvažiuotume nė kilometro.

Targi ilgai tylėjo. Ištiesęs ranką, paėmė antro kareivio dubenėlį ir atsisėdęs ant žemės, susikryžiavęs kojas ir atrėmęs į kelį ginklą ėmė valgyti - godžiai, neragaudamas, kone springdamas.

– Klausyk! - kiek patylėjęs tarė. - Jei pasieksim Sidi el Madijos šulinį, paliksiu tave gyvą, jei nepasieksim - nužudysiu, nors tu nekaltas. - Palaukė, kol leitenantas apsvarstys jo žodžius, paskui pridūrė: - Ir atsimink, kad aš, *inmučaras*, visada laikausi žodžio.

Vienas iš kareivių, labai jaunas vaikinas, įspėjo:

– Būkit atsargus, pone leitenante. Jis pamišęs ir, manau, gali padaryti tai, ką sako.

Targi neištarė nė žodžio. Tik nuvėrė akimis ir nukreipė į jį šautuvo vamzdį.

– Nusirenk! - įsakė.

– Ką tu pasakei? - netikėdamas savo ausimis, paklausė vaikinas.

– Kad nusirengtum... - Paskui parodė į kitą. - Tu irgi.

Vaikinai dvejojo. Bandė piktintis, bet targi balsas buvo toks įsakmus, kad jie pagaliau suprato, jog neturi kito pasirinkimo, ir ėmė lėtai vilktis uniformas.

– Ir batus!

Jie padėjo drabužius priešais Gaselį, šis sugriebė juos dešine ranka ir sumetė į džipo galą. Pats taip pat atsisėdo ir linktelėjo į Rachmano pusę.

– Jau patekėjo mėnulis, - tarė. - Važiuojam!

Leitenantas žiūrėjo į nuogut nuogutėlius savo kareivius ir jam sukilo baisus pyktis. Vieną

akimirką norėjo pasipriešinti ir net paslapčiom susižvelgė su kareiviais, bet šie mostelėjo ranka, kad nepritaria. Jį nuramino jauniausias kareivėlis. Jo balsas buvo liūdnas ir pavargęs.

– Dėl mūsų nesirūpinkit, pone leitenante. Greitai atvažiuos Achamukas ir mus paims.

– Bet auštant jūs mirtinai sušalsit... - Jis atsisuko į Gaselį. - Duok jiems bent vieną antklodę...

Iš pradžių targi, regis, sutiko, bet paskui papurtė galvą ir su jam būdinga ironija sviedė:

– Jie gali apsikloti smėliu. Smėlis saugo nuo šalčio, be to, padeda suliesėti.

Pridėjęs ranką prie kaktos ir nenorom atsisveikinęs, Rachmanas paleido variklį ir įjungė šviesas, bet iš karto pajuto į šonkaulį įremtą šautuvo vamzdį.

– Jokių šviesų!

Rachmanas pakluso ir liūdnai palingavo galvą.

– Tu beprotis! - piktai iškošė pro dantis. - Visiškas beprotis!

Palaukęs, kol akys pripras prie tamsos, jis lėtai pajudėjo iš vietos, kone dvilinkas pasilenkęs į priekį, kad geriau įžiūrėtų kliūtis. Pirmas tris valandas važiavo labai lėtai ir sunkiai, paskui Gaselis leido jam įjungti šviesas ir jie ėmė važiuoti greičiau, bet netrukus sprogo vieno rato padanga.

Keikdamasis ir prakaituodamas, leitenantas pakeitė padangą, visą laiką jausdamas nutaikytą į nugarą Gaselio šautuvą. Vieną akimirką leitenantas norėjo pasinaudoti proga, sviesti į Gaselį raktą, susikibti su juo ir padaryti galą šitam pažeminimui. Bet suprato, kad targi aukštesnis ir stipresnis, ir net jeigu jam pavyktų sugriebti šautuvą, jo priešininkas dar turi revolverį, kardą ir durklą.

Vienintelis dalykas, kurį turiu padaryti, - įveikti stačią įkalnę ir melstis, kad nebūtų dar blogiau. Argi nepadaryčiau didžiausios kvailystės, jei sulaukęs dvidešimt aštuonerių, leisčiausi nužudomas žmogaus, kurio mintims iš esmės pritariu? - pagalvojo leitenantas.

Lygiai vidurnaktį keturi vyrai susitiko prie negyvo kupranugario. Niekas nesistebėjo, kad targi dingo, ir vyresnysis seržantas Malikas el Haideri nepraleido progos šlykščiausiu kareivinių žargonu jį iškoneveikti ir dar riebesniais žodžiais į šuns dienas išdėjo „kvailą leitenantėlį“, kurį targi apmovė kaip naujoką.

– O ką darysim dabar? - sutrikęs paklausė vienas iš kareivių.

– Aš nežinau, ką darys leitenantas, bet aš - ar jis sutiks, ar ne - trauksiu prie Sidi el Madijos šulinio. Net tas kekšės vaikas targi turi kur nors atsigerti! Tiek dienų be vandens tikrai neištvers!

Senas kareivis, gerai apžiūrėjęs maitą su žibintu, parodė į žaizdą pilve ir tarė:

– Gerti jis turi. Tas vanduo toks šlykštus, kad nužudytų bet ką, tačiau jo atsigėrę tuaregai

sugeba išgyventi. Be to, jis atsigėrė ir kraujo. - Kiek patylėjęs, kareivis tvirtai pareiškė: - Mes niekada jo nerasim!

Vyresnysis seržantas Malikas el Haideri neatsakė. Metė paskutinį žvilgsnį į negyvą kupranugarį, apsisuko ir nužingsniavo prie džipo. Pažvelgęs į dvėseną, sumetė, kad kupranugaris negyvas jau daugiau nei keturiasdešimt aštuonias valandas, vadinasi, targi jį paaukojo prieš dvi dienas. Jeigu iškart leidosi į kelią, - seržantas tuo neabejojo, - jo pranašumas labai didelis, bet jeigu praleido vieną dieną, norėdamas juos suklaidinti ir užmigdyti jų budrumą, negalėjo nueiti labai toli, ir jie galbūt dar spėtų užbėgti jam už akių.

Nesitikėjo jo pavyti erge - būdamas be kupranugario, vos tik išvydęs tolumoje džipą, apsikastų smėlyje, bet kupranugario skrandyje bemaž suvirškintas vanduo imtų gesti, todėl bėgliui reikėtų pasirūpinti naujomis maisto atsargomis.

Giliai pasirausus, vadinamuosiuose kalnų masyvų slėnių ir tarpeklių *atankoruose* kartais galima rasti vieną kitą žemėtą ir sūrų gurkšnį skysčio, bet išgyventi jo nepakaktų, gal jis tik palengvintų į begalinį stačių uolų labirintą išdrįsusio įžengti keleivio dalią.

Užvaldysi šulinį, vadinasi, priversi targi pasiduoti ar pasmerksi pražūčiai. Jis paspartino žingsnį ir pats nustebo, kad iš begalinio noro kuo greičiau pasiekti džipą pasileido bėgte. Mėnulis jau buvo pasislėpęs už horizonto, bet jo orientavimosi jausmas buvo toks pat puikus, kaip ir šiose dykumose daugybę metų išgyvenusio klajoklio, ir kai iki aušros dar buvo likusi valanda, jis vargais negalais užsirabždino ant šlaito, įnirtingai keikdamas jį puolančius uodus. Po valandėlės visa gerkle šaukdamas nubėgo pas savo vyrus.

Šie išsigandę jį apsupo.

– Kas atsitiko? - paklausė negras Ali.

– O kas dar gali atsitikti? Jis pabėgo. Tu dar abejojai?

– O ką darysim dabar?

Seržantas neatsakė. Paėmė radijo aparato ragelį ir nedelsdamas paskambino.

– Pone leitenante! Ar mane girdit, leitenante?

Penkis sykius pakartojęs ir nesulaukęs atsakymo, nusikeikė ir įjungė variklį.

– Jis toks kvailas, kad galėjo ir užmigti! Važiuojam!

Jie leidosi į šiaurryčių pusę, kratydamiesi per duobes palei druskos ežerą, ir, kad neišlėktų į orą, vyrai turėjo tvirtai laikytis už visko, kas tik pakliuvo po ranka.

AUŠTANT LEITENANTAS RACHMANAS sustojo prisipilti benzino, ištuštino bidoną ir apvertė, kad Gaselis įsitikintų, jog nemeluoja.

– Baigiasi... - tarė.

Targi neatsakė. Sėdėdamas ant užpakalinės džipo sėdynės, stebėjo horizontą, juodą, vingiuotą ir siaurą liniją, pamažu ryškėjančią prieš akis. Netrukus lygumoje išniro Sidi el Madijos masyvas, raudonas ir ochrinis. Jis atsirado po didžiulio gamtos kataklizmo, tikriausiai įvykusio dar prieš pasirodant žmogui planetoje. Atrodė, nuo Žemės centro jį nustūmė pabaisos ranka ir paskui, pasitelkusi raganiškus kerus, pastatė šioje vietoje.

Milijonus metų amžinas dykumos vėjas gludino jo viršūnes, nuvalė žemės, smėlio ir augalijos pėdsakus, ir dabar jis atrodė kaip begalinė pilka uola, skriaudžiama saulės, aižoma didžiulių dienos ir nakties temperatūros skirtumų. Keleiviai, kuriems kada nors teko pereiti tuos kalnus, tvirtina, kad auštant girdėdavę balsus, šauksmus ir aimanas, nors iš tikrųjų, staiga nukritus karščiui, taip sproginėdavo įkaitę akmenys.

Be jokios abejonės, tai buvo nesvetinga vieta pačiame jau ir taip nesvetingo rajono viduryje; rajono, kur galėjai įsitikinti, kad, baigęs savo darbą, Aukščiausiasis Kūrėjas čia sunešė visas savo kūrybos atliekas ir netvarkingai sugrūdo į vieną vietą akmenis, druską, smėlį ir „tuščias žemes“.

Bet Gaselio akimis žiūrint, Sidi el Madijos masyvas neatrodė dievų palikta vieta, tik labirintas, kuriame galėtų pasislėpti visa kariuomenė, ir niekas jos nerastų.

– Kiek mums dar liko benzino? - galop paklausė.

– Porai valandų... Daugiausia trims. Važiuojant tokiu greičiu ir tokia žeme jo reikia daug... - Leitenantas patylėjo ir susirūpinęs pridūrė: - Nemanau, kad mes pasieksim šulinį...

Gaselis papurtė galvą.

– Mes važiuojam ne prie šulinio.

– Bet tu sakei...

– Aš žinau, ką sakiau, - pertraukė jį targi. - Tu gerai išgirdai, tavo vyrai - taip pat. Ir tą pasakys kitiems. - Jis patylėjo, paskui kalbėjo toliau: - Būdamas vienas ant druskos ežero svarsčiau, kaip tu mane susekei, juk aš turėjau didelį pranašumą. Bet vakar mačiau, kaip kalbėjai šituo aparatu, ir dabar žinau. Kaip jis vadinasi?

– Radijas.

– Taip... Radijas. Vieną tokį nusipirko ir mano brolis. Du mėnesius nešiojo plytas, kad nusipirktų tokį skambantį ir triukšmą keliantį daiktą. Tu mane taip radai, tiesa?

Leitenantas Rachmanas linktelėjo. Gaselis ištiesė ranką, paėmė ausinę, staiga truktelėjęs

nutraukė laidą ir nusviedė tolyn. Paskui šautuvo buože sudaužė viską, kas buvo likę iš aparato.

– Tai neteisinga, - pasakė. - Jūsų daug, o aš vienas. Neteisinga, kad naudojate prancūzų metodus.

Leitenantas buvo nusitraukęs kelnes ir atsitūpęs tuštinosi vos už trijų metrų nuo džipo.

– Kartais man atrodo, kad tu tiesiog nesupranti tikrovės, - paprastai atsakė jis. - Mes kariaujam ne prieš tave. Tu tiesiog padarei nusikaltimą ir turi atsakyti. Negalima žudyti nebaudžiamai.

Gaselis pasekė Rachmano pavyzdžiu, išlipo iš džipo ir nepaleisdamas iš rankų ginklo atsitūpė už kelių žingsnių.

– Tą patį sakiau ir kapitonui. Jis neturėjo teisės žudyti mano svečio... Bet už tai niekas jo nenubaudė, todėl tą turėjau padaryti aš.

– Kapitonas tik įvykdė įsakymą.

– Įsakymą? Kieno?

– Manau, savo viršininko. O gal paties gubernatoriaus.

– O kas yra gubernatorius, kad gali duoti tokius įsakymus? Kokią valdžią jis turi man, mano šeimai, mano stovyklai, mano svečiams?

– Tokią, kad šiame rajone jis vyriausybės atstovas.

– Kokios vyriausybės?

– Respublikos.

– O kas yra respublika?

Leitenantas nusišnypštė, paieškojo aplink tinkamo akmens ir nusišluostė. Paskui atsistojo ir kruopščiai susisagstė kelnes.

– Nenorėk, kad čia pat tau išaiškinčiau, kaip veikia pasaulis, - tarė jis.

Targi taip pat susiieškojo akmenį, nusivalė juo, paskui kelissyk pabarstė smėliu išangę, truputį palaukė ir atsistojo.

– Kodėl ne? - neatstojo jis. - Tu nori mane įtikinti, kad aš padariau nusikaltimą, bet negali paaiškinti kodėl. Tai kvaila!

Rachmanas priėjo prie bidono, džipo gale kabančiu kaušu pasisėmė vandens, išsiskalavo burną ir nusiplovė rankas.

– Taupyk vandenį, - sudraudė targi. - Man jo reikės.

Leitenantas atsigręžė ir pažvelgė į jį.

– Gal tu ir teisus, - tarė jis. - Tikriausiai turėčiau tau paaiškinti, kad mes jau nesame

kolonija, ir kaip jums, tuaregams, kadaise viskas pasikeitė prancūzams užėjus, lygiai taip viskas pasikeitė jiems išsinešdinus.

– Jeigu jie išsinešdino, vadinasi, mes grįžtam prie senų tradicijų.

– Tai neįmanoma. Tie šimtas metų praėjo ne veltui. Atsitiko daug dalykų... Pasaulis, *visas* pasaulis, pasikeitė.

Gaselis plačiai mostelėjo aplink ir tarė:

– Čia niekas nepasikeitė. Dykuma tebėra tokia pati ir bus tokia šimtą metų... Šimtą metų. Niekas neatėjo ir man nepasakė: „Imk vandenį. Imk maistą ar šaudmenis, imk vaistus! Prancūzai išėjo. Mes negalim visą laiką gerbti tavo papročių, tavo įstatymų ir tradicijų, siekiančių tavo protėvių protėvių laikus, užtat duosim tau kitų, geresnių, ir padarysim, kad gyvenimas Sacharoje būtų lengvesnis. Toks lengvas, kad tų papročių tau nė nereikės.“

Leitenantas ilgai mąstė nuleidęs galvą, sėdėdamas ant džipo paminos, žiūrėdamas į savo batus, tarsi širdies gilumoje būtų jautęsis kaltas, ir gūžčiodamas pečiais jam pritarė.

– Tiesa... Jie turėjo tau pasakyti, bet mes - jauna šalis, ką tik gavusi nepriklausomybę, ir mums reikės daugybės metų, kad prisitaikytume prie naujos padėties.

– Tada... - Gaselio logika pasirodė gniuždanti. - Kol nesugebat visko suderinti, būtų geriau, jei gerbtumėt tai, kas jau yra. Kvaila griauti, kol dar nepastatei nieko nauja.

Rachmanas suprato, kad nežino, ką atsakyti. Iš tikrųjų jis dar nesugebėdavo atsakyti ir į savo klausimus, o jie užplūsdavo tomis akimirkomis, kai apstulbęs stebėdavo, kaip naikinama toji visuomeninė sistema, kurioje jis gimė.

– Geriau baikim, - tarė. - Mudu niekad nesutarsim... Ar nori ko nors užkąsti?

Gaselis linktelėjo, ir leitenantas ėmė raustis didžiulėje medinėje dėžėje, kurioje buvo laikomas maistas. Jis paėmė iš jos indelį mėsos konservų ir pasidalijo su Gaseliu. Paskui juodu suvalgė po porą galėtų su sausu ir kietu ožkos sūriu. Virš horizonto pakilusi saulė jau šildė žemę ir mėtė atšvaitus ant juodų, vis labiau horizonte ryškėjančių Sidi el Madijos uolų.

– Kur mes važiuojam? - po kurio laiko paklausė leitenantas.

Gaselis parodė tašką dešinėje.

– Kažkur ten turi būti šulinys. Bet mes keliaujam į kairę, prie kitos uolos.

– Kartą teko eiti pro ją pėstute. Į ją neįmanoma užkopti.

– Aš galiu! Huailos kalnai tokie kaip šitie. Gal net blogesni! Ten kartais einu medžioti muflonų. Vieną kartą nušoviau penkis. Džiovintos mėsos turėjom visiems metams, o mano sūnūs dar tebemiega ant jų kailių.

– Gaselis, Medžiotojas! - sušuko leitenantas šypsodamasis. - Tu didžiuojiesi, kad esi tas, kas esi, o labiausiai - kad esi targi, tiesa?

– Jei nebūčiau tas, kas esu, turėčiau pasikeisti, kad toks būčiau. Argi tu nesididžiuoji, kad esi tas, kas esi?

Leitenantas papurtė galvą.

– Na, nelabai... - nuoširdžiai prisipažino. - Šiuo metu norėčiau būti tavo, o ne savo pusėje, bet, žinoma, taip šalies nesukursi.

– Jei šalys kuriamos darant neteisingus dalykus, joms blogai baigiasi... - atsakė targi, pabrėždamas kiekvieną žodį. - Verčiau važiuojam. Jau gana prisišnekėjom.

Jie vėl leidosi į kelią, bet netrukus pradūrė padangą, o po dviejų valandų ėmė čiaudėti variklis ir visiškai užgeso likus penkiems kilometrams iki vietos, kur stūksojo stati uola. Prie jos baigėsi didysis Tidikelto ergas.

– Štai ir atvažiavom! - tarė Rachmanas, atidžiai apžiūrinėdamas juodą, lygią ir blizgančią sieną, panašią į kiklopo pilies mūrą. - Ar tu iš tikrųjų nori į ją rabždintis?

Gaselis tylėdamas linktelėjo, iššoko iš džipo ir ėmė krauti į kareivių kuprines maistą ir šaudmenis. Išėmė iš ginklų šovinius, patikrino, ar nė vieno neliko lizduose ir, atidžiai apžiūrėjęs, išsirinko geriausius šautuvus, o savąjį paliko ant sėdynės.

– Kai buvau mažas, jį man padovanojo tėvas, - tarė jis, - ir aš niekada nesinaudojau kitu... Bet dabar jis jau senas ir vis sunkiau gauti jo kalibro šovinių.

– Aš saugosiu jį kaip muziejaus eksponatą, - tarė leitenantas, - o apačioje parašysiu: „Šis šautuvas priklausė Gaseliui Sajahui, medžiotojui ir banditui.“

– Aš ne banditas.

Leitenantas ramiai nusišypsojo.

– Tai buvo tik pokštas...

– Pokštai tinka naktimis, sėdint su draugais prie laužo... - Jis patylėjo, paskui tarė: - Noriu tau pasakyti štai ką: daugiau manęs nepersekiok, nes jei vėl pamatysiu, nušausiu.

– Jei man įsakys, turėsiu persekioti, - atsakė leitenantas.

Targi liovėsi tuštinęs bei švariu vandeniu skalavęs savo *gerbę* ir nepatikliai papurtė galvą.

– Kaip tu gali gyventi klausydamas įsakymų? - paklausė jis. - Kaip gali jaustis laisvas, priklausydamas nuo kitų valios? Jei jie tau pasakys: „Persekiok nekaltą“, ir tu jį persekiosi? Jeigu įsakys: „Palik ramybėje kapitoną, nors jis žudikas“, ar atstosi nuo jo? Aš tavęs nesuprantu.

– Gyvenimas ne toks paprastas, kaip atrodo čia, dykumoje.

– Tada nebandyk perkelti to gyvenimo į dykumą. Čia mes visada žinome, kas yra gera, bloga, teisinga ar neteisinga.

Gaselis baigė pildyti *gerbę* ir patikrino, ar pilnos ir kareivių gertuvės. Leitenantas

pastebėjo, kad bidonas liko beveik tuščias.

– Juk nepaliksi manęs be vandens, tiesa? - paklausė susirūpinęs. - Palik bent vieną gertuvę.

Gaselis papurtė galvą.

– Kai bent truputį ištrokši, suprasi, ką aš jaučiau ant druskos ežero, - atsakė. - Tau bus naudinga patirti, ką reiškia troškulys dykumoje.

– Bet aš ne targi! - nesutiko Rachmanas. - Juk nepareisiu pėsčias į savo stovyklą. Ji labai toli, ir aš pasiklysiu. Prašau!

Gaselis vėl papurtė galvą.

– Iš čia niekur neik, - patarė. - Kai pasieksiu kalnus, galėsi uždegti kareivių antklodes ir drabužius. Pamatę dūmus, jie atvažiuos tavęs ieškoti. - Jis valandėlę patylėjo. - Duok man garbės žodį, kad palauksi, kol užkopsiu į kalnus.

Leitenantas tyliai linktelėjo. Jis sėdėjo džipe ir žiūrėjo, kaip targi kraunasi ant savęs kuprines, gertuves, ginklus ir vandenmaišį. Paskui, regis, nejausdamas nei svorio, nei karščio, sparčiu žingsniu nueina.

Kai jau buvo nuėjęs daugiau nei šimtą metrų, leitenantas tol spaudė garso signalą, kol targi atsisuko.

– Sėkmės! - šūktelėjo jam pavymui.

Targi pamojavo jam ranka ir nužingsniavo savo keliu.

„PALMĖS MĖGSTA galvą laikyti ugnyje, o kojas - vandenyje“, - skelbia senas posakis.

Prieš savo akis Gaselis išvydo tarsi gyvą šio posakio iliustraciją - toli toli, kiek tik užmato akys, driekėsi daugiau nei dvidešimties tūkstančių palmių giraitė. Iškėlusios į dangų savo žalias vėduokles, jos stovėjo nepaisydamos svilinančio karščio, nes jų šaknis gaivino tyras ir gaivus šimtų šaltinių ir daugybės šulinių vanduo.

Vaizdas buvo gražus dar ir todėl, kad aukštai danguje, pakibusi tiesiai virš giraitės, negailestingai kepino saulė, o viduje, didžiuliame tamsiame kabinete, apsaugotame storų stiklų ir švelnių, akinamai baltų užuolaidų, kondicionuotas oras visada - dieną, naktį ir visais metų laikais - išlaikydavo vienodą temperatūrą, buvo kone šalta. Bet toks buvo neginčytinas gubernatoriaus Hasano ben Koufros reikalavimas: tas komfortas leido jam maloniai jaustis ir dirbti.

Žvelgiant iš kabineto su puodeliu arbatos vienoje rankoje ir su „Davidoff - Ambassatrice“ cigaru kitoje, tam tikru atžvilgiu Sachara atrodė pakenčiama, ir kartais, vakarop, kai saulė, regis, stabtelėdavo pailsėti palmių, vienintelio El Akabo horizonto, viršūnėse, kad paskui galutinai pasislėptų už nedidukės mečetės minareto, šią dykumą buvo galima laikyti tikru rojumi.

Žemai, po balkonais, vienišam sode, kurį, kaip pasakojama, projektavo pats pulkininkas Diuperė, kai jo įsakymu buvo pastatyti rūmai, aukštų kiparisų pavėsy rožių ir gvazdikėlių gėlynai varžėsi dėl vietos su obelimis ir citrinmedžiais. Juose čiulbėjo tūkstančiai purplelių ar putpelių, kurių pulkų pulkai čia parskrisdavo po ilgiausių kelionių.

Be jokios abejonės, El Akabas buvo gražus. Gražiausia Sacharos oazė nuo Marakešo iki Nilo krantų, todėl tapo provincijos, kur kas didesnės už daugelį Europos šalių, sostine.

Ir iš to šalto rūmų kabineto „ypatingųjų reikalų“ gubernatorius Hasanas ben Koufra valdė savo imperiją kaip absoliučią galią turintis vicekaralius. Valdė tvirta ranka, taupiais gestais ir užgauliais žodžiais.

– Jūs nevykėlis, leitenante, - tarė jis ir atsisukęs pažvelgė į Rachmaną šypsodamasis, todėl atrodė, kad jį ne bara, o sveikina. - Jeigu tuzinas vyrų negali pagauti senu šautuvu ginkluoto bėglio, tai kiek jums reikia dar? Gal divizijos?

– Aš nenorėjau rizikuoti žmonių gyvybėmis, Jūsų Ekscelencija. Jau sakiau. Su savo senu šautuvu jis būtų iššaudęs mus po vieną, net neleisdamas prisiartinti. Jo taiklumas jau tapo legenda, o mūsų vyrams per gyvenimą teko iššauti vos keturiasdešimt kartų... - Leitenantas patylėjo, paskui pridūrė: - Be to, mums įsakyta taupyti šovinius.

– Žinau, žinau, - atkirto gubernatorius, nuo balkono lango eidamas prie įspūdingo rašomojo stalo. - Pats daviau tą įsakymą. Kam reikia taikos metu švaistyti šovinius ir mokyti rekrūtus gerai šaudyti, jeigu po metų jie grįš namo? Tegu tik išmoksta nuspausti

gaiduką, ir viskas.

– Bet to neužteko, Jūsų Ekscelencija. Atleiskit už akiplėšiškumą, tačiau dykumoje žmogaus gyvybė dažnai priklauso nuo jo taiklumo. - Jis nurijo seilę, paskui pridūrė: - Tai buvo vienas iš tokių atvejų.

– Klausykit, leitenante... - atrėžė Hasanas ben Koufra neprarasdamas savitvardos, nors niekas neprisiminė, kad kada nors būtų ją praradęs. - Turėkit omeny, kad aš ne kariškis, todėl galiu apie tai kalbėti nesivaržydamas. Tausoti kareivių gyvybę labai pagirtinas dalykas, bet yra atvejų, o šis - vienas *iš tokių*,, - tarė pabrėždamas paskutinius žodžius, - kai šitie kareiviai pirmiausia turi atlikti savo pareigą, nes čia ant kortos pastatyta kariuomenės, kuriai jie priklauso, garbė. O leisti kažkokiam beduinui nužudyti kapitoną ir vieną iš vedlių, nuogai išrengti kareivius ir priversti leitenantą vežioti jį po dykumą, - tai pakerta pasitikėjimą mūsų ginkluotosiomis pajėgomis ir manimi, kaip aukščiausia provincijos valdžia.

Leitenantas Rachmanas tyliai linktelėjo ir vargais negalais sutramdė drebulį, nes jo uniforma buvo per plona, kad apsaugotų nuo kabinete tvyrančios vėsos.

– Aš buvau gavęs įsakymą padėti sučiupti tą žmogų ir atiduoti į teisėjų rankas, Jūsų Ekscelencija, - atsakė leitenantas, stengdamasis, kad jo žodžiai nuskambėtų tvirtai ir nuoširdžiai, - o ne tam, kad nušaučiau jį kaip šunį. - Jis trumpam nutilo. - Kad būčiau galėjęs veikti kaip policininkas, turėjau gauti labai aiškius ir konkrečius vyresnybės įsakymus. Norėjau būti naudingas, bet pripažįstu, jog man nepavyko, ir nuoširdžiai tikiu, kad būtų buvę dar blogiau, jeigu būčiau grįžęs su penkiais lavonais.

Gubernatorius lėtai papurtė galvą ir atsilošė ant kėdės, tarsi leisdamas suprasti, kad pokalbis baigtas.

– Tai galėjau nuspręsti tik aš, - tarė jis, - o iš to, ką girdėjau, supratau, kad verčiau jau būtų buvę penki lavonai. Mes paveldėjome pagarbą, kurią prancūzai sugebėjo įskiepyti klajoklėms gentims, ir štai dabar pirmą kartą dėl to beduino ir jūsų negrabumo toji pagarba ėmė aižėti. Tai blogai, labai blogai.

– Man labai gaila...

– Gaila? Prisiekiu, jums teks dar ne taip gailėtis, leitenante. Nuo šiandien jūs perkeliamas į Adoro bazę. Vietoj kapitono Kalebo el Fasi.

Nors kabinete buvo vėsu, leitenantą Rachmaną išpylė prakaitas, o keliai taip drebėjo, kad daužėsi vienas į kitą.

– Adoras! - pakartojo netikėdamas savo ausimis. - Tai neteisinga, Jūsų Ekscelencija. Gal aš padariau klaidą, bet ne nusikaltimą.

– Adoras ne kalėjimas, - ramiai atsikirto jo pašnekovas. - Tai tik priešakinis postas. Aš galiu ten siųsti bet kurį savo pavaldinį.

– Bet visi žino, jog tai vieta, skirta nusikaltėliams... Kariuomenės padugnėms!

Gubernatorius Hasanas ben Koufra abejingai gūžtelėjo pečiais ir dėdamasis labai susidomėjęs ėmė skaityti ant stalo gulinčią informaciją. Nežiūrėdamas į leitenantą, pridūrė:

– Tai tik jūsų nuomonė, o ne oficialiai pripažintas faktas... Jūs turite mėnesį laiko sutvarkyti asmeninius reikalus ir perkėlimo dokumentus.

Leitenantas Rachmanas norėjo kažką sakyti, bet suprato, jog būtų beprasmiška. Išsitempęs atidavė pagarbą ir nužingsniavo prie durų, melsdamas dangų, kad liautųsi drebėti kojos ir tas kalės išpera neturėtų malonumo pamatyti, kaip jis griūva ant grindų.

Lauke sustojo, priglaudė kaktą prie marmurinės kolonos ir valandėlę palaukė, jausdamas, kad neįstengs nulipti prašmatniais marmuriniais laiptais matant dvidešimčiai plušančių tarnautojų. Jam atrodė, kad tuojau ners stačia galva ir nusiris iki gėlyno.

Vienas iš tų pareigūnų tyliai praslinko jam už nugaros, triskart pabeldė į gubernatoriaus kabineto duris ir įėjęs vidun uždarė.

Gubernatorius jau nebeskaitė priešais gulinčio raporto, bet sėdėjo nejudėdamas krėsle ir pro didžiulius langus žiūrėjo į mečetės minaretą. Vos pastebimu galvos linktelėjimu pasveikino prie kilimo krašto pagarbiai stovintį vyrą ir paklausė:

– Kas nutiko, Anuharai?

– Jokių žinių apie targi. Jis dingo be pėdsakų.

– Nė kiek nesistebiu, - atsakė gubernatorius. - Per mėnesį vienas iš tų Vėjo sūnų sugeba pereiti dykumą nuo vieno krašto iki kito. Tikriausiai grįžo pas saviškius. Ar mes bent žinome, kas jis?

– Gaselis Sajahas, vienas iš Kel Tagelmusto, Šydo genties, *inmučarų*. Jis klajoja po labai plačią teritoriją netoli Huailos kalnų.

Gubernatorius Hasanas ben Koufra metė žvilgsnį į didžiulį, prie sienos pritvirtintą provincijos žemėlapį.

– Huailos kalnai? - pakartojo ir liūdnai palingavo galvą. - Kaip tik per jų vidurį eina siena.

– Šioje vietoje sienos beveik nėra, pone. Niekas jos tiksliai nenubraižė.

– „Niekas“ čia apibrėžta labai tiksliai, - tarė gubernatorius. Jis atsistojo ir ėmė lėtai vaikščioti po didžiulį kabinetą. - Ieškoti bėglio šiuose tyruose tas pat, kas gaudyti žuvį vandenyne. - Jis atsisuko į pavaldinį ir pažvelgė jam į akis. - Padėkit jo bylą į archyvą.

Anuharas el Mokri, stropus sekretorius, tarnaujantis gubernatoriui jau daugiau nei aštuonerius metus, leido sau susukti nepasitenkinimo grimasą.

– Kariškiams tai nepatiks, Jūsų Ekscelencija... Tasai targi nužudė kapitoną...

– Kapitoną Kalebą el Fasi jie niekino, - priminė jam gubernatorius. - Jis buvo tikras

bjaurybė, - pridūrė užsirūkydamas dar vieną „Davidovą“.

– Bet jie vieninteliai, kurie gali sutramdyti Adoro padugnes.

– Dabar tai turės padaryti leitenantas Rachmanas.

– Rachmanas? - nustebo El Mokri. - Jūs paskyrėte Rachmaną į Adorą? Jis ten neištvers nė trijų mėnesių. - Sekretorius smagiai nusišypsojo. - Dabar suprantu, kodėl lauke jis vos nenualpo. Jie pirma jį išprievartaus, paskui perrėš gerklę.

Gubernatorius sudribo į vieną iš juoda oda aptrauktų krėslų, jų visas komplektas stovėjo kabineto kampe, išpūtė didelį dūmų debesį ir papurtė galvą.

– Gal taip neatsitiks... Gal jis išsijudins, ims kovoti dėl savo gyvybės ir pagaliau supras, kad tokioje vietoje negalima sėdėti, skaityti apie didvyrių žygdarbius ir mėgdžioti Diuperė. - Gerokai patylėjęs, kalbėjo toliau: - Čia aš turiu atlikti svarbią misiją: iššluoti iš šitų vietų visą seną dekadentinį romantizmą bei liguistą patriarchalizmą ir priversti provinciją ir jos gyventojus pagaliau tarnauti tautos labui. Čia yra naftos, geležies, vario, užsieniečių ir daugybė turtų, kurių mums reikia, jei norime tapti galinga, pažangia ir modernia nacija... - Ištaręs šiuos žodžius, jis kelis kartus papurtė galvą. - Visa tai galime pasiekti ne su tokiais žmonėmis kaip leitenantas Rachmanas, o su tokiais kaip Malikas ar kapitonas Kalebas... Apgailestaudamas turiu pasakyti, kad dvidešimtame amžiuje tuaregai tiesiog neturi teisės egzistuoti, kaip ir Amazonės indėnai, arba kaip jos neturėjo Amerikos raudonodžiai. Ar įsivaizduoji sju, šiandien besibastančius po Centrinės Amerikos prerijas ir besivaikančius buivolų kaimenes tarp naftos gręžinių ar atominių elektrinių? Esama tokių gyvybės rūšių, kurios atlieka istorinę misiją, paskui joms išmuša paskutinioji ir jos turi išnykti. Norim ar ne, bet toks yra mūsų klajoklių atvejis. Juos reikia prijaukinti arba išnaikinti.

– Skamba labai žiauriai...

– Žiauriai skambėjo ir tada, kai ėmėme kalbėti, kad reikia išvaryti prancūzus, kurie gyveno su mumis bemaž šimtą metų. Daugelis jų buvo mano draugai, kartu lankėme mokyklą, aš žinojau jų vardus ir pomėgius. Bet atėjo laikas baigti su jais be jokių sentimentų, ir mes tai padarėme. Esama dalykų, aukštesnių už buržuazinę moralę, ir vienas iš jų - klajoklių problema. - Gubernatorius vėl nutilo ir ilgai sėdėjo susimąstęs. Paskui tarė: - Prezidentas man pasakė labai aiškiai: „Hasanai, klajokliai - tai pasmerkta išnykti mažuma. Paverskim juos naudingais darbininkais arba paspartinkim jų išnykimą, kad jie nesikankintų, o mes neturėtume problemų...“

– Vis dėlto paskutinėje kalboje... - drįso įsiterpti sekretorius.

– Nagi liaukitės, Anuharai - kaip berniuką subarė gubernatorius. - Tai dalykai, apie kuriuos negali kalbėti viešai, kai tavęs klausosi dalis šių klajoklių, o pasaulis išpūtęs akis žiūri ir stebi, kaip mes tvarkomės su nepriklausomybe... Pavyzdžiui, šiaurės amerikiečiai tapo karštais žmogaus teisių gynėjais, kai tik susitvarkė su savo indėnais.

– Tai buvo kiti laikai.

– Bet tokios pat aplinkybės! Amerika buvo ką tik nepriklausomybę išsikovojusi tauta, kuriai reikėjo pradėti naudoti savo turtus ir atsikratyti nereikalingų žmonių. Mes bent suteiksim jiems galimybę įsilieti į visuomenės gyvenimą, nenaikinsim jų nei žudydami, nei uždarydami į rezervatus.

– O kaip su tais, kurie nenorės įsilieti? Tie, kurie, kaip Gaselis, tiki, kad turi išsaugoti senus papročius, kurių laikosi gyvendami dykumoje? Ką darysim su jais? Persekiosim su šautuvais kaip raudonodžius?

– Ne, žinoma... Tiesiog išvysim iš šalies. Juk pats sakėte, kad sienos dykumoje nenustatytos ir kad klajokliai jų nepaiso... Tegu jas peržengia... Tegu susijungia su savo broliais kitose šalyse... - Gubernatorius mostelėjo ranka. - Bet jeigu pasiliks, tegu įpranta prie mūsų gyvenimo būdo, antraip turės bėdų...

– Jie neprisitaikys, - įsitikinęs atsakė Anuharas el Mokri. - Jau seniai turiu su jais reikalų ir žinau: prisitaiko tik mažuma, o daugelis lieka prisirišę prie savo smėlynų ir papročių... - Jis parodė į lauką ir į tolimą bokštą, iš kurio muedzinas kvietė ištikimuosius. - Dabar maldos valanda... Ar eisit į mečetę?

Gubernatorius tyliai linktelėjo, priėjo prie stalo, į sunkią krištolinę peleninę užgesino cigarą, pavartė dokumentus, kuriuos jau buvo išnagrinėjęs dieną, ir tarė:

– Prie jų grįšim vėliau. Sekretorė tegu pasilieka - rytoj reikia juos išsiųsti į sostinę.

– Vakarieniausite namie?

– Ne. Perspėkit mano žmoną.

Jie išėjo. Davęs reikiamus nurodymus, Anuharas nulėkė laiptais žemyn, kad suspėtų į juodą automobilį kartu su viršininku. Vairuotojas visu galingumu jau buvo paleidęs oro kondicionierių. Trumpą kelią iki mečetės važiavo tylėdami. Įėję vidun, pasimeldė vienas šalia kito apsupti beduinų, besilaikančių nuo jų per pagarbų atstumą. Išėjęs iš mečetės, gubernatorius susižavėjęs pažvelgė į ūksmingą palmių giraitę. Jis mėgo šį dienos metą, be abejo, patį gražiausią oazėje, kuriam prilygsta tik aušros dykumoje. Jam patikdavo lėtai vaikštinėti po sodus palei šulinius ir stebėti iš toli atskrendančius paukščius, parlekiančius į giraitę praleisti nakties medžių lajose.

Atrodydavo, kad tą valandą iš karštos dienos letargo pabunda ir kvapai, priblokšti lyg švinas įkaitusios saulės, ir oras prisipildo rožių, jazminų ir gvazdikų aromato. Gubernatorius Hasanas ben Koufra buvo tvirtai įsitikinęs, kad jokioje pasaulio vietoje neauga tokios kvapnios gėlės kaip šioje karštoje turtingoje oazėje.

Rankos mostu atleido vairuotoją ir neskubėdamas pasuko į sodo takelį, kelioms minutėms pamiršęs tūkstančius problemų, kurios iškildavo valdant tokį nykų rajoną ir puslaukinius žmones.

Ištikimasis Anuharas sekė jį kaip šešėlis, suprasdamas, kad tokiu metu jo šeimininkui patinka tyla. Sekretorius jau iš anksto žinojo, kurioje vietoje jis sustos, kur užsirūkys cigarą ar nuskins rožės pumpurą naktiniam žmonos Tamat staliukui. Tie pasivaikščiojimai buvo virtę kone kasdieniu ritualu - turėdavo būti labai karšta ar prisikaupę daugybė darbų, kad Jo Ekscelencija atsisakytų savo vienintelės mankštos ir pramogos.

Kaip paprastai būna atogrąžose, naktis leidosi staiga, tarsi nenorėdama, kad žmogus per ilgai mėgautųsi vakaro grožiu ir ramybe, bet gubernatorius ir jo sekretorius nekreipė dėmesio į tamsą, kuri po kelių minučių užvaldys sodus ir palmių giraitę; jie atmintinai žinojo kiekvieną takelį ir šaltinį, o rūmų šviesų pakako, kad nepamestų kelio.

Bet šį kartą, anksčiau nei tamsa visiškai apgaubė žemę, iš už vienos palmės, o gal tiesiog iš žemės, išniro šešėlis, ir jie, net gerai jo neįžiūrėję ir nepastebėję, kad sugniaužęs kumštyje jis laiko sunkų revolverį, suprato, kas jų laukia.

Anuharas norėjo šaukti, bet staiga pamatė, kad jam tiesiai į kaktą nukreiptos juodos ginklo žiotys.

– Tylėkit, - įsakė nepažįstamasis. - Aš nedarysiu jums nieko bloga.

Gubernatoriaus Ben Koufros veide nekrustelėjo nė vienas raumuo.

– Tada ko tu ieškai? - paklausė jis.

– Savo svečio. Žinai, kas aš toks.

– Įsivaizduoju... - Gubernatorius patylėjo, paskui tarė: - Bet čia jo nėra.

Gaselis Sajahas ilgai žiūrėjo į jį ir suprato, kad jis nemeluoja.

– Kur jis?

– Labai toli. - Gubernatorius patylėjo. - Tai beprasmiška. Tu niekad jo nerasi.

Buvo matyti, kaip blizga targi akys. Jis stipriai suspaudė ginklą.

– Dar pažiūrėsim...

Jis atsisuko į Anuharą el Mokri ir įsakė:

– Tu gali eiti. Jeigu po savaitės Abdulas el Kebiras, sveikas, laisvas ir vienas neatsiras *gueltoje*, esančioje į šiaurę nuo Sidi el Madijos kalnų, aš nupjausiu tavo šeimininkui galvą. Supratai?

Anuharas el Mokri neįstengė atsakyti. Už jį atsakė Hasanas ben Koufra:

– Jeigu tu ieškai Abdulo el Kebiro, verčiau nušauk mane šitoje vietoje, taip mudu išvengsim nemalonumų. Jie niekada tau jo neatiduos.

– Kodėl?

– Todėl, kad neleis prezidentas.

– Koks prezidentas?

– Koks dar gali būti prezidentas? Respublikos.

– Net už tavo gyvybę?

– Net už mano gyvybę.

Gaselis Sajahas gūžtelėjo pečiais, ramiai atsisuko į Anuharą el Mokri ir tarė:

– Būk geras, perduok jam mano žinutę. - Patylėjęs pridūrė: - Ir įspėk tą prezidentą: kad ir kas jis būtų, jei negrąžins man svečio, aš nužudysiu ir jį!

– Tu pamišėlis!

– Ne, aš esu targi, - tarė mostelėdamas revolveriu. - Dabar eik, bet atsimink: po savaitės *gueltoje*, į šiaurę nuo Sidi el Madijos kalnų.

Jis įrėmė ginklo vamzdį gubernatoriui į strėnas ir nusivarė į priešingą pusę.

– Na, - sušuko, - pirmyn!

Anuharas el Mokri žengė kelis žingsnius į priekį, tada atsigręžė ir spėjo pamatyti, kaip abu vyrai dingo palmių giraitės tamsoje. Paskui kiek tik kojos įkerta leidosi bėgti rūmų šviesų link.

– ABDULAS EL KEBIRAS buvo mūsų nepriklausomybės kalvis, nacionalinis didvyris ir pirmasis tautos prezidentas. Ar tu iš tikrųjų nieko apie jį negirdėjai?

– Ne.

– Kur tu buvai visus tuos metus?

– Dykumoje. Niekas man niekada nepasakojo, kas vyksta.

– Ar į tavo stovyklą nebuvo užsukęs joks keliautojas?

– Nedaugelis... Mes kalbėdavomės apie svarbesnius dalykus. Kas atsitiko Abdului el Kebirui?

– Jį nuvertė dabartinis prezidentas... Atėmė iš jo valdžią, bet gerbė į j ir nedrįso nužudyti. Abu drauge kovojo ir daugelį metų sėdėjo prancūzų kalėjimuose. – Gubernatorius papurtė galvą. - Ne, negalėjo nužudyti. Jam nebūtų atleidusi nei jo sąžinė, nei tauta.

– Bet uždarė į kalėjimą, ar ne?

– Ištrėmė į dykumą.

– Kur?

– J dykumą. Jau sakiau.

– Dykuma labai didelė.

– Žinau, bet ne tokia didelė, todėl vienas jo šalininkų jį rado ir padėjo pabėgti. Ir paslėpė jį tavo *chaimoje.*

– O kas buvo tas jaunuolis?

– Fanatikas. - Susimąstęs gubernatorius ilgai žiūrėjo į laužą. Kai pagaliau prabilo, nežiūrėjo į targi, todėl atrodė, kad kalbasi su savimi. - Fanatikas, kuris norėjo mus įvelti į pilietinį karą. Jeigu Abdulas atgautų laisvę, iš užsienio suorganizuotų pasipriešinimą ir paskandintų mus kraujo upėje. Prancūzai, kurie kadaise taip uoliai jį persekiojo, dabar jį palaikytų. - Jis trumpam nutilo. - Jis patiko jiems labiau nei mes.

Hasanas ben Koufra pakėlė galvą ir lėtai apsižvalgė po siaurą olą, paskui jo žvilgsnis nukrypo į Gaselį - atsikolęs į uolos kyšulį, šis taip pat jį stebėjo. Gubernatorius nuoširdžiai pridūrė:

– Žinai, kodėl vis kartoju, kad veltui gaišti laiką? Jie niekad manęs neiškeistų į jį, ir aš juos suprantu. Juk aš tik paprastas gubernatorius: ištikimas ir naudingas tarnautojas, besistengiantis kuo geriau atlikti savo pareigas. Dėl manęs niekas neišdrįs pradėti pilietinio karo. Reikia daugybės metų, kad Abdulo el Kebiro prisiminimas virstų pelenais ir jis prarastų savo žavesį... - Kadangi jo rankos buvo surištos, jis atsargiai paėmė puodelį su

arbata, pakėlė prie lūpų ir, kad nenusidegintų, ėmė garsiai sriūbčioti. - Jau kuris laikas mums sekasi nelabai gerai... - toliau kalbėjo jis. - Jie padarė klaidų, būdingų visoms ką tik nepriklausomybę atgavusioms tautoms ir naujoms vyriausybėms, bet daugelis žmonių to nesupranta ir yra nepatenkinti. Abdulas mokėjo žadėti... Jis prižadėjo daug dalykų ir liaudis viliasi, kad mes juos įgyvendinsime, bet mes negalime jų įgyvendinti, nes tai utopiniai pažadai.

Jis nutilo ir vėl padėjo puoduką ant smėlio, prie ugnies, jausdamas pro šydą įsmeigtas targi akis, regis, trokštančias žūtbūt sužinoti, kas dedasi gubernatoriaus galvoje.

– Tu jo bijai, - galop pareiškė Gaselis. - Tu ir taviškiai siaubingai jo bijote, tiesa?..

Pašnekovas linktelėjo.

– Mes prisiekėme būti ištikimi, ir nors aš nedalyvavau sąmoksle ir viską sužinojau jam įvykus, protestuoti nedrįsau. - Jis liūdnai nusišypsojo. - Už tylėjimą jie mane nupirko, paskirdami visagaliu didžiulės teritorijos gubernatoriumi, ir aš dėkingai sutikau. Bet tu teisus - širdies gilumoje aš jo bijau. Visi mes bijome ir miegame žinodami, kad vieną dieną jis grįš ir paprašys už tai sumokėti. Abdulas visada grįžta.

– Kur jis dabar?

– Dykumoje.

– Kurioje dalyje?

– Šito aš tau niekada nepasakysiu.

Targi rūsčiai pažvelgė į jį, ir jo balso tonas bylojo, kad jis kalba tvirtai įsitikinęs.

– Jei panorėsiu, pasakysi, - tarė jis. - Mano protėviai garsėjo tuo, kad mokėjo kankinti kalinius, ir nors dabar to nebedarome, senieji metodai perduodami iš lūpų į lūpas tiesiog šiaip sau, dėl įdomumo. - Jis paėmė arbatinuką ir pripylė stiklines. - Dabar klausyk! - toliau kalbėjo jis. - Tu gal nesupranti, nes gimei ne šiose vietose, bet aš negalėsiu ramiai miegoti, kol nesužinosiu, kad tas vyras vėl laisvas, kaip ir tą dieną, kai pasirodė priešais mano *chaimos* duris. Jei dėl to turėsiu žudyti, naikinti ar net kankinti, taip ir elgsiuos, nors ir apgailestaudamas. Jei negaliu grąžinti gyvybės žmogui, kurį tu įsakei nužudyti, pasirūpinsiu, kad kitas žmogus būtų laisvas.

– Tau nepavyks.

Gaselis rūsčiai pažvelgė į jį.

– Ar tu tikrai taip manai? - paklausė.

– Visiškai. El Akabe aš tik vienas žinau, kur jis, ir kad ir kaip kankintum, tau nepasakysiu.

– Klysti, - pareiškė Gaselis. - Juk kas nors dar žino?

– Kas?

– Tavo žmona.

Gaselis apsidžiaugė, supratęs, kad pataikė į skaudžiausią vietą - Hasano ben Koufros veidas persimainė, ir jis pirmą kartą prarado savitvardą. Bandė nedrąsiai protestuoti, bet Gaselis jį nutildė rankos mostu.

– Nebandyk manęs apgauti, - tarė. - Stebiu tave jau dvi savaites ir mačiau judu drauge... Ji viena iš tų moterų, kuriomis vyras visiškai pasitiki ir dalijasi savo paslaptimis. Gal aš klystu?

Gubernatorius atidžiai pažvelgė į jį.

– Kartais aš klausiu savęs, - tarė jis, - kas tu esi: paprastas, nieko neišmanantis targi, gimęs ir užaugęs pačioje šlykščiausioje dykumoje, ar šydu prisidengęs visai kitas žmogus?

Gaselis šyptelėjo.

– Kalbama, kad mūsų rasė buvo protinga, išsilavinusi ir galinga jau faraonų laikais, kai dar gyveno Kretos saloje. Tokia protinga ir galinga, kad bandė užkariauti Egiptą, bet viena moteris juos išdavė, ir jie pralaimėjo didįjį mūšį. Vieni pabėgo į Egiptą, įsikūrė prie jūros ir sudarė finikiečių tautą, visų vandenynų valdovę. Kiti pabėgo į vakarus ir tapo dykumos viešpačiais. Po tūkstančio metų atėjote jūs, barbarai arabai, kuriuos Mahometas ištraukė iš juodžiausios tamsumos.

– Taip, taip, jau girdėjau tą legendą, kad esat garamantų palikuonys, bet aš ja netikiu.

– Gal ji netikra, bet mes iš tikrųjų čia atsiradom anksčiau už jus ir visada buvom protingesni, nes ne tokie garbėtroškos. Mums patinka mūsų gyvenimas ir mes daugiau nieko netrokštam. Tegu kiti mano apie mus ką tik nori, bet kai mus išprovokuoja, mes imame veikti. - Gaselio balsas tapo rūstus. - Tad arba tu pasakysi, kur Abduldas el Kebiras, arba aš turėsiu klausti tavo žmonos.

Hasanas ben Koufra prisiminė Vidaus reikalų ministro žodžius, pasakytus prieš jam išvykstant į El Akabą: „Nepasitikėk tuaregais, - pasakė jis. - Nesileisk apgaunamas jų išorės! Man regis, jie protingiausi ir sukčiausi žmonės visame žemyne! Tai ypatinga rasė - jei norėtų, galėtų valdyti mus visus, tiek pakrančių, tiek kalnų gyventojus. Targi gali įsivaizduoti, kas yra jūra, niekada jos nematęs, ar išnarplioti filosofinę problemą, kuriai suprasti mums pritrūktų žodžių ar įgūdžių. Jų kultūra labai sena, ir nors jie kaip maža socialinė grupė buvo sunaikinta juos supančios aplinkos ir prarado karių dvasią, kaip individai jie verti dėmesio. Saugokis jų!“

– Targi niekad nenuskriaustų moters, - pagaliau tarė gubernatorius. - Ir aš netikiu, kad būtum išimtis. Pagarba moteriai jiems tokia pat svarbi, kaip ir svetingumo jausmas. Ar tu sulaužysi vieną įstatymą, kad įvykdytum kitą?

– Žinoma, ne, - prisipažino Gaselis. - Bet man ir nereikės jos skriausti. Jeigu ji supras, kad tavo gyvybė priklauso nuo to, ar ji pasakys, ar ne, kur yra Abdulas el Kebiras, tada pasakys.

Hasanas ben Koufra pagalvojo apie Tamat, apie trylika gyvenimo metų ir apie du vaikus,

ir buvo visiškai tikras, kad targi teisus. Ir jis jos nekaltino, nes žinojo, kad pasielgtų taip pat. O jeigu ji ir pasakys, kur yra Abdulas el Kebiras, tai dar nereikš, kad jis bus išlaisvintas.

– Jis Gerifieso forte, - pagaliau iškošė.

Gaseliui pasirodė, kad jis sako tiesą, ir mintyse sumetė atstumą iki forto.

– Ten nukakti man prireiks trijų dienų ir dar vienos, kad apsirūpinčiau maistu ir kupranugariais... - Truputį pagalvojęs, bemaž linksmai pasakė: - Vadinasi, kai Sidi el Madijoje jie man surengs pasalą, aš jau būsiu Gerifiese... - Lėtai ir su pasimėgavimu išgėręs arbatą, pridūrė: - Mūsų jie lauks vieną dieną ar daugių daugiausia dvi, kol supras esą apgauti, ir nusiųs žinią, kad manęs laukti reikia kitoje vietoje. Aš turiu laiko! Taip, manau, kad laiko turiu!

– O ką darysi su manim? - paklausė gubernatorius truputį drebančiu balsu.

– Turėčiau tave nužudyti, bet paliksiu tau vandens ir maisto dešimčiai dienų. Jeigu sakei teisybę, ką nors atsiųsiu. Jei sumelavai ir Abdulo el Kebiro ten nėra, mirsi iš alkio ir troškulio, nes niekada neįstengsi sutraukyti kupranugario odos diržų.

– Iš kur aš galiu žinoti, kad iš tikrųjų ką nors atsiųsi?

– Tu negali žinoti, bet aš atsiųsiu... Pinigų turi?

Gubernatorius smakru parodė piniginę užpakalinėje kelnių kišenėje, ir targi ją paėmė. Išsirinkęs stambius banknotus, kruopščiai padalijo pusiau. Vieną dalį pasiėmė, kitą paliko piniginėje prie laužo.

– Surasiu klajoklį, pusę banknotų duosiu jam ir paaiškinsiu, kur gali rasti kitą pusę... - Jis šyptelėjo po šydu. - Dėl tokios sumos bet kuris beduinas sutiks praleisti visą mėnesį ant kupranugario. Nesijaudink! Kas nors tave suras. Bet dabar nusimauk kelnes!

– Kam? - sunerimo gubernatorius.

– Šioje oloje praleisi dešimt dienų surištom kojom ir rankom... Jei visą laiką šlapinsies į kelnes, greitai atsivers piktžaizdės. - Targi išraiškingai mostelėjo rankomis. - Tad pagyventi nuogu užpakaliu bus geriau tau pačiam.

Jo Ekscelencija gubernatorius Hasanas ben Koufra, aukščiausio rango pareigūnas teritorijoje, didesnėje už visą Prancūziją, norėjo paprieštarauti, bet geriau pagalvojęs nurijo išdidumą bei pyktį ir ėmė stropiai sagstytis diržą ir kelnes. Gaselis padėjo jas nusimauti, sąžiningai jį surišo, paskui paėmė laikrodį ir žiedą, papuoštą dideliu briliantu.

– Jais atsiskaitysiu už kupranugarius ir maistą, - paaiškino. - Esu neturtingas ir turėjau papjauti savo kupranugarį. Buvo gražus meharis. Kito tokio nerasiu.

Jis susirinko daiktus, prie sienos padėjo *gerbę* su vandeniu, maišą džiovintų vaisių ir, rodydamas į juos, tarė:

– Tausok juos, ypač vandenį! Ir nemėgink vaduotis iš diržų, nes suprakaituosi ir

užsimanysi daug gerti. Tada vandens tikriausiai neužteks. Pasistenk daug miegoti... Nieko nėra geriau už miegą. Miegodamas žmogus neeikvoja energijos.

Jis išėjo į tamsią be mėnulio naktį. Danguje spindėjo nesuskaičiuojama daugybė žvaigždžių, kalnuose jos atrodė visai arti, lyg smaragdai nusagsčiusios virš galvos stūksančias viršūnes. Kurį laiką stovėjo susimąstęs, stengdamasis susigaudyti ar mintyse nubrėžti kelią iki tolimojo forto. Visų pirma jam reikėjo jojamųjų gyvulių, daug maisto ir vandenmašių, kad galėtų juose laikyti kuo daugiau vandens: jis žinojo, kad erge aplink Tikdabrą nėra šulinių, o tolėliau į pietus plyti didžiulė „tuščia žemė“, ir niekas gerai nežino, kur ji baigiasi.

Jis ėjo visą naktį greitu ir lengvu žingsniu, būdingu tik targi, nes kitas žmogus nuo tokio ėjimo būtų mirtinai pavargęs.

Aušra jį užklupo ant kalvos, o nuo jos atsivėrė vaizdas į slėnį, kurio dugnu prieš daugelį tūkstančių metų tikriausiai tekėjo upelis. Klajokliai žinojo: jei šiame slėnyje išrausi pusę metro, *atankoras* tau padovanos tiek vandens, kad jo užteks penkiems kupranugariams, todėl šiuo keliu į didžiąją El Akabo oazę iš pietų traukia karavanai.

Toli slėnyje Gaselis pamatė palei senvagę įsikūrusias tris palapinių stovyklas. Vos prašvitus, žmonės ėmė kurti laužus ir varyti krūvon ant šlaitų besiganančius gyvulius. Visi rengėsi į kelionę.

Niekieno nematomas, kurį laiką stebėjo stovyklą. Pagaliau įsitikinęs, kad tarp vyrų nėra kareivių, nusprendė nusileisti žemyn ir apsistoti priešais didžiausią *chaimę*, kurioje keturi vyrai siurbčiojo ryto arbatą.

– *Metulem, metulem*!

– *Aselam aleikum*! - vienu balsu atsakė vyrai. - Sėskis ir išgerk su mumis arbatos. Gal sausainių?

Jis padėkojo už sausainius ir už kone suplėkusį, bet aštrų ir gardų sūrį, taip pat už sultingas datules, kurias suvalgė užsigerdamas kvapnia ir labai saldžia arbata. Nuo jos po visą kūną pasklido šiluma, išvaikiusi rytinį dykumos šaltį.

Rusvabarzdis beduinas, grupelės vadas, gudriomis akimis ilgai spitrėjosi į Gaselį, paskui lyg tarp kita ko paklausė:

– Tu Gaselis, tiesa? Gaselis Sajahas, vienas iš Kel Tagelmustų?..

Gaselis tyliai linktelėjo, ir vyras pridūrė:

– Tavęs ieško.

– Žinau.

– Tu nužudei gubernatorių?

– Ne.

Jie žiūrėjo į jį susidomėję, net liovėsi kramtyti, tikriausiai stengdamiesi suprasti, ar jis sako tiesą.

Pagaliau beduinas paprastai paklausė:

– Tau ko nors reikia?

– Keturių meharių, vandens ir maisto.

Iš raudonos odos maišelio, kabančio ant kaklo, Gaselis išsitraukė laikrodį ir žiedą, parodė jiems ir tarė:

– Užsimokėsiu šitais.

Liesas senolis ilgomis plonomis auksakalio rankomis paėmė žiedą ir apžiūrėjo jį kaip gerai savo darbą išmanantis žmogus, tuo tarpu skystabarzdis vyras apžiūrinėjo sunkų laikrodį.

Pagaliau auksakalys padavė brangenybę vadui.

– Vertas mažiausiai dešimties kupranugarių. Akmuo tikras.

Tas linktelėjo, žiedą pasiliko, o laikrodį grąžino.

– Imk, kiek reikia. Už žiedą, - nusišypsojo. - O laikrodžio tau prisireiks.

– Aš nemoku juo naudotis.

– Aš irgi ne, bet kai norėsi jį parduoti, tau gerai sumokės... Jis auksinis.

– Jie siūlo pinigų už tavo galvą, - abejingai tarė auksakalys. - Daug pinigų.

– Ar žinai, kas nori juos gauti?

– Jis ne mūsiškis, - įsiterpė jauniausias beduinas, žiūrėdamas į targi su neabejotinu susidomėjimu. - Gal reikia pagalbos? Galiu tave palydėti.

Vadas, tikriausiai jo tėvas, papurtė galvą.

– Jam nereikia pagalbos. Jam bus gana, kad niekam neprasitarsi. - Truputį palaukęs, kalbėjo toliau: - Mes neturim į tai kištis. Kariškiai įsiutę, jau ir taip turėjom su jais bėdų. - Jis atsisuko į Gaselį. - Apgailestauju, bet turiu saugoti saviškius.

Gaselis linktelėjo.

– Suprantu. Tu užtektinai man padėjai, kad pardavei kupranugarius. - Jis draugiškai pažvelgė į jaunėlį. - Be to, tavo tėvas teisus. Man nereikia pagalbos, tik kad niekam neprasitartumei.

Vaikinas linktelėjo, tarsi dėkodamas jam už pagarbą, ir atsistojo.

– Išrinksiu tau geriausius kupranugarius ir paruošiu viską, ko reikia. Taip pat pripilsiu tavo *gerbas*.

Jis greitai nuėjo, lydimas vyrų žvilgsnių. Vadas, be abejo, juo didžiavosi.

– Jis drąsus, ryžtingas ir žavisi tavo žygdarbiais, - paaiškino. - Tu greitai tapsi garsiausiu dykumos žmogumi.

– Aš trokštu ne to, - tvirtai atsakė Gaselis. - Aš tik noriu ramiai gyventi su savo šeima. - Jis patylėjo. - Ir kad būtų laikomasi mūsų įstatymų.

– Tu jau niekad negalėsi ramiai gyventi su savo šeima, - įspėjo jį senasis amatininkas. - Turėsi išvykti iš šalies.

– Į pietus nuo Tikdabros „tuščios žemės“ yra siena, - paaiškino vadas. - Kita rytuose, už trijų dienų kelio nuo Huailos kalnų. - Jis susimąstęs papurtė galvą. – Vakarų žemės labai toli. Aš ten niekad nebuvau. Šiaurėje - miestai ir jūra. Ten irgi niekad nebuvau.

– Tada iš kur žinai, kad perėjęs sieną būsiu saugus, - susidomėjęs paklausė Gaselis.

Visi susižvelgė, mat niekas nežinojo atsakymo. Tik vienas iš nė žodžio nepratarusių vyrų, negras *akli*, vergų sūnus, gūžtelėjo pečiais.

– Niekas tiksliai nežino. Niekas, - pakartojo nė kiek neabejodamas savo žodžiais. - Praeitais metais su karavanu buvau nusileidęs iki Nigerio, ir nei keliaudami ten, nei grįždami atgal nežinojome, kurioje šalyje esame.

– Kiek užtrukot, kol pasiekėt upę?

Juodaodis įtemptai mąstė. Paskui, įsidrąsinęs, nelabai tvirtai atsakė:

– Nežinau. Gal mėnesį?.. - Jis pliaukštelėjo liežuviu, tarsi norėdamas nuginti šalin blogas mintis. - Beveik dvigubai ilgiau nei grįžom atgal. Užėjo sausra, išdžiūvo šuliniai ir kad išvengtume Tikdabros, turėjome padaryti didelį lankstą. Kai buvau vaikas, buvo galima rasti gerų šulinių ir savanų keliomis dienomis anksčiau, nei pasiekdavai upę. Dabar jos krantams grasina smėlis, beveik nebeauga joks žolės stiebelis. Lygumos, kuriose anksčiau ganydavosi fulbių[7] bandos, dabar netinka net alkaniausiems kupranugariams, o iš žmonių pilnų oazių, kuriose kadaise galėdavai pailsėti, neliko nė prisiminimo. - Jis vėl pliaukštelėjo liežuviu. - Ne, aš nesenas. Tai dykuma per greitai plečiasi...

– Man nesvarbu, kad dykuma plečiasi ir praryja kitas žemes, - paaiškino jam Gaselis. - Man gerai čia. Man tik neramu, kad jau net dykuma nepakankamai didelė, kad galėtume ramiai gyventi. Kuo ji didesnė, tuo geriau. Gal vieną dieną kiti mus užmirš.

– Neužmirš, - įsiterpė auksakalys. - Jie rado naftos, o *rumių* niekas taip nedomina, kaip nafta. Žinau, nes dvejus metus dirbau sostinėje, o ten visos kalbos visada sukasi tik apie naftą.

Gaselis pažvelgė į senolį vėl susidomėjęs. Auksakalius, kaip ir visus amatininkus, nors jie dirbo ne tik su sidabru ir auksu, bet, kaip ir šis, su oda ir brangiausiais akmenimis, tuaregai laikė žemesne kasta, esančia kažkur per vidurį tarp *imohago* ir *imgado*, kitaip tariant, vasalo, ar kartais net tarp *imgado* ir vergo *akli*. Taip juos suklasifikavę, vis dėlto tuaregai pripažino, kad *macharerai* tikriausiai sudaro vieną iš labiausiai išsilavinusių žmonių klasių

visoje socialinėje sistemoje, nes daugelis jų mokėjo skaityti ir rašyti, o kai kurie net buvo nukeliavę anapus dykumos sienų.

– Mieste buvau tik kartą... - prisipažino Gaseliui senolis. - Jis buvo labai mažas ir tuo metu jį valdė prancūzai. Ar nuo tada jis labai pasikeitė?

– Labai, - pasigirdo atsakymas. - Tuo metu vienoje pusėje buvo prancūzai, kitoje mes. O dabar brolis kovoja su broliu, vienas nori vieno dalyko, kitas - kito. – Senolis liūdnai papurtė galvą. - Kai prancūzai išėjo, teritorijos vienos nuo kitų buvo atskirtos sienomis. Žemėlapyje linijos buvo nubrėžtos taip, kad ta pati gentis, net ta pati šeima, gali priklausyti dviem šalims, taigi skirtingiems režimams. Jei vienoje šalyje valdžia komunistinė, vadinasi, ir tu esi komunistas. Jei vyriausybė fašistinė, tai ir tu fašistas. O jei šalį valdo karalius, esi monarchistas.

Senolis nutilo, atidžiai pažiūrėjo į savo pašnekovą ir paklausė:

– Ar žinai, ką reiškia būti komunistu?

Gaselis atsakė nežinąs.

– Nieko apie juos negirdėjau. Gal tai kokia sekta?

– Beveik... Tik ne religinė, o politinė.

– Politinė? - nieko nesupratęs paklausė Gaselis.

– Jie mano, kad visi žmonės turi būti lygūs, turėti vienodas pareigas ir teises, o jų turtai turi būti išdalyti visiems po lygiai.

– Vadinasi, jie nori, kad būtų lygūs visi: protingas ir kvailas, *imohagas* ir vergas, darbštuolis ir tinginys, karys ir bailys?.. - Gaselis net šūktelėjo iš nuostabos: - Jie pamišėliai! Jeigu Alachas mus padarė skirtingus, kodėl jie nori, kad būtume lygūs? - Jis nusišnypštė. - Kurių galų aš tada gimiau targi?

– Viskas daug sudėtingiau, - atsakė senolis.

– Įsivaizduoju, - prisipažino Gaselis. - Turi būti labai labai sudėtinga, jeigu apie tai nė negalima kalbėti. - Jis nutilo, tarsi leisdamas suprasti, kad ši tema jam baigta, ir paklausė: - Gal ką nors girdėjai apie tokį Abdulą el Kebirą?

– Apie jį girdėjo visi, - atsakė beduinų vadas, aplenkdamas atsakyti panorusį juvelyrą. - Tai jis išvijo prancūzus ir pirmuosius metus valdė šalį.

– Koks jis žmogus?

– Teisingas, - atsakė beduinas. - Nors padarė daug klaidų, bet teisingas.

– Kokių klaidų?

– Jis taip pasitikėjo kitais, kad tie atėmė iš jo valdžią ir uždarė į kalėjimą. Didžiausia jo klaida buvo pasitikėjimas.

Gaselis atsisuko į senolį.

– Ar jis iš tų, kurie įsivaizduoja, kad mes visi turime būti lygūs... Ar jis... iš tų... na, kaip jie vadinasi?..

– Komunistų? Ne, nemanau, kad būtų tikras komunistas. Žmonės kalbėjo, kad jis socialistas.

– O kas tai yra?

– Kažkas kita.

– Ar tai panašu į komunistą?

– Kad aš nelabai žinau.

Gaselis paieškojo atsakymo kitų veiduose, bet vyrai tik gūžčiojo pečiais, nes nė vienas apie tai nieko nežinojo. Gaselis taip pat patraukė pečiais, supratęs, kad su tokiais klausimais niekur nenueisi.

– Turiu keliauti, - tarė jis paprastai ir iškart atsistojo.

– *Aselam aleikum.*

– *Aselam aleikum.*

Jis nuėjo ten, kur buvo baigiami ruošti kelionei kupranugariai. Pažvelgęs žinovo akimi ir įsitikinęs, kad viskas gerai, užsėdo ant greičiausio mehario, bet kol tas dar nespėjo atsistoti, išsitraukė pluoštą banknotų ir padavė vado sūnui.

– Kitą pusę rasi oloje, Tataleto tarpeklyje, už pusės dienos kelio nuo čia. Ar žinai, kur jis?

– Žinau, - atsakė vaikinas. - Ten tu paslėpei gubernatorių?

– Kartu su banknotais, - atsakė Gaselis. - Po savaitės, kai grįši pro ten iš El Akabo, išlaisvink jį.

– Manimi gali pasitikėti.

– Ačiū. Ir atsimink: po savaitės. Ne anksčiau.

– Nesirūpink. Telydi tave Alachas!

Targi kulnais spustelėjo mehario kaklą, gyvulys atsistojo, kiti pasekė jo pavyzdžiu ir neskubėdami pajudėjo iš vietos. Netrukus mažytis karavanas dingo už uolų.

Tik tada jaunasis beduinas grįžo į savo *chaimą* ir atsisėdo prie durų. Tėvas šyptelėjo.

– Dėl jo nesirūpink, - tarė jis. - Jis targi, o pasaulyje nėra žmogaus, kuris galėtų pagauti vienišą tuaregą dykumoje.

7 Fulbiai - Vakarų Afrikos piemenų klajoklių tauta.

JĮ PAŽADINO šviesa ir tyla. Saulės spinduliai skverbėsi pro lango groteles, apšviesdami ilgas eiles knygų, išskeldami sidabrines kibirkštis iš pilnos nuorūkų žalvario peleninės. Ir vis dėlto - nors jau buvo šviesu ir vėlyvas metas - jis buvo tikras, kad vidiniame kieme negirdi jokio bruzdesio. Vyrui pasidingojo, kad net negirdėjo trimito, kviečiančio į rytinį patikrinimą.

Toji tyla jam sukėlė nerimą. Per daugelį metų įpratęs prie griežtos karinės rutinos, kai kiekvienas jo veiksmas ir poelgis būdavo numatytas spartietiško tvarkaraščio, dabar, staiga supratęs, kad šis tvarkaraštis pasikeitė ir jam nereikia lygiai šeštą šokti iš lovos ir per pusvalandį apsitvarkius sėsti prie pusryčių stalo, širdyje pajuto keistą maudulį.

Bet ši tyla!

Toji slegianti kiemo tyla, kurią visada, prieš užeinant didiesiems karščiams, sudrumsdavo kareivių balsai, privertė jį šokti iš lovos, užsimauti kelnes ir pribėgti prie lango.

Lauke nieko nepamatė. Nei prie šulinio, nei prie dantytų sargybos bokšto sienų vakarų pusėje, vienintelėje vietoje, matomoje iš jo vienutės.

– Ei! - šūktelėjo truputį sunerimęs. - Kas čia dedasi? Kur visi dingo?

Atsakymo neišgirdo. Sušuko dar kartą, bet vėl nieko neišgirdo ir dar labiau išsigando.

Mane paliko, pirmiausia pamanė. Išėjo ir paliko čia uždarytą mirti iš alkio ir troškulio.

Nubėgo prie durų ir nustebo pamatęs, kad jos atdaros. Išėjus į kiemą, jį apakino svilinanti saulė, atsispindinti nuo baltų, gal tūkstantį kartų kalkėm dažytų ir perdažytų sienų, mat dienų dienom ir metų metais neturėdami ką veikti jas nuolat perdažydavo forto kareiviai.

Bet neišvydo nė vieno kareivio. Ir niekas nėjo sargybos keturiuose kampiniuose bokštuose ar prie durų, pro kurias buvo galima apžvelgti beribę dykumą.

– Ei! - šūktelėjo dar kartą. - Kas čia dedasi? Kas dedasi?

Tyla. Prakeikta tyla. Jokio vėjelio dvelksmo, kuris atneštų gyvenimo šurmulį ar sutrikdytų šios vietos suakmenėjusią tylą. Fortas, regėjosi, buvo priplotas prie žemės ir sunaikintas saulės, jau plieskiančios iš visų jėgų.

Dviem ilgais žingsniais vyras peršoko keturias laiptų pakopas, nulėkė žemyn ir žengė prie šulinio. Priėjęs prie jo, atsigręžė į kabinetų, valgomojo ir kareivinių pusę ir sušuko:

– Kapitone!.. Kapitone!.. Kas čia per pokštas! Kur visi dingo?

Prieblandoje skendinčios virtuvės tarpduryje pasirodė tamsus pavidalas. Tai buvo targi - aukštas, labai liesas, su veidą dengiančiu tamsiu šydu, su šautuvu vienoje rankoje ir ilgu kardu - kitoje.

Targi žengė kelis žingsnius ir sustojo po dengta kolonada.

– Jie negyvi, - tarė jis.

Vyras nepatikliai žiūrėjo į jį.

– Negyvi? - nieko nesuprasdamas pakartojo jis. - Visi?

– Visi.

– Kas juos nužudė?

– Aš.

Netikėdamas savo ausimis, vyras priėjo arčiau.

– Tu? - paklausė kraipydamas galvą, tarsi norėdamas nusivaikyti blogas mintis. - Nori pasakyti, kad pats vienas nužudei dvylika kareivių, seržantą ir karininką?

Gaselis nuoširdžiai linktelėjo.

– Jie miegojo, - paaiškino jis.

Abdulas el Kebiras, kuris matė mirštant tūkstančius žmonių - kai kurie jų buvo nužudyti jo įsakymu - ir neapkentė visų kartu ir kiekvieno atskirai savo kalėjimo sargybinių, vis dėlto pajuto nepakeliamą baimę bei tuštumą prieskrandyje ir, kad neprarastų pusiausvyros, lengvai atsirėmė į portiką laikantį medinį stulpą.

– Tu nužudei juos miegančius? - paklausė. - Kodėl?

– Todėl, kad jie nužudė mano svečią. - Kiek patylėjęs, Gaselis pridūrė: - Ir jeigu bent vienas jų būtų paskelbęs pavojų, tarp šių keturių sienų tu būtum miręs iš senatvės...

Abdulas el Kebiras pažvelgė į jį tylėdamas, paskui linktelėjo, tarsi prisiminęs kažką, ką iš pradžių tik neaiškiai nujautė.

– Dabar tave prisimenu, - tarė. - Tu esi tasai targi, svetingai mus priėmęs savo palapinėje... Mačiau tave, kai mane išsivedė.

– Taip, aš Gaselis Sajahas, tu buvai mano svečias ir dabar turiu tave nugabenti kitapus sienos.

– Kodėl?

Gaselis pažvelgė į jį nieko nesuprasdamas. Galop paaiškino:

– Toks paprotys... Tu paprašei mane prieglobsčio, ir aš turiu tave globoti.

– Nužudyti keturiolika žmonių, kad apsaugotum mane? Ar ne per didelė auka?

Targi nesiteikė atsakyti ir nužingsniavo durų link.

– Atvesiu kupranugarius... - tarė. - Ruoškis ilgai kelionei.

Abdulas el Kebiras žiūrėjo, kaip Gaselis tolsta, paskui dingsta iš akių už plačiai atvertų vartų, ir apleistame forte pasijuto vienišas ir prislėgtas. Labiau prislėgtas ir išsigandęs nei tada, kai įsitikino, kad niekada neišeis iš jo gyvas ir šitos sienos taps jo kalėjimu ir kapu.

Kurį laiką sėdėjo labai ramus, nors žinojo, kad neišgirs jokio šurmulio, kurį gali sukelti tik vėjas ir žmonės. Bet šiandien nėra jokio vėjo, o žmonės negyvi.

Keturiolika!

Vieną po kito prisiminė jų veidus - liesą ir labai blyškų kapitono, kuris nekentė saulės ir mėgo kabineto prietemą, prisiminė prakaituotus, kraujo priplūdusius storus virėjo žandus, nepamiršdamas ūsuoto ir apsileidusio kapralo, kuris kuopdavo jo vienutę ir nešdavo jam maistą.

Taip pat pažinojo kiekvieną sargybinį ir kiekvieną virėjo parankinį, jis lošdavo su jais kauliukais arba rašydavo laiškus jų žmonoms, o begalinėmis dykumos naktimis kartais skaitydavo jiems romanus, nes dažnai būdavo neįmanoma suprasti, kuris iš šių dykumos pakrašty stovinčio forto gyventojų yra didesnis kalinys.

Pažinojo juos visus, ir štai dabar jie negyvi.

Jis klausė savęs, koks turėtų būti žmogus, kuris kuo ramiausiai prisipažino nužudęs keturiolika miegančių vyrų? Nė nebandė teisintis, jo balsas nebuvo nė kiek pasikeitęs, ir, regis, jis visai nesigailėjo taip pasielgęs.

Žinoma, jis buvo targi. Dar universitete Abdulas el Kebiras sužinojo, kad tuaregai yra atskira rasė, kad ji neturi nieko bendra su kitomis pasaulio rasėms, o jos moralė ar papročiai neturi nieko bendra su kitų mirtingų žmonių rase ar papročiais.

Tai buvo išdidi, nesutramdoma ir maištinga tauta, gyvenanti pagal savo įstatymus, bet tada, žinoma, niekas jam nepaaiškino, kad tie įstatymai jiems leidžia šaltakraujiškai žudyti miegančius žmones.

„Moralė - tai papročių dalykas, ir mes niekada negalime teisti pagal savo požiūrį tų, kurie kitaip negu mes regi ir vertina pasaulį...“

Tarsi nebūtų prabėgęs laikas, Abdulas el Kebiras prisiminė profesoriaus žodžius. Jis tingiai sėdėjo krėsle už didžiulio stalo baltais nuo kreidos delnais ir tamsiomis striukės rankovėmis ir stengėsi juos įtikinti, kad visos kitos etninės grupės, sudarančios tai, kas vieną dieną taps laisva šalimi, neturėtų jiems atrodyti blogesnės vien todėl, kad mažiau nei jie bendravo su prancūzais.

„Viena didžiausių mūsų žemyno bėdų ta, - nuolat tvirtino tas žmogus, - kad dauguma Afrikos tautelių yra rasistiškesnės už kolonizatorius. Šalia gyvenančios gentys, beveik seserys, neapkenčia vienos kitų ir niekina viena kitą, o dabar, kai tampa nepriklausomos, akivaizdžiai matyti, kad juodaodžiui nėra didesnio priešo už juodaodį, kalbantį kitu dialektu. Nepadarykim tos pačios klaidos! Jūs, kurie vieną dieną vadovausite šiai nacijai, visada prisiminkite, kad beduinai, tuaregai ar kalnų kabilai nėra blogesni už kitus, jie tik kitokie...“

Kitokie!

Jis, Abdulas el Kebiras, niekada nedvejojo, kai reikėdavo duoti įsakymą surengti išpuolį prieš kokią nors kavinę, kurioje rinkdavosi prancūzai, ir nekreipė dėmesio į tai, kad duodamas tokį įsakymą gali sunaikinti daugybę nekaltų žmonių. Jis niekada nedvejojo imdamas į rankas automatą ir nutaikydamas jį į parašiutininkus ar legionierius. Mirtis lydėjo jį nuo paauglystės ir vėliau, kai pirmaisiais prezidentavimo metais turėjo išsiųsti į kartuves tuziną kolaborantų. Todėl jis neturėjo teisės gąsčiotis dėl keturiolikos kalėjimo sargybinių mirties, bet juos jis pažinojo asmeniškai, žinojo jų vardus ir polinkius, o dabar žino ir tai, kad jie buvo papjauti savo lovose.

Lėtai perėjo vidinį kiemą ir priėjo prie didelio įgulos barako lango. Pridengė stiklą delnu, kad nemirguliuotų nuo atspindžių, ir pažvelgė vidun.

Išvydo tik eilę gulinčių pavidalų su dviejų metrų tarpu tarp lovų, užklotų purvinomis paklodėmis, bet nepamatė nė vienos dėmelės kraujo - jį buvo sugėrę stori čiužiniai.

Negirdėjo nei alsavimo, nei knarkimo, nei staiga per miegus pasigirstančio balso, nei nagų, draskančių nuo saulės ir smėlio išdžiūvusią odą, krebždesio.

Tik spengianti tyla ir kelios į stiklą besidaužančios, kraujo prisisiurbusios musės, besistengiančios ištrūkti į šviesą ir gaivų orą.

Maždaug už dešimties metrų stumtelėjo kapitono namelio duris ir pirmą kartą į užgriozdintą, pilną dulkių kambarį plūstelėjo saulės šviesa. Jis sustojo prie gale stovinčios didžiulės lovos ir išvydo joje gulintį liesą kūną, kaip ir kiti užklotą labai balta paklode.

Uždarė duris ir lėtai apėjo kiekvieną forto kampelį, bet niekur - nei sargybos bokštelyje, nei prie bokšto, nei priešais duris neišvydo nė vieno lavono, tarsi targi būtų atlikęs neįprastą ritualą - sutempęs juos visus į lovas ir uždengęs paklodėmis.

Grįžęs į savo vienutę, susirinko laiškus, savo vaikų nuotraukas ir aptrintą Koraną, lydintį jį nuo tada, kai jis pradėjo mąstyti, ir viską su keliais drabužiais sukrovė į brezentinį krepšį. Tada atsisėdo ir ėmė laukti po dengta kolonada prie šulinio, prieangio pavėsyje.

Saulė jau buvo pačiame zenite ir, nušlavusi visus šešėlius, negailestingai kaitino žemę. Varginamas karštis jį nugramzdino į neramų snaudulį, panašų į miegą, iš kurio staiga krūptelėjęs pabudo išsigandęs tos pačios tylos, nerimą keliančios ramybės ir tuštumos. Jo kūnu žliaugte žliaugė prakaitas, o ausyse jautė kone skausmą, tarsi kažkas būtų jį panardinęs į tuščiavidurį pasaulį, ir jis ėmė murmėti kažkokius žodžius, vien norėdamas išgirsti savo balsą ir įsitikinti, kad žemėje dar neišnyko garsai. O kurgi dar galėtų būti vieta, tylesnė už šį didžiulį panteoną, į kurį vieną tykią ramią dieną pavirto ši Sacharos pakraštyje stovinti maža tvirtovė?

Kodėl jie pastatė fortą būtent čia, pačiame lygumos viduryje, toli nuo žinomų šulinių ir karavanų kelių? Ir toli nuo oazių bei sienų, pačiame absoliutaus Nieko viduryje? Deja, to niekas negalėjo pasakyti.

Gerifieso fortas, mažas ir niekam nereikalingas, turėjo abejotiną, grynai teorinę vertę kaip numanomas logistinis pagalbos punktas ir klajoklių patrulių poilsio vieta. Taigi šis fortas, kaip ir bet kuris kitas, buvo nei geresnis, nei blogesnis už kitus atsparos punktus, esančius penkių šimtų kvadratinių kilometrų spinduliu, todėl čia buvo iškastas šulinys, iškilo žemos dantytos sienos, buvo atgabenti išklibę baldai, tikras šlamštas, suvežtas iš apleistų kareivinių, o tam gabalui dykumos, tokios dykumos, kad į ją, kaip byloja legenda, niekada nebuvo įkėlęs kojos joks keleivis, saugoti buvo paskirta saujelė vyrų. Ta pati legenda bylojo, kad prancūzų legiono įgula tik po trijų mėnesių sužinojo, kad ji - jau ne kolonijinės pajėgos, o nugalėtieji svetimšaliai.

Už galinės sienos buvo iškilę šeši bevardžiai kapai. Kadaise ant jų stovėjo kryžiai su mirusiųjų vardais, bet prieš kelerius metus jie buvo sudeginti, kai baigėsi malkos. Abdulas el Kebiras daugsyk klausė savęs, kas tie krikščionys, atkeliavę numirti taip toli nuo savo tėvynės, ir kokia neįprasta istorija privertė juos stoti į Legioną ir baigti gyvenimą behorizontėje Sacharos vienatvėje.

„Vieną dieną šalia jų jie iškas ir man kapą, - pagalvodavo jis. - Tada bus septyni bevardžiai kapai, ir mano sargai galės palikti Gerifiesą... Nepriklausomybės didvyris liks ilsėtis šalia šešių nežinomų samdinių...“

Bet taip neatsitiko, ir dabar prireiks keturiolikos kapų. Kapų, ant kurių niekas niekada neužrašys vardų, nes niekam nerūpės, kur guli palaidoti keliolika kvailų vyrų.

Abdulas el Kebiras vėl instinktyviai atsigręžė į didįjį barako langą. Jis vargais negalais įstengė susitaikyti su mintimi, kad ten, nepakeliamame karštyje, jau ėmė pūti kūnai tų, kurių balsai dar vakar vakare pripildė šią vietą.

Kiek kartų jam buvo užėjusi pagunda pasmaugti kurį nors savo rankomis! Nelaisvės metais dauguma elgėsi su juo pagarbiai, bet kiti buvo pavertę jį pažeminimo auka, ypač pastaruoju metu, kai jis buvo atvežtas į fortą antrą kartą.

Dėl jo pabėgimo buvo nubausta visa įgula, kareiviams buvo atimta galimybė gauti kasmetinių atostogų, ir daugelis jų buvo linkę suorganizuoti nelaimingą atsitikimą, kuris kartą ir visiems laikams jį pribaigtų, o juos išvaduotų nuo gyvenimo, kurį taip pat būtų galima pavadinti įkalinimu.

Dabar jį baugino mintis vėl pradėti ilgą bėgimą, begalinį žygį per smėlynus ir akmenis kepinant nepavargstančiai saulei, nežinant, kur jie eina ir ar toji nyki lyguma iš tikrųjų turi pabaigą. Abdulas el Kebiras su siaubu prisiminė, kaip jį kankino troškulys ir nepakeliamai skaudėjo kiekvienas mėšlungio sutrauktas raumuo, ir jis savęs klausė: kodėl tu sėdi čia su savo manta rankoje, laukdamas, kada grįš tas vyras, tasai žudikas, pasirengęs tave kažkur vėl nugabenti per dykumos smėlynus ir akmenų sąvartas?

Staiga jis išdygo šalia, tarsi išniręs iš niekur, tyliai vesdamasis keturis kupranugarius, kurie žengė paskui jį nekeldami triukšmo, lyg tąja tyla būtų užsikrėtę nuo savo šeimininko, arba

instinktyviai išsigando staiga įžengę į mauzoliejų.

Abdulas el Kebiras galva parodė į barako pusę ir paklausė:

– Kam tu vėl suguldei sargybinius į lovas? Manai, kad ten jiems geriau, nei toje vietoje, kur juos nužudei? Kokią dabar tai turi prasmę?

Gaselis pažvelgė į jį tarsi nesuprasdamas, ką jis turi galvoje. Pagaliau gūžtelėjo pečiais.

– Gryname ore maitvanagis aptinka lavoną po dviejų valandų, - paaiškino. - O pro duris ir langus smarvė prasiskverbs tik po trijų dienų. Tada mes jau būsim netoli sienos.

– Kokios sienos?

– Argi jos ne visos vienodai geros?

– Pietinė ir rytinė - taip. Bet jei peržengsiu vakarinę, tučtuojau būsiu pakartas.

Gaselis neatsakė, nes sėmė vandenį iš šulinio ir girdė nepasotinamus gyvulius. Kai pagirdė, jo žvilgsnis užkliuvo už brezentinio krepšio.

– Tik tiek pasiėmei? - nusistebėjo.

– Tai viskas, ką turiu...

– Kaip buvusiam šalies prezidentui - nedaug. - Jis parodė į virtuvę. - Eik ten, atnešk maisto ir visus indus vandeniui. - Ir pakratė galvą. - Šioje kelionėje vanduo mums kels daugiausia rūpesčių.

– Dykumoje vanduo visada kelia rūpesčių, ar ne?

– Taip, bet ten, kur mes keliausim, labiau nei kitur.

– O ar galiu paklausti, kur?

– Ten, kur niekas mums nelips ant kulnų. Į Tikdabros didžiąją „tuščią žmę“.

KUR JIE GALĖJO PASUKTI?

Bet atsakymo neišgirdo. Vidaus reikalų ministras Ali Madanis, aukštas stiprus vyras lygiais plaukais ir mažutėmis akimis, - kaip ir savo mintis, jis stengėsi jas paslėpti po labai tamsiais akiniais, - nužvelgė vieną po kito susirinkusiųjų veidus ir, nesulaukęs atsakymo į savo klausimą, paragino:

– Nagi, ponai! Ar tam keliavau tūkstantį penkis šimtus kilometrų, kad sėdėčiau ir į jus žiūrėčiau! Juk jūs esat Sacharos klausimų ir tuaregų žinovai, argi ne taip? Todėl kartoju: kur jis galėjo dingti?

– Bet kur! - tvirtai atsakė pulkininkas, atšiauraus veido vyras. - Pirmiausia patraukė į šiaurę, ieškodamas uolėtos vietovės, kur galėtų paslėpti pėdsakus. O iš ten - pirmyn, nes jam priklauso visa dykuma.

– Vadinasi, - labai tyliai, stengdamasis užgniaužti savo pasipiktinimą, iškošė pro dantis ministras, - beduinas, vienas beduinas gali įsigauti į mūsų atramos punktus, perrėžti gerkles keturiolikai vyrų, išlaisvinti pavojingiausią valstybės priešą ir dingti, kaip jis teigia, *savo* dykumoje? - Jis nepatikliai papurtė galvą. - O aš iki šiol maniau, kad dykuma *mūsų*., pone pulkininke. Ir kad visą šią šalį valdo kariuomenės ir tvarkos palaikymo pajėgos!

– Mūsų šalį sudaro devyniasdešimt procentų dykumos, Jūsų Ekscelencija, - aiškiai suirzęs įsiterpė generolas, vyriausiasis regiono vadas. - Kitoje dešimtyje procentų, kitaip tariant, pakrantėje, sukaupta visi mūsų turtai ir ištekliai. Man pavesta kontroliuoti rajoną, prilygstantį pusei Europos, su prasčiausiomis armijos padugnėmis ir menkiausiu aprūpinimu. Vienam kvadratiniam kilometrui tenka mažiau nei po vieną kareivį, o mūsų įgulos įkurdintos oazėse ir tvirtovėse, išmėtytose be jokios logikos. Ar jūs rimtai manote, Jūsų Ekscelencija, jog mes galime teigti, kad dykuma *mūsų?*... Mūsų įsiskverbimas į dykumą ir įtaka joje lygi nuliui. Praėjus daugiau nei dvidešimčiai metų tas targi dar nežino, kad mes - nepriklausoma nacija! Vienintelis dykumos šeimininkas - jis, - pabrėždamas kiekvieną skiemenį baigė savo kalbą generolas.

Ministras Madanis, regis, buvo linkęs jam pritarti, ar bent nusprendė neatsakyti iš karto, ir atsisuko į leitenantą Rachmaną, pagarbiai stovintį šalia vyresniojo seržanto Maliko el Haideri.

– Jums, leitenante, kiek žinau, gana ilgai teko bendrauti su targi. Ką apie jį manote jūs?

– Kad jis labai gudrus, pone ministre. Šiaip ar taip, visada elgiasi taip, kaip mes mažiausiai tikimės.

– Papasakokit apie jį.

– Jis aukštas ir liesas.

Madanis pažvelgė į leitenantą laukdamas tolesnių paaiškinimų, bet šis tylėjo.

– O kas dar?

– Nieko daugiau, Jūsų Ekscelencija. Jis visada vaikščioja nuo galvos iki kojų apsisiautęs. Matyti tik tamsios akys ir stiprios rankos.

Ministras nusikeikė.

– Po šimts velnių! - sušuko ir kelissyk sudavė pieštuku per stalą. - Vadinasi, mes turim reikalą su vaiduokliu? Aukštas, lieknas, juodaakis, stipriarankis... Tai viskas, ką žinome apie žmogų, kuris kelia siaubą visai mūsų armijai, neleidžia miegoti prezidentui, pagrobė gubernatorių ir išsivedė Abdulą el Kebirą? Tai beprotybė!

– Ne, Jūsų Ekscelencija, - vėl įsiterpė generolas. - Ne beprotybė. Čionykščiai įstatymai leidžia tuaregams slėpti veidą pagal jų tradicijas... Pasakojimas visiškai atitinka targi požymius... Turėdami galvoj, kad čia jų gyvena trys šimtai tūkstančių, o trečdalis - šiapus mūsų sienų, turime sutikti, kad leitenanto nupieštas targi paveikslas tinka mažiausiai penkiasdešimčiai tūkstančių suaugusių vyrų.

Ministras nieko neatsakė. Nusiėmė akinius, pasidėjo šalia ir labai susirūpinęs pasitrynė akis. Pastarąsias dvi dienas jis beveik nesudėjo bluosto, o ilga kelionė ir El Akabo karštis jį nuvargino. Bet juto, kad pailsėti neteks: jeigu tuojau pat nesugaus Abdulo el Kebiro, jis nebevadovaus ministerijai ir taps eiliniu funkcionieriumi.

Abdulas el Kebiras buvo tarsi laikrodinė bomba, ir dabar ji mažiau nei per mėnesį susprogdins vyriausybę, jeigu tik jis pasieks sieną ir atvyks į Paryžių, kur prancūzai jam suteiks pagalbą, kurią anksčiau buvo atsakę. Pasitelkus prancūzų pinigus ir jų gebėjimą patraukti žmones, jokia jėga neįstengs jam pasipriešinti, ir jo išdavikai vos spės susikrauti daiktus ir pabėgti į ilgą tremtį. Ir ten turės amžinai laukti - kad ir kur būtų pasislėpę - kol juos pasieks keršto ranka.

Jis turi žūtbūt surasti Abdulą el Kebirą ir pribaigti jį, nes jautė, kad daugiau tokios baimės ir tokio nerimo neištvers. Jeigu prezidentas būtų paklausęs jo patarimo ir sušaudęs jį po pirmojo pabėgimo, nieko panašaus nebūtų atsitikę ir problema būtų buvusi išspręsta visam laikui.

– Turim juos surasti, - pagaliau tarė jis. - Prašykit manęs visko, ko tik norit: žmonių, lėktuvų, tankų, visko! Tik suraskit jį!.. Tai įsakymas!

– Pone ministre!..

Madanis įsmeigė akis į prakalbusįjį.

– Klausau, seržante?

– Pone ministre, - vos girdimu balsu pakartojo seržantas Malikas, - aš esu įsitikinęs, kad jie įžengė į Tikdabros „tuščią žemę“.

– „Tuščią žemę?“ Kodėl taip manote?

– Mačiau pėdsakus, vedančius iš Gerifieso forto. Keturių labai apkrautų kupranugarių. Forte neliko nė vieno indo, kuriame būtų galima laikyti vandenį. Jeigu targi būtų norėjęs greitai pabėgti, nebūtų pasiėmęs keturių kupranugarių ir jų apkrovęs...

– Bet pėdsakai veda į šiaurę... O „tuščia žemė“, jei neklystu, liko pietuose.

– Neklystate, pone ministre. Tasai targi mus jau apgavo daugybę kartų. Jam nieko nereiškia prarasti vieną dieną ir apsimesti, jog joja į šiaurę, kad paslėptų pėdsakus, o paskui grįžti į Tikdabrą. Kai atsidurs anapus sienos, jis bus saugus.

– Nė vienas žmogus dar niekada neįveikė šios vietovės, - įsiterpė pulkininkas. - Todėl jis ir pasirinko šį pasienio rajoną. Jam nereikia jokios priedangos.

– Jokia žmogiška būtybė neištvertų penkių dienų ant druskos ežero, bet targi ištvėrė, pone pulkininke, - atsakė Malikas. - Su visa pagarba turiu atkreipti jūsų dėmesį, kad jis neeilinis žmogus. Jo ištvermė pranoksta mūsų vaizduotę.

– Bet jis ne vienas! Abdulas el Kebiras - bemaž senis, išvargintas neapgalvoto pabėgimo ir ilgų kalėjimo metų. Ar jūs iš tikrųjų manot, kad jis gali ištverti trisdešimties dienų troškulį ir daugiau nei šešiasdešimties laipsnių karštį? Jeigu jie bus tokie bepročiai ir leisis į tą žygį, tada, prisiekiu, mums daugiau nebereikės dėl jų nerimauti.

Vyresnysis seržantas Malikas el Haideri nedrįso dar kartą prieštarauti gerokai aukštesnio rango kariškiui, todėl vietoj jo prabilo ministras.

– Gal jis ir beprotis, - tarė Madanis, - bet seržantas ir leitenantas čia pakviesti tam, kad vieninteliai bendravo su tuo laukiniu ir jų nuomonė labai svarbi... O ką manote jūs, leitenante?

– Gaselis gali padaryti bet ką, pone ministre. Net savo kraujo kaina išsaugoti seniui gyvybę... Rūpintis savo svečiu jam tapo svarbiau, nei rūpintis savo sveikata ar šeima. Jeigu jam atrodo, kad Tikdabroje bus saugiau, tada jo niekas nesulaikys ir jis leisis į „tuščią žemę“.

– Gerai. Tada ieškosim jo ir ten... Beje, užsiminėte apie jo šeimą. Kas apie ją žinoma? Jei rastume ją, galėtume iškeisti į targi...

– Jo šeima paliko ganyklas... - Generolo balse pasigirdo pasibodėjimo ir apmaudo gaidelės. - Man atrodo, negarbinga į šį reikalą painioti moteris ir vaikus. Kokia nuomonė susidarytų apie mūsų ginkluotąsias pajėgas, jeigu jos turėtų griebtis tokių metodų savo problemoms išspręsti?

– Ginkluotosios pajėgos į tai nesikiš, generole. Šio reikalo imsis mano vyrai. - Ir juokais pridūrė: - Be to, aš manau, kad kariuomenės reputacija jau negali tapti blogesnė, nei buvo iki šiol.

Generolas norėjo griežtai atkirsti, bet vargais negalais susitvardė. Jis žinojo, kad Ali

Madanis šiuo metu yra dešinioji prezidento ranka ir antras pagal įtaką žmogus šalyje, tuo tarpu jis - paprastas kariškis, ką tik gavęs generolo laipsnį ir pirmą užduotį. Tokia absurdiška padėtis susidarė dėl politikų aplaidumo, o ne dėl ginkluotųjų pajėgų neveiksnumo, bet dabar ne metas ir ne vieta leistis į ginčus, kurie gali jam pridaryti nemalonumų. Todėl generolas prikando lūpą ir ėmė laukti. Kai taps brigados generolu, Madanis tikriausiai jau bus dingęs nuo politinės scenos.

– Kiek mes turime sraigtasparnių? - paklausė ministras.

– Vieną.

– Liepsiu atsiųsti dar tris. O lėktuvų?

– Šešis. Bet mes negalim jų paimti, nes dauguma įgulų aprūpinama oro keliu.

– Aš atsiųsiu visą eskadrilę. Tegu iššukuoja Gerifieso apylinkes. - Ministras valandėlę mąstė. - Ir noriu, kad du pulkus dislokuotumėte kitapus Tikdabros „tuščios žemės“.

– Bet tai jau už mūsų sienų! - paprieštaravo pulkininkas. - Jie tai palaikys įsiveržimu į kaimyninę šalį.

– Palikit tas problemas Užsienio reikalų ministrui ir pasistenkit, kad būtų įvykdyti mano įsakymai.

Ministras sutrikęs nutilo - kažkas pasibeldė į duris.

Jas atidaręs pasiuntinys kažką šnipštelėjo sekretoriui Anuharui el Mokri į ausį. Per visą pasitarimą šis žmogus nebuvo pravėręs burnos, bet dabar jo veidas pasikeitė. Jis mostelėjo ranka, uždarė duris ir paaiškino:

– Atsiprašau, Jūsų Ekscelencija, bet man pranešė, kad atvyko gubernatorius.

– Ben Koufra? - nustebo Madanis. - Gyvas?

– Taip, pone ministre. Prastai atrodo, bet gyvas ir laukia jūsų kabinete.

Ministras staiga pašoko ant kojų ir, neatsisveikinęs su pasitarimo dalyviais, Anuharo el Mokri ir išsigandusių tarnautojų lydimas, perėjo aukštą galeriją ir įžengė į prieblandoje skendintį erdvų gubernatoriaus kabinetą, palikdamas už nugaros vos neatsitrenkusį į duris sekretorių.

Su dešimties dienų barzda, sulysęs ir tamsiais ratilais po akimis, gubernatorius Hasanas ben Koufra iš išdidaus, pasipūtusio ir savimi pasitikinčio žmogaus, koks vieną vakarą išėjo į mečetę, buvo virtęs šešėliu. Sudribęs į vieną iš sunkių krėslų, nieko nematydamas pro tankias užuolaidas žiūrėjo į palmių giraitę, ir galėjai pamanyti, kad jo mintys labai toli, tikriausiai oloje, kurioje patyrė didžiausią savo gyvenimo psichinę traumą. Įėjus Madaniui, net nepakėlė akių, ir ministras turėjo atsisėti priešais, kad pagaliau jį pastebėtų.

– Jau nesitikėjau tave pamatyti.

Paraudusiomis iš nuovargio ir siaubo išplėstomis akimis, jis pažvelgė aukštyn ir vargais

negalais atpažino pašnekovą. Ir tada gergždžiančiu, vos girdimu balsu sušnibždėjo:

– Aš irgi... - Parodė žaizdotus, iki kaulo diržų nugraužtus riešus, ir tarė: - Žiūrėkit!

– Džiaukis, kad likai gyvas. Dėl tavo kaltės nužudyta keturiolika vyrų, o šalis atsidūrė pavojuje.

– Niekad neįsivaizdavau, kad jis taip padarys... Buvau tikras, kad jam paspęsti spąstai, ir Gerifiese jis bus pribaigtas. Ten jo laukė geriausi mūsų vyrai.

– Geriausi? - sušuko ministras. - Jis juos išpjovė vieną po kito kaip vištas... Ir dabar Abdulas laisvas. Ar tu supranti, ką tai reiškia?

Gubernatorius linktelėjo.

– Mes jį sučiupsim.

– Ką? Dabar jį lydi ne kvailas fanatiškas jaunuolis, o targi, kuris pažįsta šitą žemę, kaip niekas iš mūsų niekada nepažins. - Madanis atsisėdo priešais Ben Koufrą ant sofos ir mechanišku judesiu pasilygino plaukus. - Kai pagalvoju, kad aš tave pasiūliau į šį postą ir labai prašiau, kad būtum paskirtas...

– Apgailestauju.

– Apgailestauji?.. - Madanis karčiai ir paniekinamai nusijuokė. - Jeigu būtum negyvas, būtų galima sakyti, kad buvai ilgai ir nežmoniškai kankinamas... Bet tu čia, gyvas ir didžiuojiesi žaizdomis, o juk jos užgis per porą savaičių. Bet kuris maištingas studentas atkakliau priešinasi mano vyrams, nei tu - targi. Anksčiau buvai kietesnis.

– Tada buvau jaunas ir mane kankino prancūzų parašiutininkai... Tada kažkuo dar tikėjau. Teisingu reikalu. Nors gal ir nebuvau tikras, ar teisinga laikyti Abdulą kalėjime iki gyvenimo pabaigos.

– Bet tau viskas atrodė teisinga, kai gavai šį kabinetą ir buvai paskirtas gubernatoriumi, - įgėlė ministras. - Tada tau atrodė viskas teisėta, kai mes sprendėm, ką su juo daryti. Tada jis nebuvo „Abdulas“, o priešas, velnias, žmogus, kuris norėjo paskandinti šalį chaose, o mus, savo draugus, nušalino nuo valdžios. Ne, Hasanai, - Madanis ryžtingai papurtė galvą, - nebandyk manęs apgauti, nes aš tave seniai pažįstu. Tiesa tokia, kad valdžia, metai ir patogus gyvenimas tave padarė minkštą ir bailų... Lengva tapti didvyriu ir priešintis tada, kai negali daugiau nieko prarasti, tik geresnės ateities viltį. Bet kai gyveni rūmuose ir turi sąskaitą Šveicarijos banke... Tik jau nereikia priešgyniauti! - lyg kirviu nukirto ministras. - Nepamiršk, kad mano pareiga gauti informaciją, ir aš žinau, kiek už bendradarbiavimą tau moka naftos bendrovės...

– Tikriausiai mažiau nei tau!

– Žinoma, - sutiko Ali Madanis be pykčio. - Bet šiuo metu kaltinamųjų suole sėdžiu ne aš, o tu... - Jis atsisuko į langą ir ėmė stebėti muedziną, iš mečetės minareto šaukiantį tikratikius melstis. Neatsisukdamas į gubernatorių, tarė: - Melskis Alachui, kad aš galiu

atitaisyti, ką padarei, antraip rizikuoji prarasti kur kas daugiau nei gubernatoriaus postą.

– Vadinasi, aš atstatydintas?

– Žinoma! - atsakė ministras. - Ir prisiekiu: jei nerasiu Abdulo, pats pasirūpinsiu, kad būtum teisiamas už išdavystę!

Gubernatorius Hasanas ben Koufra neatsakė. Susimąstęs žiūrėjo į žaizdas, kurias ant riešų paliko diržai, ir mąstė, kaip neseniai šiame kabinete, kuriame dabar sėdi Madanis, sėdėjo jis ir rūsčiai teisė žmogų, dėl kurio kaltės targi visiems tapo gyva bėda ir apsėdimu.

Prisiminė oloje praleistas nerimo ir baimės valandas bei dienas, kas akimirką klausdamas savęs, ar targi tikrai atsiųs ką nors jo ieškoti, ar paliks kaip šunį nudvėsti iš alkio, siaubo ir troškulio.

Taip pat prisiminė, kaip tas žmogus įrodė, jog yra protingesnis už jį, nes be didelių pastangų atrado jo silpnąją vietą ir pasiekė, prie jo nė neprisiliesdamas, kad su juo bendradarbiautų.

Hasanas ben Koufra turėjo pripažinti, kad dėl to jis targi nekentė, bet dar labiau ėmė jo neapkęsti, kai tas vyras tesėjo pažadą ir atsiuntė žmogų jo išlaisvinti.

– Kodėl? - paklausė Ali Madanis ir, tarsi skaitydamas jo mintis, atsisuko į jį. - Ar gali man pasakyti, kodėl žmogus, taip šaltakraujiškai žudantis kitus žmones, tave paleido?

– Todėl, kad buvo pažadėjęs.

– Taip, žinau, targi visada įvykdo savo pažadus. Bet vis tiek man sunku suprasti žmogų, kuris mano turįs teisę papjauti daugybę miegančių nepažįstamųjų, bet neleidžia sau netesėti priešui duoto pažado. - Jis papurtė galvą ir nuėjęs atsisėdo už sunkaus stalo į krėslą, kitados priklausiusį pašnekovui. - Kartais aš klausiu save, kaip mes galime gyventi toje pačioje šalyje, kai mus sieja tiek mažai dalykų... - Dabar, regis, jis kalbėjosi su savimi. - Tai dalis palikimo, už kurį turime dėkoti prancūzams: jie mus sumaišė lyg didžiulį pudingą, paskui supjaustė gabalais ir išdalijo kaip įsigeidę. Todėl dabar, po dvidešimties metų, mudu sėdim štai čia ir veltui stengiamės vienas kitą suprasti.

– Tai mudu žinojome jau seniai... - tarė Hasanas ben Koufra pavargusiu balsu. - Visi buvome priėję prie tos pačios išvados, bet niekam neatėjo mintis atsisakyti dalies, kuri mums nepriklauso, ir tenkintis mažesne, bet vientisesne šalimi... - Iškreiptu veidu, tarsi sunkiai tramdydamas skausmą, jis sugniaužė, paskui vėl atgniaužė delnus. - Mus apakino ambicijos, mes troškome vis daugiau teritorijų, nors žinojome, kad nesugebėsim jų valdyti. Tai nulėmė ir mūsų politiką: jei neįstengiame pasiekti, kad beduinai prisitaikytų prie mūsų gyvenimo būdo, turime juos sunaikinti. Ką būtume darę, jeigu prancūzai būtų ėmę mus naikinti vien todėl, kad mes neįstengėme prie jų prisitaikyti?

– Ką būtume darę? Tą, ką jau padarėm, - iškovoję nepriklausomybę. Gal tokia ir tuaregų ateitis - tapti nepriklausomais.

– Ar gali juos įsivaizduoti nepriklausomus?

– Gal tokius mus įsivaizdavo ir prancūzai, kol pradėjom mėtyti bombas ir leidome jiems suprasti, kad tokie galime *tapti* iš tikrųjų. Tas Gaselis - toks jo vardas, ar ne? - parodė, kad gali mus nugalėti. Jei jie visi susivienytų - prisiekiu! - išgrūstų mus iš dykumos! Ir už naftą jiems mielai padėtų pusė pasaulio... Ne, - pasakė įsitikinęs, - mes negalime leisti, kad jie patikėtų, jog savo kupranugarius gali paversti auksiniais kadilakais.

– Tai dėl to čia ir atskridai?

– Dėl to ir todėl, kad pribaigčiau Abdulą el Kebirą.

ŽEMĖ ATRODĖ TAIP, tarsi būtų nugulta daugybės moterų kūnų. Jos buvo nuogos, išsitiesusios saulėje. Jų oda buvo auksinė, varinė, arba - pačiose seniausiose viršūnėse - net raudona. Jų kūnai buvo didžiuliai, krūtys kartais siekdavo du šimtus metrų aukščio, o užpakalio skersmuo - per kilometrą. Ir dar kojos - ilgos, begalinės, neįveikiamos, kupranugariai jomis ropštėsi prunkšdami, čiaudėdami ir kandžiodamiesi; jie bet kurią akimirką galėjo slystelėti į šoną, nusiristi iki kopos papėdės, daugiau neatsikelti ir galiausiai nugrimzti į smėlį.

Gasi, siauri takai tarp kopų, čia tapdavo vingriais labirintais, čia staiga baigdavosi ir grąžindavo keleivį į pradinį tašką, ir tik neįtikimas Gaselio gebėjimas orientuotis ir blaivi nuovoka jiems leido - nedarant didelių lankstų - diena po dienos stumtis į pietus.

Nors Abdulas el Kebiras didžiavosi gerai pažįstąs šalį, kurią daugelį metų valdė ir gyveno pačioje dykumos širdyje, niekada, net blogiausiuose sapnuose neįsivaizdavo, kad šioje planetoje esama tokio smėlio kopų vandenyno, taip toli ir plačiai nusidriekusios erdvės, tokio ergo, kurio krašto nepamatydavai net užkopęs ant aukščiausios ir kiečiausios kopos viršūnės.

Čia, prie didžiosios „tuščios žemės“ sienos, viešpatavo tik smėlis ir vėjas, ir jis tyliai stebėjosi targi įsitikinimu, kad esama kažko dar blogesnio nei ši suakmenėjusi bevandenė jūra.

Dienas jie stumdavo pasislėpę nuo vėjo didžiulėje geltonoje palapinėje, kuria dalijosi su kupranugariais, o kai imdavo temti, vėl leisdavosi į kelią ir jodavo visą naktį mėnulio ir žvaigždžių šviesoje, visada stebėdamiesi pasakiškomis aušromis, kai ilgųjų kopų skiauterėmis imdavo šliaužti šešėliai. Tos skiauterės visada būdavo kardų pavidalo, todėl ant jų ašmenų smiltelės atrodydavo sulipusios, tarsi apsikabinusios.

– Ar dar toli? - paklausė Abdulas el Kebiras išaušus penktajai dienai. Jau buvo ganėtinai šviesu ir jis galėjo įsitikinti, kad dar neįstengia įžiūrėti horizonto pakraštyje besidriekiančios didžiosios lygumos.

– Nežinau, - prisipažino Gaselis. - Iš šios vietos niekas niekada dar negrįžo. Niekas neskaičiavo dienų nei smėlio dykumoje, nei „tuščioje žemėje“.

– Vadinasi, mudu jojam mirties link?..

– Jeigu niekam nepavyko, dar nereiškia, jog tai neįmanoma.

Abdulas nepatikliai palingavo galvą.

– Man kelia nuostabą tavo pasitikėjimas savimi, - tarė jis. - Tiesą pasakius, aš jau pradedu bijoti.

– Baimė - didžiausias priešas dykumoje, - pasigirdo atsakymas. - Baimė veda į neviltį ir

beprotybę, o beprotybė - tiesiausias kelias į bukaprotystę ir mirtį.

– Tu niekada nebijai?

– Dykumoje? Ne. Čia gimiau, čia prabėgo visas mano gyvenimas... Mes turime keturis kupranugarius, ir šiandien, ir rytoj kupranugarės mums duos pieno. Jokio ženklo, kad gali kilti *harmatanas*[8]. Jei ramybės nesudrums vėjas, mudu turėsim vilties.

– Ar ilgam? - paklausė Abdulas.

Prieš užmigdamas Abdulas stengėsi suskaičiuoti, kiek vilties dienų jiems liko ir kiek dar tęsis ši kankynė. Vidudienį jį pažadino tolimas burzgimas. Atsimerkęs pirmiausia pamatė palapinės angoje klūpantį ir dangų stebintį Gaselį.

– Lėktuvai... - tarė neatsigręždamas.

Abdulas atsitūpė prie jo ir aiškiai pamatė maždaug už penkių kilometrų sukantį ratus ir pamažu artėjantį žvalgybos lėktuvėlį.

Gaselis papurtė galvą, bet priėjo prie kupranugarių ir ėmė jiems rišti užpakalines kojas su priekinėmis, kad nesumanytų atsistoti.

– Triukšmas juos gąsdina... - paaiškino. - Jei imtų bėgti, mus išduotų.

Baigęs darbą, kantriai palaukė, kol lėktuvėlis trumpam pasislėpė už kopos, ir tik tada išėjo į lauką ir smėlio sluoksniu apipylė labiausiai matomas palapinės dalis.

Po ketvirčio valandos burzgimas nuščiuvo, ir lėktuvėlis, apsukęs vieną ratą virš jų galvų, nutolo ir virto mažu taškeliu. Išsigandę ir be perstojo mūkavę gyvuliai pagaliau nutilo, nusiramino ir triskart vyrams bandžiusi įkąsti kupranugarė.

Sėdėdamas prietėmy, atsikolęs nugara į vieną iš gyvulių, Gaselis išsiėmė iš odinio krepšio saują datulių ir ėmė ramiai valgyti, tarsi nieko nebūtų atsitikę ir jis sėdėtų savo patogioje *chaimoje.*

– Jei tau pavyks pereiti sieną, ar iš tikrųjų galėsi atimti iš jų valdžią? - paklausė Abdulo el Kebiro, nors buvo aišku, kad atsakymas jo nedomina.

– Jie mano, kad galiu, nors nesu tikras... Dauguma mano vyrų mirę ar įkalinti... Kiti išdavė... - Gaselis pasiūlė jam datulių, ir jis kelias paėmė. - Lengva nebus... - pridūrė. - Bet jei pavyks, galėsi manęs prašyti, ko tik nori... Aš tau skolingas už viską.

Gaselis lėtai papurtė galvą.

– Nieko tu man neskolingas. Tai aš tau skolingas tavo draugo mirtį... Kad ir ką daryčiau, kad ir kiek metų prabėgtų, niekada negalėsiu grąžinti jam gyvybės, kurią man patikėjo.

Abdulas ilgai žiūrėjo į jį, stengdamasis įsiskverbti į tamsias ir gilias targi akis, vienintelę veido dalį, kurią jam iki šiol pavyko pamatyti.

– Aš klausiu savęs, kodėl vienų žmonių gyvybė tau reiškia tiek daug, o kitų - tiek mažai.

Tą dieną tu negalėjai niekuo man padėti, bet jos prisiminimas, regis, persekioja ir kankina tave iki šiol. Tuo tarpu perpjovęs gerkles tiems kareiviams likai visiškai abejingas.

Bet atsakymo neišgirdo. Targi tik gūžtelėjo pečiais ir toliau uoliai dėjo datules į burną po šydu.

– Ar tu mano draugas? - staiga paklausė Abdulas.

Gaselis nustebęs pažvelgė į jį.

– Taip. Manau, draugas.

– Tuaregai nusiima šydą savo šeimos ir draugų akivaizdoje, bet, būdamas su manim, dar nė karto to nepadarei.

Gaselis valandėlę pagalvojo, paskui labai lėtai pakėlė ranką ir nusitraukė šydą, leisdamas Abdului apžiūrėti liesą ir rūstų veidą, išvagotą gilių raukšlių.

Gaselis nusišypsojo.

– Veidas kaip veidas, - tepasakė.

– įsivaizdavau jį kitokį.

– Kitokį?

– Gal senesnį?.. Kiek tau metų?

– Nežinau. Niekad neskaičiavau. Mano motina mirė, kai dar buvau mažas, be to, amžius rūpi tik moterims. Nebesu toks stiprus kaip anksčiau, bet nesijaučiu ir pavargęs.

– Neįsivaizduoju tavęs pavargusio. Ar turi šeimą?

– Žmoną ir keturis vaikus. Mano pirmoji žmona mirė.

– Aš turiu du vaikus. Mano žmona taip pat mirė, bet niekas man nepasakė kada.

– Kiek laiko tu įkalintas?

– Keturiolika metų.

Gaselis patylėjo, stengdamasis įsivaizduoti, ką reiškia keturiolika metų žmogaus gyvenime, bet visiškai neįsivaizdavo, ką reiškia būti tiek metų įkalintam.

– Ar visus tuos metus praleidai Gerifieso forte?

– Keturiolika - tenai. Bet dar anksčiau aštuonerius atsėdėjau prancūzų kalėjimuose... - Jis karčiai nusišypsojo. - Kai buvau jaunas ir kovojau už nepriklausomybę.

– Ir vis tiek nori vėl stoti į kovą? O kas, jei vėl būsi išduotas ir atsidursi kalėjime?

– Aš esu vienas iš tų žmonių, kurie gali būti tik viršūnėje arba dugne.

– Ar ilgai buvai viršūnėje?

– Valdžioje? Pusketvirtų metų.

– Neapsimoka, - purtydamas galvą, tvirtai pareiškė targi. - Kad ir kaip būtų gera valdžioje, dvidešimt dveji metai kalėjimo neverti pusketvirtų valdžios. Ne, neapsimokėtų, net jei būtų atvirkščiai. Mums, tuaregams, laisvė visada svarbesnė. Tokia svarbi, kad mes nestatom akmeninių namų - sienos mus dusina. Man gera žinoti, kad galiu pakelti bet kurią savo *chaimos* sieną ir išvysti beribę dykumą. Ir dar man patinka klausytis, kaip tarp *šeribų* nendrių vaikščioja vėjas. - Jis patylėjo. - O kai pasislepiam po akmeniniu stogu, mūsų negali matyti Alachas.

– Jis mato mus visur. Net giliausiame požeminiame kalėjime. Jis įvertina mūsų kančias ir atsilygina, jeigu kenčiame dėl teisingo reikalo. - Abdulas el Kebiras pažvelgė Gaseliui į akis. - O mano reikalas teisingas! - baigė jis.

– Kodėl?

Jis pažvelgė į targi sutrikęs.

– Kaip „kodėl“?

– Kodėl tavo reikalas teisingesnis nei kitų? Juk jūs visi vaikotės valdžios, ar ne?

– Naudotis valdžia galima įvairiai. Vieni ja piktnaudžiauja siekdami asmeninės naudos. Kiti - naudojasi, kad užtikrintų geresnę savo tautos ateitį. Toks buvo ir mano tikslas, todėl jie neįstengė manęs apkaltinti, o išdavę nedrįso sušaudyti.

– Išduoti tave jie tikriausiai turėjo kokią nors priežastį!

– Aš neleidau jiems vogti, - nusišypsojo Abdulas. - Norėjau sudaryti vyriausybę iš tyrų žmonių, nesuprasdamas, kad jokioje šalyje nėra tiek tyrų žmonių, iš kurių būtų įmanoma sudaryti visą vyriausybę. Dabar visi turi jachtas, vilas Rivjeroje ir sąskaitas Šveicarijos bankuose, nors kai buvome jauni ir kartu kovojome, prisiekėme kovoti su korupcija taip pat ryžtingai, kaip ir grūmėmės su prancūzais. - Jis pliaukštelėjo liežuviu, tarsi šaipydamasis iš savęs. - Tai buvo kvaila priesaika! Kovoti su prancūzais buvo lengva, nes žinojome - kad ir kaip besistengtume, niekados netapsime prancūzais. O kovoti su korupcija ne taip paprasta - reikia padėti nemažai pastangų, kad pats netaptum korumpuotas. - Jis klausiamai pažvelgė į pašnekovą. - Ar supranti, ką noriu pasakyti?

– Aš targi, o ne koks kvailys! Skirtumas tarp mūsų tik toks, kad mes, tuaregai, stebime jūsų pasaulį iš arti, suprantame jį ir supratę nuo jo nusigręžiam. O jūs nė nesistengiat priartėti prie mūsų ir nieko apie mus nežinot. Todėl mes visada būsim už jus pranašesni.

Targi žodžiai Abdulą pralinksmino, ir jis pirmą kartą per visą tą laiką nuoširdžiai nusišypsojo.

– Ar tai reiškia, kad jūs, tuaregai, laikote save dievų išrinktąja tauta?

Gaselis mostelėjo ranka į dykumą.

– Kas kitas būtų išgyvenęs du tūkstančius metų šiuose smėlynuose? Aš išgyvenčiau ir be vandens, o tave sugraužtų kirminai. Ar tai ne įrodymas, kad mus pasirinko dievai?

– Gali būti... O jeigu taip, turėtum prašyti savo dievų pagalbos, nes tai, ko dykuma neįstengė padaryti per du tūkstančius metų, žmonės padarys per dvidešimt. Jie nori jus išnaikinti, pribaigti, ištrinti nuo žemės paviršiaus, nors ant jūsų kapų nesugeba nieko pastatyti.

Gaselis užsimerkė. Atrodė, grėsmingas įspėjimas jį nelabai sujaudino.

– Tuaregų niekas niekada nesunaikins, - atsikirto jis. — Niekas, nebent patys tuaregai! Bet jie jau daugelį metų gyvena taikiai ir tarpusavy nekovoja. - Jis patylėjo ir neatsimerkęs pridūrė: - Būtų gerai, kad dabar pamiegotum. Naktis bus ilga.

Ir iš tikrųjų naktis buvo ilga ir varginama. Jie leidosi į kelią vos tik saulė paniro į virpuliuojantį nuo karščio, virš kopų skiauterių tvyrantį rūką. Ir keliavo, kol ta pati saulė, visa švytinti ir atsigavusi, išniro kairėje pusėje ir apšvietė tą patį gamtovaizdį su daugybe gulinčių nuogų moterų. Atsigręžę į Meką, jie sukalbėjo savo maldas ir, kaip ir kiekvieną, taip ir tą rytą, Abdulas el Kebiras pažvelgė į horizontą ir paklausė:

– Ar dar toli?

– Rytoj pasieksim lygumą... Tada prasidės blogiausia.

– Iš kur žinai?

Targi nežinojo, ką atsakyti. Čia tas pat, kas išpranašauti smėlio vėtrą ar kada pakils nepakeliamas karštis. Tas pat, kaip pajusti, kad už kopos ganosi antilopių kaimenė, ar nepasiklysti, kai joji per nežinomą kraštą.

– Tiesiog žinau, - pagaliau atsakė. - Auštant pasieksim lygumą.

– Pagaliau! Man įgriso keberiotis į kopas, leistis nuo jų ir klampoti per smėlį.

– Nesidžiauk per anksti, - perspėjo jį Gaselis. - Čia visada pučia lengvas vėjelis. Jis šiek tiek mus gaivina ir padeda kvėpuoti. Vėjas padeda susidaryti takams tarp kopų, kuriais dabar jojame. O „tuščios žemės“ - tarsi slėniai be gyvybės ženklų, kur oras taip įkaista, kad tampa tirštas ir lipnus. Ten gyslose kone užverda kraujas, o plaučiai ir galva plyšte plyšta. Ten neauga joks augalas, negyvena joks gyvulys. - Gaselis ištiesė ranką ir parodė į priekį. - Todėl tos lygumos dar niekas nėra perėjęs.

Abdulas el Kebiras neatsakė, labiau sukrėstas targi tono nei žodžių. Jis išmoko jį pažinti, matė, kaip kiekvieną akimirką jis elgiasi, kaip, regis, niekas jo nebaugina, kaip pasitiki žeme, kuria žengia, ir priešišku pasauliu, kuriame gyvena. Buvo nuoširdus, uždaras ir atstus žmogus, jo, atrodė, nebaugina nei būsimos negandos, nei pavojai, bet dabar apie „tuščią žemę“ jis kalbėjo su tokia pagarba, kuri sukėlė Abdului el Kebirui didžiulį nerimą. Bet kuriam kitam žmogui ergas, kuriuo jie keliavo, būtų reiškęs visų kelių pabaigą, visų beprotybių pradžią ir tikrą mirtį. O targi tai buvo tik patogus kelio, kelionės, kuri netrukus iš tikrųjų pasidarys neapsakomai sunki, ruožas. Abdulas el Kebiras tiesiog bijojo įsivaizduoti, kas tam žmogui galėtų būti sunku.

Tuo tarpu Gaselis grūmėsi su savimi, klausdamas savęs, ar nepervertina savo jėgų, nepaisydamas patarimo, - o gal tai buvo įstatymas? - kurį jo tautos žmonės perduodavo iš kartos į kartą, iš lūpų į lūpas: *Saugokis Tikdabros*!

Rub al Chalijus, arabų pusiasalio pietuose, ir Tikdabra, pačioje Sacharos širdyje, buvo dvi nesvetingiausios planetos vietos. Tai reiškė, kad dangiškosios galybės šiuos rajonus paliko sau, kad galėtų į juos siųsti žiauriausių žudikų, vaikžudžių ir prievartautojų sielas. Ten kankinosi amžinai prakeiktos vėlės žmonių, kurie per šventuosius karus atsuko nugarą priešui.

Nuo pat vaikystės Gaselis Sajahas išmoko nekreipti dėmesio į dvasias, šmėklas ar vaiduoklius, bet pažinojo kitų „tuščių žemių“, ne tokių garsių ir baisių nei Tikdabra, ir galėjo įsivaizduoti, kas jų laukia artimiausiomis dienomis.

Jis pažvelgė į kelionės draugą. Iš tikrųjų tyrinėjo jį nuo tada, kai pamatė baimės kibirkštėlę jo akyse, kai jis, Gaselis, prisipažino nužudęs jo sargybinius. Jeigu iškentė tiek metų nelaisvės ir nepasidavė, nusprendęs vėl stoti į kovą, vadinasi, jis drąsus žmogus, apdovanotas nepaprasta ištverme. Bet nepalaužiama kovos drąsa - Gaselis tai gerai žinojo - neturi nieko bendra su ištverme, kuria turi būti apdovanotas žmogus, kad galėtų pasipriešinti dykumai. Su ja nekovojama - ji neįveikiama. Dykumai reikia priešintis ir meluoti, stengtis ją apgauti, gudrumu atimti iš jos savo gyvybę tada, kai ji mano jau turinti ją savo rankose. „Tuščioje žemėje“ reikia būti ne didvyriu iš kūno ir kraujo, o bekrauju akmeniu, nes tik akmenims lemta tapti neatskiriama jos gamtovaizdžio dalimi. Gaselis širdyje baiminosi, kad Abdulas el Kebiras, kaip ir bet kuris kitas žmogus, gimęs ne *imohagu* ir užaugęs ne tarp smėlynų ir akmenų, neturi nė menkiausios galimybės virsti akmeniu.

Gaselis vėl pažvelgė į jį. Šis vyras, be abejo, nebijojo žmonių, bet jį gniuždė bežadė, truputį agresyvi gamtos vienatvė ir tyla. Čia viešpatavo švelnios linijos ir ramios spalvos, čia netykojo žvėrys, nesislapstė skorpionas ar gyvatė, net godus uodas negrasino pavakariais, bet čia viskas dvokė bekvape mirtim, nes šioje aseptiškoje kopų jūroje nebuvo net kvapų, jie išgaravo prieš tūkstančius metų.

Žvelgdamas į begalinę smėlio jūrą, Abdulas el Kebiras ėmė rodyti pirmuosius nerimo ženklus jau tada, kai dar tik laukė sunkiausi išmėginimai. Jo pulsas imdavo beprotiškai daužytis, kai kopdavo į aukščiausias kopas, senus, rausvus ir kaip bazaltas kietus *gurdsus*, o kitapus jų prieš akis atsiverdavo vis tas pats vaizdas, kurį būdavo palikę už nugaros, ir jis burnodavo, kai kupranugariai vėl nusimesdavo nešulius arba griūdavo ant smėlio ir atrodydavo, kad jau niekad neatsikels.

Bet tai buvo tik pradžia.

Jie pastatė palapinę, ir apie vidudienį danguje vėl pasirodė du lėktuvai. Gaselis širdyje džiaugėsi, kad jie skraido ir skraido virš jų galvų nieko nepastebėdami, ir buvo jiems dėkingas - jis suprato, kad jie tarsi akstinas, kurio reikėjo Abdului, nes priminė, kad jam

gresia pavojus, kad jis vėl gali būti uždarytas į kalėjimą, kad jo laukia kitokia mirtis, šlykštesnė ir labiau žeminama, jeigu tik pakliūtų persekiotojams į rankas.

Abu žinojo, kad jeigu jie visiems laikams dingtų Tikdabros „tuščioje žemėje“, virstų legenda, kaip kadaise - Didysis karavanas arba kaip tie narsūs, niekada nepasiduodantys didvyriai. Prabėgtų šimtas metų, jį mylinti tauta prarastų viltį, kad vieną dieną Abdulas el Kebiras grįš iš dykumos, ir tada jo priešai, neturėdami tikros žinios apie jo mirtį, turėtų amžinai kovoti su jo šmėkla.

Lėktuvai trikdė siaubingą tylą ir, palikdami ore benzino kvapą, regis, gaivino prisiminimus. Kai jie nutolo, Gaselis ir Abdulas išlindo laukan ir ėmė stebėti, kaip jie suka ratus danguje tarsi grobio ieškantys maitvanagiai.

– Jie įtaria, kur link mes jojame. Ar nebūtų geriau apsisukti ir bandyti pasprukti kita puse?

Targi lėtai papurtė galvą.

– Jie įtaria, bet tai dar nereiškia, kad mus ras. O jei ras, turės pagauti. Bet to padaryti niekas nedrįs. Dabar dykuma mūsų vienintelis priešas ir sykiu vienintelis sąjungininkas. Dabar galvok tik apie tai, o visa kita pamiršk.

Bet Abdulas el Kebiras nenorėjo pamiršti - jis pirmą kartą gyvenime suvokė, kad iš tikrųjų siaubingai bijo.

8 Harmatanas - karštas šiaurės rytų vėjas Vakarų Afrikoje; smėlio vėtra.

ŠVIESA ČIA BUVO KITOKIA - nemetė jokio šešėlio. Nebuvo jokio daikto, kuris būtų galėjęs mesti bent menkiausią šešėlį ant baltos beribės dykumos. Paskutinės kopos pamažu darėsi plokštesnės ir bemaž išnyko. Dabar jos panėšėjo į vandens ištroškusius liežuvius ar ilgas ir bejėges jūros bangas, beribiame paplūdimyje tysančias prie užgaidžios sienos, kurią Gamta nubrėžė be aiškios priežasties, niekam nepaaiškinusi, kodėl štai čia baigiasi smėlis, o štai ten prasideda lyguma.

Buvo taip tylu, kad Abdulas girdėjo, kaip daužosi jo širdis ir net kaip smilkiniuose tvinksi kraujas.

Jis užsimerkė, veltui stengdamasis išguiti iš galvos tą košmarišką vaizdą, bet jis buvo taip giliai įsirėžęs jo akių tinklainėje, kad tvirtai tikėjo, jog tokia bus ir jo priešmirtinė pasaulio vizija.

Nei kalnų, nei uolų, nei aukštumėlės, tik plati lygi loma, panaši į didžiulį popieriaus lapą, kuriame būtų galima parašyti visas šio pasaulio knygas.

Inšala!

Kodėl Visagalis, visa ko Kūrėjas, panorėjo taip akivaizdžiai parodyti absoliutaus Nieko tikrovę?

Inšala! Tai buvo tik Kūrėjo užgaida. Be jokios abejonės, sukurdamas dykumą dykumoje, Alachas sėkmingai apvainikavo visą savo triūsą.

Gaselis buvo teisus: ten, kur baigėsi kopos, nutyko ir vėjas. Oras išsyk tapo retesnis, ir vos už šimto metrų temperatūra pakilo penkiolika laipsnių. Karštas oras smogė lyg antausis, ir abu vyrai turėjo grįžti atgal pasiieškoti priedangos švelnesnėje smėlio jūroje, kuri iki tos akimirkos jiems atrodė nepakeliama.

Vėl leidosi į kelią, kai saulė jau slėpėsi už horizonto, bet oras netapo vėsesnis, tarsi šioje prakeiktoje vietoje negaliotų paprasti Gamtos dėsniai. Praretėjusi oro masė tapo kone nelaidžia, ir jie jautėsi lyg po stikliniu gaubtu, atskyrusiu „tuščią žemę“ nuo kitos planetos dalies.

Kupranugariai maurojo iš siaubo, nes instinktas juos įspėjo, kad šis kelias tvirta, kieta ir karšta žeme veda ten, kur baigiasi visi keliai.

Sutemus suspindo žvaigždės, ir Gaselis išsirinko vieną kaip orientyrą. Netrukus pasirodė blyškus mėnulis, ir galbūt pirmą kartą nuo amžių pradžios balta vaiduokliška lyguma nutįso šešėliai.

Targi žengė pėstute vienodu žingsniu lyg nejautri mašina, o Abdulas jojo ant aikštingiausio gyvulio, jaunos patelės, kurios dar, regis, nebuvo palietęs nei nuovargis, nei troškulys, ir kai pieninė šviesa ėmė plauti nuo dangaus žvaigždes, Gaselis sustojo pirmas,

suklupdė gyvulius ir ištiesė virš jų platų kupranugario vilnos dangalą.

Po valandos Abdulas el Kebiras pasijuto dūstąs, jo plaučiams ėmė trūkti oro.

– Vandens! - sušuko maldaujamu balsu.

Gaselis atsimerkė ir lėtai papurtė galvą.

– Aš mirsiu!..

– Ne.

– Bet aš mirsiu!..

– Nejudėk! Gulėk ramiai, kaip kupranugaris. Kaip aš. Tegu tavo širdis nusiramina ir ramiai dirba savo darbą, o plaučiai tegu įtraukia kuo mažiau oro. Ir apie nieką negalvok.

– Tik gurkšnelį! - vėl ėmė maldauti. - Tik vieną gurkšnelį...

– Bus blogiau. Atsigersi pavakare.

– Pavakare! - pasibaisėjo Abdulas. - Iki vakaro dar aštuonios valandos!

Bet jis suprato, kad maldauja veltui, užsimerkė, pabandė susiimti, atpalaiduoti kiekvieną raumenį ir negalvoti nei apie vandenį, nei apie dykumą, nei apie jį apėmusį siaubą, lyg kokia gyva būtybė įsitaisiusį paširdžiuose.

Pamėgino susikaupti taip, kad jo protas ir siela visiškai apleistų kūną ir paliktų jį vieną, atsišliejusį į kupranugarį, kaip, suprato, elgiasi targi, kuris, regis, jau buvo viską užmiršęs ir pavirtęs akmeniu. Ir tarsi stebėjo save iš šalies, suskilusį į dvi dalis: viena buvo tarsi liudininkė, visiškai svetima troškuliui, karščiui ir dykumai, kita - tuščias karkasas, žmogaus kūno apvalkalas, nesugebantis nei jausti, nei kentėti.

Ir nors jam nepavyko visiškai užmigti, jis įstengė pabėgti į labai tolimas vietas; į praėjusius laimingesnius laikus. Prisiminė savo sūnus, kuriuos matė paskutinį kartą, kai jie buvo dar visai maži, ir kurie dabar tikriausiai jau tapo suaugusiais vyrais ir turėjo savo vaikų.

Jo galvoje tikrovė mišo su visokiausiais vaizdiniais ir fantazija, neišdildomas, didžiausią įspūdį palikusias gyvenimo scenas keitė kitos, regis, dar tikroviškesnės, nors jos buvo tik jo nežabotos vaizduotės vaisius.

Du kartus pabudo, išsigandęs, kad tebėra kalinys, ir dar labiau išsigando, kad laisvas, nes jo karceris dabar buvo virtęs pačiu didžiausiu kalėjimu Žemėje.

Prieš jo akis visada buvo targi, tarsi nejudanti, beveik nekvėpuojanti statula, ir jis žiūrėjo į jį stengdamasis suprasti, kas jis per žmogus ir kokius jausmus jam žadina.

Jis jo bijojo. Bijojo ir sykiu gerbė; jautėsi dėkingas, kad jį išlaisvino, ir tikriausiai buvo viena iš labiausiai savimi pasitikinčių dorų ir nuostabių būtybių, kokios jam niekada neteko pažinti, bet tarp jų stovėjo savotiška kliūtis - tie keturiolika lavonų.

O gal juos skyrė tik rasė ir kultūra? Argi Gaselis nekalbėjo, kad pakrantės gyventojas

niekada neišmoks pažinti targi nei priimti jo papročių?

Tuaregai vieninteliai iš islamiškųjų tautų, ištikimai besilaikančių Mahometo nurodymų, skelbia lyčių lygybę, ir jų moterys niekada nesidengia veido šydu kaip vyrai, o iki vedybų mėgaujasi visiška laisve. Jos niekam neatsiskaito už savo veiksmus, net tėvams ar būsimajam vyrui, mat vadovaujasi savo jausmais ir dažniausiai pačios jį išsirenka.

Visoje dykumoje tuaregai garsėja viengungių šventėmis, kurias jie vadina *ahalais*. Vakare vaikiniai ir merginos susirenka prie laužo, groja *amzalu*, vienstygiu instrumentu, ir šoka iki paryčių. Tam tikru metu moteris paima patinkančio vyro delną ir nupiešia tik tuaregams suprantamą piešinį. Taip jos leidžia suprasti, kokios meilės norėtų šią naktį.

Paskui kiekviena pora dingsta tamsoje, ant minkšto smėlio pasitiesia baltą *gandurą* ir pagal delne nupieštus ženklus patenkina savo geismus.

Tradicijų besilaikančiam arabui, pavydžiai saugančiam busimosios žmonos nekaltybę ar dukters garbę, tokie papročiai peršokdavo paprasto skandalo ribas. Abdulas žinojo, kad tokiose šalyse kaip Saudo Arabija, Libija, taip pat kai kuriuose jo šalies rajonuose už tai tokie nusikaltėliai mažų mažiausiai uždaužomi akmenimis arba jiems nukirsdinama galva.

Bet savo moterų teisę į lytinį gyvenimą arba teisę rengtis taip, kaip jos nori, ar turėti savo balsą sprendžiant šeimos reikalus tuaregai *imohagai* jau gynė vos tik pradėjus plačiai plisti Mahometo mokymui, kai religinis fanatizmas buvo nepaprastai griežtas.

Jau nuo neatmenamų laikų, vos tik pasirodžiusi Žemėje, ši tauta sugebėjo priimti tai, kas jai buvo siūloma geriausia, ir atmetė viską, kas buvo nepriimtina jos laisvei ir būdui, ir nors žinojo, kad ji nesuvaldoma, Abdulas el Kebiras būtų buvęs laimingas ir didžiavęsis, jei ji būtų išsirinkusi jį savo vadovu. Gal tuaregai būtų priėmę jį ir supratę tai, ką jis norėjo jiems duoti, ir niekada nebūtų jo išdavę ar leidę išduoti kitiems, nes kai šie žmonės prisiekdavo ištikimybę *amenokalui*, toji ištikimybė būdavo stipresnė už mirtį.

Tačiau pakrantės gyventojai, kurie jį, Abdulą el Kebirą, lyg pamišę sveikino už tai, kad jis sugebėjo išvyti prancūzus ir pirmą kartą padovanoti nepriklausomą tėvynę ir sykiu suteikti pagrindą didžiuotis savimi, nesugebėjo tesėti savo ištikimybės priesaikos ir, vos tik pajutę pavojų, pasislėpė tamsiausiuose savo lūšnelių užkaboriuose.

– O ką reiškia būti socialistu? - pirmą naktį paklausė jį Gaselis, kai juodu dar norėjo kalbėtis ir jojo vienas šalia kito ant linguojančių į šalis kupranugarių.

– Tai reiškia siekti, kad teisingumas būtų vienodas visiems.

– Ar tu socialistas?

– Daugmaž.

– Manai, kad visi *imohagai* ir net jų tarnai - lygūs?

– Prieš įstatymą - taip!

– Aš kalbu ne apie įstatymą. Aš noriu žinoti, ar lygūs ponai ir tarnai.

– Taip, tam tikru atveju lygūs. - Jis norėjo išsakyti savo požiūrį per daug nerizikuodamas. - Jūs, tuaregai, esate paskutinė pasaulio tauta, kuri dar turi vergų ir dėl to nesigėdija. Tai neteisinga.

– Aš neturiu vergų, tik tarnus.

– Tikrai? O ką tu darai, jei vienas pabėga ir nenori daugiau tau dirbti?

– Pagaunu jį, nuplaku botagu ir parsivedu atgal. Jis gimė mano namuose, gėrė mano vandenį, aš jį maitinau ir globojau, kai jam to reikėjo. Kokią teisę jis turi visa tai pamiršti ir išeiti, nors tuo metu man jau nebereikalingas?

– Teisę į savo laisvę. Argi tu sutiktum būti kito žmogaus tarnu vien todėl, kad jis tave maitino, kai tu buvai dar vaikas? Kiek ilgai turi mokėti skolą?

– Tai ne tas atvejis. Aš gimiau *imohagu*, o jie gimė *akli*.

– O kas nusprendė, kad *imohagas* geresnis už *akli*?

– Alachas. Jei būtų kitaip, jis nebūtų jų padaręs bailiais, tinginiais ir tarnais. O mūsų - drąsiais, garbingais ir išdidžiais.

– Po paraliais! - sušuko Abdulas. - Tu fanatiškesnis už fašistą!

– O kas yra fašistas?

– Tas, kuris skelbia, kad viena rasė pranašesnė už kitą.

– Tada aš fašistas.

– Tikrai fašistas, - pareiškė Abdulas. - Nors esu tikras, kad jei iš tikrųjų žinotum, kas yra fašistas, visai nenorėtum juo būti.

– Kodėl?

– Tai ne toks dalykas, kurį būtų galima paaiškinti sėdint ant kupranugario, linguojančio į šalis tarsi būtų girtas... Bus geriau, jei apie tai pakalbėsim kita proga.

Bet kitos progos nebuvo, ir Abdulas buvo tikras, kad galimybė apie tai pasikalbėti mąžta sulig kiekviena diena. Juos vis labiau sekino nuovargis, karštis ir troškulys, ir norint ištarti bent vieną žodį reikėjo nežmoniškų pastangų.

* * *

Kai Abdulas el Kebiras pagaliau išsibudino, Gaselis jau buvo sutvarkęs stovyklą ir vėl krovė mantą ant kupranugarių. Galva parodė į ketvirtąjį ir tarė:

– Šiąnakt reikės jį papjauti. Jis privilios maitvanagius, o šie - lėktuvus. Ir tada jie aptiks mūsų pėdsakus.

– Maitvanagiai nedrįs skristi į „tuščią žemę“. - Gaselis pripylė mažą alavinį kaušą vandens ir padavė Abdului. - Maitvanagiams čia per karšta.

Abdulas godžiai išgėrė vandenį ir vėl padavė targi indą, bet Gaselis jau buvo stipriai užrišęs *gerbę.*

– Daugiau nėra.

– Negi čia viskas? - nustebo Abdulas. - Man net nesušlapo gerklė.

Gaselis vėl parodė į kupranugarį.

– Šiąnakt atsigersi jo kraujo. Ir pavalgysi mėsos. Rytoj prasideda ramadanas.

– Ramadanas? - pakartojo nustebęs Abdulas. - Ar tu manai, kad tokiomis sąlygomis mudu turime laikytis pasninko?

Būtų galėjęs iš bet ko lažintis, kad targi šypsosi.

– O kas dar geriau galėtų laikytis pasninko nei mes? - paklausė jis. - Ir kur rasi geresnę vietą mūsų kančioms pateisinti?

Kupranugariai jau buvo ant kojų, ir Gaselis ištiesė ranką, padėdamas Abdului atsistoti.

– Keliaujam! - paragino. - Kelias ilgas.

– Kiek dienų truks ši kančia?

Gaselis papurtė galvą.

– Nežinau. Prisiekiu, kad nežinau. Melskimės, kad Alachas ją sutrumpintų, bet net jis neturi galios sumažinti dykumos. Kokią sukūrė, tokia ir liks.

* * *

Vyresnysis seržantas Malikas el Haideri dar sykį energingai papurtė galvą ir tarė:

– Niekas nepasisems vandens nei iš šito šulinio, nei iš jokio, esančio už penkių šimtų kilometrų aplink, kol nesužinosiu, kur slepiasi Gaselio Sajaho šeima.

Senis bejėgiškai gūžtelėjo pečiais.

– Jie iškeliavo. Nugriovė savo stovyklą ir iškeliavo. Kaip mes galim žinoti kur?

– Jūs, tuaregai, visada žinote, kas dedasi dykumoje. Vos tik išgaišta kupranugaris ar suserga ožka, žinia tuojau pat perduodama iš lūpų į lūpas. Aš nežinau, kaip jūs tai darot, bet taip yra. Tu laikai mane kvailiu, jei nori, kad patikėčiau, jog visa šeima su savo *chaimomis*, gyvuliais, vaikais ir vergais gali persikraustyti iš vieno dykumos krašto į kitą taip, kad niekas nepastebėtų.

– Jie iškeliavo.

– Kur?

– Nežinau.

– Turėsi sužinoti, jei nori vandens.

– Mano gyvuliai išgaiš, o šeima mirs iš troškulio.

– Tai ne mano kaltė, - tarė seržantas Malikas ir taip kelis kartus pirštu bakstelėjo jam į krūtinę, kad senis vos neišsitraukė kardo. - Vienas iš taviškių - šlykštus žudikas! Jis nužudė daug mano vyrų - kareivių, kurie jus saugo nuo banditų, ieško vandens, kasa šulinius ir valo juos, kad neužaktų. Rizikuodami savo gyvybe, jie ieško dykumoje pasiklydusių karavanų. - Malikas kelissyk papurtė galvą. - Ne, jūs neturėsit teisės nei į vandenį, nei į gyvybę, kol aš nerasiu to Gaselio Sajaho.

– Gaselis dabar ne su savo šeima.

– Iš kur žinai?

– Todėl, kad jūs ieškot jo Tikdabros „tuščioje žemėje“.

– Mes galim klysti. Jei per porą dienų jo nerasim, jis bus grįžęs pas savuosius. - Jo balso tonas pasikeitė - tapo susitaikėliškas ir įtikinamas. - Mes nenorim skriausti jo šeimos. Mes neturim nieko nei prieš jo žmoną ar vaikus! Mums reikia tik jo, mes jo tik palauktume... Anksčiau ar vėliau jis pasirodys.

Senis papurtė galvą.

– Nepasirodys, - atrėžė jis. - Jei lauksit jo arti, jis niekada nepasirodys, nes geriau už visus pažįsta dykumą. - Patylėjęs kalbėjo toliau: - Ir nei kovotojams, nei kareiviams nedera painioti moterų ir vaikų į vyrų kovas. Tai tradicija, turinti įstatymo galią, ir sena kaip pasaulis.

– Klausyk, seni! - Dabar Maliko balsas buvo griežtas, šaižus ir grėsmingas. - Aš čia atėjau ne pamokslų klausyti! Tas kiaulė - tenubaudžia jį Alachas! - mano panosėj nužudė kapitoną, pagrobė gubernatorių, perpjovė gerkles vargšams miegantiems vaikinams ir mano, kad gali tyčiotis iš visos šalies. To nebus. Prisiekiu, to nebus! Tad pagaliau apsispręsk!

Senis atsistojo ir netaręs nė žodžio nuėjo nuo šulinio. Dar jam nežengus nė penkių žingsnių, Malikas sušuko:

– Ir prisimink, kad mano vyrai nori valgyti! Kiekvieną dieną mes paaukosim po vieną tavo kupranugarį, o sąskaitą galėsi nusiųsti naujajam gubernatoriui į El Akabą!

Senolis stabtelėjo, bet neatsisuko, ir sunkiu žingsniu nuklapsėjo prie savo vaikų ir gyvulių.

Malikas mostelėjo kareiviui negrui.

– Ali!

Šaukiamasis greitai priėjo.

– Klausau, seržante!

– Tu juodaodis, kaip ir to bepročio vergai. Jis nieko nepasakys, nes yra targi ir mano, kad visam laikui susiteps savo garbę, bet *akli* mėgsta malti liežuviais. Jiems patinka išsipasakoti, ką žino, be to, kai kurie norės prasimanyti pinigų ir sykiu ištraukti savo šeimininką iš keblios padėties. - Malikas truputį pagalvojo, paskui tarė: - Šiąnakt nuneši jiems truputį vandens ir maisto, tarsi jie būtų nuo tavęs. Žinai, savotiškas kraujo brolių solidarumas... Bet negrįžk be informacijos, kurios man reikia!

– Jeigu įtars, kad atėjau pas juos kaip šnipas, tuaregai gali mane papjauti.

– Bet jei nepapjaus, būsi kapralas! - Malikas įbruko jam į delną porą suglamžytų banknotų. - Pasistenk juos įtikinti!

Seržantas Malikas gerai pažinojo tuaregus, kaip ir jų vergus. Vos tik pradėjo snausti, staiga prie savo palapinės išgirdo žingsnius.

– Seržante! - kažkas sušuko.

Jis iškišo galvą laukan ir visai nenustebo išvydęs besišypsantį negro veidą.

– Jie Huailos kalnų *gueltoje*. Netoli Achmedo el Ainino9, morabito, kapo.

– Ar žinai tą vietą?

– Aš nežinau, bet man paaiškino, kaip ją rasti.

– Ar toli?

– Pusantros dienos kelio.

– Įspėk kapralą. Iškeliausim auštant.

Negras dar plačiau išsišiepė.

– Dabar aš kapralas, - priminė Malikui, pabrėždamas kiekvieną žodį.

Malikas taip pat nusišypsojo.

– Taip. Dabar tu kapralas. Pasirūpink, kad viskas būtų parengta prieš patekant saulei... ir atnešk man arbatos penkiolika minučių prieš žygį.

* * *

Lakūnas vėl papurtė galvą.

– Klausykit, leitenante, - pakartojo jis. - Mes perskridome šias kopas mažiausiai šimto metrų aukštyje. Būtume pastebėję paskutinę žiurkę, jeigu toje prakeiktoje vietoje būtų žiurkių, bet ten nieko nebuvo. Visiškai nieko! - dar sykį pakartojo. - Ar įsivaizduojate, kokius pėdsakus smėlyje palieka kupranugariai? Jeigu būtų praėję, būtume matę.

– Nebūtumėt, jeigu tuos kupranugarius veda targi, - tvirtai atsakė Rachmanas. - Juoba jei

jis - mūsų ieškomas žmogus! Jis pasistengs, kad kupranugariai eitų ne vorele, o vienas prie kito, kad jų kanopos nepaliktų gilių pėdsakų kopų smėlyje. Beje, šis smėlis toks minkštas, kad nereikia nė valandos, ir vėjas užpusto visus pėdsakus. - Jis nutilo, visi sužiuro į jį. - Tuaregai keliauja naktį ir sustoja tik auštant. Jūs niekad nepakylat anksčiau nei aštuntą, vadinasi, ergą jie pasiekė apie vidurdienį... Po keturių valandų smėlyje nelieka jokio kupranugario pėdsako.

– O keturi kupranugariai ir du vyrai? Kur slepiasi jie?..

– Nagi, kapitone! - sušuko Rachmanas, skėstelėdamas rankomis. - Juk būtent jūs kasdien praskrendat virš šių kopų! Virš šimtų, tūkstančių, gal milijonų kopų! Ir dar norit mane įtikinti, kad jose negalėtų pasislėpti ištisa armija? Juk užtenka lomelės, šviesios spalvos audeklo, ant jo - trupučio smėlio, ir viskas! Pašvilpk...

– Sutinku... - nusileido kapitonas. - Jūs visiškai teisus. Bet ko norit iš mūsų? Kad ir toliau veltui švaistytume laiką ir degalus? Juk mes niekada jų nerasim! Niekada!

Leitenantas mostelėjo ranka, kad lakūnai nusiramintų, paskui priėjo prie didelio rajono žemėlapio ant angaro sienos.

– Ne, - pareiškė jis. - Aš nenoriu, kad grįžtumėte į ergą, noriu, kad nuskraidintumėt mane į tikrą „tuščią žemę“. Jeigu mano skaičiavimai teisingi, jie jau turi būti pasiekę lygumą. Ar ten galima nutūpti?

Lakūnai susižvelgė, buvo matyti, kad pasiūlymas jų nenudžiugino.

– Ar žinot, koks karštis būna lygumoje? - paklausė vienas.

– Taip, - atsakė leitenantas. - Vidudienį smėlis gali įkaisti iki aštuoniasdešimt laipsnių.

– O ar žinot, ką tai reiškia tokiems seniems ir prastai prižiūrimiems lėktuvams kaip mūsiškiai? Gali perkaisti variklis, o ką jau kalbėti apie sūkurius, oro duobes, kurių neįmanoma numatyti, bet svarbiausia - lėktuvas gali užsidegti. Žinoma, mes galim nutūpti, bet rizikuojam niekada nepakilti. Arba jį susprogdinti sukiodami degimo raktelį... - Lakūnas mostelėjo ranka leisdamas suprasti, kad tvirtai apsisprendė. - Aš atsisakau skristi.

Buvo akivaizdu, kad draugas jam pritaria. Bet Rachmanas nepasidavė.

– O jeigu turime įsakymą iš aukščiau? - paklausė jis netikėtai tyliai. - Ar žinot, ko ieškom?

– Taip, - atsakė lakūnas. - Girdėjom kažkokių gandų, bet tai politikų reikalai, jie neturėtų į juos painioti kariškių. - Jis plačiu mostu parodė į žemėlapį. - Jei man bus įsakyta nutupdyti lėktuvą bet kurioje dykumos vietoje, aš tai padarysiu nedvejodamas nė minutės, kai mes su kuo nors kariausime arba kai mus užpuls priešas. Bet nieko nedarysiu, kad sumedžiočiau Abdulą el Kebirą, nes jis pats niekada to manęs nepaprašytų.

Leitenantas Rachmanas neteko žado ir paslapčiom žvilgtelėjo į mechanikus, kurie plūkėsi pačiame plataus angaro gale, ruošdami mašinas skrydžiui.

– Taip kalbėti pavojinga, - perspėjo.

– Žinau, - atsakė lakūnas. - Bet manau, kad po tiekos metų jau galime sakyti tai, ką jaučiame. Jeigu Abdulo el Kebiro nesučiupsite Tikdabroje, o aš manau, kad tai padaryti bus sunku, jis labai greitai grįš, ir išmuš valanda, kai kiekvienas iš mūsų turės apsispręsti, kieno jis pusėje.

– Galima pamanyti, kad jūs džiaugiatės jo neradę.

– Mano užduotis buvo jo ieškoti, ir aš ieškojau, kaip tik galėjau. Ne mano kaltė, kad neradom. Atvirai sakant, man darosi baisu pagalvojus, kas gali atsitikti! Abdulo laisvė reikštų šalies padalijimą, susipriešinimą, gal net pilietinį karą, o to niekas netrokšta savo žmonėms.

Kai netrukus leitenantas Rachmanas paliko angarą ir grįžo į savo būstinę, jis vis dar mąstė apie tuos žodžius. Juk pirmą kartą buvo garsiai prabilta apie tai, ko visi paniškai bijojo: apie pilietinį karą, apie šalies skilimą į dvi priešiškas stovyklas. Ir viskas - dėl vieno žmogaus: Abdulo el Kebiro.

Po daugiau nei šimto metų kolonijinio viešpatavimo šios šalies žmonės dar nebuvo susiskirstę į aiškiai apibrėžtas socialines klases, į labai turtingus turtuolius ir labai vargingus vargšus. Čionykštis gyvenimas dar neatitiko klasikinių išsivysčiusių šalių sistemos: kapitalizmas - vienoje pusėje, proletariatas - kitoje, ir abu įnirtingai besigrumiantys dėl savo idealų pranašumo. Šios šalies žmonėms, kurių septyniasdešimt procentų buvo neraštingi ir nuo neatmenamų laikų įpratę prie vergystės, buvo svarbiausia vadovų charizma, gebėjimas įtikinti ir aidas, kurį širdyje pažadina jų pasakyti žodžiai.

Rachmanas žinojo - Abdulas el Kebiras turi visus šansus laimėti. Jo kilnus ir atviras veidas įkvėpė pasitikėjimą, o iškalba galutinai nulėmė, kad žmonės ėmė sekti jį visur, kur tik jis pasirodydavo - juk jis galų gale tesėjo savo pažadą: išlaisvino tautą iš kolonializmo ir išvedė į laisvę.

Gulėdamas lovoje, leitenantas Rachmanas išsiblaškęs žiūrėjo į seno ventiliatoriaus orasraigtį, nors ir besisukantį visu greičiu, bet, regis, tik veltui plakantį orą. Leitenantas klausė savęs, kaip jis pasielgs, kai ateis laikas rinktis.

Jis prisiminė, koks Abdulas el Kebiras buvo jaunystėje, kai tapo jo herojumi, ir kaip jo portretais buvo nukabinėjęs visas sienas, paskui prisiminė gubernatorių Hasaną ben Koufrą, visą jo kliką, ir suprato, kad jis jau apsisprendęs prieš daugelį metų.

Tada pagalvojo apie targi, tą keistą žmogų, kuris metė iššūkį troškuliui bei mirčiai, ir taip skaniai iš jo pasijuokė. Pabandė įsivaizduoti, kur jis, ką veikia šią akimirką ir apie ką kalbasi su Abdulu, kai po ilgo žygio juodu atsigula pailsėti.

„Nežinau, kodėl juos persekioju, - pagalvojo leitenantas, - juk, teisybę pasakius, aš taip pat mielai su jais pabėgčiau...“

Jie atsigėrė kupranugario kraujo, pavalgė jo mėsos. Gaselis jautėsi stiprus ir žvalus, kupinas energijos, pasirengęs be baimės susitikti su „tuščia žeme“, bet nerimą jam kėlė bendrakeleivį apėmusi klaiki panika. Jis buvo nugrimzdęs tarsi į letargą, ir kiekvieną rytą, kai tik patekėdavo saulė ir pamatydavo tą patį vaizdą, jo akyse Gaselis išvysdavo didžiulę neviltį.

– Tai neįmanoma! Neįmanoma! - tokie buvo paskutiniai žodžiai, kuriuos Gaselis išgirdo iš jo lūpų.

Gaselis padėjo jam nulipti nuo kupranugario ir nutempė į šešėlį. Duodamas atsigerti, turėjo palaikyti galvą tarsi išsigandusiam vaikui, vis klausdamas savęs, kur dingo jo jėgos ir kokią pragaištingą įtaką jam padarė beribė dykuma.

Jis senas, nuolat sau kartojo Gaselis. Pirma laiko susenęs žmogus, pastaruosius gyvenimo metus praleidęs tarp keturių sienų, todėl dabar neįstengiantis nieko kito daryti, tik galvoti.

Kaip jam paaiškinti, kad didieji sunkumai dar prieš akis? Juk jie dar turi vandens ir tris kupranugarius, kurių kraujo gali atsigerti. Tik po kelių dienų jų akyse ims sproginėti keistos, panašios į tūkstančius saulių kibirkštėlės - neabejotinas ženklas, kad jiems iš tikrųjų ima trūkti vandens, bet kelias dar ilgas, labai ilgas, ir jiems reikės tvirtos valios, jėgų ir neįveikiamo noro išgyventi tik už viltį, kad jų pastangas apvainikuos sėkmė.

Saugokis Tikdabros!

Jis neįstengė prisiminti, kada pirmą kartą išgirdo šį perspėjimą. Gal dar būdamas motinos pilve? Bet dabar jis čia, kažkurioje Tikdabros vietoje, tampantis su savimi žmogų, pamažu virstantį šešėliu, o jis, Gaselis Sajahas, Medžiotojas, Kel Tagelmusto *imohagas*, būtų galėjęs įveikti Tikdabrą vienas, su keturiais kupranugariais. Būtų pirmas, jo šlovė aidėtų nuo vieno dykumos krašto iki kito, o vardas eitų iš lūpų į lūpas kaip legenda, bet jis velka nepakeliamą naštą, tarsi grandines, kurias kai kurie šeimininkai pririša savo maištingiems vergams prie kojų. Su tokia našta, tai yra su išsekusiu žmogumi, kuris mažiau nei per savaitę pasijuto nugalėtas, - nei jis, nei joks kitas dykumos targi niekur nenueitų.

Gaseliui buvo aišku, kad ateis valandėlė, kai turės rinktis - ar Abdulą nušauti, išvaduoti nuo kančių ir gelbėtis pats, ar kentėti iki galo ir mirti kartu su juo pačia siaubingiausia mirtimi.

Pats paprašys, kad nužudyčiau, tarė sau. Kai nebeištvers, ims maldauti, kad nušaučiau, ir man neliks kitos išeities...

Telieka viltis, kad nebūtų per vėlu.

Jeigu jo svečias pats paprašytų jį nušauti, jis turėtų teisę patenkinti jo norą. Nuo tos akimirkos nusimestų atsakomybės naštą ir tada jam niekas netrukdytų pamėginti išsigelbėti.

Penkios dienos, suskaičiavo mintyse. Po penkių dienų dar sugebėsiu susitvarkyti. Jei jis

ištvers ilgiau, bus per vėlu abiem.

Gaselis suprato patekęs į labai keblią padėtį: viena vertus, jis turi išgelbėti savo draugą dar nepraradusį jėgų, neleisti užgesti jo vilčiai ir apskritai daryti viską, kad tik jį išgelbėtų.

Antra vertus, akivaizdu, jog viena diena ar valanda pailgintas to žmogaus gyvenimas viena diena ar valanda sumažina jo galimybes išsigelbėti.

Dėl savo fizinės būklės ir dėl to, kad buvo neįpratęs, Abdulas el Kebiras išgerdavo tris kartus daugiau vandens nei Gaselis. Vadinasi, targi galimybės išgyventi be Abdulo padidėtų keturis kartus.

Gaselis stebėjo, kaip jis neramiai miega, kartais murmėdamas nesuprantamus žodžius, plačiai išsižiojęs, tarsi gaudydamas orą, kurio nenori priimti plaučiai. Gaselis padarytų gerą darbą, jeigu padėtų savo bendrakeleiviui nugrimzti į amžiną miegą ir apsaugotų jį nuo busimųjų dienų siaubo ir vargo. Argi Abdulas ne ramiau numirtų, jeigu jo širdyje dar rusentų mažytė iliuzija, kad jis laisvas, ir viltis, kad juodu dar peržengs sieną?

Sieną? Kokią sieną?

Ji turi kažkur būti, kažkur priekyje, o gal jau už nugaros, tik niekas pasaulyje negali jos aptikti, nes Tikdabros „tuščia žemė“ negali pakęsti jokio žmogaus, juoba leisti, kad ją kirstų kažkokia siena.

Juk ji pati siena.

Siena tarp šalių ir regionų ir net tarp gyvenimo ir mirties. Ji rodė žmonėms jų pačių sienas, ir Gaselis suprato, kad jis savotiškai myli „tuščią žemę“, jam patinka, kad atsidūrė joje savo valia ir galbūt yra pirmasis žmogus nuo amžių pradžios, kuris gali sąmoningai išbandyti, ką reiškia mesti iššūkį dykumų dykumai.

– Aš tave nugalėsiu, - sušnabždėjo prieš kietai užmigdamas. - Aš įveiksiu tave visiems laikams ir padarysiu galą tavo legendai!

Bet jau įmigęs girdėjo, kaip jo galvoje kažkoks balsas kartoja ir kartoja: *Saugokis Tikdabros*!, ir tada iš tamsos išniro Lailos pavidalas; ji paglostė jam veidą, davė atsigerti vandens iš giliausio šulinio ir padainavo į ausį, kaip dainavo tą naktį, kai jo delne nubrėžė keistus ženklus, kuriuos skaityti moka tik tuaregai.

Laila!

Laila! Ji malė sorų kruopas, bet greitai pakėlė didžiules tamsias akis į raukšlių išvagotą Suilemo veidą. Senis parodė į uolos viršūnę, aukštai iškilusią virš *gueltos*, ir ištarė vieną vienintelį žodį:

– Kareiviai!

Iš tikrųjų tai buvo kareiviai, jie leidosi iš visų pusių su šauti paruoštais ginklais, tarsi

pasirengę pulti pavojingiausią priešo poziciją, o ne vargingą klajoklių stovyklą, kurioje gyveno tik moterys, seniai ir vaikai.

Laila akimirksniu suprato, kas čia dedasi, ir, atsigręžusi į Suilemą, griežtu, prieštaravimo nepripažįstančiu balsu, įsakė:

– Slėpkis! Tavo šeimininkas turi žinoti, kas atsitiko.

Senis valandėlę dvejojo, bet pakluso, nubėgo tarp *chaimų* ir *šeribų* ir prasmego mažutės lagūnos nendryne.

Tada Laila pasišaukė visus vyro vaikus, moteris ir tarnus, paėmė savo mažąjį ant rankų ir išdidi bei tvirta palaukė, kol vyras, kuris, regis, vadovavo kareivių būriui, atsistos priešais ją.

– Ko ieškai mano stovykloje? - paklausė, nors atsakymą žinojo iš anksto.

– Gaselio Sajaho. Ar pažįsti jį?

– Jis mano vyras. Bet čia jo nėra.

Seržantas su malonumu apžiūrinėjo gražią, išdidžią ir drąsią targi moterį. Ji buvo be veidą dengiančio šydo, jos krūtų ir stiprių kojų neslėpė jokia stora ir sunki skara. Jau daug metų, nuo tada, kai atvyko į dykumą, Malikas nebuvo stovėjęs taip arti tokios moters ir turėjo gerai pasistengti, kad surinktų mintis ir nusiramintų. Vos šypsodamasis, atsakė:

– Pats žinau, kad čia jo nėra. Jis labai toli. Tikdabroje.

Išgirdusi tokį grėsmingą pavadinimą, krūptelėjo, bet greitai susitvardė, kad niekas negalėtų pasakyti, jog bent sykį matė targi moterį išsigandusią.

– Jei žinai, kur jis, ko čia atėjai?

– Kad apsaugočiau... Turėsi eiti su mumis, nes tavo vyras tapo pavojingu nusikaltėliu, ir valdžia bijo, kad jūsų neužpultų pasipiktinusi minia.

Laila norėjo nusikvatoti iš šito žmogėno kvailumo, bet tik plačiai mostelėjo ranka, rodydama į apylinkes.

– Minia? - pakartojo. - Kokia minia? Per dvi dienas kelio nesurastum nė gyvos dvasios.

Malikas el Haideri nenatūraliai šyptelėjo. Per ilgą laiką pirmą kartą pasijuto laimingas ir pralinksmėjo.

– Dykumoje žinios skrenda kaip vėjas, - tarė. - Ir tu tai žinai. Greitai jie bus čia, ir mes norime išvengti susidūrimų, galinčių sukelti genčių karą... Todėl jūs eisit su mumis.

– O jei neisim?

– Priversim jėga. - Jis apmetė žvilgsniu stovyklą. - Čia visi?

Visi tyliai linktelėjo, ir jis mostelėjo ranka.

– Gerai. Važiuojam!

Laila apsižvalgė aplink.

– Mes turime išardyti palapines.

– Palapinės liks čia! Mano žmonės lauks tavo vyro.

Pirmą kartą Laila, regis, prarado savitvardą. Jos balsas atrodė pasikeitęs, vos maldaujantis.

– Bet tai viskas, ką turim!

Malikas paniekinamai nusijuokė.

– Tikrai ne kaži kas, - tarė jis. - Bet ten, kur keliausit, neprireiks nė to. - Kiek pagalvojęs, paaiškino: - Turi suprasti, kad negali keliauti per dykumą apsikrovusi antklodėm, kilimais ir puodais kaip skudurininke. - Jis davė ženklą vienam iš savo vyrų. - Važiuojam! Ali, tu liksi čia su keturiais vyrais. Jau žinai, ką turi daryti, kai pasirodys targi.

Po ketvirčio valandos Laila atsigręžė ir iš aukštai metė paskutinį žvilgsnį į lomelę su *gueltos* vandeniu, į *chaimas, šeribas*, į ožkų aptvarą ir į žemės kampelį šalia nendryno, kur ganėsi kupranugariai. Visa tai - ir vyras - buvo viskas, ką ji turėjo šiame gyvenime, be kūdikio, kurį laikė ant rankų, ir ją suėmė baimė, kad jau niekada nepamatys nei namų židinio, nei vyro. Ji atsisuko į šalia stovintį Maliką ir paklausė:

– Ko tu iš tikrųjų iš mūsų nori? Niekada nemačiau, kad moterys, seniai ir vaikai būtų painiojami į vyrų ginčus. Tokia jau silpna tavo kariuomenė, kad kovoje prieš Gaselį tau prireikė mūsų?

– Jis turi kai ką, kas mums labai svarbus, - pasigirdo atsakymas. - O dabar mes turime tai, kas svarbu jam... Mes tik naudojamės jo metodais, ir jis turi būti mums dėkingas, kad dar niekam neperpjovėm gerklės miegant. Norime jam pasiūlyti mainus: vieną vyrą už visą šeimą.

– Jei tas vyras - jo svečias, jis nesutiks. Tai draudžia mūsų įstatymas.

– Jūsų įstatymo jau nebėra! - Malikas el Haideri atsisėdo ant akmens ir užsirūkė. Tuo tarpu nedidelis kareivių būrys su belaisviais nuo uolėtos kalvos ėmė leistis žemyn, link lygumos, kur jų laukė pora sunkvežimių. - Jūsų įstatymas, sukurtas vien tuaregų naudai ir patogumui, neturi galios prieš valstybės įstatymus. - Jis papūtė cigaretės dūmų debesį Lailai į veidą. - Tavo vyras to nenorėjo suprasti geruoju, todėl dabar turime jam paaiškinti piktuoju. Niekas negali elgtis taip, kaip pasielgė jis, prisidengdamas savo tradicijomis ir pasinaudodamas tuo, kad dykuma mums per didelė, bet vieną dieną jis grįš ir turės už tai atsakyti. Jei norės pamatyti laisvą žmoną ir vaikus, turės pasiduoti ir stoti prieš teismą.

– Jis niekada nepasiduos, - tvirtai atkirto Laila.

– Tada pratinkis prie minties, kad niekada nebūsi laisva!

Ji pratylėjo, metė ilgesingą žvilgsnį į nendryną, kur tūnojo pasislėpęs Suilemas, paskui,

tarsi atgręždama nugarą visai savo praeičiai, apsisuko ir ėmė leistis įkandin savo šeimos į lygumą.

Malikas el Haideri surūkė iki galo cigaretę, sutrikęs kurį laiką žiūrėjo į siūbuojančias moters šlaunis, paskui su pasišlykštėjimu nusviedė nuorūką ir neskubėdamas leidosi į kelią.

TAI JIS PAMATĖ VOS PRAŠVITUS ir pamanė, kad jį apgavo akys, bet juo jie ėjo artyn, juo labiau tapo aišku, kad ten, priekyje, kažko esama, tik jis negalėjo pasakyti, kas dūluoja glūdžioje it stiklas lygumoje.

Ėmė kaitinti saulė. Jis žinojo, kad reikia sustoti ir įsirengti stovyklą, kol dar nepargriuvo jau nuo vidurnakčio šlubčiojanti kupranugarė, bet smalsumas buvo stipresnis: Gaselio raginami, gyvuliai įtempė paskutines jėgas ir netrukus iki paslaptingos vietos liko vos kilometras kelio.

Užtiesė antklode gyvulius ir vyrą, kuris buvo virtęs niekam nereikalingu balastu, įsitikino, kad viskas gerai, ir ėmė žingsniuoti, stengdamasis išlikti ramus ir neiššvaistyti paskutinių jėgų, nors iš tikrųjų norėjo pasileisti bėgte ir kuo greičiau atsidurti toje vietoje.

Nuėjus du šimtus metrų, jo dvejonės baigėsi: ten, baltoje lygumoje, šviesi dėmė buvo ne kas kita, o sauso oro išdžiovintas, todėl nė kiek nepasikeitęs ir virtęs mumija didžiulio pabalnoto kupranugario skeletas.

Gaselis apžiūrėjo jį iš arti. Didžiuliai dantys buvo atsikišę nuo liūdnos mirties šypsenos, akių obuoliai sukritę į akiduobes, pro vietomis sutrūkinėjusią odą buvo matyti tuščias vidus.

Kupranugaris klūpojo; ilgas ištiestas kaklas gulėjo ant smėlio ir, regis, žiūrėjo ten, iš kur atėjo Gaselis, tai yra į šiaurės rytus; vadinasi, jis atkeliavo iš pietryčių, mat prieš nugaišdami iš troškulio, nevilties apimti kupranugariai visada stengiasi žūtbūt pasiekti savo kelionės tikslą.

Gaselis nežinojo, džiaugtis ar liūdėti. Tai buvo mehario skeletas. Jis trikdė vienodą gamtovaizdį, kuris jį supo daugybę dienų, bet jei gyvulys baigė savo kelionę čia, vadinasi, ten, iš kur atėjo, taip pat nėra nė lašelio vandens.

Netrukus nugaiš ir šlubčiojanti kupranugarė. Beveik už kilometro nuo šios vietos taip pat virs mumija, ir du negyvėliai žiūrės vienas į kitą nieko nematydami, tarsi du pusės savo nueito kelio simboliai. Savo mirtimi vargšės dykumos būtybės čia, Tikdabros „tuščioje žemėje“, sujungė šiaurę ir pietus. Tai kokia viltis liko jam, Gaseliui, kuris turi žingsniuoti į priekį su dviem išsekusiais kupranugariais ir pasidavusiu žmogumi, kurio gyvybę vargais negalais dar stengiasi palaikyti?

Į šituos klausimus nenorėjo atsakyti, nes atsakymą jau žinojo. Jis tik klausė savęs: kas gi buvo tas baltojo mehario šeimininkas ir kur jis nuėjo?

Apžiūrėjo odą ir ant smėlio gulinčius kaukolės likučius. Bet kurioje kitoje dykumos dalyje būtų galėjęs apskaičiuoti, ar ilgai gyvulys gulėjo negyvas, tačiau čia, kur taip karšta ir sausa, žemėje, kur niekada nebuvo iškritęs nė vienas lietaus lašas ir negyveno jokia būtybė, gyvulys galėjo išgaišti prieš trejus metus ar prieš šimtmetį.

Tai buvo mumija, o apie mumijas Gaselis nieko nežinojo.

Jis pajuto, kaip ima slėgti karštis, ir grįžo atgal.

Dėkingas atsigulė šešėlyje ir kruopščiai apžiūrėjo Abdulo el Kebiro veidą - vyras šnopavo sunkiai gaudydamas orą.

Gaselis perrėžė kupranugarei kaklą ir davė Abdului atsigerti jos kraujo, paskui sugirdė kone pašvinkusį skrandžio skystį, kurio skardiniame dubenėlyje buvo likę ne daugiau nei per penkis pirštus. Apsidžiaugė, kad Abdulas tebeguli be sąmonės, antraip nebūtų tokios bjaurasties prarijęs, ir visai rimtai pagalvojo: ar jis galėtų nuo to vėmalo numirti, nepratęs kaip tuaregai gerti beveik pašvinkusio vandens?

Tai juk tas pat, ar mirti nuo *jo*, ar iš troškulio, tarė sau Gaselis. Bet jei ištvers, tai padės jam pasijusti truputį geriau.

Atsigulė ketindamas užmigti, bet šįkart miegas neatėjo iškart, kaip paprastai būdavo po ilgos varginančios kelionės. Jam nedavė ramybės negyvo kupranugario skeletas, baisiai vienišas dykumos viduryje, ir jis stengėsi įsivaizduoti tą pamišėlį targi, metusį iššūkį Tikdabrai ir iš Gao arba Tambuktu iškeliavusį į šiaurę ieškoti oazių.

Meharis tebebuvo pabalnotas, bet pakeliui pametė balną ir krovinį, matyt, jo šeimininkas mirė anksčiau už jį, ir gyvulys toliau ėjo vienas. Jis ieškojo išsigelbėjimo, bet nerado. Ir tuaregai, ir beduinai prieš mirtį savo gyvulius nubalnoja pagerbdami juos už tarnystę. Jeigu šio mehario šeimininkas to nepadarė, vadinasi, negalėjo.

Tikriausiai šią naktį ar kitą dieną kur nors lygumoje rasiu jo lavoną ir jo akiduobės taip pat žvelgs į šiaurės rytus, tarsi ieškodamos bekraštės lygumos pakraščio.

Bet Gaselis rado ne vieną lavoną, o šimtus! Užkliuvo už jų tamsoje, o jų pavidalus aiškiai pamatė prieblandoje, kurią skleidė fantasmagoriška tekančio mėnulio šviesa. Kai išaušo nauja diena, jis nustebo, kad aplink jį ir toli toli, kiek tik užmato akys, guli daugybė žmonių ir gyvulių mumijų, ir tą akimirką Gaselis Sajahas, Kel Tagelmusto *inmučaras*, savo gentainių vadinamas Medžiotoju, suprato, kad jis - pirmasis žmogus, suradęs Didžiojo karavano likučius.

Vedlių ir varovų lavonus dengė tik drabužių skivytai. Daugelis rankose spaudė ginklus ar tuščias *gerbas*. Tarp gyvulių kuprų dar buvo galima atpažinti saulės išblukintus tuaregų balnus. Kupranugarių kamanos buvo padengtos sidabru ir auksu, jie buvo apkrauti nuo laiko suirusiais ryšuliais ir pakais, todėl jų brangus turinys gulėjo pabiręs ant kieto smėlio.

Čia buvo dramblių ilčių, juodmedžio statulėlių, šilko audinių, kurie suirdavo vos prisilietus, aukso bei sidabro monetų, o turtingiausių pirklių kapšai tikriausiai buvo pilni deimantų. Tai buvo legendinis Didysis karavanas, sena visų dykumos svajotojų svajonė. Apie tokius lobius nebūtų drįsusi godoti net Šachrezada.

Jis rado jį, bet žiūrėdamas nepatyrė jokio džiaugsmo, tik didžiulį nerimą. Ir neįveikiamą

baimę, nes žvelgdamas į tų varganų būtybių mumijas ir matydamas jų veiduose siaubą ir kančią, pasijuto taip, tarsi po dešimties, dvidešimties, o gal šimto, tūkstančio ar milijono metų žiūrėtų į save: į pergamentu virtusią savo odą, į niekur nežvelgiančias tuščias akiduobes ir pražiotą, dejonių ir aimanų perkreiptą burną, maldaujančią bent lašelio vandens.

Ir Gaselis pravirko. Pirmą kartą gyvenime Gaselis Sajahas apraudojo kitus žmones, ir nors suprato, kad tai kvaila ir beprasmiška, nes jie mirė prieš daugelį metų, žvelgdamas į juos ir suvokdamas paskutinių jų gyvenimo akimirkų didybę jis neatlaikė ir išorinis jo kiautas suaižėjo.

Pasistatė palapinę tarp lavonų, atsisėdo ir ėmė į juos žiūrėti, klausdamas savęs, kuris iš jų - jo dėdės Gaselio, mitinio kario ir nuotykių ieškotojo, pasamdyto saugoti karavaną nuo plėšikų, bet neįstengusio apsaugoti nuo tikrojo priešo - dykumos.

Gaselis praleido visą dieną mirusiųjų draugijoje nesudėdamas bluosto. Tai buvo pirmoji jų draugija nuo tada, kai kelyje juos pasivijo mirtis. Gaselis meldė, kad jų sielos, gal amžinai klajojančios šiose apylinkėse, padėtų jam išvengti tokio tragiško likimo ir parodytų kelią, kurio nesugebėjo rasti būdamos gyvos.

Ir mirusieji kalbėjosi su juo savo beliežuvėmis burnomis ir į smėlį sugrūstomis kaulėtomis rankomis. Jos neįstengė jam pasakyti tikrojo kelio, tačiau be galo ilga mumijų eilė, nusidriekusi toli į pietryčius, šaukte šaukė, kad kelias, kuriuo jis ir jie ėjo, - klaidingas ir veda į daugybę vienatvės bei troškulio dienų be jokios galimybės grįžti atgal.

Gaseliui liko tik viena viltis: pasukti į rytus, tada į pietus, kad įsitikintų, jog eidamas šia kryptimi jis greičiausiai pasieks „tuščios žemės“ pakraščius.

Gaselis gerai pažinojo tuaregų karavanų vadovus ir buvo įsitikinęs: jeigu kuris suklysdavo pasirinkęs ne tą kryptį, vis tiek jos laikydavosi iki galo, nes suprasdavo praradęs erdvės, atstumo ir vietos jausmą ir jam nelikdavo kitos išeities, tik žygiuoti į priekį ir viltis, kad instinktas atves iki vandens. Karavanų vedliai tuaregai vengdavo pasukti į šalį, jei būdavo ne visai įsitikinę, kur juos nuves kelias, nes iš tūkstantmetės patirties žinojo, kad dykumoje niekas taip nesmukdo dorovės ir neišvargina žmonių kaip klajojimas be aiškaus tikslo iš vienos vietos į kitą. Todėl Didžiojo karavano vedlys, dėl niekam nežinomų aplinkybių atsidūręs nepažįstamame „tuščios žemės“ pasaulyje, nusprendė ir toliau nekeisti krypties. Jis vylėsi, jog Alachas padarys viską, kad kelionė būtų trumpesnė nei iš tikrųjų.

Ir šit dabar jis guli čia, išdžiovintas saulės, duoda Gaseliui pamoką, ir šis dėkingai ją priima.

Atėjo vakaras, ir vos tik saulė liovėsi įnirtingai deginti lygumą, Gaselis paliko mažo prieglobsčio teikiamą paunksnę ir prisipylė krepšį sunkių auksinių monetų bei didelių deimantų. Ir nė nesusimąstė, kad apiplėšia mirusiuosius. Pagal nerašytą dykumos įstatymą viskas priklauso tam, kuris pirmas rado lobį, nes Rojun patekusios sielos ten ir taip

rasiančios visus trokštamus turtus, o prakeiktos sielos tų, kurie, nelaimei, liko šioje žemėje, vargu ar turi teisę visą amžinybę klaidžioti su prikimštais maišais.

Paskui Gaselis visą vandenį sugirdė Abdului - šis net neįstengė atsimerkti ir padėkoti - ir jauniausiai kupranugarei, vienintelei, dar įstengsiančiai bent porą dienų pastovėti ant kojų. Pats atsigėrė paskutinio gyvulio kraujo ir, pririšęs senąjį vyrą prie balno, vėl leidosi į kelią, šįsyk palikęs šešėlį teikiančią antklodę, kuri būtų tik papildoma našta, nes Gaselis gerai žinojo, kad jie nesustos nei dieną, nei naktį. Jis turėjo vienintelę viltį, kad ir jis, ir jo gyvulys pajėgs eiti tol, kol ištrūks iš šito pragaro.

Gaselis pasimeldė už save, už Abdulą ir mirusiuosius, metė paskutinį žvilgsnį į mumijų armiją, dar sykį pasitikrino kryptį ir leidosi į kelią. Kupranugarę vedėsi už pavadžio. Gyvulys neišleido jokio nepasitenkinimo garso, įsitikinęs, kad gali išsigelbėti tik aklai pasitikėdamas priekyje žingsniuojančiu žmogumi.

Gaselis nežinojo, ar tai buvo trumpiausia, ar ilgiausia jo gyvenimo naktis - jo kojos žengė savaime, o antgamtiška valios jėga dar sykį pavertė jį akmeniu, tik šįsyk jis tapo vienu iš dykumos klajojančių akmenų, panašus į tuos akmens luitus, kurie paslaptingai klydinėja lygia vietove palikdami siaurą pėdsaką, ir niekas niekada neįstengė aiškiai pasakyti, kas juos traukia: magnetinės jėgos, amžinai pasmerktųjų sielos ar Alacho užgaidos.

KAPRALAS ABDELIS OSMANAS atmerkė akis ir iškart ėmė keikti savo likimą. Saulė jau kabojo virš horizonto ir kepino žemę, arba, teisingiau pasakius, baltą, kietą, kone suakmenėjusį lygumos smėlį. Toje lygumoje, stovykloje, jie jau gyveno šešias dienas, kęsdami tokį nepakeliamą karštį, kokio kapralas neprisiminė, nors dykumoje buvo ištarnavęs trylika metų.

Jis truputį pakreipė galvą į šoną ir ėmė stebėti storulį Kaderą, kuris sunkiai alsuodamas bruzdėjo per miegus, tarsi nesąmoningai grumdamasis, kad tik ilgiau išliktų sapnų pasaulyje ir nereikėtų grįžti į šlykščią tikrovę.

Įsakymas buvo kategoriškas: „Jūs liekat čia ir stebit „tuščią žemę“, kol jus pakeis. Tai gali būti rytoj, po mėnesio ar po metų, bet jei pajudėsit iš vietos, būsit sušaudyti!“

Netoli buvo šulinys su nešvariu dvokiančiu vandeniu, nuo kurio visi viduriavo, ir nedidelis medžioklės plotelis tarp „tuščios žemės“ ir hamados su uolienomis, dygliakrūmiais ir išdžiūvusiomis upėmis - veržlios ir nesutramdomos, tikriausiai prieš tūkstančius metų jos savo vandenis plukdė į tolimąjį Nigerį ar dar tolimesnį Čadą. Geras kareivis - buvo manoma, kad jie kaip tik tokie - turėjo išgyventi panašiomis aplinkybėmis ir ištverti, kiek reikia. Kad tokioje vietovėje ir tokiame nepakeliamame karštyje jie gali išprotėti - nieko nedomino. Tie, kurie davė tokį įsakymą, tikriausiai Sacharos niekada nebuvo matę nei iš toli, nei iš arti.

Prakaito lašas, pirmasis tądien, nusirito vešliais kapralo ūsais ir nubėgo kaklu žemyn, plaukuotos krūtinės link. Prastai nusiteikęs Osmanas atsisėdo ant nešvarios antklodės ir prisimerkęs liūdnai nužvelgė baltą lygumą.

Staiga jam nudiegė širdį. Jis griebė žiūronus ir įsmeigė akis į tašką tolumoje, beveik priešais jį. Paskui nekantriai šūktelėjo:

– Kaderai! Kaderai! Nagi greičiau budinkis, prakeiktas šunsnuki!

Rubuilis Mohamedas Kaderas nenorom atsimerkė, bet neįsižeidė, nes pažinojo kapralą jau daugelį metų ir buvo įpratęs, kad tas neįstengia ištarti jo vardo be švelnaus keiksmažodžio.

– Kas, po velnių, darosi?

– Pats pažiūrėk ir pasakyk, ar čia ne tas...

Padavė jam žiūronus, ir pusiaugulom, pasirėmęs ant alkūnių, Kaderas nukreipė juos į tą pusę, į kurią rodė kapralas. Ramiai atsakė:

– Vyras ir kupranugaris.

– Ar esi tikras?

– Tikras.

– Negyvi?

– Regis, taip.

Kapralas Abdelis Osmanas atsistojo, užlipo ant džipo galo, atsirėmė į kulkosvaidį ir stengdamasis nedrebėti vėl pažvelgė pro žiūronus.

– Tu teisus, - pagaliau pripažino. - Vyras ir kupranugaris. - Tylėdamas apsižvalgė aplink. - Kito nematyt.

– Nesistebiu... - pratarė dručkis ir ėmė ramiai lankstyti antklodes, ant kurių miegojo, ir pakuoti mažą viryklėlę, ant kurios juodu virdavosi arbatą ir ruošdavo valgį. - Tik keista, kaip jam pavyko čia atkėblinti.

Osmanas dvejodamas pažvelgė į jį.

– O ką darysim dabar?

– Ką gi dar? Eisim jo gaudyt.

– Tas targi pavojingas. Pasiutusiai pavojingas.

Kaderas, jau viską sudėjęs į mašiną, mostelėjo ranka į kulkosvaidį, į kurį buvo atsirėmęs jo draugas.

– Tu nusitaikai, o aš vairuoju. Kai tik jis sukrutės, suvarpysi jį kulkomis.

Kapralas pagalvojo, paskui ryžtingai linktelėjo.

– Tai geriau, nei čia sėdėt ir laukti... Jeigu jis iš tikrųjų negyvas, šiandien galėsim iš čia nešdintis! Tad pirmyn!

Jis užtaisė ginklą, o apsipylęs prakaitu storulis Mohamedas Kaderas atsisėdo prie vairo, pavažiavo į priekį ir ėmė sukti tiesiai ten, kur gulėjo žmogus ir gyvulys. Likus maždaug trims šimtams metrų, Kaderas atidžiai apsidairė ir paėmė žiūronus. Tuo tarpu kapralas nenuleido akių nuo gulinčio žmogaus.

– Be jokios abejonės! Čia targi!

– Negyvas?

– Kai taip apsitaisęs, negali žinoti, kvėpuoja ar ne. O štai kupranugaris negyvas. Jau pradėjęs pampti...

– Ar galiu šauti į tą paršą?

Mohamedas papurtė galvą. Kapralas buvo aukštesnio rango, bet jis, Kaderas, be abejo, buvo protingesnis, be to, visame pulke garsėjo ramybe, šaltakraujiškumu ir kietu kailiu. - Būtų geriau paimti gyvą. Gal tada papasakotų, kas nutiko Abdului el Kebirui... Vadui patiktų. Gal mus net paaukštintų.

– Gal... - nenoriai pritarė dručkis, mat visai nenorėjo būti paaukštintas ir užsikrauti dar daugiau pareigų. - Arba duos mėnesį atostogų El Akabe.

Kapralas, regis, apsisprendė.

– Gerai... privažiuok arčiau!

Likus penkiasdešimčiai metrų iki targi, jie įsitikino, kad jis neturi jokio ginklo, jo rankos plačiai išskėstos, o aiškiai matomi delnai atversti į viršų. Tikriausiai pargriuvo už dešimties metrų iki kupranugario. Ir, regis, net tada, kai jį apleido jėgos, tebeketino eiti savo keliu.

Pagaliau džipas sustojo likus septyniems metrams iki targi. Kulkosvaidis buvo nutaikytas tiesiai jam į krūtinę, ir jei jis būtų krustelėjęs, būtų buvęs suvarpytas kulkų. Mohamedas Kaderas iššoko iš mašinos, pasiėmė automatą ir, ratu apėjęs negyvą kupranugarį, kad neatsidurtų kapralo Osmano šūvio linijoje, priėjo prie targi. Jo turbanas buvo pasmukęs, kone užkritęs ant nešvaraus veido.

Dručkis prispaudė automato vamzdį prie gulinčio targi pilvo, bet vyras nė nekrustelėjo, neišleido jokio garso. Tada sudavė automato buože ir pasilenkė, norėdamas išgirsti, ar plaka širdis.

Sėdėdamas savo poste už kulkosvaidžio, kapralas nekantriai paklausė:

– Kas yra? Jis gyvas ar miręs?

– Labiau miręs nei gyvas... Vos alsuoja ir visiškai išsekęs iš troškulio. Jei neduosim jam vandens, neištvers nė šešių valandų.

– Apžiūrėk jį!..

Kaderas kruopščiai jį apžiūrėjo.

– Jis neginkluotas, - patvirtino, paskui nutilo, atrišo odinį krepšį ir išpylė ant kieto smėlio krūvą monetų ir deimantų.

– Po perkūnais! - sušuko jis.

Kapralas Abdelis Osmanas iššoko iš džipo, mitriai atsidūrė prie bičiulio ir ištiesė ranką į monetas ir į krūvą ant žemės gulinčių brangakmenių.

– Kas čia? Šitas kalės vaikas labai turtingas!.. Beprotiškai turtingas!

Dručkis Mohamedas Kaderas pasidėjo šalia ginklą ir viską vėl atsargiai supylė į odinį krepšį. Nepakeldamas akių, tarė:

– Taip, bet šitą dalyką žino tik jis. - Jis patylėjo. - O dabar - ir mes.

– Ką nori pasakyti?

Storulis pažvelgė kapralui tiesiai į akis.

– Nebūk kvailys! Jei grąžinsim jį gyvą, gausim mėnesį atostogų, bet kai jis atsigaus, pareikalaus savo brangenybių, ir vadas iškart sužinos, kas jas turi. - Valandėlę patylėjo,

paskui pridūrė: - O kas būtų nutikę, jei būtume kelias valandas pavėlavę ir radę lavoną?

– Ar tu galėtum leisti žmogui taip numirti?

– Mudu darom jam paslaugą, - gynėsi Kaderas. - Kaip manai, ką jie jam padarys, kai po viso to, ką prisidirbo, pateks jiems į rankas? Pridaužys basliu, perleis per siaubingą kankinimų mėsmalę ir pakars. Argi ne taip?

– Tai ne mano reikalas. Aš atlieku savo pareigą. - Jis ištiesė ranką ir patraukė į šoną šydą, dengiantį be sąmonės gulinčio targi veidą. - Pažvelk! Tai jis. - Ar nori jį nužudyti?

Mohamedas nenorom pažvelgė į žmogaus veidą. Buvo nusėtas šašų, išsekęs ir susiraukšlėjęs, ir jį dar labiau sendino balta pasišiaušusi barzda. Mohamedas norėjo iškart nusukti akis į šalį, bet kaži kas patraukė jo dėmesį. Staiga jis sušuko:

– Bet čia ne targi! Čia Abdulas el Kebiras!

Jis griebėsi ginklo, tarsi šis atradimas būtų jį įspėjęs apie pavojų, bet tą akimirką nuaidėjo du šūviai. Kapralas Abdelis Osmanas ir kareivis Mohamedas Kaderas pašoko į orą, tarsi jiems būtų smogusi nematoma ranka, ir sukniubo - pirmasis ant Abdulo el Kebiro, antrasis - veidu į smėlį.

Keletą sekundžių tvyrojo tyla. Kapralas sunkiai pakreipė galvą, išvydo savo draugo veidą su skyle kaktoje, pajuto stiprų skausmą priešskrandyje, bet vis dėlto įstengė apsiversti ant nugaros, veidu į dangų, kad galėtų apsižvalgyti ir surasti šaulį.

Bet nieko nepamatė. Lyguma atrodė begalinė kaip visada, nyki ir lygi, be jokio kauburėlio, už kurio galėtų pasislėpti snaiperis, bet prieš savo akis, kurios pamažu ėmė blaustis, išvydo pusnuogį, krauju išsitepusį pavidalą, panašų į būtybę iš kito pasaulio. Tai buvo liesas, stiprus vyras, tvirtai spaudžiantis kumštyje ginklą ir, regis, išniręs iš išsipūtusio kupranugario pilvo.

Trumpai nuvėręs žvilgsniu ir įsitikinęs, kad jis nekelia jokio pavojaus, priėjo prie sužeistojo, paspyrė į šalį dručkio automatą ir nuskubėjo prie džipo, karštligiškai paieškojęs susirado gertuvę su vandeniu ir, nenuleisdamas akių nuo sužeistojo, ėmė gerti.

Jis gėrė ir gėrė. Vanduo sruvo per kaklą ir krūtinę, jis rijo jį užsikosėdamas ir springdamas, bet gėrė toliau, tarsi metų metus negėręs, paskui, išččiulpęs paskutinį lašą, skambiai atsiraugėjo ir valandėlei atsirėmė į atsarginį ratą, kad šiaip taip atsikvapstytų.

Tada paėmė kitą gertuvę, priėjo prie Abdulo el Kebiro, pakėlė jo galvą ir kaip sugebėdamas pagirdė, nors pro šalį vandens nubėgo kur kas daugiau, nei pateko į gerklę.

Paskui sudrėkino jam veidą, atsisuko į sužeistąjį ir paklausė:

– Nori vandens?..

Kapralas Osmanas linktelėjo.

Targi priėjo prie jo, paėmė už pažastų, nutempė prie džipo, paguldė mašinos šešėlyje, padavė gertuvę ir padėjo atsigerti. Metęs žvilgsnį į žaizdą krūtinėje, iš kurios

burbuliuodamas veržėsi kraujas, papurtė galvą.

– Manau, mirsi... - tarė. - Tau reikia gydytojo, bet čia arti jo nėra.

Osmanas vėl linktelėjo ir vos apversdamas liežuvį paklausė:

– Tu Gaselis, tiesa? Turėjau to nepamiršti ir prisiminti šitą seną medžiotojo gudrybę. Bet mane suklaidino drabužiai, turbanas ir šydas.

– Toks buvo mano sumanymas.

– Iš kur sužinojai, kad čia pasirodysim?

– Pastebėjau jus dar apyaušriu ir turėjau laiko pasiruošti.

– Ir papjovei kupranugarį.

– Šiaip ar taip, būtų nugaišęs.

Kapralas užsikosėjo, ir iš burnos kampučio ištryško kraujo srovelė. Iš skausmo ir nevilties užsimerkė. Kai atmerkė akis, ranka parodė į krepšį, gulintį šalia dručkio.

– Radai Didįjį karavaną? - paklausė.

Gaselis linktelėjo ir parodė sau už nugaros.

– Jis ten, už trijų dienų kelio.

Kapralas vargais negalais pajudino galvą. Gal jam buvo sunku tuo patikėti, o gal iš nuostabos, kad Didžiojo karavano esama iš tikrųjų? Paskui užsimerkė ir ėmė sunkiai alsuoti. Daugiau neištarė nė žodžio ir po dešimties minučių mirė.

Gaselis nė nekrustelėjo, tik klūpojo priešais jį ir pagarbiai žiūrėjo, kaip kapralas iš paskutiniųjų grumiasi su mirtimi, ir kai tik pamatė, kad jo galva nusviro ant krūtinės, atsistojo ir įsirėžęs nutempė Abdulo el Kebiro kūną į džipo galą.

Truputį pailsėjo, nes turėjo padėti per daug pastangų, nuvilko be sąmonės gulinčiam Abdului savo drabužius, nutraukė šydą bei turbaną ir apsirengė.

Tada pasijuto mirtinai pavargęs. Vėl atsigėrė vandens, atsigulė džipo šešėlyje šalia negyvo kapralo Osmano ir iškart užmigo.

Po trijų valandų jį pažadino pirmųjų maitvanagių sparnų vasnojimas. Vieni jau buvo įlindę į negyvo kupranugario vidurius, kiti ėmė artintis prie mirusio kareivio.

Gaselis pažvelgė į dangų ir pamatė apie tuziną maitvanagių. Čia buvo „tuščios žemės“ pakraštys ir, tarsi kažkas būtų mosavęs burtininko lazdele, didžiuliai paukščiai staiga išnirdavo iš dygliakrūmių ir artimiausios hamados krūmokšnių.

Paukščiai kėlė jam nerimą. Ore ratus sukantys maitvanagiai buvo matomi už daugelio kilometrų, o jis nežinojo, kur gali būti kitas patrulis.

Gaselis apžiūrėjo smėlį. Atrodė kietas, ir nors džipe buvo kirtiklių ir lazdų, jis žinojo

neįstengsiąs iškasti tokios duobės, kurioje tilptų du vyrai ir kupranugarė. Vėliau apžiūrėjo Abdulo veidą. Dabar jis kvėpavo lengviau, bet, atrodė, sąmonę atgaus negreit. Dar sykį jį pagirdė. Tada pamatė du pilnus bidonus, vieną benzino kanistrą ir daugybę maisto. Ilgai mąstė apie susidariusią padėtį. Buvo aišku, turi kuo greičiau iš čia dingti, bet nežinojo, kaip paleisti džipo variklį. Jam atrodė, kad toji mašina - tik niekam nereikalinga geležies laužo krūva.

Bandė prisiminti. Leitenantas Rachmanas vairavo panašią transporto priemonę, ir Gaselis buvo atkreipęs dėmesį, kaip jis sukioja vairą čia į vieną, čia į kitą pusę, kaip elgiasi su pedalais ir kaip judina juodu bumbulu papuoštą svertą.

Atsisėdo ant vairuotojo sėdynės ir ėmė mėgdžioti kiekvieną leitenanto judesį: sukiojo vairą, vieną po kitos spaudė stabdžių sankabas, kuro ar akceleratoriaus pedalus, čia į vieną, čia į kitą pusę lenkė juodą bumbulą, bet variklis tylėjo.

Jokio garso. Jis suprato, kad šie judesiai reikalingi vairuojant, bet pirma reikia kažką padaryti, kad pradėtų veikti variklis.

Pasilenkęs įdėmiai apžiūrėjo visus tuos svertukus, raktelius, mygtukus ir valdymo pulto padalas. Nuspaudė džipo signalą ir išgąsdino maitvanagius. Jam pavyko sudrėkinti vandeniu priekinius stiklus ir tą vandenį bematant išskirstė du švytuojantys stiklo valytuvai, bet taip trokštamo variklio riaumojimo ir šįsyk neišgirdo.

Pagaliau pamatė į spyną įkištą raktelį. Ištraukė jį, bet nieko neįvyko, tad įkišo atgal. Nieko. Pabandė jį pasukti. Mechaninė pabaisa sučiaudėjo, susipurtė ir nutilo.

Gaselio akys nušvito - jis suprato, kad elgiasi teisingai. Viena ranka pasukęs raktelį, kita kaip pamišęs ėmė sukioti vairą, bet rezultatas buvo toks pat: variklis kostelėjo, susipurtė ir nutilo. Pabandė paleisti variklį rakteliu ir pavarų svirtimi. Tada rakteliu ir pedalu ir galop - rakteliu ir dešiniuoju pedalu. Variklis krioktelėjo ir ėmė pašėlusiai suktis. Gaselis truputį atleido pedalą ir patenkintas pastebėjo, kad variklis nesustojo ir tyliai tebeburzgia. Padrąsintas sėkmės, pabandė stabdį, pavarą, akceleratorių, rankinio stabdžio svirtį, šviesų jungiklį ir greičių dėžę. Kai jau buvo praradęs viltį, mašina staiga šoko į priekį, užpakaliniai ratai pervažiavo kapralą Osmaną ir už trijų metrų sustojo.

Nepatenkinti maitvanagiai suvasnojo sparnais.

Gaselis viską pakartojo iš pradžių. Šįkart pavažiavo dar du metrus. Plūkėsi su mašina iki pavakarių, ir kai pagaliau nusprendė viską mesti, nuo maitvanagių ir lavonų jį teskyrė ne daugiau nei šimtas metrų.

Jis pavalgė ir atsigėrė. Iš galėtų, vandens ir medaus susitaisė sriubos, vargais negalais sumaitino ją Abdului el Kebirui ir, vos tik sutemo, pasitiesė ant žemės antklodę, susirietė ir kietai įmigo.

Šįkart Gaselį pažadino ne maitvanagiai, o hienų ir šakalų urzgimas, - jie nepasidalijo

dvėsenos, - todėl jis pakirdo prieš pat aušrą. Kelias minutes, kurios jam pasirodė labai ilgos, klausėsi, kaip pešasi maitvanagiai, kaip stiprūs žandikauliai traiško kaulus ir kaip plyšta nuo lavono draskoma oda.

Hienų Gaselis nekentė. Bjaurėjosi maitvanagiais ir šakalais, bet hienos jam kėlė neįveikiamą pasibjaurėjimą nuo tada, kai, būdamas mažas berniukas, dar beveik vaikas, vieną rytą pamatė, kad jos surijo ką tik atvestą ožiuką ir jo motiną. Hienos - šlykštūs dvokiantys žvėrys, susikūprinę, bailūs, išdavikiški, nešvarūs ir žiaurūs - susimetusios į krūvą, jos gali net užpulti beginklį žmogų. Gaselis dažnai klausdavo savęs, kam tokius šlykštalus Alachas paleido į žemę, bet atsakymo niekada neišgirsdavo.

Priėjo prie Abdulo ir įsitikino, kad jis kietai įmigęs, o kvėpavimas normalus. Dar sykį pagirdė, paskui atsisėdo šalia laukti naujos dienos, mąstydamas apie tai, kad jis, Gaselis Sajahas, įeis į istoriją kaip žmogus, pirmasis įveikęs Tikdabros „tuščią žemę“. Ir galbūt vieną dieną žmonės sužinos, kad jis pagaliau surado Didįjį karavaną.

Didysis karavanas! Jeigu jo vedliai būtų truputį pasukę į pietus, būtų išsigelbėję, bet Alachas to nenorėjo. Jis vienas žino, už kokias baisias nuodėmes nubaudė tuos žmones, kad jie susilaukė tokio siaubingo likimo. Jis - gyvybės ir mirties valdovas, ir Gaseliui nieko daugiau neliko, tik paklusti Jo valiai ir padėkoti, kad šį kartą buvo jam atlaidus, leido išsigelbėti pačiam ir išgelbėti svečią.

Inšala!

Gaselis manė, kad dabar jis kitoje šalyje ir jam negresia pavojus, bet kareiviai tebebuvo jo priešai ir, regis, nesiliovė jo persekioję.

Ir kaip nuo jų pabėgti? Paskutinį kupranugarį rijo maitvanagiai, ir turės praeiti keletas dienų, kol Abdulas el Kebiras įstengs žengti bent žingsnį. Atitolinti pavojų galėjo tik tas metalo gabalas, ir Gaselis baisiausiai niršo dėl savo bejėgiškumo ir neišmanymo.

Paprasti kareiviai, apskuręs beduinas ir net vergai *akli*, praleidę bent kelis mėnesius su prancūzais, sugebėdavo paleisti daug didesnį kledarą nei šitas, pavyzdžiui, cemento prikrautą sunkvežimį, bet jis, Gaselis Sajahas, visų pripažintas kaip protingas, drąsus ir gudrus *inmučaras*, stovi prieš šią sudėtingą nenuspėjamą mašiną kaip vaikas!

Daiktai visada buvo jo priešai, jis nekentė jų, ir jis, klajoklis, tenkinosi ne daugiau nei dviem tuzinais, todėl širdyje instinktyviai jų kratėsi. Kaip laisvam medžiotojui, jam užteko savo ginklų, ožkos kailio gertuvės ir jojamojo kupranugario pakinktų. Tomis dienomis, kurias praleido El Akabe laukdamas tinkamos akimirkos, kai galės pagrobti gubernatorių Ben Koufrą, staiga susidūrė su trikdančiu pasauliu. Tada jis pamatė tuaregų, susiviliojusių daiktais, kurių anksčiau jie nežinojo ir kurie jiems nebuvo reikalingi, o šit dabar tapo būtini kaip vanduo ar kaip oras. Ypač automobilis, kuriuo žmonės be akivaizdžios priežasties važinėja iš vienos vietos į kitą, ir Gaselis spėjo, jog dabar jis tikriausiai tapo pačiu būtiniausiu daiktu. Dabar jaunieji klajokliai nepatenkinti, kad jų tėvai dienų dienas ir

mėnesių mėnesius neskubėdami ir nesijaudindami kulniuoja per lygumas, žinodami, kad kažkur kelio pabaigoje jų laukia likimas ir, kad ir kaip lėtai jie keliautų, tas pats likimas lauks jų per amžių amžius!

Argi ne keista likimo ironija? Gaselis, kuris taip nekentė daiktų, taip juos niekino ir bjaurėjosi visų rūšių mechaninėmis priemonėmis, dabar guli prie vienos iš tų mašinų, nuo kurios priklauso jo ir svečio likimas, keikia save dėl baisaus neišmanymo ir jaučia, kad spyriais nesugebės jos išjudinti ir priversti riedėti per lygumą ranka pasiekiamos laisvės link.

Išaušo rytas. Gaselis išvaikė hienas ir šakalus, bet maitvanagiai tebeskrido pulkų pulkais, tarsi maras apkėsdami dangų. Jie suka ratus, stipriais snapais drasko gyvulio ir dviejų žmonių kūnus - o juk tie padarai dar prieš dvidešimt keturias valandas buvo kupini gyvybės - ir krankdami skelbia pasauliui, kad čia, hamados pakraštyje, kur prasideda „tuščia žemė“, žmogus dar kartą sukėlė tragediją.

– ŠIOJE ŽYGIO LOVOJE, ant kurios tu dabar sėdi, maždaug tą pačią valandą, kai visi miegojo, tavo vyras perpjovė gerklę mano kapitonui ir dar labiau apsunkino savo gyvenimą.

Laila instinktyviai norėjo atsikelti, bet seržantas šiurkščiai uždėjo ranką jai ant peties ir neleido.

– Aš tau nedaviau leidimo stotis, - tarė jis. - Turi apsiprasti su mintimi, kad čia, Adore, niekas neturi teisės nė krustelėti be mano leidimo. Bent tol, kol bus atsiųstas naujas karininkas.

Malikas perėjo kambarį, atsisėdo į seną supamąją kėdę, kurioje amžiną atilsį Kalebas el Fasi skaitydamas kasdien praleisdavo ištisas valandas, ir, nenuleisdamas akių nuo moters, ėmė lėtai suptis.

– Tu labai graži, - pagaliau tarė prikimusiu balsu. - Gražiausia iš visų kada nors matytų targi moterų... Kiek tau metų?

– Nežinau. Ir aš ne targija, o *akli*.

– *Akli*? Vergų duktė? - nustebo Malikas. - Na jau na! Tasai targi turi būti dėl tavęs pamišęs, kad vedė negrę. Bet aš nė kiek nesistebiu... Atrodo, tu gera lovoje. Ar tu gera lovoje?

Jis nesulaukė atsakymo, bet, regis, jo ir nesitikėjo. Iš viršutinės marškinių kišenės išsitraukė cigaretę, prisidegė ją žiebtuvėliu, kuris anksčiau priklausė kapitonui, ir ėmė rūkyti mėgaudamasis dūmu, žvilgčiodamas į moterį, taip pat stebinčią jį išdidžiu, kupinu paniekos žvilgsniu.

– Ar žinai, kiek laiko nemačiau nuogos moters? - paklausė Malikas karčiai šypsodamasis. - Ne, tu negali žinoti, nes aš ir pats nežinau, kiek laiko čia praleidau. - Jis linktelėjo į seną kalendorių virš lovos. - Šita stora kekšė, kuriai tikriausiai jau šimtas metų, - viskas, ką pastaruoju metu turėjau. Nė nežinau, kiek valandų žiūrėjau į ją masturbuodamasis ir svajodamas apie tą dieną, kai sutiksiu tikrą moterį. - Malikas išsitraukė iš kišenės nešvarią nosinę ir nusišluostė per kaklą žliaugiantį prakaitą. - Ir štai prieš mane sėdi tu, tokia, apie kokią svajojau, tik dar gražesnė ir jaunesnė nei mano sapnų moteris... - Malikas patylėjo, paskui nekeldamas balso įsakmiai pridūrė: - Nagi renkis!

Laila nė nekrustelėjo, tarsi neišgirdusi jo žodžių, ir tik didžiulių juodų akių gelmėje suspingsėjo mažytis baimės žiburiukas, o pirštai ant purvino čiužinio vos pastebimai virptelėjo.

Malikas el Haideri neskubėjo. Surūkė cigaretę, nuorūką atsargiai padėjo ant grindų po supamąja kėde ir supdamasis sutraiškė. Tada pakėlė galvą, įdėmiai pažvelgė į Lailą ir tarė:

– Klausyk!.. Šitą reikalą galima sutvarkyti tik dviem būdais: gražiuoju ar bloguoju. Aš rinkčiausi pirmąjį, nes jis visada būna smagesnis abiem. Jei elgsies protingai, mudu maloniai praleisim laiką ir tada aš tau irgi padėsiu - padarysiu kalėjimą malonesnį. Jei priešinsies, tą patį pasiimsiu jėga, ir tada man bus nesvarbu, kas nutiks tau ar tavo žmonėms... - Jis klastingai nusišypsojo. - Du tavo vyro sūnūs labai gražūs... Labai dailūs paaugliai!.. Ar pastebėjai, kaip į juos žvilgčioja mano vyrai? Jie irgi čia tūno uždaryti daugybę metų ir mažiausiai aštuoni iš jų būtų labai laimingi, jei šiąnakt, kai visi užmigs, užsimerkčiau ir leisčiau tuos vaikinus patvarkyti.

– Tu tikras kiaulė.

– Ne didesnis nei bet kuris kitas, šioje prakeiktoje dykumoje praleidęs tiek laiko kaip aš. - Jis liovėsi suptis, atsilošė atgal ir pro mažą langelį pažvelgė į aukštas kopas, supančias oazę iš visų pusių. - Į viską imi žiūrėti kitomis akimis, kai metai keičia metus ir kai prarandi viltį, kad vieną dieną tau bus leista grįžti namo. Kai supranti, kad jau niekada nepajusi kitų dėmesio ar užuojautos, todėl ir kiti tau atrodo neįdomūs ar neverti atjautos. - Jis atsigręžė ir vėl pažvelgė į Lailą. - Man niekas nieko neduos. Jei pats nepasiimsiu, niekas man nieko neatneš ant lėkštutės... Prisiekiu, kad kiti mano vietoj pasielgtų taip pat... Greičiau renkis! - pakartojo, ir šį kartą jo žodžiai nuskambėjo kaip įsakymas.

Laila dvejojo. Nors visa jos esybė priešinosi ir nenorėjo paklusti, ji tai žinojo nuo tada, kai pirmą kartą pamatė vyresnįjį seržantą Maliką el Haideri. Ji suprato, kad jis gali padaryti viską, net leisti savo vyramas smagintis iki išsekimo su jos vyro sūnumis, o juk Laila buvo išmokyta mylėti juos kaip savo vaikus.

Pagaliau lėtai lėtai atsistojo, susikryžiavo rankas, suėmė paprastutę suknelę už apačios, nusitraukė per galvą ir numetė į kampą.

Stiprus ir jaunas tamsiaodės kūnas mažomis krūtimis ir stangriais sėdmenimis dabar buvo visiškai nuogas. Seržantas Malikas ilgai žiūrėjo į jį supdamasis krėsle ir, kol dar nenusirengė, stengdamasis kuo ilgiau juo pasimėgauti mintyse.

Saulė jau buvo labai aukštai, baisiai dvokė lavonai, o susimetusių į debesį maitvanagių nebuvo įmanoma nuvaikyti.

Pirmiausia Gaselis pamatė vakaruose kylantį ir labai greit artėjantį dulkių stulpą, ir kai įšoko į džipą ir rengdamasis gintis ėmė tyrinėti kulkosvaidžio mechanizmą, pamatė iš pietų artėjančią dar vieną pilką didelę dėmę, dar vieną mašiną, tik sunkesnę ir lėtesnę, apvainikuotą greitašaudės patrankos bokšteliu.

Pažvelgęs į tą dėmę skvarbiu žvilgsniu, Gaselis suprato, jog priešintis prieš tokį ginklą beprasmiška, ir bandė bent jau pasiguosti mintimi, kad jam pavyko nugalėti Tikdabros dykumų dykumą ir jis pralaimėjo tik todėl, kad buvo labai ištikimas savo svečiui.

Paėmė šautuvą ir nuėjo prie pat hamados krašto, neieškodamas nei prieglobsčio, nei uolų,

nei dygliakrūmių, už kurių galėtų pasislėpti. Abdulas el Kebiras liko už nugaros, sviedinių nepasiekiamas.

Užtaisė šautuvą ir ėmė laukti, kada džipas priartės per šūvio atstumą, bet kai pagaliau aiškiai pamatė kareivius ir stovėjo nutaikęs šautuvą, nežinodamas, ką daryti, ar pirma šauti į vairuotoją, ar į šaulį, ketinantį paleisti papliūpą iš kulkosvaidžio, tolumoje driokstelėjo sprogimas, ore švilpdamas pralėkė sviedinys, ir džipas, tarsi staiga atsitrenkęs į nematomą sieną, sustojo ir išlakstė į gabalus.

Daugiau nei už keturiasdešimt metrų praskriejo sudraskytas lavonas, kitas dingo nuo žemės paviršiaus tarsi nė būt nebuvęs, ir po kelių sekundžių iš džipo liko tik rūkstanti geležies krūva.

Gaselis Sajahas, Kel Tagelmusto *inmučaras*, pravarde Medžiotojas, liko gulėti prisiplojęs prie žemės, nustebęs ir gal pirmą kartą gyvenime neįstengiantis suprasti, kas vyksta jam prieš akis.

Paskui lėtai atsisuko į antrą mašiną, tanketę, kuri ir toliau drąsiai tebevažiavo į jį ir sustojo tik už dvidešimties metrų, tiksliai toje vietoje, kuria ėjo siena, skirianti hamadą ir „tuščią žemę“.

Aukštas vyras išpuoselėtais ūsais, smėlio spalvos uniforma ir keliomis žvaigždutėmis ant rankovės atlanko iššoko iš tanketės, energingai žengė į priekį ir sustojo priešais targi.

– Abdulas el Kebiras? - paklausė.

Gaselis parodė sau už nugaros.

Karininkas su palengvėjimu nusišypsojo ir papurtė galvą, kaip žmogus, nusimetęs nuo pečių didžiulę naštą.

– Savo vyriausybės ir savo vardu sveikinu atvykus į mūsų šalį... Man bus didžiulė garbė nuvežti jus iki karinio posto, o prezidentą Kebirą asmeniškai palydėti iki sostinės! - iškilmingai atraportavo vyras.

Jie lėtai nuėjo prie mašinos, už kurios gulėjo Abdulas. Pakeliui Gaselis metė žvilgsnį į kito, dar garuojančio džipo liekanas. Karininkas tai pastebėjo ir papurtė galvą.

– Mes maža, neturtinga ir taiki šalis, bet mums nepatinka, kai kas nors pažeidžia mūsų sienas.

Kai juodu priėjo prie vis dar be sąmonės gulinčio Abdulo el Kebiro, karininkas kruopščiai jį apžiūrėjo ir, įsitikinęs, kad jis kvėpuoja jau lengviau ir jam negresia pavojus, pakėlė galvą ir ilgai žiūrėjo į priešais plytinčią lygumą.

– Niekad nebūčiau patikėjęs, kad kas nors... kas nors šiame pasaulyje... galėtų pereiti šią prakeiktą vietą.

Gaselis vos pastebimai šyptelėjo ir tarė:

– Leisk man duoti tau vieną patarimą: *Saugokis Tikdabros*!

PO TRIJŲ VALANDŲ VAŽIAVIMO jis kumštelėjo karininkui į alkūnę ir paprašė:

– Prašom sustoti!

Vyras sustabdė džipą ir pakėlė ranką duodamas ženklą, kad paskui juos važiuojanti tanketė taip pat sustotų.

– Kas atsitiko? - paklausė vyras.

– Čia aš išlipu.

– Čia?.. - nustebo uniformuotas vyras ir pažvelgė į akmenimis nusėtą ir dygliakrūmiais apaugusią lygumą. - Ką čia veiksi?

– Grįšiu namo... - paaiškino targi. - Tu važiuoji į pietus. Mano šeima yra toli, šiaurės rytuose, Huailos kalnuose... Metas grįžti.

Nieko nesupratęs, kariškis papurtė galvą.

– Pėsčiomis? Ir vienas? - paklausė nustebęs.

– Kas nors parduos kupranugarį.

– Tai labai ilga kelionė, visą laiką turėsi joti „tuščios žemės“ pakraščiu.

– Todėl turiu leistis į ją kuo anksčiau.

Karininkas atsisuko ir galva parodė į miegantį Abdulą el Kebirą.

– Nepalauksi, kol pabus? Jis tikriausiai norėtų tau padėkoti asmeniškai.

Gaselis paprastai atsakė, jog nebūtina. Jau buvo išlipęs iš mašinos ir beimąs šautuvą ir *gerbą*. Kiek patylėjęs, tarė:

– Jam nėr už ką man dėkoti. Jis norėjo pereiti sieną ir perėjo. Dabar jis tavo svečias... - Gaselis švelniai pažvelgė į gulintį be sąmonės Abdulą el Kebirą. - Pasakyk, kad aš linkiu jam sėkmės.

Karininkas, regis, suprato, kad Gaselis apsisprendęs ir niekas jo neperkalbės.

– Gal tau ko nors reikia? - paklausė. - Pinigų ar maisto?

Gaselis papurtė galvą ir parodė į lygumą.

– Dabar aš turtingas žmogus, o šiose vietose mačiau daug paukščių ir žvėrių. Man nieko nereikia.

Jis stovėjo labai ramus ir žiūrėjo, kaip pro šalį važiuoja mašinos ir suka į pietus, ir tik tada, kai jų sukeltos dulkės vėl sugulė ir tolumoje nurimo variklių gausmas, apsižvalgė, ar plačioje plynėje nėra kokio nors daikto, pagal kurį galėtų susiorientuoti, ir leidosi į kelią neskubėdamas, kaip žmogus, švelnų vakarą išėjęs pasivaikščioti po pievą ir su nuostaba

besigėrintis ne tik gamtovaizdžiu, bet ir kiekvienu dygliakrūmiu, kiekvienu akmeniu, kiekvienu paukščiu ir kiekviena greit prašliaužiančia gyvate.

Jis turi vandens, gerą šautuvą ir šaudmenų. Čia jo pasaulis, dykumos, kurią taip myli, širdis, ir jis su pasimėgavimu galvojo apie ilgą kelionę, kurios pabaigoje vėl išvys žmoną, vaikus, savo vergus, ožkas ir kupranugarius.

Pūtė švelnus vėjelis. Sutemus, norėdami pasmaguriauti žemaūgiais krūmokšniais, savo prieglobstį paliko dykumos žvėrys. Gaselis nušovė stambų kiškį, išsikepė ir suvalgė per vakarienę eglūnų laužo šviesoje. Tada žiūrėjo į žvaigždes, kurios netrukus suspindo danguje, kad palaikytų jam draugiją. Paskui jis ėmė mėgautis prisiminimais: prisiminė Lailos veidą ir kūną, vaikų žaidimus ir juoką, savo draugo Abdulo el Kebiro žemą balsą, protingus žodžius ir gražų, nuostabų nepamirštamą nuotykį, kurį jam buvo lemta patirti ant brandos slenksčio. Jis visam laikui paženklino jo gyvenimą, apie jį metų metus porins senoliai, o vaikiščiai stebėsis ir neatsistebės, kad tokius žygdarbius atliko žmogus, metęs iššūkį ir armijai, ir Tikdabros „tuščiai žemei“.

Pats savo vaikaičiams papasakos, ką teko patirti tą dieną, kurią praleido su Didžiojo karavano dvasiomis, kaip joms prisipažino, kad bijo numirti dykumoje, ir kaip užkimę mumijų balsai ir be mėsų likę pirštai parodė teisingą kelią, kaip jis ėjo juo tris dienas ir tris naktis nė karto nesustodamas, nes žinojo: jei sustos, nei jis, nei kupranugaris daugiau nepajudės iš vietos. Ir kaip dėl savo nepalenkiamos valios abu pavirto tikrais automatais ir tapo nejautrūs nei karščiui, nei troškuliui, nei nuovargiui.

Ir štai dabar jis ilsisi išsitiesęs ant smėlio, padėjęs delną ant švelnios, nuo vandens išsipūtusios *gerbos*. Prie laužo guli dar garuojančios kiškio liekanos, o prie diržo kabo pilnas aukso krepšys. Jaučiasi ramus, patenkintas ir savimi, ir aplinkiniu pasauliu. Jis didžiuojasi, kad yra vyras ir targi, o labiausiai didžiuojasi dėl to, kad niekas, net vyriausybė, negalėjo leisti sau prabangos nepaisyti jo tautos įstatymų ir papročių.

Paskui susimąstė apie tai, kokia būtų jo ateitis toli nuo pažįstamų ganyklų ir vietų, prie kurių buvo įpratęs nuo vaikystės, bet mintis, kad turės toliau nuklysti nuo sienų, nerimo nesukėlė - juk dykuma visur ta pati ir bus tokia pati tūkstančius kilometrų, nesvarbu, kurioje šalyje jis apsistotų, ir jam nereikės bijoti, kad kas nors ateis ir norės atimti iš jo smėlynus, uolas ir akmenis, juk akivaizdu, kad sulig kiekviena diena vis mažiau žmonių renkasi dykumą savo gyvenamąja vieta.

Jam jau gana karų ir kovų. Jis svajojo apie savo *chaimos* ramybę, apie ilgas medžioklėj praleistas dienas bei gražius vakarus ir istorijas, kurias prie laužo šviesos iki vėlumos jam pasakodavo Suilemas. Tas istorijas Gaselis jau girdėjo vaikystėje, bet klausysis jų nepavargdamas, kol ištikimas vergas nutils visam laikui.

Trečios dienos pavakare šalia vandenvietės Gaselis išvydo daugybę *chaimų* ir *šeribų*. Jose buvo įsikūrę Ieties genties tuaregai, neturtingi, bet malonūs ir svetingi žmonės. Jie sutiko

parduoti jam geriausią meharį, jo garbei paaukojo ėriuką, sutaisė skaniausio kuskuso, kokio seniai nebuvo valgęs, ir pakvietė į šventę, turėjusią įvykti kitą vakarą.

Gaselis žinojo, kad negali atsisakyti ir jų įžeisti, todėl iš raudono odinio maišelio, kabančio ant kaklo, paėmė sunkią auksinę monetą ir padėjo priešais save ant žemės.

– Šventėje dalyvausiu tik tada, jei man bus leista susimokėti už ėriukus, - tarė jis. - Tokia mano kaina.

Namo šeimininkas sutiko be žodžių, paėmė monetą ir susidomėjęs apžiūrėjo.

– Tokių dabar pasitaiko retai. Cirkuliuoja purvini banknotai, kurių vertė kasdien keičiasi. Kas tau jų davė?

– Senas karavanų vedlys... - atsakė nemeluodamas, bet ir nepasakydamas visos teisybės. - Turėjo jų daug.

– Tokiomis anksčiau buvo atsiskaitoma su vedliais ir kupranugarių varovais, - tvirtai pareiškė šeimininkas. - Už jas pirkdavo gyvulius ir maistą... Žinai? - pridūrė ir ironiškai nusijuokė. - Aš taip pat buvau užsirašęs į Didįjį karavaną, bet likus dešimčiai dienų iki išvykimo ėmiau spjaudyti krauju, ir jie mane išmetė. „Tau džiova, - pasakė. - Neištversi net iki Tripolio.“ - Jis papurtė galvą, tarsi jam būtų buvę sunku susitaikyti su tokiu likimo pokštu. - Netrukus man sukaks devyniasdešimt, - tarė. - O iš Didžiojo karavano nieko neliko.

– O kaip išsigydei? - pasiteiravo Gaselis. - Mano vyriausiasis sūnus ir pirmoji žmona nuo džiovos mirė.

– Susiderėjau su vienu Tumbuktu mėsininku, - atsakė senolis. - Prisiekiau vienus metus dirbti jam be atlyginimo už tai, kad jis leistų suvalgyti visų kupranugarių, kuriuos papjaudavo, riebalus. - Jis smagiai nusišypsojo. - Pasidariau storas it statinė, bet pagaliau lioviausi spjaudyti kraujais... Beveik du šimtai kupranugarių kuprų! - sušuko. - Nuo tada niekada negalėjau prisiartinti nė prie vieno iš šių gyvulių ir, užuot jojęs, verčiau kulniuoju pėsčias...

– Tu pirmas *imohagas*, kurį girdžiu blogai kalbant apie kupranugarius, - nusistebėjo Gaselis.

– Gali būti... - atsakė senolis krizendamas. - Bet užtat esu ir pirmas *imohagas*, atsikratęs džiovos...

Graži mergina plonomis kasomis, aukšta krūtine ir brangakmeniais papuoštomis rankomis raudonais delnais palietė vienintelę smuiko stygą, išgavo aštrų garsą, veikiau panašų į raudą ar šaižų juoką, pažvelgė Gaseliui, prašalaičiui, tiesiai į akis, kuriam, regis, asmeniškai skyrė savo istoriją, ir ėmė pasakoti:

– Alachas yra didis, tebūnie pašlovintas Jo vardas. - Truputį patylėjusi, kalbėjo toliau: -

Tai, ką noriu jums papasakoti, nutiko ne *imohagų* ir ne Teknos krašte, ne Marakeše, Tunise, Alžyre ar Mauritanijoje, o tolimoje Arabijoje, netoli švento Mekos miesto, kurį visi tikintieji privalo bent kartą gyvenime aplankyti. Labai seniai tenai, klestinčiame ir tankiai apgyvendintame šlovingame Mirė, kalifų mieste, gyveno trys gudrūs pirkliai. Daugel metų jie prekiavo kartu ir užsidirbo ganėtinai pinigų, kuriuos nutarė sudėti į naują verslą.

Bet buvo taip, kad tie pirkliai vienas kitu nepasitikėjo, todėl savo auksą laikė kapše, kurį patikėdavo saugoti namų šeimininkei su sąlyga, kad ji neduosianti pinigų nė vienam iš jų, jeigu tuo metu šalia nebūsią kitų dviejų pirklių.

Po kelių dienų savo verslo reikalu jie nusprendė parašyti laišką į gretimą miestą, bet neturėjo pergamento, todėl vienas pasisiūlė:

– Einu paprašyti gerosios moters, gal bent kokį turės.

Tačiau, įžengęs į moters namus, pirklys paliepė:

– Duok man kapšą su auksu, nes dabar mums jo reikia...

– Neduosiu, jei čia nebus tavo draugų, - atsakė moteris, ir nors pirklys primygtinai prašė, ji buvo nepalenkiama. Tada suktasis pirklys tarė:

– Pažiūrėk pro langą ir pamatysi, kad mano draugai stovi gatvėje ir liepia tau atiduoti pinigus...

Moteris pasielgė kaip buvo prašoma, tuo tarpu pirklys nuskubėjo žemyn pas savo dalininkus ir tyliai tarė:

– Ji turi pergamento, kurio mums reikia, bet duos jo tik tada, jei paprašysit ir jūs.

Būdami patiklūs, jie sušuko moteriai, kad ji duotų tai, ko prašo draugas. Moteris padavė pirkliui kapšą su pinigais, ir vagis pabėgo iš miesto.

Bet kai abu pirkliai suprato esą apgauti ir likę be pinigų, jie apkaltino vargšę moterį, nusitempė į teismą ir paprašė nubausti.

Bet teisėjo, pasirodo, būta atsargaus ir protingo vyro. Jis išklausė abi puses ir, ilgai mąstęs, paskelbė nuosprendį:

– Manau, jūsų prašymas pagrįstas, ir, regis, būtų teisinga, jeigu ši moteris grąžintų auksą ir atitinkamą sumą pinigų iš savo kišenės... Bet kadangi jūs patys buvote sutarę, kad krepšys su pinigais gali būti atiduotas vienam iš jūsų tik dalyvaujant visiems, tad, mano nuomone, būtų teisingiausia, jeigu patys surastumėte trečiąjį, atvestumėte jį čia, ir aš jau tada pasirūpinčiau, kad susitarimas būtų įvykdytas.

Tad dėl teisėjo įžvalgaus sprendimo galų gale laimėjo protas ir teisingumas. Tepasirūpina Alachas, kad taip būtų visada. Tebūnie pašlovintas...

Mergina pirštais palietė smuiko stygą, tarsi norėdama padėti paskutinį tašką šioje istorijoje, paskui, nenuleisdama akių nuo Gaselio, pridūrė:

– Tu panašus į žmogų, atkeliavusį iš labai toli. Kodėl nepapasakoji mums kokios istorijos?

Gaselis apžvelgė žmonių grupę, apie dvidešimt vaikinų ir merginų, susėdusių apie laužą, kurio žarijose palengva čirškinosi du riebūs ėriukai. Nuo jų sklido salsvas, labai stiprus kvapas.

– Kokią istoriją pageidautumėt išgirsti?

– Tavąją, - greitai atsakė mergina. - Kodėl tu vienas atsidūrei šiose vietose, toli nuo savo namų? Kodėl už viską, ką perki, moki senomis aukso monetomis? Ką slepi? Nors esi prisidengęs veidą šydu, bet tavo akys išduoda, kad slepi didelę paslaptį.

– Tai tavo akys nori matyti paslaptį, kurios nėra, - atsakė Gaselis. - Aš tik pavargęs po ilgos kelionės. Šiame pasaulyje tokios kelionės dar nebuvo atlikęs nė vienas žmogus... Aš perėjau Tikdabros „tuščią žemę“.

Paskutinis šventės svečias, stiprus, trumpai kirptais plaukais vaikinas truputį žvairomis akimis ir giliu randu, einančiu nuo skruosto iki gerklės, staiga susijaudinęs sušuko:

– Tai gal tu Gaselis Sajahas, Kel Tagelmusto *imohagas, o* tavo šeima gyveno Huailos kalnų *gueltoje*?

– Tas pats.

– Tada turiu tau blogų žinių... - su užuojauta balse tarė vaikinas. - Aš atkeliavau iš šiaurės. Iš genties į gentį, iš *chaimos* į *chaimą* sklinda gandas: kareiviai išsivežė tavo žmoną ir vaikus... Ir visus taviškius... Pabėgo tik negras, senasis tarnas. Jis liepė tau pasakyti: „Jie laukia tavęs Huailos *gueltoje* ir nori tave nužudyti.“

Kad sutramdytų savo jausmus, Gaselis turėjo iš visų jėgų užgniaužti galugerklyje kylančią raudą, ir jam prireikė daugiau pastangų nei „tuščios žemės“ platybėse.

– Kur juos išvežė?.. - galop paklausė apsimestinai ramiu balsu.

– Niekas nežino. Gal į El Akabą... O gal net į šiaurę, į sostinę... Jie nori tave išmainyti į Abdulą el Kebirą.

Targi atsistojo ir žvilgsnių lydimas lėtai nuėjo kopų link. Visi pagarbiai tylėjo ir, tarsi burtų lazdele mostelėjus, linksma šventės nuotaika išsisklaidė. Net, regis, niekas nepastebėjo sugruzdėti baigiančio ėriuko. Piktoji dvasia *gri gri* pakilo su laužo liepsnomis ir savo dvokiančiu tvaiku užgesino džiaugsmo kupinus žvilgsnius bei kūniškų malonumų troškulį.

Tamsoje Gaselis parkrito ant kopos, įsikniaubė veidu į smėlį ir, stengdamasis užgniaužti raudą, suleido į delnus nagus.

Dabar jis jau buvo ne tas turtingas žmogus, po ilgo nuotykio grįžtantis į ramų šeimos židinį. Ir ne didvyris, išplėšęs iš priešų nagų Abdulą el Kebirą, perėjęs su juo „tuščios žemės“ pragarą ir išvedęs jį kitapus sienos. Ne, dabar jis buvo tik vargšas kvaiša, praradęs viską, ką turėjo šiame pasaulyje, kvailas užsispyrėlis, besistengiantis šventai laikytis atgyvenusių

tradicijų, kurios jau niekam nieko nereiškia.

Laila!

Tarsi šalto vandens srovė nugara jam nubėgo drebulys, kai vaizduotėje išvydo ją tarp tų žmonių purvinomis uniformomis, apsikarsčiusių sunkia odine amunicija ir apsiavusių grubiais dvokiančiais batais. Prisiminė jų veidus, kai, nutaikę ginklus, jie stovėjo priešais jį ant *chaimos* slenksčio. Jis žinojo, kaip atrodo jų nešvari stovykla ar despotiškas elgesys su belaisviais El Akabe. Kad ir kaip stengėsi susitvardyti, iš lūpų išsiveržė kimi aimana, ir jis stipriai įsikando į ranką.

– Duok jausmams valią... Netramdyk savęs. Vis tiek nieko nepadarysi. Net stipriausias žmogus turi teisę išsiverkti tokią akimirką.

Jis pakėlė galvą. Prie jo sėdėjo gražioji plonakasė mergina. Ji ištiesė ranką ir tarsi motina išsigandusiam vaikui paglostė veidą.

– Jau praėjo, - tarė jis.

Ji ryžtingai papurtė galvą.

– Nebandyk manęs apgauti. Nepraėjo... Tokie dalykai nepraeina. Jie lieka giliai širdyje tarsi įstrigusi kulka. Žinau, prieš dvejus metus mirė mano vyras, o naktį per miegus mano rankos vis tebeieško jo...

– Ji nemirė. Niekas neišdrįs jos įskaudinti... - tarsi norėdamas save įtikinti tarė Gaselis. - Ji kone dar vaikas... Alachas neleis, kad jai kas nors atsitiktų.

– Alachas yra tai, ką mes patys įsivaizduojame, - atsakė mergina su kartėliu balse. - Tavo reikalas tikėti juo ar ne. Ir nieko daugiau. Bet jei įstengei nugalėti Tikdabros „tuščią žemę“, sugebėsi atgauti ir šeimą. Esu tikra.

– O kaip? - liūdnai paklausė Gaselis. - Jie nori Abdulo el Kebiro, bet jo jau nebėra su manim!

Mergina pažvelgė jam tiesiai į akis. Aukštai danguje kybojo pilnas mėnulis ir buvo šviesu beveik kaip dieną.

– O ar tu sutiktum iškeisti jį į savo šeimą, jei jis būtų su tavim? - paklausė.

– Šeima - tai ir mano vaikai... - atsakė jis. - Mano žmona ir mano vaikai! Vieninteliai, kuriuos turiu šiame gyvenime.

– Ne, tu dar turi targi išdidumo... - priminė ji. - Ir nors aš nedaug žinau apie tave, spėju, kad iš mūsų visų esi išdidžiausias ir narsiausias... - Pagalvojusi pridūrė: - Gal net per narsus... Kai jūs, kariai, įsitraukiat į kovą, niekada nerandate laiko pagalvoti, kokį sielvartą suteikiate mums, kai mes liekame užnugaryje ir visiškai nesidalydamos jūsų šlove turime atlaikyti smūgius. - Ji pliaukštelėjo liežuviu, tarsi bjaurėdamasi savimi. - Bet atėjau ne tavęs kaltinti, - prisipažino. - Kas buvo, to nepakeisi, tu tikriausiai turėjai savų priežasčių. Atėjau,

nes tokiomis akimirkomis žmogui reikia draugijos... Ar nenorėtum man apie ją papasakoti?

Gaselis papurtė galvą.

– Ji dar tokia jauna, bemaž vaikas! - atsakė kūkčiodamas.

STAIGA SU TRENKSMU atsidarė durys. Seržantas Malikas šoko iš lovos ir buvo begriebiąs ant naktinio staliuko gulintį pistoletą, bet akinamoje lauko šviesoje atpažino leitenantą Rachmaną.

Nors buvo pusnuogis, Malikas įsitempė, atidavė leitenantui pagarbą ir net pamėgino sumušti kulnais, kas atrodė juokinga, nes leitenanto veido išraiška bylojo, kad jis visai nenusiteikęs juokauti, ir kai jo akys apsiprato su kambario prieblanda, priėjo prie vieno iš langų, atidarė langines ir rimbu parodė į šalia stovintį baraką.

– Kas tie uždaryti žmonės? - paklausė.

Malikas pajuto, kaip staiga iš visų kūno porų ėmė sunktis prakaitas, bet susitvardė ir atsakė:

– Targi šeima.

– Ar seniai čia?

– Savaitę.

Rachmanas atsigręžė į seržantą tarsi nenorėdamas patikėti savo akimis.

– Savaitę? - perklausė pasibaisėjęs. - Norit pasakyti, kad visą savaitę laikėte moteris ir vaikus šiame pragariškame karštyje nieko nepranešęs savo viršininkams?

– Buvo sugedęs telefonas.

– Meluojat! Aš ką tik kalbėjausi su operatoriumi. Jūs davėte įsakymą nieko neinformuoti, todėl aš taip pat negalėjau pranešti apie savo atvykimą. - Rachmanas staiga nutilo, nes jo žvilgsnį patraukė Laila - visiškai nuoga, išsigandusi ir susirietusi tolimiausiame kambario kampe, kur tikriausiai miegojo ant palaikės antklodės. Rachmanas žvilgtelėjo čia į Maliką, čia į ją, paskui piktai paklausė:

– Kas ji?

– To targi žmona... Bet čia ne tai, ką jūs manote, pone leitenante! - puolė teisintis Malikas. - Visai ne tai... Ji pati sutiko... Pati! - sušuko maldaudamas ir tiesdamas į ją rankas.

Leitenantas Rachmanas priėjo prie Lailos, savo nuogumą suskubusios prisidengti antklodės kraštu.

– Ar tikrai sutikai? - paklausė jis. - Ar jis tavęs nevertė?

Targija atidžiai pažvelgė į jį, paskui atsisuko į seržantą ir labai tvirtu balsu tarė:

– Sakė, jei nesutiksiu, atiduos vaikus kareiviams.

Leitenantas Rachmanas porą kartų linktelėjo, lėtai atsisuko į Maliką ir rodydamas duris tarė:

– Lauk!

Seržantas norėjo pagriebti savo drabužius, bet leitenantas užbėgo jam už akių.

– Ne, jūs nesate vertas šitos uniformos. Lauk, kaip stovit!

Seržantas Malikas el Haideri išėjo pirma leitenanto, bet pamatęs priešais laukiančius visus stovyklos žmones kartu su Rachmano žmona ir milžinu seržantu Achamuku, sustojo ant slenksčio.

– Nagi, marš į kopas!

Seržantas pakluso, nors karštas smėlis degino jam padus, ir netardamas nė žodžio, nunarinęs galvą, į nieką nežiūrėdamas nuėjo iki kopų papėdės.

Supratęs, kad toliau eiti neįstengs, kad neužkops skardžiu, atsigręžė ir nenustebo pamatęs, kad leitenantas traukia iš dėklo sunkų, statutinį pistoletą.

Užteko vieno šūvio į galvą. Leitenantas Rachmanas kurį laiką stovėjo susimąstęs, žiūrėdamas į lavoną, paskui lėtai įsidėjo ginklą į dėklą, grįžo atgal ir susidūrė akis į akį su žiūrovais, kurie viską stebėjo nė nekrustelėdami iš vietos.

Nužvelgė visus po vieną, stengdamasis iš akių atspėti, kas dedasi jų širdyse, ir, regis, galop nusprendė išsakyti tai, kas jau seniai jį kankino.

– Jūs esate mūsų kariuomenės atmatos... - tarė. - Žmonės, kuriuos visada niekinau, kareiviai, kuriems niekada nenorėjau vadovauti. Vagys, žudikai, narkomanai ir prievartautojai! Stipenos! - Jis giliai atsikvėpė. - Bet iš tikrųjų jūs galbūt tik aukos, atspindys to, į ką vyriausybė pavertė mūsų šalį. - Rachmanas davė vyrams valandėlę pagalvoti, suvokti, ką nori jiems pasakyti, paskui pakėlęs balsą kalbėjo toliau: - Bet artėja valanda, kai viskas pasikeis... Prezidentui Abdului el Kebirui pavyko pereiti sieną ir jis paskelbė kreipimąsi, kviesdamas į kovą tuos, kurie nori, kad grįžtų demokratija ir laisvė. - Rachmanas padarė pauzę, šįkart dar dramatiškesnę, suprasdamas, kad kalbai reikia patoso. - Aš prisidėsiu prie jo! - pagaliau prisipažino. - Tai, ką šiandien išvydau, man padėjo galutinai apsispręsti. Pasiryžau nutraukti ryšius su praeitimi ir pradėti kovą šalia vienintelio žmogaus, kuriuo iš tikrųjų pasitikiu. Tokią galimybę aš suteiksiu ir jums! Tie, kurie pasiryžę sekti mano pavyzdžiu, pereiti sieną ir prisidėti prie Abdulo el Kebiro, gali eiti su manimi...

Netikėdami savo ausimis, vyrai susižvelgė. Jie negalėjo nė svajoti, kad įgyvendinti geidžiamiausią jų svajonę - ištrūkti iš Adoro pragaro ir pabėgti iš šalies - jiems tarsi ant padėklo siūlo karininkas, kuriam įsakyta laikyti juos uždarytus...

Daugelis jų draugų bandė pabėgti ir buvo sugauti, sušaudyti ar įkalinti iki gyvos galvos, ir staiga šis jaunas karininkas tvarkinga uniforma, ką tik atvykęs su patrauklia žmona ir ilgšiu, geraširdiško veido seržantu, bando juos įtikinti, kad tai, kas iki šiol buvo laikoma sunkiausiu nusikaltimu, dabar, tarsi mostelėjus magiška lazdele, virto didvyrišku poelgiu.

Vienas kareivis vos garsiai nenusijuokė, kitas pašoko iš džiaugsmo, ir kai Rachmanas,

visiškai suvokdamas, ką daro ir kokie iš tikrųjų yra kriminalinių nusikaltėlių gaujos jausmai, iškilmingai paprašė, kad tie, kurie pasirengę eiti paskui jį, pakeltų ranką, tarsi suveikus galingai spyruoklei, visos rankos vienu metu pakilo aukštyn.

Leitenantas tik šyptelėjo, susižvelgė su žmona, ir ji taip pat nusišypsojo. Paskui atsisuko į Achamuką ir įsakė:

– Viską paruošk! Išvykstam po dviejų valandų... - Rimbu parodė į baraką, iš kur pro grotuotus langus Gaselio Sajaho šeima sekė įvykių eigą. - Jie keliaus su mumis... - pridūrė. - Paliksim kitapus sienos. Ten jie bus saugūs.

TAI BUVO ILGA KELIONĖ, ir Gaselis gerai nežinojo, kur turėtų pasukti, kad pasiektų namus, nes nežinojo, kur dabar jo namai. Jis ieškojo savo šeimos, nors nežinojo, ar ją dar turi.

Tai buvo ilga kelionė.

Pirmiausia pasuko į vakarus, norėdamas pasiekti „tuščios žemės“ pakraščius, paskui, įsitikinęs, kad Tikdabra liko už nugaros, leidosi į šiaurę, suvokdamas, kad vėl perėjo sieną ir bet kurią akimirką gali pasirodyti kareiviai, dabar pavirtę tikru jį persekiojančiu košmaru.

Kelionė buvo ilga ir liūdna.

Niekada, net juodžiausiomis akimirkomis, net tada, kai buvo atsidūręs pačiame Tikdabros užkampyje ir suprato, kad mirtis tapo vienintele jo kelio palydove, neįsivaizdavo, jog panašūs dalykai gali vėl kuo žiauriausiai pasikartoti, nes jam, kilniam kilniosios tautos kariui, tik mirtis buvo vienintelis ir galutinis pralaimėjimas.

Bet dabar staiga lyg žaibas šmėstelėjo mintis, kad, palyginti su baisia tikrove, kai jo mylimi žmonės tapo jo asmeninio karo aukomis, mirtis nieko nereiškia, ir tai buvo tikras ir baisiausias pralaimėjimas, kurį kada nors patyrė.

Jo akyse ir mintyse vis dažniau ir įkyriau ėmė šmėkščioti vaikų veidai, kartais net pasivaidendavo, kad girdi Lailos balsą ar regi nuolat pasikartojančias savo gyvenimo stovykloje scenas. Jis ilgėdavosi vienatvės ir ramybės didžiųjų kopų papėdėje, kur ramiai slinko metai ir kur niekas netrikdė vienodo ir paprasto gyvenimo ritmo.

Šaltos aušros, kai Laila prisiglausdavo ieškodama jo kūno šilumos; ilgi rytai, kupini šviesos, ir viltingo nerimo valandos tykant žvėries ar paukščio. Sunkus ir slegiantis vidudienio metas, kupinas slogaus karščio ir saldaus mieguistumo; vakarai su raudonai žaižaruojančiu dangumi, kai toli toli, norėdami paliesti horizonto kraštą, lyguma nutįsta šešėliai, ir kvapnios tamsios naktys laužo šviesoje, ir nuolat pasakojamos tos pačios, niekad nepabostančios istorijos.

Baimė belaukiant riaumojančio harmatano ir sausros; meilė bevėjei lygumai ir juodam debesiui, kuris atsiverdavo, kad žemė apsiklotų žaliu *ačebo* kilimu.

Susirgusi ir išgaišusi ožka; pagaliau apsivaikavusi jauna kupranugarė, graudus žinduklio virkavimas, vyresniojo sūnaus juokas, prietemoje iš malonumo dejuojanti Laila...

Tai buvo jo gyvenimas, ir jis jo geidė. Vienintelis, kurio troško ir kurį prarado, nes neįstengė ištverti savo, targi, garbės įžeidimo.

Kas galėjo jį apkaltinti, kad jis nepasipriešino kariuomenei? Ir kas galėtų jam priekaištauti dabar, kad dėl to jis prarado savo šeimą? Gaselis neįsivaizdavo, kokio dydžio jo šalis. Nežinojo, kiek joje gyventojų, ir vis dėlto sukilo prieš šią šalį, prieš jos kareivius ir valdovus,

nesusimąstydamas, kokių padarinių gali turėti toks nežinojimas.

Kur šioje milžiniškoje šalyje jis suras žmoną ir vaikus? Ir kuris šios šalies gyventojas gali jam pasakyti, kur jie dabar?

Diena po dienos keliaudamas į šiaurę, vis labiau ėmė suvokti, koks jis mažas, nors pati begalinė dykuma per keturiasdešimt jo gyvenimo metų jam nebuvo sukėlusi jokių abejonių.

Dabar Gaselis jautėsi mažutis ne prieš šio pasaulio galybę, o prieš niekšiškumą jo gyventojų, kurie sugebėjo į vyrų kovas įpainioti moteris ir vaikus.

Jis nežinojo, kokiais ginklais nuo tokių žmonių apsiginti. Niekas niekada jam nepaaiškino tokio žaidimo taisyklių, ir jis dar sykį prisiminė vieną istoriją, kurią visada porindavo negras Suilemas: ta istorija buvo apie dvi kovojančias šeimas, kurios taip ėmė nekęsti viena kitos, jog vieną dieną palaidojo mažą berniuką kopoje, kad jo motina išsikraustytų iš proto.

Bet tai nutiko tik vieną kartą visoje Sacharos istorijoje, ir tas įvykis taip išgąsdino gyventojus, kad jo prisiminimas neišblėso daugelį metų, buvo perduodamas iš lūpų į lūpas prie laužo, seniems žmonėms jis sukeldavo pasidygėjimą, o jauniems būdavo kaip pamoka.

„Dabar matot, kad neapykanta ir šeimų karai nieko gero neatneša, tik baimę, beprotybę ir mirtį."

Jis galėjo iš atminties pakartoti kiekvieną senolio žodį, ir dabar, praėjus daugeliui metų nuo tada, kai pirmą kartą išgirdo šią istoriją, suvokė jos nepaprastai gilią prasmę. Kiek žmonių žuvo nuo anos tolimos aušros, kai jis nusprendė sėsti ant mehario ir leistis į dykumą ieškoti savo prarastos garbės, todėl dabar neturi teisės stebėtis, kad mirusiųjų kraujas greitai sutepė ne tik jo, bet ir šeimos garbę.

Gaselis prisiminė Mubaraką, kurio vienintelis nusikaltimas buvo tas, kad jis nuvedė patrulius paskui pėdsakus žmonių, apie kuriuos nieko nežinojo. Kitas buvo kapitonas. Apsipylęs prakaitu, teisinosi tik vykdęs įsakymus, kuriuos vykdyti buvo jo pareiga. Keturiolika Gerifieso sargybinių padarė vienintelę klaidą, kad leido save užklupti miegančius. Vėliau buvo kareiviai, kuriuos jis nužudė „tuščios žemės" pakraštyje, ir kiti - jie su savo džipu išlėkė į orą net nespėję suvokti, iš kurios pusės juos užklupo mirtis.

Taip, jų buvo per daug, ir jis, Gaselis Sajahas, turėjo tik vieną gyvenimą, kurį jiems galėjo atiduoti, ir vieną mirtį daugybei mirčių atpirkti.

Inšala! - būtų sušukęs Abdulas el Kebiras.

Vieną kartą Gaselis prisiminė senąjį vyrą ir paklausė savęs, kas jam atsitiko ir ar tikrai jis grįžo, kaip buvo žadėjęs, kovoti dėl valdžios.

– Jis pamišėlis, - tyliai sumurmėjo Gaselis. - Išprotėjęs svajotojas, vienas iš tų, kurie gimsta, kad susirinktų visus antausius. Ir visada, įsikibusi į jų drabužius, šalia joja *gri gri*. Toji *grigri* buvo tokia galinga, kad dalis Abdulo bėdų prikibo ir prie manęs.

Gri gri beduinams buvo piktoji dvasia, galinti atnešti ligą, nelaimę ar mirtį, ir nors iš tokių

prietarų, būdingų tarnams ir vergams, tuaregai dažniausiai juokdavosi, vis dėlto net kilmingiausieji *imohagai* stengėsi aplenkti kai kurias piktosiomis dvasiomis garsėjančias vietas arba išvengti tam tikrų žmonių, dėl niekam nežinomų priežasčių traukiančių *gri gri*.

Būdavo labai liūdna - ir tragiška, - kai *gri gri* ką nors įsimylėdavo! Tada žmogus negalėdavo nuo jos pabėgti nei į pasaulio kraštą, nei pasilaidoti po aukščiausia kopa, nei pėstute pereiti Tikdabros pragarą.

Gri gri prikibdavo prie odos kaip erkė, kaip kvapas arba kaip drobės dažai. Bet dabar Gaseliui atrodė, kad jį užvaldė mirties *gri gri*. Ji buvo atkaklesnė ir ištikimesnė už kitas dvasias. Nuo jos vienišas karys gali išsivaduoti tik susigrūmęs su kitu kariu, apsėstu dar galingesnės mirties dvasios.

„Kodėl tu pasirinkai mane? - kartais klausdavo jis, kai laužo šviesoje pasivaidendavo piktoji dvasia, sėdinti kitoje ugnies pusėje. - Aš tavęs nekviečiau. Į mano namus tave atitempė kareiviai, kai kapitonas nušovė miegantį jaunuolį...“

Nuo tos dienos, nuo akimirkos, kai vienas svečias buvo nužudytas jo pastogėje, Gaselis turėjo susitaikyti su tuo, kad, logiškai mąstant, mirties *gri gri* prikibs prie *chaimos* šeimininko, kaip santuokinės neištikimybės *gri gri* visam laikui prikimba prie moters, kuri apgaudinėjo savo vyrą likus mėnesiui iki vestuvių.

„Bet aš juk nekaltas! - paprieštaravo Gaselis ir pabandė piktąją dvasią nuvyti šalin. - Aš tik norėjau jį apginti ir, kad išgelbėčiau, būčiau galėjęs paaukoti dėl jo savo gyvybę!“

Bet, kaip sakė Suilemas, *gri gri* yra kurčia žmonių žodžiams, prašymams ir net grasinimams, nes ji turi savo nuomonę, ir kai prikimba prie žmogaus, nepaleidžia iki amžių pabaigos.

„Gyveno kartą žmogus, - pradėjo vieną iš savo istorijų Suilemas, - kurį neįveikiama meile pamilo skėrių *gri gri*. Žmogus gyveno Arabijoje ir kasmet prakeiktas maras sunaikindavo jo ir kaimynų laukus.

Vilties netekę kaimynai nutempė jį pas kalifą, reikalaudami nubausti mirties bausme, kitaip visi išmirsią iš bado, bet kalifas, supratęs, kad dėl užpuolusios aplaidžios žmogus visiškai nekaltas, apgynė jį ir tarė: „Jeigu jį nužudysiu, skėrių *gri gri*, kuri jį myli labiau už mirtį, kasmet sugrįš aplankyti jo kapo. Todėl įsakau, kad šis žmogus ir dabar, būdamas gyvas, ir paskui, kai praėjus parai po savo mirties taps dvasia, kas septyneri metai keliautų į Afrikos vakarinę pakrantę ir tiek pat laiko ten gyventų. Kaip mes žinome, skėrys taip pat yra Alacho kūrinys, o mes negalime nei eiti prieš Alachą, nei Jo įžeisti, todėl bent pasidalykim po lygiai naštą ir septynerius metus mėgaukimės gausa, o kitus septynerius - gyvenkim nepritekliuje.“

Vyras taip elgėsi būdamas gyvas, taip elgėsi ir jo siela, todėl visada septynerius metus mus niokoja maras, o paskui *gri gri* grįžta ieškoti žmogaus dvasios į jo gimtinę.

Ar toji legenda buvo tikra, ar ne, bet vienas dalykas buvo tikras - bent taip elgėsi skėriai. O tuaregai, daug protingesni už Arabijos valstiečius, bado problemą išsprendė kur kas protingiau: užuot nuteisę mirtimi nekaltąjį, pasielgė praktiškai - ėmė ryti skėrius taip, kaip tie rijo jų derlių. Ant žarijų pakepinti arba sumalti į miltus skėriai tapo labai mėgstamu patiekalu. Kai milijonai skėrių vidudienį užtemdydavo dangų, žmonės nelaikydavo jų nelaimės pranašais, atvirkščiai, jie žadėdavo jiems gerovę ir gausybę maisto. Po trejų metų jie vėl sugrįš, ir Laila sumals juos, o miltus sumaišys su medum ir datulėm ir duos vaikams valgyti kaip skanėstą.

Gaselis taip pat mėgo tuos pyragaičius. Jis ilgėjosi vakaro valandų, kai kramsnodamas juos stebėdavo besileidžiančią saulę ir sėdėdamas ant palapinės slenksčio sriūbčiodavo karštą, gomurį tvilkinančią arbatą. Vėliau, kai moterys melždavo kupranugares arba kai vaikai sugindavo krūvon ožkas, jis lėtai nueidavo prie šulinio patikrinti vandens lygio. Gaselis nenorėjo sutikti su mintimi, kad visa tai baigėsi ir jis niekad nebegrįš prie savo šulinio, palmių ir gyvulių, o visų pirma pas savo šeimą, jau vien todėl, kad jo draugiją pamėgo niekam nematoma piktoji dvasia.

– Eik šalin! - dar sykį paprašė dvasios. - Aš pavargau tampyti tave su savim ir žudyti kitus žmones net nežinodamas, kodėl taip darau.

Bet jis žinojo - net jei *gri gri* norėtų palikti jį ramybėje, jo niekada nepaleis ramybės nerandančios kapitono Mubarako ir kareivių sielos.

KIEKVIENĄ SAVAITGALĮ Anuharas el Mokri palikdavo patogų ir vėsų Vyriausybės rūmų kabinetą, sėsdavo į seną „Simką“, - prikrauta vandens ir maisto, paprastai ji visą savaitę stovėdavo gretimoje gatvelėje, - ir tarškėdamas nuvažiuodavo iki artimiausio, virš El Akabo iškilusio kalno, kurio viršūnėje stūksojo sunkiai prieinamos tvirtovės griuvėsiai. Karų ir neramumų metais oazės gyventojai juose ieškodavo prieglobsčio.

Iš tikrųjų jau nebuvo ko tyrinėti tarp nebeatpažįstamų tvirtovės sienų, - daugybę jų akmenų prancūzai buvo panaudoję viešiesiems El Akabo pastatams ręsti, - bet Anuharui el Mokri atrodė, kad olose ir tarp jų uolėtų sienų už griuvėsių, jei kruopščiai ieškosi ir nušluostysi tūkstantmetes dulkes, esama daugybės pirmykščių žmonių piešinių, bylojančių apie tolimiausią Sacharos ir jos gyventojų praeitį.

Drambliai, žirafos, antilopės ir leopardai. Medžioklės scenos ir paveikslai, pasakojantys apie čiabuvių meilę ir gyvenimą, - visa tai išryškėdavo po jo įgudusiais pirštais. Akmenis jis nuvalydavo nepaprastai kruopščiai, ir dažnai, vedamas tik apsigimusio archeologo instinkto, ieškodavo kokios nors figūros ten, kur, vadovaudamasis savo protu, pats būtų ją išraižęs. Tai buvo ne tik didžioji jo paslaptis, bet ir pasididžiavimas.

Mažyčiame viengungio bute kaupėsi šimtai gražių spalvotų nuotraukų, kurias jis padarė per dvejus kruopštaus darbo metus. Tos nuotraukos vieną dieną papuoš storą knygą, ir ji nustebins pasaulį. Knygą pavadins: „El Akabo freskos“. Jis nujautė, tik dar nežinojo kur, bet visai netoli, pagaliau ras, ko visada ieškojo: „Tasilio marsiečių“ kopiją su pavaizduotomis daugiau nei dviejų metrų aukščio figūromis, tiksliai primenančiomis laikyseną ir aprangą astronautų, praėjusių amžių glūdumoje aplankiusių rajonus, kurie ilgainiui tapo dykuma, bet tada tikriausiai jie buvo derlingi ir pilni visokiausių egzotiškų gyvūnų. Jis norėjo įrodyti, kad čia, taip toli nuo Tasilio, taip pat lankėsi gyventojai iš kitos planetos. Tai būtų visų provincijos gubernatoriaus sekretoriaus ambicijų viršūnė. Tik už vieną vienintelį tų piešinių, kad ir koks jis būtų primityvus, mielai paaukotų daug žadančią politiko karjerą.

Ir tą tvankų vidudienį, kai švininė saulė negailestingai svilino jo juokingą šiaudinę skrybėlę, Anuharo žvilgsnis užkliuvo už lygios sienos pačiame olos gale. Toje vietoje nesiautėjo vėjai ir liūtys, ir jį vėl užvaldė naujos ir, reikia pasakyti, pagrįstos viltys. Visu kūnu lyg nuojauta perbėgo keistas nervinis mėšlungis, ir jis pajuto, kaip jam dreba rankos, kai priėjęs išvydo giliai sienoje išraižytą aukštą, neaiškų pavidalą.

Anuharas nusišluostė prakaitą, kuris ritosi per kaktą sušlapindamas jam akinius, balta kreida pažymėjo jau aiškiai matomą liniją, gurkštelėjo vandens ir staiga krūptelėjo išsigandęs, kai už nugaros pažįstamas duslus ir grėsmingas balsas paklausė:

– Kur mano šeima?

Jis atsisuko labai greitai, lyg būtų suveikusi kažkokia spyruoklė, ir turėjo atsiremti į sieną,

kad nepargriūtų, kai mažiau nei už trijų metrų pamatė juodą vamzdžio skylę ir aukštą targi siluetą, tarsi košmaras neduodantį jam ramybės net sapnuose.

– Tu? - vos įstengė išstenėti Anuharas.

– Taip. Aš... - pasigirdo šaltas atsakymas. - Kur mano šeima?

– Tavo šeima? - nustebęs pakartojo Anuharas. - Kuo čia dėtas aš ir tavo šeima?

– Ją išsivežė kareiviai.

Anuharas el Mokri pajuto, kaip jam linksta kojos, atsisėdo ant uolos ir delnu šluostydamasis prakaituotą veidą nusiėmė skrybėlę.

– Kareiviai? - pakartojo netikėdamas. - Tai neįmanoma! Ne, tai neįmanoma. Būčiau žinojęs... Drebėdamas iš užpakalinės kelnių kišenės išsiėmė akinius ir šluostydamas juos trumparegėmis akimis pažvelgė į Gaselį.

– Klausyk, - tarė jis, ir jo balsas nuskambėjo visiškai nuoširdžiai. - Ministras minėjo, kad nori pagrobti tavo šeimą ir iškeisti į Abdulą el Kebirą, bet generolas pasipriešino, ir daugiau apie tą reikalą jie nekalbėjo... Prisiekiu!

– Koks ministras? Kur jis gyvena?

– Vidaus reikalų ministras... Madanis. Ali Madanis. Jis gyvena sostinėje... Bet abejoju, ar jis turi tavo šeimą.

– Jie neturi, bet turi kareiviai.

– Ne... - mostelėjęs ranka, šią mintį griežtai atmetė Anuharas. - Tik ne kareiviai... Generolas - mano bičiulis. Du kartus per savaitę mudu drauge pietaujame... To jis niekad nepadarytų, o jei padarytų, papasakotų.

– Bet mano šeimos ten nėra! Mano vergas matė, kaip ją išsivežė kareiviai, ir penki jų laukia manęs Huailos kalnų *gueltoje.*

– Tikriausiai jie ne kareiviai, - atkakliai pakartojo Anuharas el Mokri. - Greičiausiai policininkai. Ministro pavaldiniai. - Jis papurtė galvą ir paniekinamai pridūrė: - Manau, jis gali bet ką padaryti. Tikras šunsnukis. - Vėl užsidėjo akinius, šį kartą visiškai švarius, ir susidomėjęs pažvelgė į Gaselį. - Ar tiesa, kad tu perėjai Tikdabros „tuščią žemę“? - paklausė.

Kadangi klausiamasis tik tyliai linktelėjo, Anuharas el Mokri šniurkštelėjo, tarsi taip norėdamas parodyti nepasitikėjimą, o gal susižavėjimą.

– Tai nuostabu! - sušuko. - Iš tikrųjų fantastiška... Ar žinai, kad Abdulas el Kebiras Paryžiuje? Prancūzai jį remia, ir labai gali būti, kad tu, neraštingas targi, pakeisi mūsų šalies istorijos kursą...

– Aš visai nenoriu nieko keisti, - atsakė Gaselis, ištiesė ranką ir, paėmęs gertuvę, kilstelėjo šydą ir atsigėrė. - Aš noriu tik vienintelio dalyko - kad jie grąžintų man šeimą ir duotų

ramybę.

– To mes visi norime: ramiai gyventi. Tu - su savo šeima, aš - su savo piešiniais. Bet abejoju, ar mums leis kiti.

Gaselis linktelėjo galva į kreida pažymėtus piešinius ant kelių uolų.

– Kas čia? - paklausė.

– Tavo protėvių istorija. Arba istorija žmonių, kurie gyveno šiose žemėse anksčiau, kol dar tuaregai nebuvo užvaldę lygumos.

– Kodėl tu taip elgiesi? Kam gaišti laiką, užuot ramiai sėdėjęs šešėlyje El Akabe?

Provincijos gubernatoriaus sekretorius gūžtelėjo pečiais.

– Gal todėl, kad nusivyliau politika, - atsakė jis. - Ar prisimeni Hasaną ben Koufrą? Jį atleido iš pareigų, tada jis nuvažiavo į Šveicariją, kur buvo sukaupęs truputį pinigų, o po dviejų dienų jį partrenkė gaiviuosius gėrimus vežiojantis sunkvežimis. Juokinga, ar ne? Per kelis mėnesius iš „dykumos vicekaraliaus“ tapo apgailėtinu vargšu ir dabar sulaužytom kojom guli ligoninėje po apsnigtu stogu.

– O žmona su juo?

– Taip.

– Tada niekas nesvarbu. Stebėjau juos kelias dienas ir žinau.

Anuharas el Mokri pritariamai linktelėjo.

– Jis buvo tikras kalės vaikas, politpalaikis be jokių skrupulų, vagis, išdavikas ir intrigantas... Bet turėjo kai ką ir gero: mylėjo savo Tamar... Vien už tai nusipelno pasigailėjimo šiame gyvenime...

Gaselis Sajahas šyptelėjo, nors jo pašnekovas to nepastebėjo, nužvelgė piešinius ant sienų, atsistojo, paėmė šautuvą ir tarė:

– Galbūt dabar tave paliksiu gyvą - vien dėl tavo meilės mano protėvių istorijai. Bet žiūrėk, kad niekur neitum iš šios vietos ir nebandytum manęs išduoti. Jeigu iki pirmadienio pamatysiu tave El Akabe, suvarysiu kulką į kaktą.

Anuharas el Mokri vėl paėmė kreidą, šepetėlius bei skudurus ir ketino imtis darbo.

– Nesirūpink! - tarė jis. - Aš neketinau tavęs išduoti.

Paskui, kai targi jau buvo gana toli, šūktelėjo:

– Viliuosi, kad tu surasi savo šeimą!

Autobusas buvo tikra iškasena. Sunku įsivaizduoti, kad keliu gali važinėti tokia purvina ir taip klibikščiuojanti transporto priemonė, nors tas kledaras, regis, nė neketino važiuoti, tik lyg koks astmatikas stūmėsi į priekį vos penkiasdešimties kilometrų per valandą greičiu per

lygumų dygliakrūmius, uolėtas kalnų atšakas ir begalinius akmenynus.

Maždaug kas dvi valandas autobusas turėdavo sustoti, nes reikėdavo keisti padangą arba gelbėti į smėlio spąstus pakliuvusius ratus. Tada vairuotojas ir konduktorius išlaipindavo keleivius kartu su ožkomis, šunimis ir pintinėmis su vištomis ir liepdavo stumti autobusą arba sėstis šalikelėj ir laukti, kol bus pakeistas ratas.

Taip pat kas keturias valandas reikėdavo pripilti baką degalų. Tai buvo daroma primityviai, guminę žarną įkišant į bidoną, tvirtai pririštą ant stogo. Be to, keleiviai turėdavo išlipti prieš stačias įkalnes ir įveikti jas pėstute.

Ir taip jie kankinosi dvi dienas ir dvi naktis, suspausti lyg datulės triušenos maiše, suprakaitavę ir dūstantys nuo nepakeliamos tvankumos, nė nenumanantys, kada baigsis šita kankynė ir ar išvis jie kada nors išvys dykumos pakraštį.

Kaskart, kai autobusas sustodavo, Gaselis pajusdavo nenumaldomą norą jį palikti ir, nors kelias buvo labai ilgas, toliau keliauti pėsčiomis, bet paskui susivokdavo, kad savo jėgomis sostinę pasiektų tik po kelių mėnesių, o juk kiekviena prarasta diena ar valanda galėtų būti lemiama Lailai ar jo sūnums.

Tad važiavo toliau, nors buvo nenusakomai sunku ištverti uždarytam, juk labiau už viską jis mylėjo laisvę ir vienatvę. Turėjo pakęsti prekiautojų plepalus, isteriškas moteris, vaikų erzelį ir dvokiančias vištas. Čia jis nemokėjo, kaip „tuščioje žemėje“, pavirsti akmeniu, atsiriboti nuo aplinkos ir pasiekti, kad jo dvasia bent laikinai paliktų kūno apvalkalą.

Čia kiekviena duobė, kiekvienas krestelėjimas, kiekvienas automobilio gedimas ar kiekvienas kaimyno atsiraugėjimas grąžindavo jį į tikrovę, ir net tamsiausioje naktyje jis neįstengdavo bent valandėlei užmigti, atgauti jėgas arba grįžti, nors tik vaizduotėje, pas saviškius.

Pagaliau trečią miglotą rytą, kai įkyrus ir lipnus vėjas nešė keleiviams į veidą aitrių dulkių debesis ir neleido daugiau nei už penkiasdešimties metrų įžiūrėti daiktų, jie pravažiavo virtinę nedegtų plytų namelių bei išdžiūvusią upės vagą ir atsidūrė nedidelėje dvokiančioje aikštelėje. Čia, kur kadaise vykdavo savaitiniai turgūs, pačiame tos aikštelės viduryje, autobusas pagaliau sustojo.

– Galinė stotis! - sušuko konduktorius, lipdamas iš autobuso ir mankštindamas rankas bei kojas, nužvelgdamas viską aplink, tarsi jam būtų sunku patikėti, kad dar sykį pavyko atlikti beprotišką odisėją, pasiekti El Akabą ir gyvam grįžt atgal. Šlovė Alachui!

Gaselis išlipo paskutinis, apžiūrėjo aptrupėjusias turgelio sienas, kurios, atrodė, nuo stipresnio vėjo gūsio tuoj užgrius jam ant galvos, ir sutrikęs priėjo prie konduktoriaus.

– Ar čia sostinė? - paklausė.

– Oi ne! - atsakė aiškiai pralinksmėjęs vyras. - Bet toliau mes nevažiuojam. Jeigu su šituo metalo laužu mus pamatytų vieškelyje, uždarytų į beprotnamį.

– Ką man daryti, kad pasiekčiau sostinę?

– Gali nuvažiuoti kitu autobusu, bet patariu traukiniu, taip greičiau.

– O kas yra traukinys?

Šis klausimas, regis, vyro nenustebino. Gaselis nebuvo pirmasis beduinas, per dvidešimtį kontrolieriaus tarnybos metų kratęsis per dykumą.

– Geriau eik ir pats pamatyk... - atsakė jis. - Štai šita gatve, o kai už trijų namų blokų pamatysi rudą pastatą - ten ir bus stotis...

– Už *ko* trijų?

– Trijų blokų, trijų kvartalų... - Konduktorius plačiai mostelėjo ranka. - Na, gerai, regis, ten, kur tu gyveni, viso to nėra... Eik į priekį, kol pamatysi rudą pastatą. Jis ten vienintelis.

Gaselis linktelėjo, paėmė šautuvą, kardą, odinį krepšį, kuriame laikė šovinius, truputį maisto ir įprastus daiktus, ir leidosi žingsniuoti nurodyta kryptimi, bet staiga nuo autobuso viršaus pasigirdo konduktoriaus balsas:

– Ei! Tu čia negali vaikščioti su ginklu! Jei tave pamatys, turėsi bėdų... Leidimą turi?

– Ką tokį?

– Leidimą ginklui... - Konduktorius parodė į šautuvą. - Ne, matau, neturi... Tada šitą slėpk, arba atsidursi kalėjime!

Sutrikęs ir nežinodamas ką daryti, Gaselis ramiai stovėjo aikštėje, kai staiga pamatė priešinga kryptimi tolstantį keleivį. Vieną lagaminą jis nešėsi ant peties, kitą - rankoje, o po pažastim dar buvo pasispaudęs kilimų ritinį.

Gaselis pasivijo vyrą, pakišo auksinę monetą jam po nosim ir tarė:

– Parduok man kilimus!

Keleivis atsakė ne iš karto. Paėmė monetą, padavė Gaseliui kilimus ir greitai nužingsniavo tolyn, būgštaudamas, kad kvailas targi neapsigalvotų.

Bet Gaselis neapsigalvojo. Išskleidė kilimus, suvyniojo ginklus, pasispaudę ritinį po pažastim ir nužingsniavo stoties link.

Ant automobilio stogo stovintis konduktorius kelissyk smagiai palingavo galvą.

Traukinys buvo dar nešvaresnis, nepatogus ir kėlė didesnį triukšmą nei autobusas, ir nors buvo tuo pranašesnis, kad jam nesproginėjo ratai, keleiviai turėjo kvėpuoti dūmais ir anglimis. Be to, jis gadino nervus stodamas visuose miestuose, kaimuose, užkampiuose ir net prie kai kurių pakelės namų.

Kai Gaselis pamatė jį įvažiuojant į stotį - blizgantį, riaumojantį ir leidžiantį tirštus dūmus, jis jam pasirodė baisesnis už baisiausias negro Suilemo istorijas, jį suėmė nevaldoma

panika, ir jis turėjo pasitelkti visą savo, kaip kario, narsą bei šlovingojo Šydo genties *inmučaro* ramybę. Tad leidosi it potvynio keleivių srauto nešamas ir kone griūdamas įsispraudė į išklerusį vagoną su kietais mediniais suolais ir bestikliais langais.

Jis bandė elgtis taip, kaip matė elgiantis kitus: savo kilimus ir odinį krepšį pasidėjo į bagažo tinklelį, atsisėdo tolimiausiam kampe ir stengėsi susitaikyti su mintimi, kad galų gale traukinys - ne kas kita, tik didelis autobusas, važiuojantis plieninėmis kartimis, kad nereikėtų kratytis keliais.

Bet kai išgirdo švilpimą ir kai staiga truktelėjęs garvežys šnopuodamas pajudėjo, daužydamas vieną į kitą savo geležis ir lydimas mašinisto riksmų, jam vėl sudiegė širdį, ir jis iš visų jėgų įsikibo į suolą, kad stačia galvą neišlėktų į peroną.

Kai maždaug šimto kilometrų per valandą greičiu dumiantis traukinys leisdavosi nuokalnėmis ir pro langą imdavo švilpti vėjas ir veržtis dūmai, o pro šalį svaiginamai lėkdavo elektros stulpai, medžiai ir namai, Gaseliui atrodydavo, jog neištvers, tada stipriai sukąsdavo šydo kraštą, kad neimtų rėkti ir maldauti, kad kas nors greičiau tą pragaro mašiną sustabdytų.

Vėliau, per pačią popietę, prieš savo akis išvydo kalnus ir pamanė, jog sapnuoja, mat niekada neįsivaizdavo, kad esama tokių aukštų kalnų, iškilusių lyg kokia neįveikiama užkarda su skardingomis, išdidžiomis, baltais kilimais užklotomis viršūnėmis.

Gaselis atsigręžė į storą už jo sėdinčią moterį, bemaž visą laiką krūtimi maitinančią du visiškai panašius dvynukus, ir paklausė:

– Kas ten?

– Sniegas, - atsakė moteris, nutaisiusi išdidžią, daug gyvenimo patirties turinčio žmogaus miną. - Ir tu kuo nors apsisiausk, nes greitai čia bus labai šalta.

Ir iš tikrųjų netrukus stojo toks šaltis, kokio targi nebuvo patyręs. Ledinis vėjas, kuris kartais atnešdavo mažutėlaičių snaigių, pamažu užgrobė visą vagoną, priversdamas kantrius drebančius keleivius įsisupti į viską, ką tik turi po ranka.

Kai jau beveik sutemus traukinys sustojo mažytėje kalnų, stotelėje ir jo palydovas pranešė, kad jie turi dešimt minučių ir gali ko nors nusipirkti vakarienei, Gaselis neatsispyrė pagundai, iššoko iš traukinio ir nubėgęs į perono galą savo rankomis palietė baltą sniegą.

Labiau nei iš jo sklindantis šaltis jį nustebino nenusakomas, truputį gurgždantis ir tarp pirštų greitai tirpstantis baltumas, nepanašus nei į smėlį, nei į vandenį, nei į akmenį, visai nepanašus į nieką, ką iki šiol buvo lietęs, ir Gaselis jautėsi taip susidomėjęs, sutrikęs ir sykiu nustebęs, kad vos pastebėjo, kaip menkai apautos kojos ėmė stingti nuo šalčio.

Susimąstęs, beveik išsigandęs savo atradimo, lėtai grįžo prie traukinio, iš vienos pardavėjos nusipirko storą ir sunkią antklodę, iš kitos - dubenėlį karšto kuskuso, grįžo į savo vietą ir tyliai valgydamas žiūrėjo į besileidžiančias sutemas ir apsnigtą gamtovaizdį,

kurį greitai rijo tamsa, ir į subraižytą vagono sieną, kurią ilgas kelionės valandas stumdantys keleiviai buvo išmarginę įvairiais užrašais. Toje stotelėje Gaseliui staiga tapo aišku, kad jau greitai turėtų išsipildyti senosios Chaltumos pranašystė. Dykuma, numylėtoji dykuma, kurioje jis gimė, liko toli, šitų aukštų kalnų papėdėje, dabar apaugusių žaliomis pievomis ir storais medžiais, o jis, Gaselis, aklas ir nieko neišmanantis, keliauja į tolimas, nepažįstamas ir priešiškas žemes, kur apsiginklavęs kardu ir apgailėtinu šautuvu ketina susigrumti su šio pasaulio šeimininkais.

Jį pažadino stabdžių žviegimas, staigus smūgis ir tarsi iš kapo duobės sklindantys balsai - užsimiegoję, skambantys tarsi aidas didžiulėje tuščioje oloje.

Iškišo galvą pro langą ir nustebo išvydęs aukštą skliautą iš stiklo ir geležies. Apšviestas kelių vos švyksinčių lempų ir dulkėm apneštų šviesos reklamų, jis atrodė dar aukštesnis.

Keleiviai, ištvėrę ilgą kelionę iki galinės stoties, dabar lipo iš traukinio nešini nušiurusiais kartoniniais lagaminais ir tolo pavargusiu žingsniu, keikdami kvailą tvarkaraštį ir prieštvaninį traukinį, kuris visada pasiekia savo tikslą pavėlavęs šešias valandas.

Pasiėmęs kilimus, odinį krepšį ir sunkią antklodę, Gaselis išlipo paskutinis ir nuėjo paskui kitus keleivius, vienas po kito išnykstančius už didžiulių matinio stiklo durų, neatsistebėdamas aukšta didinga stotimi. Po ją skraidė būriai šikšnosparnių, girdėjosi, kaip prunkščioja garvežys, regis, besistengiantis kuo daugiau įkvėpti oro, kad po varginamos įtampos vėl atgautų kvapą.

Gaselis priėjo didžiulę laukimo salę su purvinomis marmuro grindimis ir ilgais suolais - įsikibusios į savo varganą mantą, ant jų miegojo ištisos šeimos. Galop pro duris išėjo į lauką ir sustojo plačių laiptų viršuje pasižiūrėti į erdvią aikštę ir į ją supančius didžiulius pastatus.

Sumišęs kurį laiką žiūrėjo į sienas su langais, durimis ir balkonais, beveik hermetiškai uždariusiais aikštės erdvę, bet staiga nepatikliai papurtė galvą, nes nosį jam sukuteno daugybė įvairių ir visiškai nepažįstamų kvapų. Jie užpuolė jį kaip išalkę ir nekantriai jo atvykimo laukiantys valkatos.

Tai nebuvo žmogaus prakaito kvapas, išmatų ar išgaišusio ir pūvančio žvėries smarvė. Tai nebuvo ir sugedusio vandens dvokas, koks paprastai būna senuose šuliniuose, ir tik jau ne besilakstančio ožio. Kažkoks švelnesnis, nelabai pažįstamas, bet toks pat nemalonus ir stiprus prie dykumos platybių įpratusio žmogaus uoslei. Čia dvokė susigrūdusiais žmonėmis, tūkstančiais įvairių tuo pat metu ruošiamų valgių, kibirais šiukšlių, išbadėjusių gatvės šunų išdraikytų ant šaligatvių, ir kloakomis, iš kurių pro kanalizacijos vamzdžius veržėsi smarvė, tarsi visas miestas būtų pastatytas ant gilios išmatų jūros. Tą karštą naktį oras buvo slogus, sūdrus ir sustingęs. Jis dvokė siera ir švinu, automobilių išmetamosiomis dujomis ir daugybę kartų sudegusiu aliejumi.

Gaselis stovėjo lyg įkastas į žemę, nesuvokdamas, ką daryti - ar traukti į miegantį miestą,

ar grįžti atgal ir susirasti prieglobstį ant vieno iš tų ilgų suolų ir laukti, kol išauš, bet kažkoks vyras nutrinta uniforma ir raudona kepure staiga išlėkė iš stoties ir atsidūrė šalia jo. Kai Gaselis jau stovėjo ant paskutinio laiptelio, vyras atsisuko ir pažvelgė į jį.

– Tau kažkas atsitiko? - paklausė vyras. Kadangi Gaselis tik tyliai papurtė galvą, vyras užjaučiamai tarė:

– Suprantu... Tu pirmą kartą mieste. Ar turi kur nakvoti?

– Ne.

– Žinau vieną vietą netoli savo namų... Gal priims... - Pamatęs, kad Gaselis nė nekrustelėjo iš vietos, nenuspręsdamas, ką daryti, jis plačiai mostelėjo ranka, kviesdamas eiti paskui jį. - Nagi eime! Manęs nebijok! Aš nesu nei homoseksualas, nei ketinu tave apvogti.

Gaseliui patiko vyro veidas, pavargęs, sunkaus gyvenimo raukšlių paženklintas, kone pageltęs nuo naktinio darbo, krauju pasruvusiomis akimis ir nukarusiais, parudavusiais nuo nikotino ūsais.

– Eime! - paragino. - Žinau, ką reiškia tokiam mieste būti vienam. Aš čia atvažiavau iš savo Kabilijos prieš penkiolika metų turėdamas dar mažiau daiktų nei tu - tik sūrį po pažastim... - nusijuokė šaipydamasis iš savęs. - O dabar pažiūrėk į mane. Dabar aš uniformuotas, su kepure ir švilpuku...

Gaselis nulipo žemyn, ir juodu leidosi per aikštę link plataus prospekto, kuriuo retkarčiais pravažiuodavo vienišas automobilis.

Beveik pačiame aikštės viduryje vyras atsisuko ir įdėmiai pažvelgė į Gaselį.

– Ar tu tikrai targi?

– Taip.

– Ar tiesa, kad atidengi veidą tik savo šeimai ir artimiausiems draugams?

– Tiesa.

– Na, tai turėsi bėdų... Policija čia neleidžia žmonėms vaikščioti užsidengus veidą... Jie nori žinoti, su kuo turi reikalą... Čia visi turi tapatybės kortelę su nuotrauka ir pirštų atspaudais. - Patylėjęs paklausė: - Tu turbūt niekad neturėjai tapatybės kortelės... Tiesa?

– Ne. O kas yra tapatybės kortelė?

– Na, matai...

Juodu vėl ėmė žingsniuoti, bet vyras ėjo taip lėtai, tarsi būtų nelabai norėjęs pasiekti savo namus, o mieliau visą naktį pravaikščiojęs ir praplepėjęs.

– Koks tu laimingas... - toliau kalbėjo vyras. - Iš tikrųjų laimingas, kad visą laiką galėjai gyventi be viso šito... Bet sakyk man, ką, po velnių, šiame mieste pametei?

– Ar tu pažįsti ministrą? - staiga paklausė Gaselis.

– Ministrą? Kokį ministrą?

– Ali Madanį.

– Ne! - greitai atsakė vyras. - Ir tikra laimė, kad nepažįstu... Viliuosi, niekada neteks su juo susipažinti.

– Ar žinai, kur galiu jį rasti?

– Manau, ministerijoje.

– O kur yra ministerija?

– Reikia eiti šiuo prospektu žemyn. Kai prieisi jūros promenadą, pasuksi į dešinę. Pamatysi pilką pastatą su baltom žaliuzėm. - Jis linksmai nusišypsojo. - Patariu prie jo nesiartinti. Žmonės kalba, kad naktimis girdėti rūsiuose kankinamų suimtųjų riksmai. Nors kai kurie tvirtina, jog ten dejuoja visų nužudytųjų sielos. Auštant lavonai išnešami pro užpakalines duris ir sukraunami į furgonus.

– O kodėl jis tuos žmones žudo?

– Dėl politikos, - burbtelėjo pašnekovas šlykštėdamasis. - Šiame prakeiktame mieste viskas yra politika. Ypač nuo tada, kai Abdulas el Kebiras vėl laisvas. Dieve šventas, negi viskas vėl prasidės iš naujo?.. - sušuko, paskui ranka parodė į šoninę gatvelę. Perėję pagrindinę gatvę, jie pasuko į ją. - Žiūrėk! - parodė vyras. - Čia. Eime!

Bet Gaselis papurtė galvą ir mostelėjo prospekto link.

– Ne, - pasakė jis. - Aš einu į ministeriją.

– Į ministeriją? - nustebo vyras. - Tokią valandą? Ko tau ten reikia?

– Pamatyti ministrą.

– Bet jis ten negyvena! Tik dirba dieną.

– Aš jo palauksiu.

– Nemiegojęs?

Geležinkelininkas norėjo kažką sakyti, bet nepasakė, tik atidžiai pažvelgė į Gaselį ir sunkų kilimų ritinį, pro plyšelį tarp turbano ir šydo išvydo ryžto kupinas tamsias akis ir, pats nežinodamas kodėl, staiga pasijuto nejaukiai.

– Jau vėlu! - tarė staiga sunerimęs. - Jau labai vėlu, o ryte turiu dirbti.

Greitai perėjo gatvę, rizikuodamas būti partrenktas šiukšlių mašinos, ir dingo tamsoje vis atsigręždamas ir norėdamas įsitikinti, ar targi jo neseka.

Bet Gaselis nė nekrustelėjo. Palaukė, kol dvokiantis sunkvežimis dings iš akių, tada pasileido vienas plačiu, varganai apšviestu prospektu. Aukštas, besiplaikstančiais vėjy

apdarais atrodė kvailai, tarsi kokia praeities liekana tarp sunkių pastatų, tamsių langų ir uždarytų vartų. Lyg koks visagalis miesto valdovas, kuriam galėjo prilygti tik klajojantis šuo.

Po kurio laiko pravažiavo geltonas automobilis, ir tada iš tarpuvartės jį pašaukė kažkokia moteris.

Jis pagarbiai priėjo. Jį sutrikdė jos gili iškirptė bei skeltas sijonas ir pro jį iki pat viršaus matoma koja. Bet kai moteris pamatė jį žibinto šviesoje, sutriko labiau nei jis.

– Ko nori? - savotiškai droviai paklausė Gaselis.

– Ne, nieko... - atsiprašė prostitutė. - Supainiojau tave su draugu. Labanakt!

– Labanakt!

Jis nuėjo savo keliu. Už poros gatvių jo dėmesį patraukė duslus gaudesys, juo ėjo artyn, juo jis darėsi garsesnis, kol pagaliau virto monotonišku nepertraukiamu šniokštimu, bet Gaselis neįstengė jo atpažinti, nors jis priminė jam ritmišką dunksėjimą, kai didžiuliu akmeniu daužoma kietai suminta žemė.

Perėjo plačią alėją, kuria, regis, baigėsi miestas, ir į ilgą eilę prie pat smėlio išsirikiavusių aukštų žibintų šviesoje pamatė platų paplūdimį, už kurio viena per kitą vertėsi didžiulės bangos, pasipuošusios baltomis putų keteromis.

Sustojo lyg žaibo nutrenktas. Iš tamsos staiga išniro pabaisiška vandens masė, kurios nė neįsivaizdavo esant šiame pasaulyje. Vanduo ribuliuodamas atsistodavo piestu, šaudavo aukštyn, paskui su trenksmu tėkšdavosi į žemę, kažką šnabždėdamas atsitraukdavo ir vėl puldavo su nauja jėga.

Jūra!

Gaselis suprato, kad čia toji stebuklinga jūra, apie kurią taip dažnai pasakodavo Suilemas ir su pagarba minėdavo drąsiausi keliauninkai, kai praleisdavo naktį jo *chaimoje.* Ir kai didžiulė banga, pati įžūliausia, nubėgo smėliu ir vos nesušlapino jam sandalų, vos nelyžtelėjo *ganduros* krašto, jis taip išsigando, kad pamiršo šokteltėti į šalį.

Tai buvo jūra, iš kurios gimė jo protėviai garamantai; ši jūra skalavo Senegalo krantus, į ją įsiliejo didžiulė, pietiniu dykumos pakraščiu tekanti upė, ant šitos jūros kranto baigėsi smėlio žemė ir visas pažįstamas pasaulis, už kurio gyveno prancūzai.

Gaselis nė nesvajojo, kad vieną dieną pamatys jūrą, tokią tolimą kaip paskutinė galaktikos žvaigždė, kaip neperžengiamą kliūtį, kurią pats pasaulio Kūrėjas pastatė Vėjo sūnums, amžiniems visų žemių ir visų dykumų klajokliams.

Gaselis suprato priėjęs savo kelio pabaigą. Ši jūra buvo visatos kraštas, ir įpykęs grėsmingas Alacho balsas įspėjo jį, kad jis nuėjo toliau, nei leidžia jėgos, toliau, nei Jis leido lygumos *imohagams*, ir dabar artėja akimirka, kai jis turės sumokėti už savo neįsivaizduojamą akiplėšiškumą.

„Tu mirsi toli nuo savo pasaulio“, - išpranašavo jam senoji Chaltum, ir jis nevaliojo įsivaizduoti nieko svetimesnio savo pasauliui nei toji balta, prieš akis kylanti ir riaumojanti siena, už kurios neįstengė įžiūrėti daugiau nieko, tik juodut juodžiausią naktį.

Atsisėdo tolėliau ant sauso smėlio, kad nepasiektų bangos, ir ilgai sėdėjo labai ramus, prisimindamas savo gyvenimą ir mąstydamas apie žmoną, vaikus ir prarastą rojų. Ilgai sėdėjo netrukdydamas slinkti valandoms ir laukė aušros. O kai žalsva ir blausi šviesa ėmė plėstis dangumi, stebėjosi neatsistebėdamas priešais plytinčia neaprėpiama vandens platybe.

Gaselis manė, kad sniegas, miestas ir bangos jau buvo praradę savo gebėjimą stebinti, bet vaizdas, kurį aušra atskleidė prieš akis, parodė, kad jis ir vėl suklydo: toji pilka, spindinti it metalas, pasišiaušusi grėsminga jūra vėl jį pribloškė ir panardino į gilų transą, ir jis ilgai sėdėjo susimąstęs ir suakmenėjęs it statula.

Paskui pirmasis saulės spindulys pilką spalvą pavertė skaisčiai mėlyna ir žalsvai matine, todėl baltos putos atrodė dar baltesnės, kontrastuojančios su juodu ir grėsmingu, iš vakarų plaukiančiu audros debesiu. Aplink Gaselį sutvisko daugybė banguojančių spalvų ir pavidalų, kurių niekada nebūtų nė įsivaizdavęs. Valandų valandas sėdėjo lyg prikaltas ir iš susimąstymo jo neįstengė pažadinti net vis garsėjantis mašinų gausmas už nugaros.

Miestas budo.

Tai, kas naktį buvo tik aukštos sienos su uždarytais langais ir tamsiomis augalijos dėmėmis, dieną virto spalvų orgija, kur ryškūs raudoni autobusai kontrastavo su baltais fasadais, geltonais taksi, žaliais vešliais medžiais ir daugybe akį rėžiančių plakatų, kuriais buvo nuklijuotos visos sienos.

Ir žmonės!

Būtum galėjęs pamanyti, kad tą rytą visi Žemės gyventojai nusprendė susitikti plačioje jūros promenadoje: jie įeidavo į aukštus pastatus ir išeidavo iš jų, čia užkliūdavo vieni už kitų, čia išvengdavo susidūrimo, ir jų vaikščiojimas pirmyn atgal buvo panašus į absurdišką šokį; akimirką jie stabtelėdavo ant šaligatvio krašto, paskui staiga visi puldavo į važiuojamąją kelio dalį, kur autobusai, taksi ir šimtai įvairių mašinų netikėtai sustodavo, tarsi juos būtų sustabdžiusi galinga nematoma ranka.

Stebėdamas šį vaizdą, Gaselis padarė išvadą, kad toji ranka priklauso drūtam apopleksiškam vyrui, kuris visą laiką judėjo ir mostagavo rankomis tarsi staiga būtų pamišęs. Jis švilpčiojo mažu švilpuku, kartais tai darydavo labai ilgai ir su tokiu įniršiu, kad pėstieji sustodavo, tarsi tas švilpimas būtų sklidęs iš paties Alacho lūpų.

Vyras, be abejo, buvo svarbus, nors jo veidas buvo paraudęs, o uniforma aptaškyta prakaito dėmėm. Kai pakeldavo ranką, sustodavo didžiausi sunkvežimiai ir važiuoti pradėdavo tik tada, kai vyras jiems leisdavo.

Ir čia pat, aukštai iškilęs virš to vyro nugaros, stūksojo pilkas pastatas su baltom žaliuzėm - aukštas, masyvus, nepajudinamas, saugomas storų grotų ir apsuptas nedidelio sodo su išdžiūvusiais medžiais. Tas pats, apie kurį jam pasakojo geležinkelininkas.

Jame gyveno, ar bent jau dirbo, Vidaus reikalų ministras Ali Madanis, žmogus, pagrobęs jo žmoną ir vaikus.

Gaselis apsisprendė, pasiėmė daiktus ir priėjo prie storo apopleksiško vyro. Tas įbedė į jį įdėmų, nustebusį žvilgsnį, nors nė akimirką nesustojo darbavęsis rankom ir švilpuku.

Gaselis sustojo priešais jį.

– Ar čia gyvena ministras Madanis? - paklausė jis, ir jo žemas balsas nuskambėjo taip rimtai, kad policininką jis nustebino taip pat, o gal net labiau nei išvaizda, drabužiai ir iki pat akių šydu uždengtas veidas.

– Ką tu pasakei?

– Ar čia gyvena arba dirba ministras Madanis...

– Taip. Čia jis turi savo kabinetą ir po penkių minučių, lygiai aštuntą, atvažiuos į darbą. O dabar eik iš čia!

Gaselis tylėdamas linktelėjo, lydimas sutrikusio eismo reguliuotojo, staiga išsimušusio iš darbo ritmo, žvilgsnio, perėjo gatvę ir sustojęs prie paplūdimio ėmė laukti.

Lygiai po penkių minučių išgirdo sirenos staugimą, pamatė du motociklininkus, o jų įkandin - ilgą ir sunkų juodą automobilį. Staiga visas eismas prospekte sustojo, kad niekas netrukdytų limuzinui ir jo palydai. Netrukus mašina didingai įčiuožė į ministerijos sodelį.

Gaselis iš tolo atpažino aukštą elegantiško pasipūtusio vyro siluetą. Kol Madanis neskubėdamas lipo penkiomis marmurinių laiptų prie pagrindinių durų pakopomis, jį ceremoningai lankstydamiesi sveikino durininkai ir tarnautojai. Abipus laiptų stovėjo du automatais ginkluoti sargybiniai.

Kai Madanis dingo, Gaselis vėl perėjo gatvę priešais susinervinusį, akies krašteliu jį stebintį policininką.

– Ar čia buvo ministras? - paklausė Gaselis.

– Taip. Jis... Bet aš tau liepiau dingt iš čia! Netrukdyk man!

– Ne! - atkirto targi trumpai ir ryžtingai, su grėsminga gaidele balse. - Aš norėčiau, kad kai ką nuo manęs jam perduotum: jeigu poryt būtent čia, šioje vietoje, kur dabar stovi tu, jis nepaleis mano šeimos, aš nužudysiu prezidentą!

Storulis pažvelgė į jį netekęs žado. Kurį laiką tylėjo, paskui kvailai išlemeno:

– Ką pasakei? Kad nužudysi prezidentą?

– Tą ir pasakiau, - atsakė Gaselis ir pirštu parodė į pastato vidų.

– Pasakyk jam, kad aš, Gaselis Sajahas, išlaisvinau Abdulą el Kebirą, jau nužudžiau apie aštuoniolika kareivių ir nužudysiu prezidentą, jeigu negrąžins mano šeimos. Gerai įsidėmėk. Poryt!

Jis nusisuko ir pranyko tarp autobusų ir sunkvežimių. Vairuotojai sustojo ir ėmė spausti sirenas, nes eismo reguliuotojas, regis, sustingo į druskos stulpą ir pastirusiomis it karvės akimis žiūrėjo ten, kur aukštą targi pavidalą prarijo žmonių knibždėlynas.

Maždaug dešimt minučių eismo reguliuotojas stengėsi sutramdyti nervus ir šiaip taip atkurti eismą, tikindamas save, jog tai, kas nutiko, neturi jokios prasmės. Tai tik kvailas pokštas ar tiesiog pervargimo sukelta haliucinacija.

Bet juk pamišėlis tuos žodžius ištarė labai ryžtingai ir sukėlė policininkui nerimą, nors dar didesnį nerimą jam sukėlė tai, kad jis paminėjo Abdulą el Kebirą bei jo laisvę. O juk buvusiam prezidentui pavyko pabėgti į Paryžių, tai žinojo visi, nes iš ten jis rašė atsišaukimus, kviesdamas iš naujo persigrupuoti savo šalininkus.

Po pusvalandžio, neįstengdamas susikaupti ir suvokdamas, kad vos nesukėlė transporto grūsties ar rimto eismo įvykio, paliko savo postą, perėjo gatvę bei ministerijos sodelį ir kone drebėdamas įžengė į erdvų priimamąjį su aukštomis baltojo marmuro kolonomis.

– Noriu pasikalbėti su saugumo viršininku, - kreipėsi į pirmą sutiktą sargybinį.

Po ketvirčio valandos pats ministras Ali Madanis, sėdėdamas už nežemiškai gražaus lakuoto raudonmedžio stalo, apžiūrinėjo jį susirūpinusiu veidu ir juokingai surauktais antakiais.

– Aukštas, liesas ir su šydu? - pakartojo, norėdamas įsitikinti, ar policininkas neapsiriko. - Ar jūs nesuklydote?

– Ne, Jūsų Ekscelencija. Tai buvo tikras targi, vienas iš tų, kuriuos gali pamatyti tik atvirukuose! Prieš kelerius metus jų knibždėte knibždėjo musulmonų kvartale ir turgaus aikštėje, bet nuo tada, kai jiems buvo uždrausta nešioti šydą, niekas daugiau jų nematė...

– Žinoma, tai jis... - sumurmėjo ministras. Jis prisidegė ilgą turkišką cigaretę su filtru ir, regis, giliai susimąstė. - Pakartokit man kuo tiksliau, ką jis jums pasakė, - paprašė.

– Jeigu poryt negrąžinsit jam šeimos šioje sankryžoje, jis nužudysiąs prezidentą...

– Jis pamišėlis!

– Aš irgi taip pamaniau, Jūsų Ekscelencija... Bet kartais tie pamišėliai būna pavojingi...

Ali Madanis atsigręžė į pulkininką Turkį, einantį Valstybės generalinio saugumo direktoriaus pareigas, kurį laikė savo dešiniąja ranka, ir apsikeitė su juo sutrikusiu žvilgsniu.

– Kokią, po velnių, šeimą jis turi galvoje? - paklausė pulkininkas. - Kiek žinau, su jo šeima mes neturėjom jokių reikalų.

– Tai gal mes kalbame ne apie tą žmogų?

– Nagi, Turki! Šiame pasaulyje nedaug tuaregų, žinančių apie Abdulą el Kebirą ir apie kareivių mirtį. Ne, čia jis. - Jis atsigręžė į eismo reguliuotoją ir mostelėjo jam išeiti.

– Galit eiti, - paliepė. - Bet apie tai - nė žodžio.

– Savaime suprantama, Jūsų Ekscelencija! - nervingai atsakė policininkas. - Kai kalbama apie slaptąją tarnybą, tyliu kaip žemė.

– Aš netgi patarčiau jums tylėti, - sausai atsakė ministras. - Jei niekam neprasitarsit, paaukštinsiu tarnyboje. Priešingu atveju pasirūpinsiu jumis pats. Supratot?

– Žinoma, Jūsų Ekscelencija. Žinoma!

Policininkui išėjus, ministras Madanis atsistojo, priėjo prie plataus lango, atitraukė užuolaidas ir ilgai žiūrėjo į jūrą. Iš tolumoje kabančio juodo debesies pliaupė lietus, ir jūra mirguliavo nuo šviesos ir šešėlių žaismo.

– Vadinasi, jis atkeliavo ir čia, - garsiai tarė Madanis, kad girdėtų pulkininkas, nors iš tikrųjų kalbėjosi su savimi. - Prakeiktam targi dar negana, kad pridarė mums daugybę rūpesčių. Ne, jis dar drįsta pasirodyti prie mūsų durų. Tai neįtikėtina! Juokinga ir neįtikėtina!

– Norėčiau su juo susipažinti, - tarė pulkininkas.

– Po paraliais, ir aš! - sušuko ministras. - Tokį drąsų žmogėną nedažnai sutiksi. - Jis sutraiškė cigaretę į lango stiklą. - Kokio velnio jis čia ieško?

– Neturiu nė menkiausio supratimo, Jūsų Ekscelencija.

– Tada tučtuojau skambink į El Akabą, - įsakė Madanis. - Sužinok, kas atsitiko to bepročio šeimai. Mėšlas! - suniurnėjo jis, sviedė nuorūką į orą ir žiūrėjo, kaip ji krinta ant jo automobilio pačiame sodo gale. - Lyg mums neužtektų bėdų su Abdulu. Ką, po velnių, veikia tavo žmonės Paryžiuje?

– Jie nieko negali padaryti, Jūsų Ekscelencija, - pasiteisino pulkininkas. - Prancūzai jį gerai saugo. Mes dar nė nežinom, kur jį slepia.

Ministras vėl grįžo prie stalo, paėmė krūvą dokumentų ir nepatenkintas parodė pulkininkui.

– Pažiūrėk! - tarė. - Čia pranešimai apie dezertyruojančius generolus, bėgančius per sieną žmones, kad prisidėtų prie Abdulo, slapti susirinkimai mūsų įgulose!.. Man dar trūksta tik targi, žūtbūt trokštančio pribaigti prezidentą! Surask jį! - sušuko. - Jau žinai, kaip jis atrodo: aukštas, apsirengęs kaip vaiduoklis, su veidą dengiančiu šydu, pro kurį matyti tik akys. Nemanau, kad mūsų mieste tokių būtų daug.

TAI, KO IEŠKOJO, Gaselis rado senojoje *rumių* šventykloje - vienoje iš tų keistų bažnyčių, kurių prancūzai pristatė visoje šalyje, nors gerai žinojo, kad jiems niekada nepavyks atversti į krikščionybę nė vieno musulmono.

Bažnyčia stovėjo toje vietoje, kuri kadaise buvo laikoma elegantiškiausiu sostinės kvartalu; tai buvo prašmatnus priemiestis, pastatytas prie pat paplūdimio ir stačių skardžių, ir pirmasis patyręs revoliucijos padarinius. Vieną naktį bažnyčioje kilo gaisras, ir ji liepsnojo iki pat aušros, mat nei kaimynai, nei ugniagesiai nedrįso jos gesinti žinodami, kad gretimų miškų tamsoje įsitvirtinę sukilėlių nacionalistų snaiperiai pasiryžę šauti į kiekvieną, kuris neatsargiai žengs į gaisro šviesą.

Supleškėjusi bažnyčia ilgainiui tapo pajuodusiu ir apdulkėjusiu skeletu, žiurkių ir driežų prieglobsčiu, jos vengė net klajūnai po to, kai vienas jų labai paslaptingai mirė jos dešimtųjų sunaikinimo metinių naktį.

Didžioji nava buvo be stogo, ir drėgnas, nuo jūros pučiantis vėjas pavertė ją nejaukia buveine, bet gilumoje, ten, kur kažkada stovėjo didysis altorius, ėjo durys į nedidelius, nuo gaisro nenukentėjusius kambarius. Du iš jų dar buvo su visais stiklais.

Čia buvo vieniša ir rami vieta, tai, ko Gaseliui labai reikėjo po nepaprastai nervingo pastarųjų dienų gyvenimo. Paklajojęs po miestą jautėsi sutrikęs, jam svaigo galva. Buvo apkvaitęs nuo minios, eismo ir nekenčiamo pasaulio, kuris panėšėjo į baisų nepakeliamą skandalą. Jam atrodė, kad pagrindinis miesto rūpestis - sudraskyti ausų būgnelius tokiems žmonėms kaip tuaregai, įpratusiems prie tylos ir ramybės.

Išsekęs iš nuovargio, kampe pasitiesė antklodę ir apsiglėbęs ginklus užmigo. Jį persekiojo siaubingi košmarai, kuriuose traukiniai, autobusai ir daugybė rėkiančių žmonių, regis, nieko kito netroško, tik užpulti jį ir sutraiškyti, paversti beforme kruvina mase.

Aušra pažadino drebantį nuo šalčio, bet nuo sapno košmarų visą išpiltą prakaito. Pirmąją akimirką pasijuto taip, lyg jam trūktų oro ir kažkokia milžiniška jėga norėtų jį uždusinti, nes pirmą kartą per savo jau ganėtinai ilgą gyvenimą miegojo po cementiniu stogu ir tarp keturių sienų.

Atsargiai išėjo į lauką. Už šimto metrų plytėjo rami mėlyna jūra, nepanaši į purslotą pabaisą, kurią matė dar vakar. Nuo karštos saulės dabar ji mirguliavo sidabriniais atspindžiais.

Lėtais judesiais, kone iškilmingai atidarė paketėlį ir ant antklodės sudėjo viską, ką buvo įsigijęs kasbos[9] krautuvėje. Paskui ant palangės pastatė mažą veidrodėlį ir nusiskuto be vandens aštriu durklu, kaip darydavo visą sąmoningą gyvenimą, tada paėmė žirkles ir nusikirpo šiurkščius susivėlusius plaukus. Paskui ilgai žiūrėjo į veidrodį ir savęs beveik nepažino. Galiausiai nusileido prie jūros ir sąžiningai nusimazgojo kvepiančio muilo

gabalėliu, nustebintas kartaus vandens skonio, likusios ant odos druskos ir trupučio putų, kurias pavyko nusiplauti.

Grįžęs į savo prieglobstį, užsitempė siauras mėlynas kelnes bei baltus marškinius ir pasijuto juokingas.

Su skausmu širdyje žiūrėjo į savo *gandurą*, turbaną ir šydą, norėjo vėl jais apsirengti, bet suprato, kad to daryti nevalia, nes gerai suvokė, kad jau kasboje savo kasdieniais drabužiais buvo atkreipęs žmonių dėmesį.

Jis pagrasino galingiausiam šalies žmogui, vadinasi, policija ir ginkluotųjų pajėgų kareiviai puls ieškoti targi su šydu, kuris taip uždengia veidą, kad matyti tik akys. Jis turi pasinaudoti proga, kad niekas jo nepažįsta ir nė neįsivaizduoja, kaip iš tikrųjų atrodo. Jam toptelėjo, kad su naujais drabužiais jo neatpažintų net Laila.

Gaselis bjaurėjosi mintimi, kad visiškai nepažįstami žmonės pamatys jo veidą, ir jam buvo taip gėda, tarsi būtų reikėję nuogam išeiti į gatvę. Vieną dieną prieš daugelį metų, kai baigėsi jo vaikystė, motina jį apvilko pirmąja *gandura*, o vėliau, kai tapo vyru, veidą užsidengė *lithamu* - tai buvo ženklas, kad jis įgijo naują rangą. Nusivilkęs apdarus tarsi vėl grįžo į vaikystę, į laikus, kai galėdavo viešai rodyti savo gėdingas kūno vietas ir niekas į tai nekreipė dėmesio.

Pasivaikščiojo po siaurą kambarėlį, paskui išėjo į plačią navą, norėdamas įprasti prie naujų drabužių ir ilgų prospektų, bet veržė kelnės, jos trukdė atsitūpti ir valandų valandas tupėti, nes tokia padėtis jam buvo patogi. Marškiniai trynė odą, kėlė niežulį, graužė ir kibo prie kūno, ir jis nesuprato, kas kaltas: audinys ar jūros druska.

Galop vėl nusirengė, įsisupo į antklodę ir tupėdamas, susimąstęs, nei valgęs, nei gėręs sulaukė vakaro.

Kai kambarį užplūdo tamsa, Gaselis užsimerkė ir atsimerkė tik tada, kai išaušo. Šlykštėdamasis apsirengė naujais drabužiais, ir kai miestas dar tik budo, jau stovėjo priešais pilką ministerijos pastatą. Niekas neatkreipė į jį dėmesio, niekas nežiūrėjo į jį taip, tarsi būt nuogas, bet greitai pastebėjo, kad visur pilna automatais ginkluotų policininkų, užėmusių strategines vietas, bet storulis prakaitu permirkusia uniforma stovėjo savo poste, mosikuodamas rankomis, nors atrodė labiau nei paprastai susinervinęs ir paslapčiom dairėsi aplink.

– Ieško manęs... - tarė sau Gaselis, - bet su šitais drabužiais niekada manęs neatpažins.

Netrukus, lygiai aštuntą valandą, chronometro tikslumu, prospekto gale pasirodė ministro palyda, ir Gaselis žiūrėjo, kaip Ali Madanis greitai lipa laiptais ir su niekuo nepasisveikinęs dingsta pastato viduje.

Gaselis atsisėdo ant vieno iš bulvaro suolų, tarsi koks bedarbis, kurių knibždėte knibždėjo visas miestas. Jis vylėsi, kad visai netrukus pro šias duris išeis Laila su vaikais, bet, kad ir

kaip stengėsi jį užgniaužti, vidinis balsas jam šnabždėjo, kad veltui gaišta laiką.

Vidudienį Madanis vėl išėjo iš pastato ir nuvažiavo lydimas motociklininkų, bet daugiau negrįžo, ir kai sutemo, Gaselis jau neabejojo, kad jie nė neketina grąžinti jam šeimos. Atsikėlė nuo suolo ir nuėjo kur veda akys, pagaliau suvokęs vieną dalyką - kad ir kaip norėtų, šiame šurmuliuojančiame mieste surasti savo mylimus žmones neturi jokios galimybės.

Jo grasinimas nušauti prezidentą pasirodė esąs bergždžias - jis net negavo atsakymo: kam reikėjo sulaikyti jo šeimą, jei Abdulas el Kebiras jau laisvas? Tiesiog tai buvo kvailas ir bailus kerštas, bet koks malonumas skaudinti beginkles, niekuo nenusikaltusias būtybes?

Gal jie manim nepatikėjo, samprotavo Gaselis. Gal įsivaizduoja, kad vargšas, nieko neišmanantis targi niekada nesugebės prieiti prie prezidento?

Ir jie tikriausiai teisūs, nes pastarosiomis dienomis Gaselis patyrė, koks yra mažas, palyginti su šituo sudėtingu sostinės pasauliu, ir kad čia nieko nereiškia jo žinios, patirtis ar ryžtas.

Šitas sūrios jūros skalaujamas pastatų miškas, kurio kampuose trykšta aukšti fontanai, per vieną dieną išeikvojantys daugiau gėlo vandens, nei beduinas išgeria per visą savo gyvenimą, šitas miestas, stūksantis ant akmenėtos žemės, kurioje prieglobstį susirado tūkstančiai žiurkių, buvo vieta, kur sumaniausias, drąsiausias, kilmingiausias ir protingiausias palaimintosios Kel Tagelmusto genties *imohagas* jautėsi toks pat bejėgis, kaip nuolankiausias vergas.

– Ar galit man pasakyti, kaip nueiti į prezidento rūmus?

Šį klausimą turėjo pakartoti penkis kartus, paskui labai atidžiai išklausyti atsakymų, nes gatvių, visų vienodų, labirintas jam atrodė nepaprastai painus. Bet jis nepasidavė ir jau kone visai sutemus atsidūrė priešais didelį, geležine tvora aptvertą pastatą, kokio dar nebuvo matęs.

Atidžiai klausydama kiekvienos komandos, pasipuošusi raudonais mundurais ir šalmais su plunksnomis, priešais pastatą marširavo garbės sargyba, o kai pagaliau išžygiavo iš aikštės, jos kampuose paliko pasipūtusius sargybinius, kur kas panašesnius į statulas nei į žmones iš kūno ir kraujo.

Gaselis kruopščiai apžiūrėjo didingą parką, ir jo žvilgsnį patraukė guotas palmių už dviejų šimtų metrų nuo paradinių rūmų durų.

Dažnai ten, dykumoje, kuri dabar jau buvo taip toli, tokių palmių viršūnėje Gaselis, prisirišęs prie storų lapų kotų, dienų dienom miegodavo tykodamas pasirodant gazelių. Kitaip jų apgauti buvo neįmanoma, nes apie netoliese esantį žmogų jas įspėdavo nepaprastai aštri uoslė.

Gaselis apžvelgė atstumą nuo tvoros iki palmių giraitės ir apskaičiavo: jeigu nakčia

niekieno nepastebėtam jam pavyktų įlipti į vieną iš tų medžių, jis turėtų didelių šansų nušauti prezidentą tuo metu, kai jis eis į rūmus ar iš jų.

Tai priklausytų tik nuo kantrybės, o kantrybės targi niekada netrūko.

9 Kasba - musulmonų gyvenamas miesto kvartalas.

KAI SUSKAMBO TELEFONAS, Ali Madanis iš karto suprato, kas su juo nori kalbėti, nes linija buvo tiesioginė. Ja naudojosi tik prezidentas.

– Klausau, pone prezidente?

– Generolas Al Humaidas, Ali... - Vyras stengėsi išlikti ramus, bet jo balsas skambėjo ne taip, kaip visada. - Jis ką tik man skambino ir „pagarbiai" prašė kuo greičiau surengti rinkimus, kad nebūtų pralietas kraujas.

– Al Humaidas! - Ali Madanis turėjo pripažinti, kad jis taip pat nesėkmingai stengiasi apsimesti ramus, nors jį jau apėmė baimė. - Bet jis juk už viską skolingas jums. Anksčiau buvo niekam nežinomas vadas, ir tiek...

– Žinau, Ali, žinau!.. - nekantriai nutraukė jį prezidentas. - Bet dabar jis karo gubernatorius, užima labai svarbų postą kariuomenėje ir vadovauja mūsų pagrindinėms tankų pajėgoms...

– Tada atstatydinkit jį!

– Tai tik pablogintų įvykių eigą. Jei jis sukiltų, juo pasektų visa provincija. O juk sukilusi provincija - tai viskas, ko reikia prancūzams. Jie iškart paskubėtų pripažinti „laikinąją vyriausybę". Ali, tie kalnų kabilai niekada mūsų nemėgo. Tu tai žinai geriau už mane.

– Bet jūs negalite sutikti su jo reikalavimais, - paprieštaravo Madanis. - Rinkimams šalis dar nepasirengusi...

– Žinau, - atsakė prezidentas. - Todėl tau ir paskambinau... Kas girdėti apie Abdulą?

– Manau, jau žinome, kur jis. Jie laiko jį nedidelėje *chateau*[10] Šen Žermeno miške netoli Mezon Lafito...

– Žinau tą vietą. Kartą tris dienas buvome pasislėpę tame miškelyje ruošdami pasikėsinimą... Ko ketinate imtis?

– Pulkininkas Turkis vakar vakare per Ženevą išvažiavo į Paryžių. Šiuo metu tikriausiai susitinka su savo žmonėmis. Bet kurią akimirką laukiu jo skambučio.

– Liepkit jam paskubėti.

– Nesu linkęs skubėti, kol neįsitikinsiu, ar planas bus sėkmingas, - atsakė Madanis. - Jeigu antros galimybės prancūzai mums nesuteiks...

– Sutinku... Ir toliau informuokit mane apie operacijos eigą.

Prezidentas padėjo ragelį. Vidaus reikalų ministras padarė tą patį. Jis ilgai sėdėjo kėdėje nejudėdamas ir mąstydamas, kas galėjo atsitikti, kad pulkininkui Turkiui nepavyko pasikėsinimas, ir Abdulas el Kebiras toliau kursto tautą. Generolas Al Humaidas pirmasis pakėlė balsą, bet jis, Madanis, gerai pažinojo generolą ir abejojo, ar jam būtų užtekę drąsos

imtis iniciatyvos ir kreiptis į prezidentą, jei nebūtų įsitikinęs, kad prie jo iškart prisidės kitos įgulos. Madanis mintyse prisiminė kai kurių žmonių pavardes ir sumetė, kad mažiausiai šešios provincijos - ginkluotųjų pajėgų trečdalis - iškart stos į Abdulo el Kebiro pusę. Nuo čia iki pilietinio karo pradžios tik vienas žingsnis, ypač tuo atveju, jei prancūzai norės, kad šis karas kiltų. Jie negali susitaikyti su pažeminimu, kurį patyrė prieš dvidešimt metų, ir dabar svajoja vėl kontroliuoti šalies turtus, kuriuos visą šimtmetį laikė savo nuosavybe.

Ministras užsirūkė puikiąją turkišką cigaretę su gražiu kandikliu, atsistojo, priėjo prie lango ir pažvelgė į ramią jūrą, šiuo metų laiku visiškai tuščią, ir plačią promenadą, klausdamas savęs, ar jau atėjo laikas galutinai atsisveikinti su šiuo kabinetu, kurį taip buvo pamilęs.

Jis nuėjo ilgą kelią, kol čia atsidūrė, - juo žengdamas įkalino žmogų, kuriuo iš esmės žavėjosi, ir turėjo paklusti kitam, kurio širdies gilumoje nekentė. Iš tiesų, kelias buvo ilgas ir sunkus, bet juo eidamas ilgainiui savo rankose sukaupė didžiausią jėgą bei valdžią ir niekas - gal tik išskyrus targi - negalėjo be jo sutikimo žengti nė žingsnio.

Bet dabar ši valdžia ėmė aižėti ir trupėti, kaip trupa tarp pirštų ir virsta dulkėm saulės išdžiovintas purvas, ir kuo stipriau gniauži kumštį norėdamas jį išlaikyti, juo greičiau jis trupa. Madanis nenorėjo pripažinti, kad monolitinė valstybė, kurią kurdamas išliejo tiek prakaito ir kraujo, galiausiai pasirodė tokia trapi, ir vien tik Abdulo el Kebiro vardo užteko, kad suaižėtų iki pamatų. Bet neseni įvykiai nekėlė abejonių, kad galbūt atėjo laikas pažvelgti tikrovei į akis ir susitaikyti su pralaimėjimu.

Jis nuėjo prie stalo, pakėlė telefono ragelį, surinko namų telefono numerį, palaukė, kol tarnas pakvies žmoną, ir kai ji pagaliau atsiliepė, prikimęs jo balsas nuskambėjo taip keistai, kad jis kone susigėdo.

– Paruošk lagaminus, brangioji, - paprašė. - Noriu, kad porai dienų su vaikais išvažiuotum į Tunisą... Aš tau pranešiu, kada galėsi grįžti.

– Ar viskas taip blogai?

– Dar nežinau, - prisipažino jis. - Viskas priklausys nuo to, kaip Turkiui seksis Paryžiuje.

Jis padėjo ragelį ir ilgai mąstė įsmeigęs akis į didžiulį prezidento portretą, užimantį visą galinę sieną. Jeigu Turkiui nepavyks arba jei jis pereis į priešo pusę, viskas bus prarasta.

Madanis visada tikėjo pulkininko drąsa ir ištikimybe, bet su nerimu savęs klausė, ar iš tikrųjų pasitikėjimas pulkininku visiškai pagrįstas.

10 Pilis (*pranc.*).

DIDŽIĄJĄ DIENOS DALĮ Gaselis praleido žingsniuodamas nuo prezidento rūmų iki kasbos. Prie šios jis taip įprato, kad savo prieglobstį surasdavo nepasiklysdamas, bet jam buvo sunku susigaudyti šiuolaikinio miesto gatvėse, nes visos buvo tiesios ir vienodos, skyrėsi tik parduotuvės ir reklamos, kurių jis nesuprato.

Vėliau nedideliame turgelyje prisipirko datulių, figų ir migdolų, mat nežinojo, ar ilgai teks sėdėti palmės viršūnėje, be to, įsigijo didelę gertuvę ir iš artimiausio fontano prisileido pilną vandens. Galop grįžo į sudegusią bažnyčią, dar sykį patikrino ginklus ir, atsirėmęs į sieną, ėmė kantriai laukti, stengdamasis negalvoti apie kelią, kurį turės įveikti, kad patektų į rūmus.

Kasba atrodė tarsi išmirusi, kai jis ėjo tuščiomis gatvėmis gąsdindamas kates, o kai įsuko į pirmą asfaltuotą gatvę, pasigirdo trys bokšto laikrodžio dūžiai. Pakėlęs akis pažvelgė į švytintį ciferblatą, panašų į didžiulę kiklopo akį, bet juodoje naktyje nepavyko įžiūrėti bokšto apybraižų, nors ciferblatas atrodė panašus į horizonte kybantį mėnulį.

Prospektai driekėsi tarsi užmiršti, nesimatė nė vieno autobuso nei šiukšliavežių, ir toji ramybė Gaseliui kėlė nerimą, atrodė neįprasta, nors buvo jau vėlu.

Paskui tylą staiga sutrikdė juodas policijos automobilis. Su mirguliuojančiomis švieselėmis pervažiavo sankryžą ir tada, kaip apskaičiavo Gaselis, paplūdimyje sukaukė sirena.

Suskubo eiti greičiau, vis neramesnis, bet greitai turėjo prisiploti prie vartų stulpo, kai maždaug už dviejų šimtų metrų pasirodęs dar vienas automobilis sustojo prie šaligatvio ir išjungė šviesas.

Gaselis ėmė kantriai laukti, bet automobilio šeimininkai tikriausiai nusprendė pasirinkti būtent tą vietą, strateginę dviejų gatvių sankirtą, ir galbūt budėti joje visą naktį. Tada, kelias minutes pagalvojęs, nusprendė įsmukti į šoninę gatvę, apeiti kliūtį ir išeiti jiems už nugaros.

Bet greitai suprato, kad priverstas palikti kelią, kurį taip kruopščiai stengėsi prisiminti, pasiklydo. Visos gatvės atrodė vienodos, liūdnoje žibintų, tokių panašių vienas į kitą, prietemoje neatpažino nė vienos smulkmenos, kurią buvo gerai įsiminęs dieną.

Pradėjo nerimauti, nes juo tolyn ėjo, juo labiau jautėsi pasiklydęs, o čia nebuvo nei vėjo, kuris padėtų susiorientuoti, nei kelrodžių žvaigždžių.

Gatve pralėkė policijos automobilis su nakties tylą draskančia sirena, ir Gaselis palindo po suolu, paskui ant jo atsisėdo ir veltui pabandė surikiuoti savo mintis ir susigaudyti, kurioje šio milžiniško, dvokiančio, siaubingo miesto pusėje stovi prezidento rūmai, kurioje - kasba ir jau gerai pažįstamos vietos.

Galiausiai suprato pralošęs šią partiją ir nusprendė, kad būsią atsargiau grįžti ir rytoj

pabandyti viską iš naujo.

Grįžo atgal, bet grįžti buvo taip pat sudėtinga, kaip ir eiti pirmyn, ir jis ilgai klaidžiojo, kol pagaliau jo ausis pasiekė jūros goža. Jis susirado plačią promenadą ir pagaliau atsidūrė priešais Vidaus reikalų ministeriją.

Ramiai atsikvėpė. Dabar žinojo, kaip pasiekti savo prieglobstį, bet kai paspartino žingsnį ir jau ketino sukti į vingiuotą gatvelę, kylančią čiabuvių kvartalo link, staiga plykstelėjo ir jį apakino prie šaligatvio krašto stovinčio automobilio žibintai. Valdingas balsas sušuko:

– Ei, tu! Eikš čia!

Pirmoji Gaselio mintis buvo apsisukti ir pabėgti aukštyn gatve, bet susitvardė ir priėjo prie šoninio lango, stengdamasis išvengti akis žeidžiančios šviesos.

Iš automobilio prieblandos rūsčiais veidais į jį žiūrėjo trys vyrai.

– Ką veiki gatvėje tokiu metu? - paklausė jį pašaukęs vyras, sėdintis prie vairuotojo. - Ar tau niekas nesakė, kad dabar komendanto valanda?

– Kokia valanda? - kvailai pakartojo Gaselis.

– Komendanto, kvaily! Jie pranešė per radiją ir televiziją. Iš kur tu atsiradai?

Gaselis mostelėjo ranka sau už nugaros.

– Iš uosto.

– O kur eini?

Smakru parodė į gatvę.

– Namo...

– Gerai... Tada parodyk asmens liudijimą.

– Neturiu.

Sėdintis ant galinės sėdynės vyras atidarė dureles ir išlipo. Jis laikė trumpą automatą, nors, atrodė, neketina juo pasinaudoti. Nutaisęs rūsčią miną, lėtai priėjo prie Gaselio.

– Kaip? Tu neturi jokio dokumento? - paklausė. - Siame mieste visi turi dokumentus.

Tai buvo aukštas, stiprus, ilgais ūsais vyras, regis, labai pasitikintis savimi, bet jis staiga susirietė ir sustaugė, kai Gaselis šautuvo buože smogė jam į paširdžius. Tą pačią akimirką užmetė kilimus ant automobilio priekinio stiklo ir nubėgo pirma už namo kampo, paskui - į gatvę.

Po kelių sekundžių nakties tylą sutrikdė sirenos kauksmas, prikeldamas iš miegų greta gyvenančius žmones, ir kai bėglys jau buvo pasiekęs gatvės vidurį, iš už kampo pasirodė policininkas ir nenusitaikęs paleido trumpą šūvių papliūpą.

Kulka smogė Gaseliui su tokia jėga, kad nusviedė jį į priekį, ir jis atsitrenkė į plačius gatvės

laiptus, bet stryktelėjęs lyg katė atsigręžė, iššovė, pataikė policininkui į krūtinę, ir tas apsisuko.

Gaselis vėl užtaisė šautuvą, pasislėpė už kampo ir ėmė laukti sunkiai alsuodamas, bet nors kulka perėjo kiaurai ir per marškinius jau ėmė sunktis kraujas, jokio skausmo nejautė.

Iš už kampo išlindo galva, policininkai ėmė šaudyti nesitaikydami, ir kulkos atsimušdavo į namų sienas, išdaužydamos langų stiklus.

Saugomas sienos, Gaselis ėmė lėtai kopti laiptais, kuriais baigėsi gatvelė. Iššovė tik kartą, bet to pakako, kad persekiotojai suprastų, jog susidūrė su nepaprastu šauliu, todėl būtų neatsargu rizikuoti ir gauti kulką į galvą.

Kai po kelių sekundžių targi dingo prieblandos gaubiamų kasbos gatvelių ir užkaborių labirinte, abu policininkai susižvelgė, pasodino sužeistąjį ant galinės sėdynės ir nuvažiavo ligoninės link.

Abu žinojo, kad norint surasti bėglį tamsiame ir painiame čiabuvių kvartalo pasaulėlyje reikia visos kariuomenės.

Negrė Chaltum teisingai išpranašavo, kad jis, Gaselis, mirs čia, purviname sudegusios *rumių* šventyklos kampe, žmonių perpildyto miesto viduryje, klausydamasis jūros ošimo, ir toli, kaip tik įstengė įsivaizduoti, nuo bekraštės dykumos, kurios tyliomis platybėmis šiurena vėjas, vienatvės.

Jis pabandė užspausti abi žaizdos vietas - ten, kur įėjo ir išėjo kulka. Dideliu turbanu susitvarstė krūtinę ir, purtomas šalčio ir karščio, įsivyniojo į antklodę, pusiausėda įsispraudė į kampą ir nugrimzdo į neramų snaudulį. Vienintelė jo draugija buvo skausmas, prisiminimai ir mirties gri *gri*.

Dabar jis nebenorėjo pavirsti akmeniu arba pabandyti taip sutirštinti kraujo, kad jis liautųsi sunkęsis per purviną turbaną, ir tai nepriklausė nuo jo valios stiprybės arba nepalenkiamos dvasios. Dabar jo valią palaužė kulka ir prarasta viltis susirasti šeimą.

Tik pažiūrėkit, kaip tos kovos ir tie karai niekur nenuveda, nes už vienos stovyklos mirusiuosius turi susimokėti kitos stovyklos mirusieji...

Tai vis senojo Suilemo pamokymai ir grįžimas prie tos pačios istorijos, nes tikrovę gali pakeisti amžiai ir net gamtovaizdžiai, bet žmonės išlieka tie patys ir galiausiai tampa vieninteliai ir pagrindiniai tūkstantį kartų besikartojančios tragedijos veikėjai, nesvarbu, kur ir kokioje vietoje ji vyksta.

Kitas panašus karas prasidėjo todėl, kad kažkas pažeidė seną tradiciją. Kartais gali susidurti dvi galingos šeimos arba, kaip jo atveju, vienas žmogus stoti prieš visą kariuomenę. Rezultatas visada tas pats: mirties *gri gri* pagriebia naują auką ir nusitempia į bedugnę. Ir dabar jis guli prie bedugnės krašto, pasirengęs į ją nugarmėti, ir tai liūdna, nes

tie, kurie vieną dieną suras jo lavoną, pamatys, kad kulka jam pataikė į nugarą, nors jis, Gaselis Sajahas, visada mokėjo grumtis su priešu akis į akį.

Jis klausė savęs, ar savo veiksmais pelnė žadėtąjį rojų, ar, atvirkščiai, bus pasmerktas amžinai klajoti po „tuščias žemes“, ir labai nusiminė, kad jo siela galop susijungs su sielomis tų, kurie lydėjo Didįjį karavaną.

Paskui susapnavo ir išvydo į mumijas pavirtusius kupranugarius ir į skivytus įsisupusius skeletus, vėl traukiančius į tylią lygumą, paskui įžengiančius į miegantį miestą, ir tada papurtė galvą ir kelissyk padaužė ją į sieną, nes buvo įsitikinęs, kad jie atėjo jo ir greitai įsiverš į tuščią didžiąją navą, apsistos joje ir ims laukti, kol jis nuspręs eiti su jais.

Jis nenorėjo grįžti su jais į dykumą; nenorėjo amžių amžius klajoti po Tikdabros „tuščią žemę“, ir neturėdamas jėgų šaukti sušnabždėjo, kad eitų be jo.

Galiausiai užmigo ir miegojo tris ilgas dienas.

Pabudęs pamatė, kad antklodė permirkusi krauju ir prakaitu, bet kraujas jau nebebėga, o tvarstis virtęs kieta, prie kūno prilipusia pluta. Bandė pajudėti, bet skausmas buvo toks nepakeliamas, kad ištisas valandas negalėjo nė krustelėti. Pagaliau įsidrąsinęs palietė žaizdą, dar vėliau nušliaužė iki gertuvės, sočiai atsigėrė ir vėl užmigo.

Kiek laiko kyburiavo tarp gyvybės ir mirties arba tarp alpulio ir tikrovės, niekas, net jis, nebūtų galėjęs pasakyti. Dienas, gal savaites? Bet kai pagaliau vieną rytą pabudo ir pajuto, jog kvėpuoja nejausdamas skausmo ir kad viskas atrodo kaip anksčiau, jam pasirodė, kad tarp keturių sienų tikriausiai bus praslinkę pusė jo gyvenimo, o į miestą jis atvyko prieš daugelį - metų ar amžių.

Godžiai pavalgė riešutų, datulių bei migdolų ir išgėrė visą vandenį. Paskui sunkiai atsistojo ir remdamasis į sieną įstengė nueiti kelis žingsnius, nors svaigo galva ir jis turėjo vėl atsigulti. Bet pirma apsiieškojo aplink, garsiai šūktelėjo ir įsitikino, kad šalia jo jau nebėra mirties *gri gri*.

Gal negrė Chaltum apsiriko, pamanė apsidžiaugęs savo atradimu. Gal savo sapnuose ji regėjo mane sužeistą ir nugalėtą, bet kaip galėjo nuspėti, kad aš galiu įveikti mirtį?

Kitą naktį, čia paeidamas, čia paropodamas, Gaselis pasiekė artimiausią fontaną. Šiaip taip apsiprausė ir atsikratė, regis, su oda suaugusio tvarsčio.

Jeigu dar po keturių dienų kas nors būtų išdrįsęs įeiti į senos sudegusios bažnyčios vidų, būtų pasibaisėjęs, pamanęs, kad išvydo aukštą, kaulėtą, svirduliuojantį vaiduoklį, kuris, nepaisydamas nuovargio ir vemti verčiančio šleikštulio, vilkdamas kojas šlitinėja po tuščią navą, su nežmoniška valios jėga stengdamasis atgauti pusiausvyrą ir grįžti į gyvenimą.

Gaselis Sajahas žinojo, kad kiekvienas žingsnis jį truputį nutolina nuo mirties ir priartina prie dykumos, kurią taip mylėjo.

Gaselis praleido dar vieną ilgą savaitę, stengdamasis atgauti jėgas, bet baigėsi maistas, ir jis suprato, kad atėjo akimirka, kai visam laikui turi palikti slėptuvę.

Fontano vandenyje išsiskalbė drabužius, pasinaudodamas tamsa ir tuo, kad šis kvartalas visada tuščias, visas išsimaudė, ir kitą rytą, kai saulė jau buvo aukštai danguje, įsidėjo į odinį krepšį sunkų revolverį, kitados priklausiusį kapitonui Kalebui el Fasi, skaudama širdim paliko šautuvą ir sudraskytą *gandurą* ir neskubėdamas leidosi į kelią.

Sustojo kasboje, sočiai pavalgė, išgėrė saldžios, stiprios ir dar kunkuliuojančios arbatos, kuri ėmė smarkiau varinėti kraują venose, tada nusipirko ryškiai mėlynus marškinius ir akimirką pasijuto laimingas.

Jau sustiprėjęs vėl leidosi į kelią. Ant akmeninių laiptų, kur buvo sužeistas, stabtelėjo, norėdamas pasižiūrėti į žymes, kulkų paliktas senose namo sienose.

Tada pasuko į platų prospektą ir nustebo išvydęs ant abiejų šaligatvių susigrūdusių žmonių minią, ir kai norėjo pereiti gatvę ir pasukti stoties link, jį sustabdė policininkas.

– Čia tu negali pereiti, - sudraudė jį. - Palauk.

– Kodėl?

– Todėl, kad čia netrukus pravažiuos prezidentas.

Nors jos nematydamas, Gaselis suprato, kad jį vėl lydi mirties *gri gri*. Nežinojo, nei iš kur atsirado, nei kur visą šį laiką slėpėsi, bet ji buvo čia, įsikibusi į jo naujus marškinius, ir tyliai juokėsi, kai įsisvajojęs Gaselis ėmė puoselėti laisvo gyvenimo viltį.

Jis pamiršo prezidentą! Pamiršo, kad buvo prisiekęs jį nužudyti, jeigu jis negrąžins jam šeimos, bet dabar, kai prieš akis stovėjo stoties pastatas ir nuo jo, nuo grįžimo į dykumą ir į savo pasaulį jį skyrė vos šimtas metrų, likimas, regis, pasišaipė iš jo gerų ketinimų, mirties *gri gri* iškrėtė piktą pokštą, ir skersai kelio jam stojo žmogus, visų jo nelaimių pradžia ir pabaiga.

Inšala!

Ką gi, jeigu tokia Jo valia, jis turi įvykdyti savo pažadą ir nužudyti tą vyrą. Ir nužudys jį, nes jis, Gaselis Sajahas, nors ir būdamas kilnus palaimintosios Kel Tagelmusto genties *imohagas*, prieš Aukščiausiojo valią yra bejėgis.

Jeigu Alachas panorėjo, kad šią dieną ir šią valandą jo priešas dar sykį atsistotų tarp jo ir gyvenimo, kurį jis pasirinko, vadinasi, Aukščiausiasis nusprendė, kad tas priešas būtų sunaikintas, o savo valiai įvykdyti pasirinko būtent jį, Gaselį Sajahą.

Inšala!

Su kaukiančiomis sirenomis pralėkė du uniformuoti motociklininkai, tuo pat metu aukštojoje prospekto dalyje žmonės ėmė šaukti ir ploti.

Galvodamas vien apie tai, kaip įvykdyti savo misiją, targi įkišo ranką į odinį krepšį ir

susiieškojo revolverio rankeną.

Dabar posūkyje pasirodė visas motociklininkų būrys, o už jų, atsilikęs dešimt metrų, labai lėtai važiavo didelis juodas automobilis, kone paslėpdamas kitą, atvirą, jo gale stovėjo vyras ir iškeltomis rankomis sveikino susirinkusiuosius.

Policininkai saugojo minią, kuri šaukė ir plojo, o pro namų langus moterys ir vaikai mėtė konfeti ir gėles.

Gaselis suspaudė ginklą ir ėmė laukti.

Stoties laikrodis išmušė dvi valandas, tarsi kviesdamas jį viską užmiršti, bet jo aidas dingo užgožtas sirenų kaukimo, žmonių šauksmų ir plojimų.

Targi pajuto norą verkti, jo akys apsiblausė, jis dar sykį garsiai prakeikė mirties *gri gri*, ir policininkas, kuris iškėlęs rankas stovėjo priešais jį, atsigręžė pažiūrėti nustebintas žodžių, kurių prasmės nesuprato.

Viską užgožęs variklių gausmu, pirma pravažiavo motociklininkų būrys, paskui didžiulis juodas automobilis, ir tada Gaselis metė į šoną didįjį odinį krepšį, staigiu judesiu nustūmė policininką ir dviem ilgais šuoliais, su nuleistu gaiduku, įšoko į gatvės vidurį, už trijų metrų nuo atvirojo automobilio, nuspaudė saugiklį ir pasiruošė šauti.

Vyras, kuris iškėlęs rankas atsakinėjo į žmonių sveikinimus ir plojimus, pamatė jį beveik iškart, jo veide pasirodė išgąstis, ir jis ištiesė rankas į priekį išskėstais delnais ir rėkdamas iš siaubo, tarsi norėdamas apsiginti.

Gaselis iššovė tris kartus ir instinktyviai suprato, kad antroji kulka pervėrė širdį. Jis pažvelgė vyrui į akis, tarsi norėdamas įsitikinti, ar jį nužudė, ir sustingo iš nuostabos, lyg dieviško spindulio pervertas.

Tada pasigirdo automato papliūpa, ir Gaselis Sajahas, *inmučaras*, labiau žinomas Medžiotojo pravarde, griuvo aukštielninkas. Ir liko gulėti kulkų suvarpytu kūnu, suglumusia veido išraiška.

Automobilis staiga šoktelėjo į priekį, užkaukė sirenos, skindamos jam kelią artimiausios ligoninės link, bet tai buvo bergždžios pastangos išgelbėti gyvybę prezidentui Abdului el Kebirui, šią šlovingą dieną pergalingai sugrįžusiam į valdžią.

Žodynėlis

abankoras, atankoras, tabankoras • vandenvietė

ačabas, ačebas • po lietaus suvešinti trumpalaikė augalija

ahalas • vakarėlis, kuriame dalyvauja tik nesusituokę tuaregų jaunuoliai

akli • juodaodžiai vergai, vasabai

amenokalas • kelių tuaregų šeimų vyriausioji galva

feš feš • labai smulkus smėlis

gaila • vidudienio poilsis, *siesta*

gandura • panašus į marškinius drabužis, pasiūtas iš medvilninio audinio

gasi • takai tarp kopų

gerba • vandens gertuvė iš ožkenos

grara • stalkalnis

gurdsai • labai aukštos suakmenėjusios kopos

gri gri • amuletas nuo piktųjų dvasių, taip pat: piktoji dvasia

guelta • atvira vandenvietė, po lietaus susidaranti valka uolų šešėlyje

gumija • tuaregų durklas

iklanai • *žr. akli*

imgadas • vasalas

imohagas, inmučaras, targi • tuaregas; targija • tuaregė

Inšala! • tokia Dievo/Alacho/valia!

chaima • tuaregų būstas, gyvenamoji palapinė, dažniausiai iš ožkų vilnos

lithamas • tuaregų vyrų nešiojamas turbanas ir šydas

macharerai • auksakaliai, juvelyrai, amatininkai

nailsai • tuaregų sandalai

rumis • europietis, krikščionis

segija • trumpas ir siauras drėkinimo kanalas

senusiai • svetimšaliams priešiška islamo sekta, paplitusi Libijoje

šeriba • trobelė iš nendrių, šiaudų ar palmių šakelių

sijai • ilgųjų kopų pavadinimas, taip pat: kardas

takuba • dviašmenis tuaregų kardas, nešiojamas ant diržo per petį

Žodynėlis

abankoras, atankoras, tabankoras • vandenvietė

ačabas, ačebas • po lietaus suvešinti trumpalaikė augalija

ahalas • vakarėlis, kuriame dalyvauja tik nesusituokę tuaregų jaunuoliai

akli • juodaodžiai vergai, vasabai

amenokalas • kelių tuaregų šeimų vyriausioji galva

feš feš • labai smulkus smėlis

gaila • vidudienio poilsis, *siesta*

gandura • panašus į marškinius drabužis, pasiūtas iš medvilninio audinio

gasi • takai tarp kopų

gerba • vandens gertuvė iš ožkenos

grara • stalkalnis

gurdsai • labai aukštos suakmenėjusios kopos

gri gri • amuletas nuo piktųjų dvasių, taip pat: piktoji dvasia

guelta • atvira vandenvietė, po lietaus susidaranti valka uolų šešėlyje

gumija • tuaregų durklas

iklanai • *žr. akli*

imgadas • vasalas

imohagas, inmučaras, targi • tuaregas; targija • tuaregė

Inšala! • tokia Dievo/Alacho/valia!

chaima • tuaregų būstas, gyvenamoji palapinė, dažniausiai iš ožkų vilnos

lithamas • tuaregų vyrų nešiojamas turbanas ir šydas

macharerai • auksakaliai, juvelyrai, amatininkai

nailsai • tuaregų sandalai

rumis • europietis, krikščionis

segija • trumpas ir siauras drėkinimo kanalas

senusiai • svetimšaliams priešiška islamo sekta, paplitusi Libijoje

šeriba • trobelė iš nendrių, šiaudų ar palmių šakelių

sijai • ilgųjų kopų pavadinimas, taip pat: kardas

takuba • dviašmenis tuaregų kardas, nešiojamas ant diržo per petį